Departementet for det Indre

Cholera Epidemic of 1853 in Norway.

Actstykker

angaaende

Cholera-Epidemien

i Norge i 1853.

Besörgede ved

Medicinal-Committeen.

Christiania.

Trykt hos Carl C. Werner & Co.

1854.

Forord.

Nærværende Actstykker angaaende Cholera, — der indeholde Redegjörelser af et Par af Medicinal-Committeens Medlemmer, Beretninger fra 5 Lazarethlæger i Christiania, Forhandlinger i det medicinske Selskab, samt flere officielle Betænkninger og Indstillinger, — ere for största Delen uddragne af Norsk Magazin for Lægevidenskaben paa samme Maade som de i 1851 af Cholera-Central-Commissionen udgivne Actstykker. Hensigten med denne Samling er nærmest at sætte de forskjellige saavel indenlandske som udenlandske Autoriteter og videnskabelige Selskaber istand til at bedömme den seneste Epidemies Optræden og Gang i Norge, som et Bidrag til Afgjörelsen af flere Qvæstioner, der ere af Interesse og ikke mindst med Hensyn til Samfærdselen mellem Landene.

Indhold.

Förste Afdeling.

Side

Cholera i Christiania og dens Omegn i Aaret 1853. Ved Prof. *Conradi* 1

Beretning om Grönlands Lazareth under Cholera-Epidemien i Christiania 1853. Ved Cand. med. *E. Winge* 29

Beretning om Sorgenfri Lazareth under Cholera-Epidemien i Christiania 1853. Ved Exam. med. *L. Freng* 49

Beretning om Ankerlökkens Lazareth under Cholera-Epidemien i Christiania 1853. Ved Cand. med. *Hörbye* 57

Beretning om Pipervigens Lazareth under Cholera-Epidemien i Christiania 1853. Ved Cand. med. *A. Holst* . . . . , . . 67

Beretning om Oslo Lazareth under Cholera-Epidemien i Christiania 1853. Ved Exam. med. *O. Bergfeldt* 77

Om Cholera-Epidemien i Norge i Aaret 1853. Ved Prof Dr. *F. C. Faye* 83

Anden Afdeling.

Forhandlinger i det medicinske Selskab i Christiania om Forplantelsesmaaden af Cholera 1

Betænkninger og Indstillinger angaaende Cholera 74

Cholera i Christiania og dens Omegn i Aaret 1853.

(Ved Prof. *Conradi*).

I Midten af Juni Maaned var Cholera udbrudt i Kjöbenhavn, og i Slutningen af Maaneden blev dens epidemiske Optræden i denne By officielt erklæret. Ingen europæisk Stad var dengang, saavidt man veed, angreben af denne Sygdom, undtagen St. Petersburg, hvor allerede i meget lang Tid en Deel Choleratilfælde stadigt havde viist sig. Paa saa langt Hold, som fra dette sidste Sted, troede man hos os ikke at kunne befrygte nogen hastig Fremtrængen af Sygdommen; men da Efterretningen om, at den havde viist sig i Kjöbenhavn, og der vedblev at udbrede sig, naaede hid, begyndte man uden Ophold at træffe Forberedelser for at have Alt istand i Tilfælde af dens Hidkomst. Den lod heller ikke ret længe vente paa sig. Allerede i Slutningen af Juni Maaned, endnu förend vi havde modtaget officiel Underretning om, at den var erklæret udbrudt som Epidemie i Kjöbenhavn, blev en Mand af den höiere Embedsclasse, som boede paa et Landsted omtrent $^{3}/_{8}$ Miil fra Byen, men som daglig færdedes i Staden, angreben af Cholera lignende Tilfælde, og döde efter 15 Timers Forlöb. Forf. heraf havde selv Anledning til at see den Syge og

til senere at overvære hans Section, og savnede intet af de sædvanlige Tegn paa udviklet asiatisk Cholera. Et andet samtidigt Tilfælde hos en Mand af Arbeidsclassen, ligeledes boende udenfor Byen i samme Strög som den förstnævnte, skal have optraadt med ganske lignende, og næsten lige heftige Symptomer, men endte ikke med Döden. Disse Tilfælde bleve dog staaende aldeles isolerede, og i 4 Uger forefaldt intet Mistænkeligt, indtil i Slutningen af Juli, da flere Sygdomstilfælde og Dödsfald med Cholerasymptomer kort efter hverandre viste sig i Rigshospitalet og Byen samt dens Forstæder, og snart efter tillige i Landdistrictet. I de förste 3 Uger vare imidlertid Sygdomstilfældene meget sparsomme, saa at fra 25de Juli, da det förste Tilfælde indtraf, til 14de August incl., altsaa i 21 Dage kun 26 Tilfælde vare indtrufne. Den 15de August blev den officielle Erklæring om Epidemiens Udbrud i Christiania udstedt, og fra nu af tiltog Sygdommen temmelig hurtigt saavel i Byen som i Omegnen, og naaede sin Culmination i Begyndelsen af September Maaned, idet Antallet af de anmeldte Tilfælde i Dögnet fra 31 Aug. til 1 Septbr. belöb sig til 97. I 3 Uger vedblev den nu med omtrent samme Heftighed, og i denne Tid varierede Antallet af Angrebne i Dögnet mellem 98 (den 10de Septbr.) og 62 (den 8de Septbr.) I den sidste Uge af September Maaned begyndte den temmelig hurtigt at aftage, og fra Midten af October anmeldtes vel endnu daglig nye Tilfælde, men kun ganske enkelte, saa at Sygdommen endnu för Udgangen af denne Maaned kunde ansees ophört som Epidemie. Ikke desto mindre viste sig ogsaa i November Maaned af og til et enkelt Tilfælde, lige til den 25de November, da den sidste Syge anmeldtes. Den 14de December blev Christiania erklæret fri for asiatisk Cholera.

Den hele Tid fra det förste til det sidste Tilfælde af Sygdommen udgjorde altsaa henimod 18 Uger, det længste Tidsrum, hvori vi endnu have været gjæstede af denne Sygdom, siden den förste Gang viste sig her i Landet. Derved er imidlertid at bemærke, at de förste 3 og de sidste 5 Uger bragte uforholdsmæssig faa Syge, tilsammen omtrent 2 Procent af det hele Antal, medens der i de förste 3 Uger af September forekom omtrent de to Trediedele af samtlige Tilfælde. Antallet af de Angrebne udgjorde 2453, hvilket kan anslaaes til omtrent 5 Procent af den hele Befolkning; af disse döde 1597, hvilket giver en Mortalitet af 65,1 Procent.

Sygdommens Til- og Aftagen i de enkelte Uger kan sees af fölgende Tabel, hvortil for Sammenligningens Skyld er föiet Tabeller over Sygdommens Gang i 1833 og 1850.

Uge.	1853.	Angrebne.	Døde.	1850.	Angrebne.	Døde.	1833.	Angrebne.	Døde.
1ste	25 Juli —31 Juli	7	6	4 Octbr.—10 Octbr.	6	3	1 Octbr.— 7 Octbr.	7	4
2den	1 — — 7 Aug.	9	6	11 — —17 —	30	20	8 — —14 —	21	10
3die	8 Aug. —14 —	10	6	18 — —24 —	32	19	15 — —21 —	118	52
4de	15 — —21 —	55	37	25 — —31 —	14	8	22 — —28 —	395	196
5te	22 — —28 —	168	115	1 Novbr.— 7 Novbr.	24	9	29 — — 4 Novbr.	553	299
6te	29 — —4 Septbr.	498	303	8 — —14 —	30	18	5 Novbr.—11 —	168	159
7de	5 Septbr.—11 —	596	379	15 — —21 —	18	6	12 — —18 —	83	43
8de	12 — —18 —	588	369	22 — —28 —	3	4	19 — —25 —	35	25
9de	19 — —25 —	318	220		„	„	26 — — 2 Decbr.	23	12
10de	26 — — 2 Octbr.	102	85		„	„	3 — — 9 —	22	11
11te	3 Octbr. — 9 —	51	33		„	„	10 — —16 —	5	5
12te	10 — —16 —	21	20		„	„	17 —	„	1
13de	17 — —23 —	11	4	Sum	157	87	Sum	1430	817
14de	24 — —30 —	4	3						
15de	31 — — 6 Novbr	3	2						
16de	7 — —13 —	8	6						
17de	14 — —20 —	2	2						
18de	20 — —25 —	2	1						
	Sum	2453	1597						

Af de Angrebne vare 1233 af Mandkjön og 1220 af Qvindekjön, fordeelte paa fölgende Aldre.

	Mandkjön	Qvindekjön	Sum
Under 1 Aar	17	16	33
1 3 —	55	37	92
3 5 —	56	59	115
5 10 —	89	77	166
10 20 —	69	84	153
20 30 —	161	168	329
30 40 —	296	238	534
40 50 —	197	175	372
50 60 —	136	139	275
60 70 —	92	130	222
70 80 —	28	50	78
80 90 —	3	18	21
Over 90 —	2	2	4
Ubekjendt Alder	32	27	59
Sum	1253	1220	2453

Disse Talstörrelser vilde, alene for sig betragtede, give et aldeles falskt Begreb om, hvilke Aldersclasser der vare meest udsatte for at angribes af Cholera. Kun naar man sammenligner Antallet af de Angrebne med det hele Antal af de paa samme Tid levende Individer i hver Aldersclasse, kommer man til et tilnærmelsesviis rigtigt Resultat.

Anslaaer man Folkemængden i Christiania og Akers Sogn med et rundt Tal til 48,000 Mennesker, saa ville disse efter sædvanlig Beregning være fordeelte paa de forskjellige Aldre saaledes som det kan sees af nedenstaaende Tabel, der tillige viser Procentantallet af de Angrebne i enhver Aldersclasse.

Af 48000 Mennesker leve i Alderen:		Af hvert 100 Individer af nedenstaaende Alderselasser angrebes under Choleraepidemien i 1853	i 1833.
Under 1 Aar	1,350	2,4	1,0
Mellem 1 og 3 —	2,250	4,1	4,9
3 — 5 —	2,250	5,1	3,2
5 — 10 —	4,700	3,3	4,5
10 — 20 —	8,900	1,7	2,6
20 — 30 —	10,600	3,1	3,4
30 — 40 —	6,500	8,2	10,0
40 — 50 —	4,800	7,8	12,0
50 — 60 —	3,450	8,0	10,0
60 — 70 —	2,060	10,9	8,6
70 — 80 —	860	9,1	10,7
80 — 90 —	245	8,6	8,1
Over 90 —	35	11,4	23,5

Af disse Tabeller fremlyser det, at de tidligere Livsperioder ere mindre udsatte for at angribes af Cholera, at Alderen under 1 Aar og mellem 10—20 Aar viser det gunstigste Forhold i denne Henseende, og at efter det 30te Aar de Angrebnes Procenttal pludselig stiger meget betydeligt.

Forskjellen mellem de Angrebne af begge Kjön er mærkelig ringe indtil Alderen over 60 Aar, da Antallet af de Angrebne af Qvindekjönnet i paafaldende Grad overgaaer Mandkjönnet. Det samme har været Tilfældet i de to foregaaende Epidemier i 1833 og 1850. Dette beroer vel for en stor Deel paa den Omstændighed, at Antallet af gamle Fruentimmer blandt en Befolkning altid er större end af gamle Mænd. Der vil saaledes i Regelen findes blandt tusinde levende Mennesker

	Mænd	Qvinder
Fra 60—70 Aar	34	50
70—80 —	12	23
80—90 —	3	7
Over 90 —	0,3	1

Dog have vel ogsaa tilfældige Omstændigheder for en Deel medvirket, hvilket især for Alderen fra 80—90 Aar tydeligt viser sig.

Med Hensyn til Stand og Stilling vare de Angrebne fordeelte paa fölgende Maade.

	Angr.	Döde
1. Personer af Embedsclassen . . .	33	27
2. Kjöbmænd, Handelsbetjente o. s. v. med Familier . .	37	27
3. Læge	1	1
4. Studenter, Candidater, Sproglærere, m. m. .	13	8
5. Andre civile Personer af den bedre Classe	4	3
6. Toldbetjente . .	4	4
7. Militaire		
a. Officierer. . .	6	5
b. Af Underclasserne.	28	16
8. Politibetjente, Opsynsmænd, Gevaldigere, Vagtmester	21	15
9. Hökere, Marketentere, Restauratörer	18	11
10. Vognmænd . .	10	6
11. Söfolk	40	28
12. Haandværksfolk.		
a. Murere . . .	25	15
b. Skomagere .	49	35
c. Skræddere .	34	26
d. Snedkere . .	35	25
e. Tömmermænd	14	11
f. Smede	23	15
g. Bagere . . .	15	8
h. Sadelmagere	13	7
i. Garvere . . .	5	3
k. Malere	10	5
l. Slagtere . . .	18	11
m. Bödkere . . .	5	3
n. Dreiere og Hjulmagere .	15	5
o. Guldsmede .	3	3

	Angr.	Döde
p. Uhrmager . .	1	„
q. Gjörtler . . .	1	„
r. Bössemager .	1	1
s. Gartnere . .	6	5
t. Farver	1	„
u. Bogbindere .	2	2
v. Bogtrykkere	5	3
x. Steentrykker	1	1
y. Blikkenslagere	6	4
z. Instrument-magere . . .	5	1
æ. Hattemagere	2	2
ö. Parykmagere	2	2
aa. Barberere . .	2	1
bb. Tobakspindere	3	2
cc. Bundtmagere	2	2
dd. Rebslager . .	1	1
ee. Seilmager . .	1	„
13. Syjomfruer og Sypiger	36	23

	Angr.	Döde
14. Koner og Enker af Arbeids- og den simplere Borgerclasse .	425	289
15. Tjenestefolk . .	166	91
16. Arbeidsfolk med Familier . . .	1011	649
17. Bönder	33	25
18. Huusmænd . .	49	30
19. Fabrikarbeidere	8	5
20. Fiskere	5	4
21. Vægtere	12	9
22. Portörer og Gangkoner . .	15	10
23. Fattiglemmer .	39	31
24. Offentlige Fruentimmer . . .	4	3
26. Ubekjendte . .	92	57
Sum	2453	1597

Man vil heraf see, at om end Antallet af de Angrebne af de simplere Classer i det Hele er meget större, end af dem, der befinde sig i bedre Vilkaar, have dog disse sidste under nærværende Epidemie været langt mere udsatte for Sygdommen end i nogen af de foregaaende. I 1833 angrebes saaledes af de saakaldte conditionerede Classer i det Hele 27 og i 1850 kun en eneste, nemlig en Læge. Men end mere paafaldende er det, at Dödeligheden blandt de Personer, der med Sandsynlighed maa antages at have befundet sig under de gunstigste Livs- og Sundhedsforholde, er större end blandt de Andre. Der maa f. Ex. vel være

nogen Grund til at antage, at de Individer, der ere opförte under Nr. 1 til 6 samt 7 a i Henseende til Boliger, Næringsmidler, Klædedragt og Beskjæftigelser befinde sig under saadanne Forholde, der ikke alene maa gjöre dem mindre modtagelige for Sygdomsstoffet, men ogsaa mere kraftige til at bekjæmpe dets Indflydelse, end den störste Deel af de övrige Angrebne. Ikke desto mindre er Mortaliteten blandt disse gaaet op til 76,5 Procent, eller 11,4 Procent höiere end Totaldödeligheden. Omvendt skulde man troe, at de under Nr. 14, 15, 16, 18, 20, 22 og 23 Anförte maatte i Henhold til deres Livsstilling og dens sandsynlige Indflydelse paa deres Sundhedsforfatning afgive de ugunstigste Resultater; men heller ikke dette er Tilfældet, thi Mortaliteten blandt disse udgjör kun 64,4 Procent, altsaa endog noget under Middelmortaliteten. Det kunde imidlertid vel her komme i nogen Betragtning, at ikke ganske faa af de bedre Classer, der vare angrebne af Cholera, ikke bleve anmeldte, naar Sygdommen tog en gunstig Udgang; og uagtet dette vel ogsaa for en Deel kan have fundet Sted i de simplere Classer, bliver dog Virkningen heraf paa de större Tal ikke saa betydelig som paa de mindre.

Som allerede anfört optraadte det förste Tilfælde af Cholera under denne Epidemie, naar man ikke vil medregne de 2 allerede i Juni Maaned indtrufne, den 25de Juli paa Rigshospitalets chirurgiske Afdeling hos en for Cataract nylig opereret svagelig Kone paa 57 Aar. 26de og 27de Juli forekom intet Tilfælde; 28de Juli angrebes et Fruentimmer i et af de nederste Huse i Kirkegaden; 29de Juli atter 2 Tilfælde paa Rigshospitalets medicinske Afdeling, den 30te 1 Tilfælde paa Hospitalet og 1 i Forstaden Vaterland, 31te Juli og 1ste August et Tilfælde hver Dag i Hospitalet, 2den August intet, 3die og 4de August ligeledes 1 Tilfælde

daglig i Hospitalet. Foruden de her anförte Tilfælde blev endnu kun en eneste af Hospitalets Personale, herunder baade Syge og Betjente indbefattede, angreben af Cholera, nemlig den 13de August, og efter den Tid havde Hospitalet ingen anden Cholerasyge, end saadanne, som med begyndende Cholerasymptomer bleve indbragte fra Byen, og hvis Sygdom senere udviklede sig til fuldkommen Cholera. Udtalt Cholera blev nemlig ikke modtaget paa dette Sygehuus, efterat de egentlige Choleralazarether vare traadte i Virksomhed. I selve Byen, hvor det förste Tilfælde som anført viste sig den 28de Juli, forekom senere intet Tilfælde för den 16de August. I Vaterland, hvor den förste blev angreben den 30te Juli, forekom nye Tilfælde den 5te, 7de, 11te og 14de August, og senere dagligen i længere Tid indtil Epidemiens Aftagen i Slutningen af September. Paa Hammersborg anmeldtes de förste 2 Syge den 5te og 7de August; senere ingen för den 18de; ved Fredensborgveien det 1ste Tilfælde 10de, siden intet för den 21de. I Fjerdingen viste sig 1ste Tilfælde den 6te, i Lakkegaden den 11te, paa Grönland den 15de, i Oslo den 18de, paa Galgebjerg den 19de August. Ved Ruselökveien var det förste Tilfælde indtruffet den 15de, i Pebervigen den 19de, i Pilestrædet den 21de, i Möllergaden den 22de, paa Fæstningen den 25de. I Akers Sogn blev den förste angreben ved Saugene den 5te August, siden intet Tilfælde för den 20de i östre Aker, 21de i vestre Aker og 25de i nordre Aker. Nogen Regelmæssighed i Sygdommens Udbredning kan saaledes ikke siges at have fundet Sted, uagtet den vistnok paa enkelte Steder viste et Slags Tendents til successivt at angribe de nærmest til hverandre liggende Districter. Efterat den saaledes havde optraadt i Fjerdingen den 6te August, gik den derfra over Lakkegaden, Grönland, Oslo og Gal-

gebjerg i stadig og regelmæssig Fremskriden. Ligeledes viste den sig, om end ikke i jævnt fortlöbende Udbredning, saa dog med faa Dages Mellemrum, paa Ruselökveien i Pebervigen og Fæstningen, samt i Pilestrædet, Agersveien, Fredensborgveien og Möllergaden.

Antallet af de Angrebne i de forskjellige Dele af Staden og Landdistrictet kan sees af fölgende Tabel:

	Angrebne	Folkemængde efter Folketælling i 1845.	Procent-forhold.
I Byen selv	462	12907	3,6
Fæstningen	37	966	3,8
Vaterland og Fjerdingen	342	4551	7,5
Hammersborg, Pilestrædet og Agersveien	128	2083	6,1
Ruselökbakken, Pebervigen og Holmen	210	2617	8,0
Saugene, Damstrædet og Bergfjerdingen	194	2602	7,5
Lakkegaden med Nordbygaden og Smalgangen	156	1771	8,8
Grönland med Leret, Töiengaden, Nygaden og Galgeberg	264	2037	13,0
Enerhougen	109	1172	9,3
Oslo	96	1046	9,1
Akers Landsogn	426	8643	4,9
Fremmede	8		
Ubekjendte	21		
	2453		

Da Folkemængden siden 1845 er betydeligt forøget, ere de her angivne Procenttal noget for höie, men de kunne

ligegodt tjene til at sammenligne Antallet af Syge i de forskjellige Dele af Byen og Landdistrictet. Af de angrebne Districter led, som man seer, Forstæderne meest, og af dem især deleshed de östlige, paa Landets Grund beliggende Forstæder, medens de vestlige paa Byens Grund vise et noget gunstigere Forhold. I Akers Landsogn og især i Byen selv var Sygdommen meget mindre heftig. De Dele af Staden, som stærkest hjemsögtes, vare Slotsgaderne, Raadhuusgaden, Agersgaden, Grændsen og Skippergaden.

Hvis man med Hensyn til Mortaliteten vil sammenligne denne Epidemie med de to foregaaende i 1850 og 1833, saa seer man, at Forholdet denne Gang efter de opgivne Tal stiller sig ikke ubetydeligt ugunstigere end forhen. Medens nemlig Dödelighedsprocenten i 1850 var = 55,4 og i 1833 = 57,1, stiger den i 1853 til 65,1. Denne Afvigelse i Mortaliteten er dog maaskee mere tilsyneladende end virkelig, idet Lægerne have været temmelig nöieregnende, og fra det diagnostiske Standpunkt maaskee for nöieregnende i at skjelne mellem den egentlige Cholera og den saakaldte Cholerine, idet denne sidste Benævnelse visselig i et ikke ringe Antal Tilfælde ingen anden Betydning har haft, end en noget mildere Grad af den förste. Mange af disse Choleriner ere ogsaa senere anmeldte at være overgaaede i Cholera, hvilket i Almindelighed vil sige med andre Ord, at Sygdommen er endt med Döden, medens de Tilfælde, som ere blevne helbredede, sædvanlig ere blevne staaende som Choleriner. Et ikke ringe Antal helbredede Choleratilfælde kan saaledes med Bestemthed antages at være opförte under Benævnelsen „Cholerine," og Mortalitetsforholdet turde altsaa i Virkeligheden ikke være synderligt afvigende fra det sædvanlige.

Sammenligner man Mortaliteten i Lazarethern og uden-

for samme, kommer man til det samme Resultat, som ogsaa i foregaaende Epidemier her saavelsom andensteds stadigt har viist sig, at nemlig Forholdet i Lazaretherne er noget ugunstigere end udenfor dem.

Saaledes var Antallet af Angrebne i

Hammersborg	Lazareth	272	hvoraf döde	200	eller	73,5	Proc.
Grönlands	—	262	—	184	—	70,2	—
Ankerlökkens	—	335	—	222	—	64,25	—
Pebervigens	—	144	—	92	—	64,0	—
Slaveriets	—	19	—	12	—	63,2	—
Gaustads	—	54	—	36	—	66,6	—
Tugthusets	—	16	—	9	—	56,25	—
Det militaire	—	11	—	7	—	63,6	—
Oslo	—	72	—	38	—	52,8	—
Tilsammen behandlede i Lazaretherne		1185	hvoraf döde	800	eller	67,5	Proc.

De udenfor Lazaretherne Behandlede belöb sig til 1268 hvoraf döde 797 eller 62,9 Procent. Dödeligheden i Lazaretherne var altsaa 4,6 Procent större end udenfor samme. Denne Forskjel er mindre end i de to foregaaende Epidemier, da i 1833 Dödeligheden i Lazaretherne var 6,4 Procent större og i 1850 endog 15,1 Procent större end udenfor.

Da Lazaretherne ovenfor ere nævnte i chronologisk Orden efter det Tidspunkt, hvori de bleve tagne i Brug, viser det sig, at Dödelighedsforholdet i de större Lazarether var desto ugunstigere, jo tidligere i Epidemien Lazarethet var traadt i Virksomhed.

Med Hensyn til Dödeligheden udenfor Lazaretherne fortjener det at bemærkes, at den i Byen og dens Forstæder ikke alene var meget större end i Forstæderne under Landets Jurisdiction og i selve Landdistrictet, men endog större

end i Lazaretherne. Mortalitetsprocenten gaaer nemlig for de Syge i Byen og dens Forstæder, som ikke indlogges i Lazaretherne op til 70,8 Procent, medens den for de samme Syge, i Forstæderne paa Landets Grund udgjör 56,6 og i selve Landdistrictet 53,1 Procent.

Særdeles gunstige vise sig Forholdene i Fængslerne baade med Hensyn til Antallet af de Angrebne og Döde. I Fæstningsfængslet (Slaveriet) med et Antal af 425 Fanger, angrebes 19, döde 12 eller 63,2 Procent, i Tugthuset med 480 Fanger angrebes 16, döde 9 eller 56,3 Procent; i Bodsfængslet med 230 Fanger angrebes 2, döde ingen.

Af de ved Sygehusene ansatte Betjente og Gangkoner angrebes 15 og af dem döde 10 eller 66,7 Procent. Af samtlige Læger i Staden og Omegnen, hvis Antal, naar man alene medregner dem, der i meer eller mindre Grad have været beskjæftigede med Behandling af Cholerasyge, kan ansættes til omtrent 80, angrebes kun 1, som döde. Denne, som ikke var af stærk Helbred, havde tidligere lidt af en svær Lungebetændelse, efter hvilken han ved Epidemiens Begyndelse neppe endnu var kommen fuldkommen til Kræfter.

Allerede den 30te Juli, nogle faa Dage efter de förste Tilfældes Opkomst udkom der en provisorisk Anordning angaaende Cholera, som i det Væsentlige stemmede overeens med den provisoriske Anordning af 22de December 1848, kun med den Forskjel, at de dengang til den saakaldte Choleracentralcommission overdragne Functioner bleve overförte paa Indredepartementets raadgivende Medicinal-Committee. Da et af dennes Medlemmer paa den Tid var fraværende paa en Reise, indtraadte Professor Holst

efter Departementets Anmodning som midlertidigt Medlem indtil hans Tilbagekomst.

Da de Sygdomstilfælde, som for Committeen anmeldtes, i de förste Uger kun udgjorde et meget ringe Antal, og da paa enkelte Dage endog slet intet Tilfælde indtraf, troede man, uagtet man ikke tvivlede om Sygdommens sande Charakter, dog ikke at kunne erklære, at en Epidemie af ondartet Cholera allerede da var tilstede. Da imidlertid efter 3 Ugers Forlöb Antallet af de Anmeldte var steget til 25, af hvilke 18 vare döde, og da adskillige af disse Tilfælde havde viist sig omspredte i forskjellige af Byens Forstæder, troede Committeen ikke længere at burde undlade, at indgaae med Forestilling til Departementet om, at Staden nu burde erklæres angreben af epidemisk ondartet Cholera. Dette skede den 15de August.

Committeens Virksomhed under denne Epidemie var forövrigt rettet paa de samme Punkter, som Centralcommissionens under den forrige Epidemie (Cfr. Prof. Holst. Cholera i Christiania i 1850 &c. I „Actstykker angaaende Cholera“ &c. Christiania 1851). Man tilskrev strax Sundhedscommissionen i Christiania og Agers Sogn, Agershuus Fæstnings Commandantskab, Tugthuuscommissionen og Bodsfængslets Inspection med Forespörgsel om, hvilke Foranstaltninger der i Anledning af Sygdommens Udbrud vare trufne i de respective Districter og Stiftelser. De da og senere mod Sygdommen trufne væsentligste Foranstaltninger vare fölgende:

Strax efter Udgivelsen af den provisoriske Anordning traadte Sundhedscommissionerne i Christiania og Agers Sogn i Virksomhed, og da Opmærksomheden blev henvendt paa Sandsynligheden af en Epidemies Udbrud, traf Christiania Sundhedscommission de fornödne Forberedelser til i

Lighed med, hvad der fandt Sted i 1850, at inddele Staden i 8 Lægedistricter, i hvilke ansattes 8 medicinske Studerende under Navn af ambulerende Læger, hvilket Antal siden forögedes til 14. Over disse stode to examinerede Læger som Overlæger. Denne Foranstaltning blev efterfulgt af Agers Sundhedscommission, som ansatte 3 ambulerende Læger, en for Saugenes District og 2 for Forstæderne. De ambulerende Lægers Forretninger og Pligter ere udförligt fremstillede i det för nævnte Skrift af Prof. Holst, hvortil henvises. Hensigten med deres Ansættelse var væsentlig prophylaktisk. De skulde aflægge personlige Besög i Husene i deres District, især hos den fattigere Classe, for at undersöge Sundhedstilstanden, og forebygge Cholerasygdommens Udbrud. Deres Virksomhed var egentlig indskrænket til efter dem givne Forskrifter at behandle de Tilfælde, der sædvanlig pleie at være Forlöbere for Cholera. Da de ikke vare examinerede Læger, var Behandlingen af betydeligere Sygdomstilfælde, saavelsom af Cholerasygdommen selv, kun i Nödsfald tilladt dem, hvorimod de ved ethvert alvorligere Tilfælde havde at henvende sig til deres respective Overlæge, hvis Pligt det var at overtage den forelöbige Behandling af de acute Sygdomstilfælde, som laae udenfor de ambulerende Lægers Competence, at have Overtilsyn med disses Virksomhed, at ordne de hygiæniske Forholde, hvor saadant tiltrængtes, og at meddele Medicinalcommitteen ugentlig Oversigt over det ambulatoriske Lægevæsens Virksomhed. Samtlige disse Læger vare ansatte og lönnede af Communen, og deres Virksomhed var væsentlig præventiv. Derimod var der til at behandle de af virkelig Cholera Angrebne, forsaavidt de ikke vilde eller kunde bringes til Lazaretherne, ansat et Antal examinerede Læger, som lönnedes af Statscassen. De kaldtes Districts-

Choleralæger, og deres Antal var for Christiania By 4, som siden forögedes til 6, og for Agers Sogn ligeledes 4, senere forøget til 5. Alle disse Lægers Navne og Bopæle bleve offentliggjorte i de fleste af Stadens Dagblade.

Endelig var der ogsaa truffet den Foranstaltning, at der ved Politikammeret vare 3 Læger ansatte, som skiftedes til, stadigt at være der tilstede, for at man i Nödstilfælde altid kunde have et Sted, hvorfra Lægehjælp med Sikkerhed kunde erholdes.

Af Choleralazarether indrettedes först et paa Hammersborg beliggende Huus, „Sorgenfri," til Choleralazareth for Byen. Det havde iforveien ved Choleras Optræden i Rigshospitalet været anvendt til, deri at henlægge Hospitalets Cholerasyge, men blev som selvstændigt Sygehuus aabnet den 18de August med et Antal af 30 Senge. Den 26de August toges det 2det for Tilfældet forberedte Lazareth paa Ankerlökken, der havde 70 Senge, i Brug. Den 2den September aabnedes et Lazareth i Pebervigen i Redningsanstalten „Tofles Gave," med et Antal af omtrent 50 Senge.

For Byens Forstæder under Landets Jurisdiction samt Landsognet blev af Agers Sundhedscommission Communal- og Asyl-Gaarden paa Grönland indrettet til et Lazareth med 50 Senge, som toges i Brug den 19de August. I en af de til Sindssygeasyl bestemte Bygninger paa Gaustad var der indrettet et Lazareth paa 12 Senge for vestre Ager, som toges i Brug den 3die September. Endvidere blev et Lazareth i Oslo paa 20 Senge aabnet den 11te September.

For Garnisonen var der paa Fæstningen oprettet et Lazareth med 9 Senge, som toges i Brug den 8de September. I Tugthuset og i Agershuus Fæstnings Strafanstalt indrettedes ligeledes egne Lokaler til Choleralazarether med et Sengeantal, der reguleredes efter Behovet. For Bods-

fængslets Vedkommende var taget den Bestemmelse, at, om Sygdommen der maatte vise sig, skulde de Syge henlægges paa Grönlands Lazareth.

Antallet af de ved disse Lazarether ansatte Læger var fölgende:

Ved Hammersbog	Lazareth	1	Overlæge	2	Assistenter.
Grönlands	—	1	—	2	—
Ankerlökkens	—	1	—	2	—
Pebervigens	—	1	—	2	—
Gaustad	—	1	—	1	—
Oslo	—	1	—	1	—

Ved det militaire Lazareth fungerede en Brigadelæge som Overlæge med Assistance af den ved Fæstningen ansatte Choleralæge. Ved Tugthuset fungerede Fængslets ordinære Læge som Lazarethlæge. Ligeledes fungerede Slaveriets ordinære Læge som Lazarethlæge med Assistance af Fæstningens Choleralæge.

Lægerne ved Hammersborgs, Grönlands, Oslo og Gaustads Lazarether vare derhos forpligtede til at fungere som Districts-Choleralæger i det nærmest om Lazarethet værende District, saavidt deres Forretninger som Sygehuuslæger tillode det.

Samtlige Districts- og Sygehuus-Læger vare forpligtede til, daglig til Medicinalcommitteen at indsende Beretning efter trykte Schemata over de i deres Districter forekomne eller i Sygehusene indlagte Cholerasyge. Et summarisk Uddrag af disse Beretninger blev af Committeen hver Dag offentliggjort, deels ved Opslag, deels ved Oversendelse til Avis-redactionerne og en Deel af Autoriteterne.

Foruden det her anförte Lægepersonale vare desuden i Overeensstemmelse med den provisoriske Anordning ansatte saakaldte Opsynsmænd, saavel i Byen, som i Forstæderne og Landdistrictet, af hvilke hver havde et bestemt

Antal Huse at före Opsyn med. Deres Forretning var at gjöre daglige Besög i disse Huse, at sörge for Reenlighed saavel indenfor som udenfor samme, at give Anviisning til hensigtsmæssig Diæt og Levemaade, og i Sygdomstilfælde strax at sörge for Tilkaldelse af fornöden Hjælp.

Disse vare de væsentligste Foranstaltninger, der bleve trufne til directe at virke mod Sygdommen saavel til dens Forebyggelse som Helbredelse, og hvilke her ere beskrevne saaledes, som de vare anordnede paa Epidemiens Höide. Eftersom Sygdommen aftog, skede imidlertid forskjellige Indskrænkninger især deleshed i Antallet af Læger og Sygehuse. Allerede fra Begyndelsen af October begyndte man at reducere Antallet af de ambulerende Læger, og hele det ambulatoriske Lægevæsen blev i Agers Sogn hævet i den förste Uge af denne Maaned, og i Byen inden Maanedens Udgang. Ligeledes bleve de saakaldte Districts-Choleralæger efterhaanden opsagte, eftersom Epidemiens Aftagen gjorde det tilraadeligt; dog fik enkelte senere Prolongation af deres Tjenestetid, da Sygdommen trak sig mere i Langdrag, end man ved Begyndelsen af dens Tilbagegang holdt for sandsynligt. Uagtet man saaledes allerede i Begyndelsen af October begyndte at indskrænke Antallet af Districtslægerne, vare dog först ved November Maaneds Udgang samtlige Choleralæger i Christiania og Agers Sogn ude af Virksomhed. I samme Tidsrum bleve ogsaa Lazaretherne efterhaanden ophævede. Det förste, som lukkedes, var Grönlands Lazareth, den 7de October, og det sidste var Hammersborg Lazareth, hvis sidste Syge udskreves den 25de November.

Af andre Foranstaltninger, som foruden de hidtil nævnte bleve trufne mod Cholerasygdommen, kan anföres Fölgende: Skjærpelse af de sædvanlige Forskrifter med Hensyn til

Reenholdelse af Gader, Rendestene, Fortouge, Gaardsrum o. s. v.; Standsning af saadan Fabrikvirksomhed eller anden Bedrift, som kunde medföre Stank eller skadelige Uddunstninger; Forbud mod offentligt Udsalg af Frugt og andre Næringsmidler, som kunde antages at virke skadeligt under de forhaanden værende Forholde; Advarsel mod Umaadelighed i Spiser og Drikke. Allerede under 10de August tilskrev Medicinalcommitteen Armee- og Marinekommandoen med Anmodning om at henlede vedkommende militære Chefers Opmærksomhed paa deres Undergivnes Forhold i de ovenfor nævnte Henseender. Ligeledes foreslog Committeen i Skrivelse af samme Dato for Justitsdepartementet, at Bestyrelserne af Rigets Varetægts- og Straffeanstalter, samt Politimesterne maatte paalægges at have deres særdeles Opmærksomhed henvendte paa de samme Gjenstande. For at give den fattigere Classe Leilighed til at forskaffe sig sunde og nærende Födemidler, tilskrev Medicinalcommitteen under 19de August Christiania Sundhedscommission, og henledede dens Opmærksomhed paa Nytten af en Bespiisningsanstalt, hvor der for billig Betaling kunde erholdes varm Spise i Portionsviis. Denne Foranstaltning blev af Sundhedscommissionen strax besörget udfört.

En af den forrige Cholera-Centralcommission udarbeidet Plakat angaaende Forsigtighedsregler med Hensyn til Spiser, Drikke, Beklædning, Reenlighed o. s. v., blev, med nogle af Medicinal-Committeen foretagne Forandringer, af Departementet for det Indre besörget indrykket i Bladene, og Aftryk af samme opslaaede paa Gadehjörnerne og ombragte i Husene. Det samme var Tilfældet med en af det medicinske Selskab udarbeidet, og allerede i 1848 af Departementet for det Indre udgivet „Anviisning til at kjende og behandle den ondartede Cholera, inden Lægehjælp kan erholdes."

For det almindelige daglige Forretningsliv bleve ingen Hindringer lagte i Veien, og Samfærselen mellem de enkelte Dele af Staden og mellem denne og Landdistrictet var uforstyrret. Kirker, Skoler og Boutiquer vedbleve at være aabne, og Forelæsningerne ved Universitetet fortsattes for en stor Deel uden Afbrydelse; dog vare de fleste medicinske Forelæsninger ophörte, fordi næsten alle de Studerende vare beskjæftigede som ambulerende og assisterende Læger under Epidemien. Paa Forespörgsel af et Par Skolebestyrere om, hvorvidt det maatte ansees hensigtsmæssigt, at Underviisningen i de af dem bestyrede Skoler indstilledes eller indskrænkedes, erklærede Medicinal-Committeen, stöttende sig til de samme Grunde, som vare angivne af den forrige Choleracentralcommission, (Cfr. Holst. l. c.), at den ingen Grund fandt til, at Underviisningen skulde ophöre, eller paa anden Maade indskrænkes, end at der gaves Disciplene noget længere Fritid end sædvanligt mellem Underviisningstimerne.

Derimod vare ved Politiets Foranstaltning de offentlige Dandseboder lukkede under Choleraepidemien, ligesom ogsaa Theatrene i nogen Tid ophörte med at give Forestillinger. Större Sammenkomster i sluttede Selskaber eller hos Private fandt heller ikke Sted, forinden Sygdommen var saa godt som ophört.

Betræffende Iværksættelsen af Qvarantæneanordningerne mod Cholerasygdommen begjærede Marinedepartementet i Skrivelse af 6te August Medicinalcommitteens Betænkning om, hvorvidt det maatte ansees hensigtsmæssigt, at de ved Kgl. Resolution af 25de Juni 1849, samt höieste Resolution af 14de October og 2den November 1850 foreskrevne Forholdsregler igjen toges til Fölge, eller hvilke andre Foranstaltninger med Hensyn til Qvarantænevæsenet an-

toges at burde træffes. I Overeensstemmelse med den herover af Committeen afgivne Betænkning bevirkede Marinedepartementet en höieste Resolution af 16de August, hvorved bestemmes, 1) at Qvarantæne i Overeensstemmelse med 1ste Post af Kgl. Resolution af 25de Juni 1849 bliver at anordne for ethvert til Norsk, ikke smittet Sted fra indenrigs, være sig smittet eller ikke smittet, Sted kommende Fartöi, som under Reisen har havt, eller som ved Ankomsten har ombord nogen Syg eller Död, hvis Sygdom skjönnes at være eller have været den ondartede Cholera; men at förövrigt Qvarantæne mod bemeldte Sygdom i den indenrigske Skibsfart bortfalder. 2) At med Hensyn til Qvarantæne mod Cholera for Fartöier, der komme fra Udlandet, bliver at forholde som hidtil. 3) At al Qvarantæne mod Cholera paa smittet Sted bortfalder.

Disse Bestemmelser bleve end yderligere udvidede ved Kgl. Resolution af 10de September, hvorved bestemmes: 1) At i Kyststrækningen fra den svenske Grændse til Farsund, dette Sted og de ved samme beliggende Havne syd for Listerlandet med indbefattede, bortfalder al Qvarantæne med Hensyn til Cholera mod ankommende Fartöier, hvad enten disse komme fra inden- eller udenrigsk, smittet eller usmittet Sted, med mindre de under Reisen have havt, eller ved Ankomsten have ombord nogen Syg eller Död, hvis Sygdom skjönnes at være eller have været den ondartede Cholera, i hvilket Tilfælde Qvarantæne fremdeles bliver at anordne i Overeensstemmelse med 1ste Post i Kgl. Resol. af 25de Juni 1849. 2) At der med Hensyn til Qvarantæne i Rigets övrige Havne fremdeles bliver at forholde efter den bifaldte Höieste Resol. af 16de August.

Disse liberalere Bestemmelser med Hensyn til Choleraqvarantænen vakte vel fra enkelte Kanter Dadel og Modstand,

men have upaatvivlelig vundet Bifald hos den mere oplyste og fordomsfrie Deel af Nationen, og tör vel være at betragte som et gunstigt Varsel om, at Qvarantænen mod Cholerasygdommen, om hvis Unyttighed og Skadelighed de senere og seneste Tiders Erfaringer have afgivet saa mange Vidnesbyrd, i en kommende Epidemie vil blive end mere indskrænket eller maaskee ganske ophævet.

Paa hvilken Maade er denne Epidemie opstaaet? Spontant eller ved indbragt Smitte? Derom vil vel ligesaa lidt nu, som forhen nogen Enighed mellem de forskjellige Meningers Forfægtere være at tilveiebringe. Jeg skal heller ikke i den ofte fornyede og aldrig udkjæmpede Strid, om Cholera kan opstaae spontant, eller alene ved Meddelelse af et Smittestof, eller paa begge Maader, forsöge paa her at levere noget andet Indlæg, end Fremstillingen af de faktiske Omstændigheder, der gik umiddelbart forud for Sygdommens Udbrud, og de Slutninger, som med Rimelighed heraf lade sig uddrage, skjönt jeg ikke tvivler paa, at baade det ene og det andet Parti ville efter Sædvane ansee de selv samme Facta for skikkede til, deraf at danne sig brugbare Argumenter, hver for sin Mening.

Om de enkelte i Juni Maaned indtrufne Tilfældes Oprindelse kan ingen anden Oplysning meddeles, end at den Patient, hvis Sygdom endte dödeligt, havde umiddelbart för dens Begyndelse gjort sig skyldig i betydelige Uforsigtigheder, navnlig med Hensyn til Diætfeil og Forkjölelse. Da forövrigt disse Tilfælde staae ganske isolerede, og adskilte fra de næstfölgende ved et Mellemrum af en Maaned, skal jeg her ikke videre opholde mig ved dem.

Da Kjöbenhavn i Slutningen af Juni Maaned erklæredes

smittet af Cholera, ophörte ifölge Qvarantæneloven den frie Communication med dette Sted, og dermed ogsaa den ugentlige Dampskibsfart med Statens Postdampskib. Istedetfor til Kjöbenhavn gik dette Dampskib nu ikke længere end til Helsingöer, hvor Cholera endnu ikke var udbrudt, skjönt denne By havde fri landværts Communication med Kjöbenhavn. Löverdag den 16de Juli afgik Dampskibet som sædvanligt paa sin ugentlige Fart fra Christiania, og en af Mandskabet ombord, en gammel Mand paa over 60 Aar, led da af nogen Diarrhoe. Denne vedvarede ved Skibets Ankomst til Helsingöer. Under Fartöiets Ophold her vare nogle af Mandskabet i Land, men den omtalte Mand ikke. Da denne sidste ved Tilbagekomsten til Christiania Fredag den 22de Juli fremdeles havde Diarrhoe, lod Skibschefen ham blive tilbage i Christiania og indlægge i Rigshospitalet. Hele det övrige Mandskab ombord var frit for Sygdom. 8 Dage efter, da Dampskibet atter retournerede fra Helsingöer til Christiania, var Manden helbredet, gik igjen ombord, og har senere stadigt befundet sig vel. Imidlertid var i den samme Uge, nemlig Mandag den 25de Juli, en Kone mellem 50 og 60 Aar, som laae paa en anden Afdeling af Rigshospitalet og i en anden Bygning henimod 100 Alen bortfjernet fra den, hvori den omtalte Mand var indlagt, pludselig efter et mildt Afföringsmiddel bleven angrebet af stærk Diarrhoe med Prostration, og döde den fölgende Dag. Konen, der var af svagelig Constitution, var nogle Dage iforveien opereret for Cataract, og laae derfor afsondret fra Hospitalets övrige Patienter i et mörkt Værelse, hvor hun ikke havde Anledning til at komme i Berörelse med andre af Hospitalets Personale, end Lægerne ved denne Afdeling og Opvartningskonen. Jeg har ladet anstille speciel Undersögelse, om nogen af de ved den medicinske Afdeling be-

skjæftigede Læger eller Studerende havde været inde hos hende i de nærmest foregaaende Dage, men Resultatet har været benægtende. Torsdag den 28de Juli blev en Kone i Byen, som havde været paa Rigshospitalet og vasket, angreben af udviklede Cholerasymptomer, og döde samme Dag. Hvorledes de senere indtrufne Tilfælde fulgte paa hverandre, er allerede forhen beskrevet.

De, som ere af den Formening, at Cholera ikke kan opstaae uden ved et Smittestof, maae naturligviis her antage, at Manden fra Dampskibet har fört Smittestoffet ind paa Rigshospitalet. For at dette Smittestof skulde kunne naae til den först angrebne Syge, maatte det, om man tager den korteste Vei for dets Meddelelse, have passeret gjennem fölgende Individer: 1) En eller anden Cholerasyg, hos hvem det er produceret. 2) En eller flere af Indvaanerne i Helsingöer, med hvilke det i Land værende Mandskab har havt Berörelse. 3) En eller flere af dette Mandskab. 4) Den Mand fra Dampskibet, der siden blev indlagt paa Rigshospitalets medicinske Afdeling. 5) En eller anden af de med ham i Berörelse komne Syge eller Opvartningskoner ved medicinsk Afdeling, som atter kan have communiceret med 6) den Opvartningskone ved chirurgisk Afdeling, som havde den omhandlede Patient at tilsee. Endelig 7) den sidstnævnte Patient, som var den förste af Cholera Angrebne. Hvorlangt man nu end kan være tilböielig til at gaae i sin Tro paa Smittestoffenes Stabilitet, bliver det dog, navnlig for et flygtigt Contagiums Vedkommende, udenfor al Sandsynlighed, ligesom udenfor al Analogie at antage, at Sygdomsstoffet gjennem denne Række af uskadte Mellemled har været indfört til os.

Finder man altsaa denne Maade at forklare Epidemiens Opkomst utilfredsstillende, maa man undersöge, om der

gives Omstændigheder, som kunne tale for, at Sygdommen har udviklet sig spontant. Fornemmelig kommer det her i Betragtning, om der i de övrige Sygdomsforholde paa den Tid fandtes Antydning til nogen særegen fremtrædende Genius epidemicus, og i saa Fald af hvad Beskaffenhed denne viste sig at være. Allerede i de foregaaende Epidemier blev det constateret som en utvivlsom Kjendsgjerning, at der foruden den egentlige Cholerasygdom og samtidig med denne viste sig en Mængde mindre betydelige gastriske Affectioner, hvis Antal mangefold oversteg hine, og hvorved, da ingen anden almeenvirkende Sygdomsaarsag med Rimelighed lader sig forudsætte, Tilstedeværelsen af en betydelig gastrisk Sygdomsconstitution ikke kunde miskjendes. Ifölge denne Erfaring opfordrede Medicinalcommitteen i Lighed med, hvad der var skeet under den sidste Epidemie, samtlige i Byen og Agers Sogn i Anledning af Cholera ansatte Læger, ligesom ogsaa de övrige praktiserende Læger om, at indsende til Committeen en ugentlig summarisk Angivelse af de Tilfælde af Diarrhoe og Cholerine, som de havde havt under Behandling. Antallet af de saaledes Anmeldte udgjorde af Diarrhoer 4012 og af Cholerine 2500, af hvilke 220 gik over til virkelig Cholera. Et saa overordentligt Antal gastriske Tilfælde viser iöinefaldende den epidemiske Constitutions Magt, og det ligger nær nok at antage, at en Potentsering af denne Constitution maatte være istand til, alene for sig at frembringe udviklet ondartet Cholera.

Den gastriske Constitutions Herredömme viser sig endvidere tydeligt ved dens Indflydelse paa en paa den Tid herskende Epidemie af Börnekopper. Denne havde bestaaet lige siden det foregaaende Aars Höst, og havde angrebet et ikke ubetydeligt Antal Mennesker. Da Cholera viste sig, forsvandt Kopperne, men efterat Cholera var ophört, varede

det kun kort Tid, inden de igjen indfandt sig, skjönt af mindre Udbredning end forhen.

At de atmosphæriske Forholde havde en decideret Indflydelse paa Epidemien, synes at fremgaae deraf, at i de 3 Uger, Sygdommen var paa sit Höieste, nemlig de förste to Trediedele af September Maaned var der smukt Solskinsveir, men tillige saa stille i Luften, at neppe den mindste Vind var at bemærke. Nu indtraf der pludselig en meget stærk Nordenvind, og ligesaa pludselig begyndte Sygdomsantallet at falde, og naaede siden ikke mere sin forrige Höide.

Uagtet jeg tillægger det Complex af ubekjendte Forholde, som man kalder epidemisk Constitution, den væsentligste Indflydelse til Choleras Opkomst, og antager, at den alene for sig uden noget Smittestofs Indvirkning kan fremkalde Sygdommen, er det derfor ingenlunde min Mening at benægte dens Smitsomhed. Det vilde tvertimod forekomme mig besynderligt, om ved en saadan Sygdom et Smittestof ikke skulde kunne udvikle sig. Men hvad der forekommer mig indlysende er, at dette Smittestof har en ringe Intensitet og kun under særdeles begunstigende Omstændigheder viser sig virksomt. Allerede den Omstændighed, at paa Rigshospitalet, hvor Sygdommen först viste sig og hvor der er et Belæg af to til halvtrediehundrede Syge foruden Betjeningspersonalet, et saa lidet Antal Personer blev angrebet, synes at antyde en svag Smitteevne; ligesaa det ringe Antal Syge i Tugthuset, Slaveriet, Bodsfængslet. At kun 1 Læge af de omtrent 80, som i mere eller mindre Grad vare beskjæftigede med Behandlingen af Sygdommen, blev angreben, taler ogsaa for Smittestoffets ringe Kraft. At Cholera imidlertid kan forplante sig ved Smitte, derfor tale saa mange Kjendsgjerninger fra denne som fra foregaaende Epidemie, at denne Sag synes mig at være bragt

til Evidents. Men idet jeg bekjender mig til den Mening, at Smittestoffet kan frembringe Sygdommen, naar det træffer paa en gunstig individuel Tilstand, betvivler jeg, at det for sig er istand til at frembringe en Epidemie, hvis det ikke træffer paa gunstige locale Forholde. Om Smitten saaledes overföres fra en By til en anden, kan der vel paa det sidste Sted indtræffe nogle enkelte Choleratilfælde, men Sygdommen vil uddöe, om den ikke træffer paa en for dens Udbredning skikket epidemisk Constitution. Vi have under nærværende Epidemie havt flere Exempler, som synes at godtgjöre denne Menings Rigtighed, og som af en anden Forfatter i dette Tidsskrift ville blive meddeelte.

Hvad Cholerasygdommens Symptomer og Behandling angaaer, skal jeg henvise til de Beretninger, som ville blive meddeelte af Cholera-Lazarethlægerne. Kun skal jeg angaaende Virkningen af de almindelige Foranstaltninger mod Sygdommen gjöre opmærksom paa, hvorledes det ambulatoriske Lægevæsen ogsaa i denne Epidemie og maaskee endnu mere end i den forrige har viist sig nyttigt. Man kunde maaskee af det store Antal Cholerasyge slutte, at Prophylaxen denne Gang lidet har udrettet. En nærmere Betragtning vil dog snart vise det Ugrundede heri. Det er klart, at den epidemiske Constitution har været af langt större Intensitet i denne Epidemie end i den forrige. I 1850 var Antallet af de Cholerasyge 157, og af de anmeldte Diarrhoer og Choleriner 1249; i 1853 respective 2453 og 6512. Naar af dette sidste Antal kun 220 ere overgangne i virkelig Cholera, kan det ikke betvivles, at det ambulatoriske Lægevæsen i væsentlig Grad har medvirket hertil, og det tör antages afgjort, at den samme Foranstaltning i fremtidige Epidemier stadig vil komme i Udförelse.

Beretning om Grönlands Lazareth under Cholera-Epidemien i Christiania 1853.

(Af Cand. med. *E. Winge*).

Cholera-Lazarethet paa Grönland blev aabnet 18de August, altsaa i Epidemiens 4de Uge, efterat Sygdommen, som för havde viist sig hist og her med faa Tilfælde i Byen og Forstæderne paa dens Grund, med en Gang fik Opsving og begyndte at sprede sig udover Forstæderne paa Landets Grund. I den til Lazareth benyttede Bygning, Communalgaarden, der ligger temmelig frit, adskilt fra Gaden og omliggende Vaaningshuse, havdes 6 rummelige Sygeværelser, der, tilligemed 4 Værelser i den med hiin Bygning forbundne Asylgaard, kunde afgive rummelig Plads for 50—60 Senge. Da Belægget kun i faa Dage overskred 50, kunde altid de forskjellige Kjön adskilles og desuden i Almindelighed Reconvalescenterne separeres fra de Syge. Fra den 18de August indtil den 7de October blev der i det Hele behandlet 262 Cholerapatienter og desuden flere, som lede af Diarrhoe og Cholerine, hvortil der efter Akers Sundhedscommissions Bestemmelse skulde benyttes et Par Værelser, naar der var Plads ledig. Af de 262 Indkomne döde 184, helbrededes 78. Fordeles dette Antal efter de

forskjellige Uger, vil man see, hvorledes Sygdommens Intensitet, der var stærkest paa den Tid, Lazarethet aabnedes, jevnt aftager med hver Uge, medens Antallet af de Angrebne stadigt stiger indtil Midten af September eller Epidemiens 8de Uge, hvorefter det pludselig aftager.

Uger.	Indkomne.	Deraf Döde.	Deraf Helbredede.	Dödsprocent.
Fra 18de—24de August	27	21	6	77,7
Fra 25de—31te August	54	41	13	75,8
Fra 1ste—7de September	67	48	19	71,6
Fra 8de—16de September	85	58	27	68,2
Fra 17de—23de September	25	14	11	58,0
Fra 23de—28de September	4	2	2	50,0
Tilsammen	262	184	78	70,2

Undersöger man Mortaliteten paa de forskjellige Lazarether, vil man finde, at den næsten er nöiagtig proportionel med den Tid, hvori de oprettedes; saaledes viser det förste Lazareth, det paa Hammersborg, som havde virket lige fra Epidemiens Begyndelse, en Dödelighed af 72,4, Grönlands, som dernæst aabnedes: 70,2, Ankerlökkens, som aabnedes 26de August: 66,2, Pipervigens, som oprettedes den 1ste September: 63,8, medens det sidste (11te September) aabnede, Oslo Lazareth kun har 52,8. At Resultaterne dog ikke alene ere afhængige af Tiden, hvori ethvert Lazareth blev oprettet, viser en Sammenligning af de paa Grönlands Lazareth indtrufne Dödsfald med de samtidige paa de andre senere oprettede, ligesom mellem disses indbyrdes; Procenterne falde i hvert Tilfælde ugunstigere for det förste, og Forskjellen mellem Oslo Lazareth og alle de övrige er altfor betydelig til at kunne forklares ved hiin Omstændighed alene. At Behandlingen kan influere Noget, er tænkeligt, men deels have omtrent de samme Methoder været brugte paa flere Lazarether, deels er det bekjendt nok, hvor lidet

Behandlingen har at betyde for de store Tal. Större Indflydelse have vistnok utallige tilfældige og individuelle Omstændigheder, de Syges Stand, Alder, Hjem, Tiden, hvori de toges under Behandling o. s. v., foruden Tilfældenes eiendommelige Intensitet paa de forskjellige Steder (hvorom senere). Först ved nöiagtigere Sammenligning af disse Ting i Forbindelse med Epidemiens Tidspunkt kunde man komme til et sikkrere Holdepunkt i at bedömme Enderesultaterne af de forskjellige Hospitalers (og Hjemmebehandlingens) Virksomhed, end den summariske Statistik kan give.

Til Bedömmelse af Alderens og Kjönnets Indflydelse paa Mortaliteten meddeles fölgende Oversigt.

Alder.	Indkomne.			Döde			Helbredede			Dödsprocent.
	Mdk.	Qvindk.	Sum.	Mdk.	Qvdk	Sum.	Mdk.	Qvdk	Sum	
1— 5 Aar	6	10	16	3	5	8	3	5	8	50
6—10 —	8	3	11	3	2	5	5	1	6	45
11—20 —	7	12	19	4	7	11	3	5	8	57
21—30 —	32	15	47	14	10	24	18	5	23	51
31—40 —	40	32	82	31	25	56	9	7	16	77
41—50 —	24	22	46	19	17	36	5	5	10	78
51—60 —	19	11	28	15	8	23	2	3	5	82
61—70 —	9	8	17	8	7	15	1	1	2	88
71—80 —	1	5	6	1	5	6	"	"	"	100
Tilsammen	144	118	262	98	86	184	46	32	78	68 Mdk. 73 Qvdk. 70 Sum.

Efter dette er altsaa Dödeligheden mindst indtil 10de Aar, tiltager derefter til det 20de Aar, medens den atter er ringere mellem 21de og 30te Aar, hvorefter den hurtigt stiger med hvert Decennium. Af Tabellen vil man ogsaa see, at de Fleste angrebes i Alderen mellem 30te og 40de Aar. Med Hensyn til Kjönnet viser Mortalitetsforholdet sig ogsaa i denne Epidemie gunstigere for Mandkjönnet, medens paa

den anden Side Antallet af Angrebne er mindst blandt Fruentimmer.

Om Epidemiens Gang og Udbredning, Sygdommens Forplantelsesmaade, Aarsager o. s. v. skal jeg fatte mig i Korthed, da et nöiere Studium af disse Gjenstande, som desuden ligge udenfor den isolerede Lazarethlæges Omraade, först efter at alle Momenter ved Epidemiens Ophör ere samlede, kan blive af nogen Interesse. — Det overveiende Antal Cholerasyge afgav i de förste 2 Uger Lakkegaden, derefter Galgebjerg og Oslo, og i den sidste Tid kom de fleste fra Enerhougen og Grönland, medens der den hele Tid indtraf Patienter fra Akers Landdistrict, tildeels efter lang Transport, hvorfor flere ankom i döende Tilstand. Fra det egentlige Grönland kom der i Alt neppe 20 Syge, og iblandt Lazarethets Personale indtraf hele Tiden kun 1 Choleratilfælde, ligesom Diarrhoer og Choleriner vare forholdsviis sjeldne blandt en saa stor Besætning, hvoraf desuden flere maatte ansees for hengivne til Spirituosa. Noget Focus for Smitte kan man ialfald ikke sige, at Lazarethet har været. Som sædvanlig var det forresten de under slettere Omstændigheder levende Classer, der afgave de fleste Patienter, og vistnok en betydelig Deel af Lazarethets Belæg vare Drankere.

Sygdommens Middelvarighed var i de Tilfælde, som endte dödeligt, 12—48 Timer, omtrent to Trediedele döde inden 48 Timer, deraf 7 inden 12 Timer. Hos Ingen varede Sygdommen kortere end 6 Timer. Som Fölge af denne rapide Gang döde ogsaa over Halvparten, 56% af alle Indkomne, i det algide Stadium, inden der var kommet Tegn til Reaction, et usædvanligt Forhold, da Regelen nok er, at kun 40—45% döe i dette Tidsrum. Af Resten gik atter omtrent en Trediepart tilgrunde i Sygdommens senere Stadium.

Indkom i det algide Stadium:	256
Deraf döde i samme Stadium:	145
Tilbage:	111
Indkom i Reactionsstadiet:	6
Oplevede Reaction:	117
Deraf döde af Tilbagefald i det algide Stadium: 7	
— — i Typhoidstadiet: 28	39
— — af Congestioner til Lungerne: 1	
— — - Delirium tremens: 3	
Helbredede:	78

Blandt de 6, som indkom i Reactionsstadiet, vare de 3 i udviklet Typhoid og Sopor, derimod 2 næsten at regne for Reconvalescenter.

Af de 78 Helbredede gik de 52 over i Reconvalescents, idet Reactionen mere eller mindre hurtigt udviklede sig uden stormende Symptomer. Blandt de Övrige maatte 14 gjennemgaae Typhoidet, 4 helbrededes först efter Udbrud af Exanthemer, hos 5 opholdtes Reconvalescentsen væsentlig ved langvarig Brækning, hos 1 af Icterus og Diarrhoe, 1 anfaldtes under Reconvalescentsen af Delirium tremens og 1 laae tilbage lige til 34te Dögn paa Grund af en Phlegmone i Cellevævet om Parotis. Middelvarigheden for Alle var 14 Dage, medens Sygdommen hos dem, som helbrededes uden videre Tilfælde, i Gjennemsnit varede 7 Dage.

Pathologie. Det er ikke her min Hensigt at udmale det noksom bekjendte Sygdomsbillede af Cholera asiatica, jeg vil kun gjennemgaae de vigtigste Symptomer, især forsaavidt som de have frembudt noget Mærkeligt eller Afvigende fra det Sædvanlige. Heller ikke vil jeg med et Ord omtale den pathologiske Anatomie; en idelig beskjæftiget

Choleralæge kunde under vore Forhold neppe faae Tid til at anstille mange Obductioner, endnu mindre finde Leilighed til nogen nöiagtigere Undersögelse, uden hvilke Iagttagelserne ikke vilde frembyde nogen Interesse. — Den enkelte Section, jeg har udfört, paaviste ialfald intet udenfor det Sædvanlige.

I omtrent en Trediedeel af alle Tilfælde er der gaaet Diarrhoe — fra 1 til 14 Dage eller længere — forud for Sygdommens Udbrud; for de Fleste begyndte Cholera-Anfaldet uden dette Prodrom, enten saaledes, at Diarrhoen var det förste Symptom, eller der kom saagodtsom paa en Gang Diarrhoe, Brækning og Kramper. Dette Sidste var gjerne Tilfældet i de förste Uger. Kun i meget faa Undtagelser var Brækning det förste Symptom. — Afföringerne havde den charakteristiske Beskaffenhed, vare gjerne rigelige, i mange Tilfælde saa profuse, at de afgik uvilkaarligt og flöd tværs gjennem Sengen, — hvilket næsten stedse var et meget slet Tegn. I andre Tilfælde vare de temmelig sparsomme, og undtagelsesviis kunde i utvivlsomme Choleratilfælde Afföringerne gjennem hele det algide Stadium være fæculente. Hvis Patienten i dette Stadium nöd Noget, gik Alimenterne ofte aldeles uforandrede igjennem. Indtraadte der Reaction, vedligeholdt Udtömmelserne enten samme Beskaffenhed i nogen Tid, eller i Almindelighed antoge de hurtigt et biliöst-fæculent Udseende og bleve temmelig snart consistente. I et Par Tilfælde var der Forstoppelse lige fra Reactionens Begyndelse.

Brækningerne vare som sædvanligt vandtynde, svagt fnokkede, ufarvede, og Udtömmelsen skede i Almindelighed rigeligt og med Lethed i Sygdommens Begyndelse. Senere standsede Brækningen hyppigt eller udförtes med Besvær, forandredes til Vomituritioner, hvorunder Patienten klagede

over Oppression og ialfald led meget ved de forgjæves Forsög, indtil den kom i Gang igjen spontant eller ved Brækmidler. Herefter vedblev den da gjerne til ind i Reactionsstadiet. I andre Tilfælde, og temmelig mange, standsede den aldeles og kunde ikke ved noget Middel retableres. Ikke sjelden hændte det ogsaa, at der under hele Sygdommen enten aldeles ingen eller kun et Par sparsomme Udtömmelser kom istand, og at man heller ikke ved Emetica kunde frembringe Brækning. Det var især under den sidste Halvpart af Lazarethets Virksomhed, at man iagttog dette Tilfælde, som næsten altid var af ugunstig Betydning, naar det indtraf i udviklet Cholera. Kom Reactionen i Gang, saa standsede Brækningen eller Udtömmelserne bleve biliöse, fra svagt grönlige til græsgrönne og mörk olivengrönne, og saadan Brækning var gjerne et godt Tegn paa at Reactionen vilde holde sig. Rigtignok hændte det undertiden, at Brækningen blev besværlig for Patienten, idet den vedblev flere Dage ind i Reconvalescentsen, saa at den fremkaldtes ved alle Ingesta og forhindrede Sövn og Ro.

Blodige Udtömmelser have paa Grönlands Lazaret været meget hyppige og som sædvanligt af slet Betydning. Blodig Diarrhoe observeredes saaledes hos 58 Patienter, hvoraf kun 2 kom sig, blodig Brækning hos 2, hvoraf 1 kom sig, blodig Diarrhoe og Brækning hos 3, som alle döde. I det Hele altsaa 63 Tilfælde eller 24% af alle Indkomne. De fleste Patienter vare Mandfolk, kun 19 Fruentimmer. Under 20 Aars Alderen indtraf kun 2 Tilfælde, de hyppigste forekom mellem 30te og 70de Aar. I Almindelighed optraadte de i det algide Stadium, sjeldnere först under Reactionen i Typhoidet. Enten kom de meget snart efter Sygdommens Begyndelse, og denne var da gjerne intens, eller et tilsyneladende maadeligt Tilfælde forværredes senere, idet der

kom blodig Diarrhoe med hurtigt indtrædende Collaps og Död. Sjelden vare Udtömmelserne rigeligt blandede med reent Blod, hyppig viste de blot et rödt Skjær, saa omtrent ud som Kjödvand; eller de vare smudsigt bruunfarvede som Chocolade eller næsten sorte; i dette Tilfælde var Blodet rimeligviis kommet fra et höiere beliggende Sted af Tarmkanalen. Undertiden hændte det, at omtrent hver anden Afföring var blodig, hver anden saae ud som Riisvand eller var fæculent. Naar Patienten ikke, som almindeligt, döde i det algide Stadium, aftog gjerne Blodtilblandingen og kunde da i de sjeldneste Tilfælde höre aldeles op, idet Patienten enten kom sig eller gik over i et dræbende Typhoid. Stærkere Smerter i Underlivet eller Korsryggen vare langtfra constante Ledsagere af de blodige Diarrhoer, Tenesmus aldrig; derimod var der næsten altid stærk Prostration, Pulslöshed, ofte Angst, Uroe, undertiden heftige Delirier.

I det Opbrækkede som i Afföringerne fandtes hyppig Lumbrici, baade hos Voxne og Börn.

Kramper forekom næsten constant hos Voxne i lettere eller stærkere Grad. Meget heftige og langvarige Kramper vare ikke hyppige, aldeles borte vare de kun i enkelte Tilfælde, iblandt hvilke 3 med dödeligt Udfald. Hos Börn hörte de vel til Sjeldenhederne, dog forekom hos Flere utvivlsomme Læggekramper; ikke saa sjelden vare hos Börn almindelige Convulsioner og ordentlige eklamptiske Anfald. Hos Oldinge manglede de næsten aldrig, tvertimod vare de just hos Saadanne voldsomme og langvarige. — I de fleste Tilfælde vare baade Arme og Been angrebne af Kramper, undertiden forekom de ogsaa i Rygmusklerne.

Hudoverfladen fremböd de sædvanlige Symptomer; Temperaturformindskelse især paa Extremiteterne og paa Næsen og det omliggende Partie, Læberne og Mundhuulheden, var

constant i det algide Stadium og vedblev ofte en Stund efter indtraadt Reaction. Formindsket eller tilintetgjort Elasticitet, staaende Hudfold var tilstede næsten i alle Tilfælde, mere og mindre tydelig; selv hos Börn manglede dette Tegn ikke altid. I Regelen var vel Huden tör, men i ikke sjeldne Tilfælde bedækket med en kold, klam Sved, ofte meget profus. En saadan aldeles uelastisk, klam ödematös Hud var næsten altid et lethalt Tegn. Reactionen intraadte sjelden med nogen rigelig varm Sved, i Almindelidhed antog Temperaturen sin Normalitet næsten umærkeligt. — Cyanose var især i den förste Tid et constant Phænomen, sjelden var den betydelig stærk og udbredt overalt, men manglede næsten aldrig, ialfald paa Læberne, Fingrene og under Öinene.

Radialpulsen var i det udviklede algide Stadium enten ufölbar, paa det ene eller begge Haandled, eller meget liden, som en utælbar undulerende Bevægelse. I maadelige Tilfælde kunde den derimod godt tælles. For Prognpsen har Pulsfölelsen i Cholera algida ikke stor Betydning, thi selv i dödeligt endende Tilfælde kunde Pulsen undertiden være tydelig tælbar en lang Stund, til kort för Agone, medens der hos Mange, hvor den var aldeles forsvunden, dog kom Reaction. Efter indtraadt Reaction var den gjerne noget fuld og i Begyndelsen lidt freqvent, men blev snart normal, selv i Typhoidet; i andre Tilfælde faldt den i dette Stadium i Freqvents og blev da igjen meget liden og debil.

Vox cholerica var et næsten constant Symptom hos Voxne, hos Börn fandtes dette Tegn, saavidt jeg kan erindre, aldrig.

Tungen var næsten altid bred, belagt, ofte kold, undertiden livid; i enkelte Tilfælde tör gjennem hele det algide Stadium og blev först ved indtrædende Reaction fugtig.

Senere blev den almindelig normal, ofte röd, glabra, og ikke sjelden den ene Dag tör, den anden fugtig. Under Typhoidet blev den snart tör, ru, sprukken og undertiden besat med Skorper.

Urinsecretionen var temmelig ofte normal, og Excretionen foregik sammen med Afföringen selv i meget udtalte Tilfælde. Næsten Alle, hos hvem den var supprimeret, lagde selv Mærke dertil og da de ofte fölte stærk Nisus, forlangte de hyppig at katheteriseres. Efter indtraadt Reaction kom Secretionen snart i Gang, undertiden varede det 1—2 Dögn. Excretionen var meget sjelden forbunden med Vanskelighed, selv under det komatöse Stadium. Kun i 2 Tilfælde har det været nödvendigt at bruge Katheter.

Smerter i Epigastrium og Abdomen vare sædvanlige, dog sjelden videre stærke. Mindre ofte klagedes over Smerter i Lumbarregionen og Hold mellem Scapulæ, hyppigere over Hovedpine med Dotter for Örene, især i Begyndelsen af det algide Stadium. Tunghörighed forekom temmelig ofte, Blindhed derimod aldrig.

Öinene holdtes næsten af Alle halvt aabnede med lidt opaddreiede Bulbi, hvorfor, især hos Börn, den nederste Halvpart af Sclerotica altid laae ubedækket, selv under Sövnen. Den jevnt udbredte Injection af Conjunctiva paa dette Segment af Sclerotica som Fölge af Luftens stadige Indvirkning var dog temmelig sjelden tilstede i det algide Stadium, maaskee fordi Tilfældene forlöb saa hurtigt. I Typhoidstadiet var der enten en over hele Conjunctiva udbredt skidden Rubor med större injicerede Kar, eller Rödheden holdt sig ogsaa her til nederste Segment. En mucopurulent Secretion i Öienkrogene iagttoges flere Gange. Mod Döden var i Almindelighed Conjunctiva rynket, ujevn, Cornea ligesom brusten, Öiet fuldkommen uömfindtligt for Berörelse,

hvorfor det var et almindeligt Syn at see Fluer spadsere om paa det ubedækkede Partie af Bulbus, selv 1 Dögn eller mere för Döden; undertiden stode Öinene fulde af Taarer. Sorte Pletter i Sclerotica vare ligeledes et almindeligt Dödstegn; engang forsvandt de, efter at have været tilstede, fuldstændig et Par Timer för Döden indtraf. Nedre Segment af Cornea var hyppig injiceret, bedækket med fasthængende Sliim eller fordunklet; i sidste Stadium af Typhoidet fandtes undertiden en eiendommelig Forandring af dette Partie, en Slags Nekrose, Cornea var da graafarvet, indskrumpet, ligesom fordybet.

Oppression, Fölelse af Qvælning var hyppig og et slet Tegn, naar det ikke kom alene af suppримeret Brækning.

I Almindelighed laae de Syge i det algide Stadium apathiske og stille, naar ikke Kramperne vare tilstede. Nogle viste megen Uro, Angst udtalte sig i deres Miner, de sprang ofte pludselig op af Sengen eller væltede sig ideligt frem og tilbage. Delirier vare sjeldne; de Fleste havde Bevidstheden lige til Agone.

Exanthemer, som meget sjeldent viste sig paa Grönlands Lazareth, optraadte under 3 Former. 1) Det almindelige Choleraexanthem, der bestod af blegröde, rundagtige, confluerende större og mindre, svagt ophöiede Flekker, udbredte næsten over hele Legemet; de fik senere Udseendet af Urticaria og forsvandt ved Desqvamation. Det forekom kun een Gang, hos en Patient, som under Reactionen led af langvarig biliös Brækning med stadig Qvalme og Anorexie; Exanthemet der udbröd paa Sygdommens 10de Dag uden Febersymptomer, syntes at have en kritisk Betydning. 2) Pemphigus forekom i 2 Tilfælde, der begge havde det tilfælles, at Bullæ indtoge Extensionssiden af de forskjellige Articulationer paa Fingrene og Tæerne, foruden

enkelte, som fandtes paa Knæet, Olecranon &c. I begge Tilfælde gik der forud for Udbruddet Feber med Congestioner til Hovedet, Törst, tör Tunge og Mathed, hvilke Symptomer derefter hurtig forsvandt, og Reconvalescentsen gik hurtig frem. 3) Herpes zoster forekom en Gang, langt hen i Reactionsstadiet. För og under Udbruddet var der rheumatiske Smerter overalt og Parotitis paa begge Sider.

Cholera-Typhoid forekom hos 42 Patienter, hvoraf 28 eller omtrent to Trediedele döde. Symptomerne, der charakterisere denne Tilstand, ere hovedsagelig de samme, der udmærke en rask forlöbende Cerebraltyphus, men der er ingen Feber, ingen Tarmaffection, og Gangen er meget hurtigere. I Almindelighed kan man skjelne mellem 2 Varieteter af Typhoid, imellem hvilke der dog findes Overgange. I den ene Form er der tydelige og stærke Congestioner til Hjernen, Tyngde i Hovedet eller Hovedpine, blussende, hedt Ansigt, glindsende, injicerede Öine med det sædvanlige stuporöse Udtryk, noget fuld, ikke freqvent Puls; senere tiltagende Stupor, Koma ofte afbrudt af heftige Delirier og Död efter ofte flere Dages Sopor. I den anden Varietet ere Fænomenerne mere lumske, den Syge har enten været i en god Reaction eller har netop overstaaet det algide Stadium, da der med en Gang kommer Stupor, Temperatur og Puls synke, Tungen bliver tör, skorpet, der indtræder en betydelig Debilitet, smaa Delirier og Sopor. I begge Former er der gjerne en eiendommelig Glands og Törhed i Huden. Afföringen er gjerne næsten normal, men undertiden optræder Typhoidet med blodig Diarrhoe, hvor der da ofte er stærkere Delirier og Agilitet. Hos Börn er Sygdomsbilledet enten det samme som hos Voxne, eller Phænomenerne ligne i Almindelighed mere en Meningit, stærk Uroe, Skrig, Tænderskjæren, Convulsioner, Hede i Hovedet,

meget freqvent Puls &c., ligesom Behandlingen vistnok giver bedre Udbytte end Typhoidets hos Voxne.

Blodoverfyldning af Lungerne har sjelden været fremtrædende; under Typhoidet har det saaledes været observeret 2 Gange, i det ene Tilfælde var der Hoste og Sliimrallen, der vedvarede uforandret, efter at den egentlige typhoide Tilstand var forbi, indtil Döden indtraadte; i det andet Tilfælde var der stærk Dyspnoe, svagere Respirationslyd med noget forlænget Udaanding ved Basis af Lungen, men ingen Hoste; Symptomerne forsvandt, men Patienten döde i Sopor. — Udenfor den typhoide Tilstand iagttoges Congestion til Lungerne hos 1 Patient, kort efter Reactionens Indtræden; der var Hold, Dyspnoe, ingen Hoste, intet Abnormt ved den physikalske Undersögelse, hurtig tiltagende Oppression og Död. — Betændelser i Brystorganerne har ikke forekommet hos en Eneste.

Eftersygdomme og Complicationer. Parotitis viste sig hos 2 Patienter i Reconvalescentsstadiet. Hos den Ene, der havde overstaaet et alvorligt Typhoid, kom der tillige phlegmonös Betændelse omkring Parotis med langvarig Suppurationsproces. — Öreflod forekom hos 2, i begge Tilfælde med temmelig markeret kritisk Betydning. Hos den Ene opstod der efter indtraadt Reaction stærke Congestioner til Hovedet, Mathed, begyndende Stupor, indtil der indtraadte et rigeligt purulent Udflod af det ene Öre, hvorefter hurtig Reconvalescents. Den Anden laae i fuldt udviklet Typhoid med Delirier og Stupor förend Udfloddet kom i Gang; ogsaa her kom der hurtig Bedring. — Abscesser paa forskjellige Steder, Furunkler havde enkelte Gange forekommet efter alvorligere Tilfælde. — Icterus optraadte hos 1; Tilfældet havde været heftigt, med hurtig indtrædende Reaction og flere Dages fæculent Diarrhoe,

hvorunder han klagede over Mathed, Tyngde i hele Legemet, Trykning i Cardia, hvorpaa en svag icterisk Farvning viste sig i Ansigtet. Intet Abnormt var at opdage ved Leveren og Reconvalescentsen gik uhindret fremad.

Delirium tremens forekom hos 4 Patienter, hvoraf 3 döde. Den, der kom sig, angrebes under Reconvalescentsen, de Övrige strax efter Reactionens Indtræden; hos den Ene udviklede sig samtidig et heftig Typhoid; de 2 Andre som döde, havde tillige blodig Diarrhoe.

Svangerskab var tilstede i 10 Tilfælde. Af disse kom der Helbredelse i 3; hos 2, uden at Födsel indtraadte, den tredie aborterede under Reactionsstadiet, Barselsengen forlöb normalt. Af Resten döde 2 uden at Födsel var begyndt, 1 efter begyndt, men ufuldendt Födsel, — Alle i det algide Stadium; 1 efter Abort under Typhoidstadiet. De övrige 3 födte dödfödte Fostre, der omtrent vare fuldbaarne, deraf 2 ved Naturens Hjælp, den 3die efter Æggestik med Extraction af et Foster i Sædeleie. Der var hos Alle 3 indtraadt en svag Reactionstilstand, men den Ene döde næste Dag efter Tilbagefald i Algor, den Anden 4de Dag efter Födselen i et Slags Typhoid under stadig Synken af Kræfterne; hos den Tredie udviklede sig et fuldstændigt Typhoid med stærke Congestioner til Hjernen og Lungerne, og hun döde 5te Dag. Hos Ingen var der Symptomer af Underlivsaffection.

Behandling. Jeg skal först tillade mig et Par Ord om Behandlingen af Cholera i Almindelighed, för jeg omtaler de paa Grönlands Lazareth anvendte Midler. For det Förste maa det ikke glemmes, at i en epidemisk Sygdom af saadan Intensitet som Cholera, hvis Væsen efter alle Analogier er en almindelig Forgiftning af Blodmassen, vil vel aldrig nogen curativ Behandling vise betydelig Indfly-

delse, — Noget, som Erfaringen ogsaa tilstrækkelig har godtgjort. Dernæst, saalænge man endnu er ubekjendt med Forgiftningens Natur, og saalænge man ikke har fundet noget Middel, der med Et kan afbryde Choleraprocessen i dens Udvikling, vil en rationel Behandling ikke kunne bestaae i Andet end saavidt muligt at hjælpe Organismen gjennem Sygdommens Udviklingsphaser, saaledes som det gaaer for sig i de Tilfælde, hvor en uforstyrret Naturhelbredelse kommer istand. Denne indtræder jo ikke alene der, hvor Symptomerne have den mildere Beskaffenhed, men selv i de heftigste Tilfælde, naar kun Udtömmelserne, især Brækningen udföres med Lethed og tilstrækkelig længe, naar altsaa den af Naturen indledede Depurationsprocess kan fuldendes, förend Organismens Kræfter forsvinde, saa at der bliver Tid til Reaction og den dermed fölgende Restitution af normalt Blod og normale Secretioner. Medens man saaledes i maadelige Tilfælde kun skal undgaae ethvert forstyrrende Indgreb, enhver overdreven Iver, bör man i de voldsommere söge at tilveiebringe og vedligeholde Brækningerne, og hvis alligevel Hæmatosen, Circulationen standser, hvoraf Fölgen maa blive Asphyxie, söge at vedligeholde den svindende Hjerteaction med directe eller indirecte oplivende Midler. Ulykken er nu at vore Midler baade i det ene og andet Öiemed enten ere for svage eller ikke absorberes. Indtræder endelig Reactionen, gjælder det at lede den, saa den hverken bliver for svag eller for stærk, da den Syges Liv i begge Tilfælde kommer i Fare. — Hovedsagelig efter disse Principer er Behandlingen paa Grönlands Lazareth bleven udfört. For at bedömme det mindre gunstige Resultat, maa ikke lades ude af Betragtning baade den Tid af Epidemien, hvori Lazarethet virkede, og den umiskjendelige Ondartethed, som Tilfældene udviste. At 56%

af de Indkomne döde, forinden der var kommet Tegn til Reaction, og at mere end hver 4de Patient i den Alder, hvori dette Symptom sædvanligst viser sig, led af blodige Udtömmelser, tyder paa en mere end sædvanlig Intensitet.

I de Tilfælde, hvor der var rigelig og hyppig Brækning, maadelig Collaps, gaves i det algide Stadium kun rigelig Drikke af koldt Vand med Iis for at slukke Törsten og lette Udtömmelsen, medens den sædvanlige udvendige Behandling samtidig blev anvendt. Var derimod Brækningen som almindelig sparsom eller standset, gaves Kogsaltoplösning paa sædvanlig Maade, indtil Brækningen kom i Gang, og dermed fortsattes efter Omstændighederne. For at undersöge, hvorvidt de blodige Diarrhoer paa nogen Maade maatte være at tilskrive Saltbehandlingen, anvendtes en Tidlang Ipecacuanha, men da Forholdet blev det samme, vendte jeg tilbage til Saltvandet, som et beqvemmere og billigere Middel. Forresten viste Ipecacuanha sig at være et sikkrere Emeticum end Saltvand, maaskee tildeels fordi dette paa Grund af Patientens Modbydelighed derfor ikke altid blev ordentlig brugt. Ialfald var det ikke sjelden, at Ipecacuanha virkede godt, efterat Saltvand havde været forsögt uden Nytte. Men Tilfælde, hvor hverken det ene eller andet Middel havde den ringeste Virkning, vare desværre hyppige, og disse endte alle uheldigt. — Tiltog nu Collapsen, Pulsen forsvandt o. s. v., hvad enten Brækningen var i god Gang eller vedblev at være sparsom, anvendtes Incitantia, saasom Naphtha vitrioli, 10—20 Dr. hver til hver halve Time, Chloroform (1 D. til 6 D. Naphtha, deraf 10 Dr. p. dosi), Carbonas trichloratum efter *Fengers* Formel oplöst i Naphtha, 20 Dr. hver Time, eller hyppigere Ammoniakpræparater, Liqv. c. c. succ. eller Liqv. ammon. carb. pyro oleosi, i Dosis af 20 Dr. hver eller hver halve Time; enkelte Gange

varm Grog, varm Viin, Liquor nervinus &c. Ikke saa sjelden har jeg seet Nytte af disse Midler til at opretholde Kræfterne og Circulationen, især i saadanne Tilfælde, hvor en svag begyndende Reaction tövede med at udvikle sig ordentlig. Var derimod Collapsen betydelig, især om der kom blodig Diarrhoe, nyttede de jo yderst sjelden. Blandt de Midler, jeg har opregnet, bleve Ammoniakpræparaterne brugte meest og virkede bedre end Naphtha; Kultrichloridet var maaskee det bedste, men sjeldent at erholde i tilstrækkelige Qvantiteter, hvorfor det ikke ofte blev anvendt. — Typhoid var ikke hyppigere efter Brugen af Incitantia end i de Tilfælde, hvor der alene havde været anvendt Brækmidler, maaskee fordi forholdsviis de Fleste, der havde brugt Incitantia og altsaa vare de heftigst angrebne, döde i det algide Stadium, medens Pluraliteten af dem, der alene havde brugt Saltvand, oplevede Reactionsstadiet.

Udvendig Behandling. Naar Patienten ankom algid, blev han först gnedet med knuust Iis, der var indpakket i et Stykke tyndt Töi; hermed frotteredes han over hele Kroppen, aftörredes derpaa hurtigt, men omhyggeligt og indhylledes i Uldtepper, saa Hovedet alene blev frit. Isen syntes mig at have Fordeel for et almindeligt lunkent Bad, den fremkaldte en raskere Congestion til Huden, altid Fölelse af Varme, uden at fremkalde profus Sved, ofte hævede Pulsen sig strax, efter at Patienten var kommen iseng. Til Börn, Gamle, Svagelige, ligesom til Svangre brugtes et lunkent Bad, hvorefter Patienten paa samme Maade en Tid laae indhyllet i Uldtepper. Varmet Sennepsbad har jeg forsögt til Börn, og en Gang med prompt Virkning, idet der kom en stærk Congestion til hele Hudoverfladen og kraftig Reaction; i de övrige Tilfælde har jeg ikke seet mindste Virkning af dette Bad, endog repeteret 2 Gange

daglig; der kom kun en svag Rödme, som strax forsvandt. Efter Badet lagdes varme Sandposer ved Föddernc eller langs Benene og ombyttedes saa ofte det gjordes nödvendigt, men de vare sjelden den Syge til Behag. — Mod Krampernc anvendtes Frotteringer med Haanden alene eller med Ol. terebinth o. s. v. Tillige applliceredes hyppig Terpenthinomslag eller Sinapismer i Cardia, over Brystet eller Underlivet, naar der klagedes over Smerter paa disse Steder. Et Middel, som vist ofte virkede gavnligt, var varme Grödomslag over Underlivet, men den nöiagtige Anvendelse paa et stort Antal er forbunden med mange Vanskeligheder.

Andre Methoder har jeg for lidet forsögt til derom at have nogen Mening, saasom Magist. bismuth. i store Doser, den af *Djörup* angivne Behandling med Decoct. alb. & Spir. Mindereri &c.

Naar Reactionen var indtraadt, seponeredes i Almindelighed alle indvendige Midler eller fortsattes en Stund i mindre Doser efter Omstændighederne. Det var især naar Reactionen var svag og langsomt skred frem, at Incitantia vare af öiensynlig Nytte. Indtraadte nu Hudvarme, kraftig Circulation, Udtömmelserne aftoge og bleve biliöse, forlangte Patienten snart Mad, og ofte kom hurtigt en stærk Appetit, selv om Brækninger endnu af og til viste sig. Under disse Omstændigheder saae jeg aldrig Skade af at give temmelig rigelig, i Begyndelsen fluid Kost, som Melk, Öl, Bygsuppe, Melkevælling og Kjödsuppe, men snart mere solid Föde, Kjödmad o. s. v. Tvertimod standsede Diarrhoen af sig selv, Afföringen blev consistent, Qvalmen og Törsten holdt op, og Reconvalescentsen gik uhindret frem. Indtraadte lette Congestioner til Hovedet med lidt Dösighed, applieeredes med Fordeel Iisblære og undertiden Derivantia.

Behandlingen under Typhoidstadiet rettede sig efter de

sædvanlige therapeutiske Regler. Var der Congestioner til Hovedet, appliceredes 10—16 Igler i Tindingerne, flere Gange om fornödigedes, stadig Iisblære paa Hovedet, gjentagne Derivantia, Sinapismer o. s. v. Indvendig Medicin bruges meget sjelden, som Julapium. Tiltog alligevel den typhöse Tilstand, forsögtes Vesicatorium nuchæ (paa det ragede Hoved vil det ikke trække), Bad med kold Superfusion, Laxantia, endelig Moschus eller Naphtha. Ved stadige Delirier gjorde Moschus afgjort Nytte. I den anden Form af Typhoidet, hvor der var kjölig Hud, liden, langsom Puls og betydelig Stupor, nyttede ingen Midler, hverken Incitantia, kolde Superfusioner, Derivantia eller Antiphlogistica. Hos Börn, naar der optraadte Congestioner til Hovedet, brugtes i Almindelighed med Nytte Derivantia, undertiden Igler og Iisblære. Engang viste Calomel Nytte i et Tilfælde, der lignede Hydrocephalus acutus.

Congestioner til Lungerne sögte jeg at bekjæmpe ved Cucurbitæ, repeterede Sinapismer eller Terpenthinomslag o. s. v.

En undertiden tilbageblivende Svækkelse, der forlængede Reconvalescentsen, behandledes med god Diæt, bayersk Öl, Valeriana o. lgn.

Langvarig bilös Brækning behandledes med Sinapismer, Vesicatorier i Cardia med Morphium endermatisk, Iispiller, Naphtha og Laudanum, Chloroform, Magist. bismuthi, Acid. nitric. conc. Ikke sjelden modstod den alle disse Midler, alle Ingesta opkastedes, hvorved Næring og Sövn hindredes og der kom en betænkelig Debilitet; i saadanne Tilfælde maatte jeg gribe til Lavementer af Bouillon og forbyde alle Ingesta undtagen Iis, medens den udvendige Behandling fortsattes. Ved nogen Udholdenhed lykkedes det da tilsidst at bekjæmpe denne besværlige Sygdomsrest.

Langvarig Diarrhoe var, som anført, meget sjelden.

Inf. salab, Extr. cardui benedicti, Opiater, Clysmata med Laudanum vare tilstrækkelige til at helbrede den.

Som speciel Behandling for blodige Diarrhoer har jeg anvendt Clysmata af Iisvand, repeterede hver 2den Time, desuden store Sinapismer o. s. v. Skjönt jeg nok har seet Blodtilblandingen betydeligt aftage under denne Behandling, var den dog ikke tilstrækkelig til at redde Patienten, og naar man betænker den igjennem Colon og Ileum udbredte Hyperæmie af Sliimhinden med capillære Erosioner, der ligger til Grund for disse Blödninger, vil det være klart, at denne eller lignende Behandlingsmaader ikke kunne slaae til. De Patienter, som kom sig, efter at dette Symptom var optraadt, have ikke brugt noget mod det specielt rettet Middel; de overlevede Sygdommen, fordi Blödningen havde været sparsom og Tilfældene forresten af maadelig Intensitet.

Delirium tremens behandledes paa sædvanlig Maade, med store Opiater o. s. v. Hvor man paa Grund af Antecedentia og begyndende Tremor kunde befrygte Udviklingen af Delirium, anvendtes god og inciterende Diæt, bayersk Öl o. lgn.

Beretning om Sorgenfri Lazaret under Choleraepidemien i Christiania 1853.

(Ved Exam. med. *L. Freng*).

Paa Sorgenfri Lazareth blev behandlet 272 Cholerasyge, hvoraf, ifölge Protokollens Udvisende, den förste Patient indkom den 13de August og den Sidste blev udskrevet den 25de November, efter hvilken Tid ingen Cholerasyg blev indmeldt i Lazarethet.

Nedenstaaende Tabel vil vise, i hvilken Alder de Syge befandt sig.

Alder.	Angrebne.			Døde.			Helbredede.		
	Mdk.	Qvdk.	Tils.	Mdk.	Qvdk.	Tils.	Mdk.	Qvdk.	Tils.
Fra 1—3 Aar	2	1	3	1	1	2	1	„	1
— 3—5 —	1	1	2	„	1	1	1	„	1
— 5—10 —	3	1	4	2	1	3	1	„	1
— 10—20 —	11	10	21	9	2	11	2	8	10
— 20—30 —	37	23	60	21	18	39	16	5	21
— 30—40 —	63	22	85	49	13	62	14	9	23
— 40—50 —	32	15	47	26	13	39	6	2	8
— 50—60 —	15	15	30	11	13	24	4	2	6
— 60—70 —	9	7	16	8	7	15	1	„	1
— 70—80 —	2	2	4	2	2	4	„	„	„
Tilsammen	175	97	272	129	71	200	46	26	72

Heraf sees da, at det störste Antal Angrebne falder

paa Alderen mellem 30 og 40 Aar. Af alle disse paa Lazarethet behandlede Syge ere kun 72 helbredede, hvilket viser en Dödsprocent af noget nær 73½, et Resultat i Sandhed saa nedslaaende, at det ikke kan andet end opvække Gysen og Skræk over en saa forfærdelig Ödelæggelse og det væsentlig af Mennesker i den bedste Alder.

Deels for at vise Dödeligheden i Epidemiens forskjellige Tider, og deels tillige for at have et Sammenholdspunkt med Hensyn til Virkningen af de forskjellige til forskjellige Tider anvendte Midler — har jeg deelt det hele Antal Syge i Halvhundreder og tilföiet Tidsrummet, hvori hvert af disse ere angrebne, — samt undersögt i hvilket Forhold Dödeligheden falder i hver af disse Afdelinger, og da viser det sig, at af de

	Döde.		Helbredede.		
	Mdk.	Qvdk.	Mdk.	Qvdk.	Dödsprocent.
1ste 50 Angrebne fra 13/8 til 18/8	31	10	6	3	82
2det 50 — — 19/8 — 26/8	32	11	6	1	86
3die 50 — — 27/8 — 1/9	26	13	8	3	78
4de 50 — — 2/9 — 12/9	22	10	11	7	64
5te 50 - — 13/9 — 3/10	12	20	7	11	64
Af de övrige 22 Angrebne fra 3/10 til 19/11	5	7	9	1	54½

Heraf sees, at saavel den störste Freqvents som den störste Intensitet herskede paa dette Lazareth i Slutningen af August, da Dödeligheden steg op til det frygtelige Tal af 86 pCt., at den i de sidste Dage af denne Maaned begyndte at dale og steg ned i September til 64, paa hvilket Punkt den holdt sig lige til Begyndelsen af October, da den mod Epidemiens Slutning steg videre ned til omtrent 54½ pCt.

Med Hensyn til Symptomerne skal jeg kun bemærke, at i alle Fald fra den Tid, jeg traadte i Lazarethets Tjeneste, forekom her paafaldende faa heftige Krampetilfælde,

hvilket ogsaa strax paatrængte sig ved at erfare den Ro og Stilhed, der stadig herskede paa fuldt belagte Sygestuer med Patienter i det algide Stadium; men Apathien og Kraftlösheden var desto större og almindeligere, og man kunde her bogstaveligen staae og see paa, at Livet roligt strömmede ud af de fleste Patienter uden nogen synderlig Tilkjendegivelse af Smerter. Det var ogsaa sjeldent at höre Nogen klage over de saa meget omtalte brændende Smerter i Cardia, thi den Smerte, som de Syge hyppigst klagede over paa dette Sted, charakteriseredes mere som höist trykkende Smerter.

Blodig Diarrhoe var intet sjeldent Symptom, og hyppigst viste den sig hos ældre Individer, og kun faa, som lede af blodig Diarrhoe, overstod Sygdommen.

Standset Se- og Excretion af Urinen var et stadigt Symptom, og traadte först i Gang igjen under Reactionens fuldkomne Indtræden. — Katheteriseren blev sjelden nödvendig og endnu sjeldnere mere end een Gang.

Længer hen i Epidemien var Overgang i det typhoide Stadium noget hyppigere, skjöndt ogsaa da hos de fleste af dem, som döde, denne indtraadte i det algide Stadium.

Exanthem var i det typhoide Stadium meget hyppig tilstede, og Frembrudet blev altid bebudet af en stærkere Exacerbation af Feberen. Det viste sig under de forskjelligste Former, hyppigst dog som roseolaartet, men ogsaa under de forskjellige Elevationsformer som Vesikler, Pustler, Furunkler, Papler, hvilken sidste Form dog kun iagttoges een Gang som en smukt udviklet Lichen.

Et ugift Fruentimmer födte ved Naturens Hjælp et dödfödt Barn i 6te Maaned, og en Kone aborterede i 3die Maaned, begge i det algide Stadium. Den förste döde strax

4*

efter Födselen, men den Anden helbrededes uden Overgang i det typhoide Stadium.

Hvad Behandlingen angaaer, saa blev i Begyndelsen af Lazarethets Virksomhed som Hovedmiddel anvendt Acid. sulph. dilut. gtt. xxv i en Theekop Vand hver Time, og ved Siden heraf Naphtha i almindelige Doser. Foruden den sædvanlige udvendige Behandling blev en Tid gjort Forsög med Anvendelsen af varme Dampbade, der bleve frembragte ved at gyde Vand paa ophedede Stene, der bleve anbragte under den med Tepper tildækkede Seng. Herved blev nok Hudtemperaturen for en Tid bragt tilbage, men den forsvandt snart igjen. Det var under Anvendelsen af disse Midler, at Dödeligheden naaede sit Höidepunkt. Saltbehandlingen baade med Kogsaltoplösning og den Stevenske Blanding blev en kort Tid forsögt. Siden aflöstes alle disse Midler af Trichlor. carbon. oplöst i Naphtha, gtt xx hver eller hver 2den Time. Naar Reaction indtraadte, brugtes i Begyndelsen de russiske Draaber, og under Typhoidstadiet anvendtes almindeligt Chlor, men tildeels Bly og Calomel, og desuden de almindelige symptomatiske Hjælpemidler: locale Blodudtömmelser og hele Apparatet af peripheriske Afledningsmidler.

Da jeg den 6te September under den forrige Overlæges Sygdomsforfald traadte i Lazarethets Tjeneste, fortsattes i de förste Dage med Behandlingen med Trichlor. carbon. i ovenanförte Doser, men Resultatet vedblev at være alt andet end skikket til Opmuntring til længere Fortsættelse hermed. Og efter den Erfaring, jeg her gjorde om dette Middels Virkninger i Cholera, blev det min Overbeviisning, at det Intet har forud for almindelig Æther. Ja jeg er tilböielig til at troe, at det er kun denne og ikke Saltet, man kan tilskrive den Virkning, man sporer under Anvendelsen deraf.

Thi det er vist, at Saltet udskilles som uoplöst, idet Midlet bliver givet i Vand eller anden vandig Vædske, og det turde derfor være et Spörgsmaal, om det i denne Tilstand gjorde synderlig Nytte, naar Hensyn tages til Mavens Tilstand i det algide Stadium.

Naar det en sjelden Gang lykkedes med dette Middel at bringe den Syge over i Reactionsstadiet, saa fremtraadte dette med saa stormende Hjernephænomener, at man ikke noksom kunde være paa sin Post for at modvirke disse, og Faa undgik Overgangen i Typhoidstadiet.

Dette Middel blev da snart forladt, og efter Hr. Doctor *Steffens's* Raad blev det især fra Danmark anpriste Spirit. Mindereri sammen med Decoct. album nu almindelig anvendt, saaledes at en halv Spiseskee Spirit. Mind. med en heel Spiseskee Decoct. alb. blev givet hver halve eller hver Time efter Tilfældenes Heftighed og individuelle Omstændigheder. Hvad enten nu det laae i Epidemiens mindre Intensitet, eller virkelig disse Midler passede bedre — skal være usagt — vist er det, fra denne Tid blev Dödeligheden paa Lazarethet mindre, og hyppigere Overgang i Reactionen indtraadte. Hiin faldt strax ned til 64 pCt., paa hvilket Punkt den holdt sig under denne almindelige Behandling, indtil den mod Slutningen af Epidemien, som anfört, blev endnu lavere.

En Forandring i den udvendige Behandling blev ogsaa samtidig med Brugen af de sidstomtalte Midler indfört, idet nu istedetfor de för almindelig anvendte Omslag eller Indgnidninger over Underlivet med Terpenthin, dette blev heelt bedækket med lette varme Grödomslag, der hyppig skiftedes, og hvormed Patienterne yttrede stor Tilfredshed. Kun naar Ansamlingen i Underlivet var rigelig og Udtömmelserne forholdsviis sparsomme eller aldeles undertrykte, blev under

eller paa Grödomslaget anvendt een eller flere Gange varm Terpenthin, ligesom ogsaa i disse sidste Tilfælde nu Saltoplösning blev givet, altsaa kun i enkelte Tilfælde for at befordre Udtömmelserne navnlig Brækningen, naar den var for sparsom. Thi der blev ogsaa her gjort den almindelige Erfaring, at dersom Udtömmelserne standsede, förend Reactionen var indtraadt, saa var den Syge ugjenkaldelig forloren, hvis de ikke kunde bringes rigelig igang igjen. Og i saadanne Tilfælde var det ogsaa, at varm Grog i rigelige Doser blev undertiden med særdeles Held anvendt. Thi det hele Underlivets Muskelapparat er under saadanne Omstændigheder i den Grad overvældet og lammet, at det kun ved særdeles rigelige Incitamenter kan vækkes til saavidt Kraft, at Mave og Tarme kunne blive befriede fra de deri ophobede giftblandede Contenta.

Da det typhodie Stadium optræder som en adynamisk Feber med fremherskende Tegn paa Irritation snart af Hjernen, snart mere af Underlivsorganerne, saa ligger heri allerede antydet, at denne Tilstand maa behandles efter Omstændighederne.

Som almindelig Methode blev her anvendt Solut. natri bicarbonic. ʒii–℥viii enten med eller uden Salep efter Afföringens Beskaffenhed. Men naar Tilstanden mere viste sig som Hjerneirritation, blev Calomel ofte med Nytte anvendt i Doser af grj–ij bih., og dette blev saa meget heller valgt, som der hyppig blev klaget over Symptomer paa Congestivtilstand i Underlivets större Organer, navnlig i Leveren. Hermed forbandtes efter Omstændighederne locale Blodudtömmelser, 3—4—5 Igler i hver Tinding oftere gjentaget, kolde Omslag paa Hovedet, Edikkeclysmata og Sinapismer.

Et Symptom, som ofte viste sig efterat Reactionen var

indtraadt, og som var haardnakket, langvarigt og for den Syge ofte særdeles besværligt, var en heftig Hikke, gjerne forbunden med smertefuld Qvalme og af og til Brækninger. Disse Besværligheder vare vistnok oftest betingede af en særdeles Hyperæsthesie og Irritationstilstand i Ventriculus, men ofte vedligeholdtes de i længere Tid ved Tilstedeværelsen af store Osteklumper i Maven, hvilke efter gjentagne Brækningsattaqver endog efter flere Dages Forlöb bleve opkastede, uden at der i disse Dage var nydt Melk, hvorfor ogsaa Uddelingen af Melk blev gjort med mere Forsigtighed efter at dette blev bemærket. Under disse Omstændigheder blev flere Gange med Nytte givet et Emeticum. Forövrigt blev i disse Tilfælde anvendt de sædvanlige Midier: Iispiller, Morphium indvendig og endermatisk i Cardia efter et lidet Vesicatorium, Belladonnasalve o. s. v.

Saasnart der var noget Haab om snar Indtrædelse af Reconvalescents, blev Inf. rad. valerianæ anvendt, i Begyndelsen vexelviis med Natr. bicarbonic., og siden for desto hurtigere at retablere Kræfterne blev ved Siden heraf givet Liqv. anodyn. og Chinin. sulphurio. i smaa Doser i Oplösning.

Hos Drankere blev i Typhoidstadiet indvendig givet Mixt. camph. acida.

Paa Lazarethet blev ogsaa gjort nogle faa Forsög med Magist. bismuthi i Theeskeedoser hver Time, idet 4 Patienter udelukkende bleve behandlede hermed. Af disse döde 2, og 2 overstod Sygdommen, og det uagtet den Ene af disse var meget heftigt angreben. Om dette Middel skal jeg kun bemærke, at saa store Doser kunde synes idetmindste overflödige, thi det blev hos alle disse Patienter bemærket, at en stor Deel af Midlet afgik igjen uforandret med Excrementerne. Thi paa Stiklagenet, hvorigjennem Excrementerne

bleve ligesom filtrerede, fandtes et udbredt Lag af hvidt Magisteriumpulver. Först senere begyndte dette og Excrementerne efterhaanden at antage en mörkere Farve. Denne Iagttagelse gav mig Anledning til hos en Patient i Byen at forsöge kun Scrupeldoser, og her bemærkedes ingen saadan Afgang af recent Magisterium. Denne Patient overstod ogsaa Sygdommen.

Beretning om Ankerlökkens Lazareth under Cholera-epidemien i Christiania 1853.

(Ved Cand. med. *Hörbye.*)

Som fraværende fra Christiania under Choleras Begyndelse kjender jeg Intet til Epidemien og dens Gang för den Tid, da jeg overtog Bestyrelsen af Lazarethet i Ankerlökkens Skolebygning, og da dette lagde Beslag paa alle mine Kræfter, kunde jeg kun yderst lidt befatte mig med Patienter udenfor samme. Derfor gjælder min Choleraberetning kun Lazarethet. Dette var det störste af samtlige Lazarether, havde Plads til 70 Patienter, og var med sine store, luftige Værelser meget vel skikket til Sygehuus. Det bestyredes af 1 Overlæge og 2 Underlæger og benyttedes fra 26de August til 12te October, i hvilken Tid der behandledes 335 Cholerasyge; af disse döde 222 eller omtrent 64¼ Procent.

Her fölger en summarisk Oversigt over Belægget i de forskjellige Uger:

Uger.		Indkomne.	Döde.	Dödsprocent.	Dödsfald i Ugen (absolut).
1ste Uge fra	26/8—27/8	14	10	71½	6
2den — —	28/8—3/9	119	83	69¾	74
3die — —	4/9—10/9	70	52	74⅓	46
4de — —	11/9—17/9	64	44	68¾	51
5te — —	18/9—24/9	50	22	47	31
6te — —	25/9—1/10	18	11	61⅑	14

Af de Indlagte vare 172 af Mandkjön, 163 af Qvindekjön,
— Döde — 113 — 109 —

Alder.	Indkomne.	Helbredede.	Dödsprocent.
Fra 1½ til 5 Aar	9	1	89
— 5—10 —	13	7	46
— 10—15 —	14	7	50
— 15—20 —	13	5	61½
— 20—30 —	59	28	52½
— 30—40 —	73	22	70
— 40—50 —	57	18	68½
— 50—60 —	51	14	72½
— 60—70 —	39	10	74⅓
— 70—80 —	4	1	75
— 80—81 —	3	„	100

Med Fradrag af den spæde Barnealder sees altsaa Dödsprocentet at tiltage temmelig jevnt med Alderen. Den största Masse af Angrebne, nemlig omtrent ⅔, var i Alderen mellem 18 og 55 Aar, og Resultatet bliver saaledes meget sörgeligt for denne kraftige Livsperiode. Af samtlige Patienter döde 142 i det algide Stadium, 80 efter indtraadt Reaction, og af disse sidste den störste Deel under den typhoide Feberstilstand, de Övrige uden Feber under ustandselige profuse Udtömmelser.

En Beskrivelse af Cholera antager jeg at være unödvendig: af gjentagne Epidemier og talrige Beskrivelser kjender man allerede godt dens Maade at yttre sig paa; men de forskjellige Epidemier kunne frembyde Forskjelligheder i Sygdommens Charakteer, og i denne Henseende synes vor Epidemie at have viist sig herjende, mere uregelbunden, end man er vant til at see. Næsten uden Forskjel paa Alder, Kjön, Individualitet, Stand, Localiteter og andre Livsforholde har den sögt sine Offere ligesaavel blandt sunde, kraftige Constitutioner som blandt affældige og svækkede; forholdsviis ikke hyppigere i de Fattiges

usle, overbefolkede Boliger, end i de Formuendes rummelige, luftige Vaaninger.

Men, man kjender vel endnu Cholera for lidt til at kunne beregne dens Gang efter almindelige Regler, og man skulde næsten være fristet til at mene, at Sygdommen paa Grund af sin Nyhed endnu, saa at sige, ikke er kommen i sine rigtige Folder.

Den frembyder i Virkeligheden megen Variation, især med Hensyn til de Angrebnes Alder og Individualitet, og jeg troer at have fundet Sygdomsbilledet langt mere varierende i Cholera, end f. Ex. i Typhus — for at nævne den Sygdom, der hos os oftest optræder epidemisk. Næsten intet Symptom viser sig constant — Diarrhoen maaskee ene undtagen — og blandt de meest charakteristiske Phænomener har jeg i denne Epidemie fundet som fölger:

Riisvandagtig Diarrhoe altid*) (?) tilstede.

Blodig Diarrhoe var tilstede hos 10, af hvilke 2 helbrededes, skjöndt dette Symptom i Regelen ansees for lethalt.

Brækning manglede aldeles i sjeldne Tilfælde, men i mange var den yderst sparsom.

Blodig Brækning saaes i et Tilfælde, der endte dödeligt.

Krampe manglede hyppigt selv hos Individer af Middelalder; hos Börn og Unge var den sjelden tilstede, hos meget Gamle noget hyppigere.

Cyanose var tilstede i omtrent det halve Antal Tilfælde, men aldrig hos Börn, sjelden hos Unge.

Cholerisk Stemme, der ligeledes lader til kun at tilhöre

---

*) I privat Praktik traf jeg en Döende, om hvem man paastod, at slet ingen Diarrhoe havde været tilstede; Brækningen var ogsaa maadelig.

den voxne Alder, forekom sjeldnere, end i de foregaaende Epidemier, jeg har seet.

Supprimeret Urinsecretion var temmelig hyppig.

Virkelig forhindret Evacuation af Urin var sjelden, medens det ikke var sjeldent, at Catheter forsögsviis, og efter Patientens Anmodning maatte anvendes, men uden at Urin fandtes i Blæren.

Heftig Oppression for Brystet forekom hyppigt.

Dunkelt Syn og Tunghörighed vare, som almindeligt, temmelig sjeldne Symptomer; det förste observeredes kun i de allerheftigste Tilfælde, det andet tilhörte meest det typhoide Stadium, eller maaskee rettere Overgangsperioden til samme.

Sorte exsuderede Pletter i Sclerotica vare meget sjeldne.

Collaps af Ansigtet er af alle Tegn det, hvorpaa Cholera lettest kjendes, og en sand Maalestok for Sygdommens Grad. Dette Symptom, begrundet i Vitalitetens dybe og eiendommelige Synken, fremtræder meget snart, ofte strax efter den förste riisvandagtige Udtömmelse, og er vel altid tilstede i udtalte Tilfælde, dog mindre hos Börn.

Pulslöshed mere eller mindre complet tilhörte alle udviklede Tilfælde.

Profus Brækning, secundær tilbagevendende eller vedvarende udover det algide Stadium og endende med Döden var meget sjelden.

Diarrhoe under samme Forholde var hyppigere.

Langvarig Brækning eller Diarrhoe under Reconvalescentsen forekom hos 30 Procent af de Helbredede.

Næseblödning hos 3 Reconvalescenter.

Et Exanthem, i Begyndelsen aldeles ligt en Urticaria, senere ligt Scarlatina og endende med en let Desqvamation, forekom hos 7 Patienter, af hvilke helbrededes

5; det viste sig altid critisk, og de fleste Tilfælde indtraf i 2den Halvdeel af Epidemien. Professor *Fenger* omtaler i sin Choleraberetning (Ugeskrift for Læger, August 1853) et meget besværligt Exanthem paa Legemets Bagflade, der efter hans Mening opstod ved langvarigt Leie paa vaade, urene Sengklæder, og som kunde gaae over i Gangræn. Dette iagttoges en Gang hos en Dreng, der först fik det urticarialignende Exanthem og dernæst mellem dette et andet, der holdt sig meest til venstre Scapula og blev aldeles ligt Variolæ; der opstod ingen Gangræn, men endeel slemme Bylder, der forhalede Reconvalescentsen.

Af gravide Fruentimmere behandledes 9. 1 döde uden at abortere, 4 efter Abort, og 4 helbrededes efter Abort eller Forlösning; en af disse födte nemlig et fuldbaaret, dödt Foster, en anden et levende, der forblev ilive. Paa Grund af manglende Veer i sidste Periode af Födselen maatte man her anvende Tang.

Delirium tremens udviklede sig hos 7 Patienter, af hvilke kun 1 helbrededes.

Hvad Behandlingen af Cholera angaaer, da have under denne Epidemie forskjellige Midler og Methoder været anvendte, og alle med omtrent det sædvanlige uheldige Resultat. Men, en Sygdom, der med en saa uhyre Rapiditet formaaer at overvælde Organismen, synes heller ikke at kunne levne stort Haab om Tilstrækkeligheden af nogen Hjælp i udviklede Tilfælde. Denne Anskuelse synes paa Forhaand at paatrænge sig Iagttageren.

Det væsentligste Udbytte af min Erfaring i Cholera-Therapien er, at Udtömmelserne og fornemmelig Brækningen maae befordres og vedligeholdes til en vis Grad. Standse Udtömmelserne af det choleriske Stof for tidligt, saa er Prognosen yderst slet. Udtömmelsen per anum synes dog

at være af mindre Betydning i denne Henseende, og er i Regelen ogsaa sjeldnere utilstrækkelig; men anderledes forholder det sig med Brækningen, der meget ofte er supprimeret, og da er Patienten et Bytte for en voldsom Beklemmelse og Trykken for Brystet, men som lettes, hvis Brækningen kan retableres. Dette er imidlertid vanskeligt nok, og i saadanne Tilfælde træffer man gjerne den heftigste Cyanose. Om dette Symptom da er secundært og beroende paa Mangelen af Udtömmelse, eller om begge ere at betragte som blot coordinerede og begrundede i een og samme Aarsag, kan jeg ikke afgjöre; men vist er det, at Complexet af disse to Symptomer afgiver den allersletteste Prognose.

I Lazarethet var Behandlingen af det algide Stadium tildeels en modificeret „salinsk," tildeels inciterende, ledet fornemmelig ved Hjælp af et hos os nyt Medicament, Carbonium trichloratum. Det Middel, jeg anseer for bedst til at befordre og vedligeholde Brækningen, er en temmelig concentreret Oplösning af Kogsalt. Deraf gaves, lunkent eller koldt, ½ til 1 Thekop hvert Qvarteer eller Halvtime efter Behovet, og hermed vedblev man, indtil alt det riisvandagtige Fluidum var udtömt, saa at det Nydte kom lige vandklart igjen. Da Patienterne nödig vilde tage Midlet, og mange Sygevogtersker af den Grund lode sig bevæge til at spare dem for Indgiften, var et nöiagtigt Opsyn i denne Henseende nödvendigt. Hvor Saltvandet ikke virkede, hjalp heller ikke andre Brækmidler. Koldt Vand, Bygsuppe og Melk drak Patienterne i rigelig Mængde, for at slukke den brændende Törst, og ofte brækkedes det Nydte lige hurtig op igjen, saa at Saltvand da var unödvendigt. Naar man antog det riisvandagtige Fludium tilstrækkelig udtömt, seponeredes Saltoplösningen, og man

begyndte med Incitantia, for at vække Reaction: Liqvor nervinus, Naphtha vitrioli eller Carbonium trichloratum, af hvilke det sidste syntes at være det bedste. Dette gaves oplöst i Naphtha vitrioli, 1 Deel i 3 Dele, hvoraf da 10 Draaber hver Time eller 20 hverandeu til Voxne*). For at pröve om det ikke var Naphtha, der her var det Virksomme, gjordes en Række Forsög med denne alene i samme Dosis, men Resultatet viste sig mindre godt.

I en mindre Afdeling af Lazarethet anvendtes i det algide Stadium den inciterende Behandling alene. Her fik Patienterne strax fra Indlæggelsen af enten Naphtha eller Oplösning af Carbon. trichlorat. i föromtalte Dosis lige indtil Reactionens Indtrædelse. Med Carbonium behandledes paa denne Maade 57 Patienter, af hvilke helbrededes 18; altsaa var Dödsprocentet omtrent 68½. Hos en stor Deel af dem vedblev Brækningen raskt, men hos andre forekom den mig at standse fortidligt, og for at være Sandheden tro maa jeg bekjende, at Saltvand i saadanne Tilfælde blev givet, uagtet det, for at gjöre Forsöget reent, ikke skulde have været brugt i denne Afdeling af Lazarethet; men saadanne Tilfælde ere heller ikke regnede med iblandt de ovennævnte 57. — Med Naphtha alene behandledes et mindre Antal, og det forekom os tydeligt, at dette var et mindre virksomt Reactionsmiddel, end Carbonium, hvorfor det snart blev forladt.

Naar Reactionen indtraadte, seponeredes Incitantia, og man indskrænkede sig en Tid til at observere, hvorefter Tilfældets Beskaffenhed satte forskjellige Midler i Reqvisi-

*) Carbonium trichloratum, först brugt af tydske og siden af danske Læger, gaves ogsaa af Mange i Pulverform, men jeg anvendte kun Oplösningen, der er anbefalet af Professor *Fenger* i Kjöbenhavn.

tion. I de færreste Tilfælde begyndte Reconvalescentsen saa at sige strax efter Reactionens Indtrædelse; dette var især hos unge Individer, hvor da en styrkende Behandling snart bragte Patienten paa Benene, og undertiden behövedes denne neppe. Oftere fik man nu atter med en Diarrhoe eller Brækning at gjöre; Diarrhoen behandledes med Salep og Opium samt Clysmata af Stivelse med Laudanum eller Laudanum alene. Et andet Klysteer, som i senere Tid og med Held blev bragt i Anvendelse, var Tr. ferri muriatic. ptt. iv c. laudani pt. j, hvoraf 40 Draaber; det taaltes og beholdtes godt. Mod langvarig Brækning brugtes foruden Naphtha, Laudanum, Morphinm &c., ogsaa Acid. nitric. concentrat. 20 Draaber i 8 Uncer Salep, en Spiseskee hver eller hveranden Time; det virkede ganske godt i nogle Tilfælde, i andre ikke. Men som oftest indtraadte efter Reactionen hiin typhuslignende Febertilstand, der charakteriserer 2det Stadium af Cholera, og som især i sidste Halvdeel af Epidemierne bortriver saa mange. I Slutningen af det algide Stadium maatte man derfor være vaersom med Incitantia og heller indskrænke Brugen af samme tidligt eller aldeles seponere dem, for ikke at bidrage til at gjöre Reactionen voldsom. Hovedsymptomet under denne Feber var Cerebraltilfælde: stærk Congestion med betydelig Hede og trykkende Smerte i Hovedet kunde udvikle sig i kort Tid. Hjælpen af Iisomslag og Igler, selv 4 à 6 i hver Tinding, oftere repeterede, samt Derivantia i Nakken og paa Armene, var ofte utilstrække-lig. Indtraadte Delirium, især Delirium tremens, saa var Prognosen slet. Andre Symptomer udgik fra Brystorga-nerne: Oppression med Hold og brændende Smerte i Cardia; Igler, Kopper og Derivantia syntes her at frembringe bedre Virkning, men maatte oftere repeteres. Mod lettere car-

dialgiske Phænomener og Hikken brugtes med ganske god Virkning Morphium og Iispiller, ligeledes Magister. bismuthi, et Middel, der i Lazarethet fandt sin eneste Anvendelse i deslige Tilfælde, medens det af andre Læger brugtes som Hovedmiddel mod Cholera. Som egentlig Febermiddel brugtes derhos af de fleste Patienter Oplösning af Natron bicarbonicum (ʒij—℥viii), hvilket Middel kom i Brug under Epidemien i 1850, og er, som jeg troer, idetmindste ligesaa godt som noget andet lignende; Chlormixtur brugtes en Tid, men vandt intet Fortrin.

Den udvendige Behandling, der i Choleras förste Stadium uden Tvivl er ligesaa vigtig som den indvendige, lededes efter samme Princip, som har været det meest befulgte i alle Choleraepidemier: med Anvendelse af Frictioner, Rubefacientia og opvarmende Midler at bibringe Legemet Varme og retablere den standsede Blodcirculation. Dette iværksattes med varme Bade, varme Stene og Sandposer, store og oftere repeterede Sinapismer og Indgidning med et Liniment af Ol. terebinth. ptt. iv og Liqvor. ammon. caustic. pt. j. Nogle Gange anvendtes smaa Klysterer af Liqvor nervinus, ligeledes kogende Vand langs Rygraden, appliceret ved Hjælp af en stor Svamp; Forsögene vare imidlertid for faa, til deraf at kunne uddrage nogen Slutning om Virksomheden af disse Midler. De varme Bade anvendtes hos omtrent ⅓ af samtlige Patienter; ihvorvel jeg maa indrömme, at Badet svækker noget, og at den ved samme frembragte Varme snart taber sig, kan jeg dog ikke hylde den Mening, at dette Opvarmningsmiddel, ved Siden af de andre, skulde være uden Nytte. Men Badningen er meget tidsspildende, og hos os blev den stadige Brug af samme vanskeliggjort ved Mængden af de Indlagte, især hvad Lazarethbygningens anden og tredie Etage angik.

Naar jeg sammenligner Resultaterne af den inciterende og den modificerede salinske Behandling, som jeg har anvendt i det algide Stadium, saa bliver Forskjellen til Fordeel for den sidste ikke stor; men det maa bemærkes, at denne i de 10 förste Dage af Lazarethets Virksomhed og under de ugunstige Omstændigheder, som Epidemiens daværende Voldsomhed medförte, brugtes udelukkende, medens först efter den Tid begge Methoder bleve anvendte ved Siden af hinanden.

Sex Sectioner bleve foretagne, men da det Fundne var aldeles overeensstemmende med Resultatet af de Sectioner, som i Epidemierne 1849 og 1850 bleve foretagne og derpaa udförlig beskrevne, vil jeg her ikke gjentage det.

Sluttelig vil jeg med Hensyn til Behandlingen af Cholera og det Önskelige i Opdagelsen af bedre Midler mod samme ikke tilbageholde den Mening, at Lazarethbestyrere i en kommende Epidemie burde vælges blandt Professorer og de allerdueligste Læger.

Beretning om Pipervigens Lazareth under Cholera-epidemien i Christiania 1853.

(Ved Cand. med. *A. Holst.*)

Dette Lazareth blev bragt istand i Redningsanstalten „Tofles Gave,“ en Indretning, der, som bekjendt, bestaaer af 2 aldeles adskilte Bygninger, og kunde godt rumme indtil 60 Syge, hvoraf 30 i hver Bygning, den ene for Mandfolk, den anden for Fruentimmer. Bygningerne vare i flere Henseender mere skikkede til Lazareth, end de övrige allerede oprettede; Værelserne vare store, rummelige, höie; for god Ventilation kunde stadig sörges, da der var Vinduer til 2 eller 3 Sider. Derimod manglede et passende Locale til Liigstue, hvortil maatte benyttes et Par aldeles mörke Rum.

Allerede den 2 September Kl. 5 Eftmd., Dagen efter min Ansættelse, var Alt saavidt ordnet, at Syge kunde indtages. Lazarethet indtog, ifölge Medicinalcommitteens Ordre, ingen nye Syge efter den 27 September; den Sidste udskreves den 6 October. I Alt have 144 Syge deri været behandlede.

Om Choleras Pathologie kan jeg i Grunden intet Nyt meddele; mine Iagttagelser stemme næsten ganske overeens

5*

med de af Choleralægerne under foregaaende Epidemier gjorte.

Noget over Halvdelen af de paa Lazarethet behandlede Syge havde i nogen Tid för Choleraanfaldet, fra et Par Timer til flere Dage, gaaet med Diarrhoe eller Cholerine, der paa Grund af deres egen Skjödeslöshed ei var bleven alvorlig nok behandlet; störste Parten havde faaet Choleraanfaldet om Natten. Patienterne vare da enten med Et blevne angrebne af meget betydelig Qvalme, Brækning, og rigelige saagodtsom vandagtige, næsten ufrivillige Udtömmelser per anum og derhos som oftest Kramper i Arme og Been, eller en foregaaende Cholerine var gradviis gaaen over i Cholera.

De fleste Syge befandtes ved Indlæggelsen paa Lazarethet at være i det algide Stadium; i de fleste Tilfælde var Sygdomsbilledet da i Korthed fölgende:

Patienten klagede over hyppige vandagtige Udtömmelser per os et anum; Tungen bred, blaaagtig, som oftest kold; betydelig Törst; Trykning og Ömfindtlighed i Cardia; Underlivet indsunket; Collaps indfandt sig snart; Pulsen var gjerne meget freqvent, liden, traadformig, næsten stadig i Sygdommens Löb borte for en Tid; Respirationen besværlig, ofte stönnende; de auscultatoriske Phænomener vare stadig normale, undtagen enkelte Gange maaskee noget svagere Respirationslyd; Kramper vare langtfra tilstede i alle Tilfælde, de indtoge Arme og Been, vare ofte meget heftige, hyppige og smertefulde. Temperaturformindskelsen var ofte betydelig og let bemærkbar for Fingeren; fornemmelig bemærkedes den paa Extremiteterne, dog ogsaa i Munden; den udaandede Luft var kold; Temperaturen i Vagina föltes i et Par Tilfælde formindsket; Huden var blaaagtig, klæbrig; saagodtsom alle Secretioner vare formindskede eller ophörte;

kun i eet Tilfælde udtömtes fra Vesica urinaria ved Katheteren Urin i det algide Stadium. Hertil kommer da den eiendommelige Vox cholerica, de indfaldne Öine, o. s. v. Patienterne vare næsten altid ved Bevidsthed, ja selv om de döde i dette Stadium, vedvarede Bevidstheden lige til de sidste Öieblikke för Döden. Omtrent ¾ Parter af de Döde hensov i dette Stadium.

Nogen Variation var der naturligviis undertiden i disse Phænomener; saaledes vare navnlig Brækningerne stundom saa godt som aldeles borte; Smerterne i Cardia vare da meget voldsomme, ligesom en betydelig Ængstelse da i Regelen var tilstede; undertiden manglede ogsaa saa godt som aldeles Diarrhoeen til samme Tid, — Cholera sicca, — hvor man kun havde den eiendommelige Hudfarve, den tilstedeværende Collaps og Vox cholerica at gaae efter. Kramper manglede som sagt ofte, fornemmelig hos Börn og meget gamle Folk.

Denne Tilstand vedvarede fra 6—8 Timer til et Par Dage og gik enten over i Döden eller Reactionsstadiet fulgte paa. Reactionen var höist forskjellig; enten viste den sig meget mild, Hudtemperaturen forögedes lidt efter lidt, en mild Sved udbröd, Pulsen begyndte at hæve sig, Brækningerne ophörte, Stoludtömmelsernes Natur forandredes lidt efter lidt; de bleve först grönne, saa efterhaanden mere og mere brune, det hele Udtryk livligere, eller der udvikledes en typhoid Feber, som aldeles havde Lighed med enhver primær typhoid Feber og havde dennes almindelige Udgange.

Af Gravidæ havde jeg paa Lazarethet under Behandling kun 2. Fostrene döde meget snart i det algide Stadium; ingen Födsel begyndte; begge Koner döde. Da man ingen sikker Erfaring har for hvad der er rigtigst at gjöre

under saadanne Forholde, medens nogle Læger tilraade at fremkalde Födsel hos Cholerapatienter, andre mene, det er bedst at lade Naturen have sin Gang, bestemte jeg mig til at rette mig efter de Sidstes Raad.*)

Hvad Prognosen angaaer, lader sig derom Intet med Bestemthed sige; meget ringe, besværlige Brækninger, heftige Smerter i Epigastrium, forbundne med stor Ængstelse, vare altid meget betænkelige Symptomer; manglede Brækningerne aldeles, og de sidstnævnte Symptomer vare tilstede, döde Patienten stedse, om Brækning ei kunstig kunde tilveiebringes.

Blodige Udtömmelser vare vel meget betænkelige, men ei altid livsfarlige; de viste sig i det Hele kun hos 7 Patienter, hvoraf de 4 kom sig.

I flere Tilfælde bemærkedes under Reactionen et Urticaria - lignende Udslet, der lod til at være et godt Tegn; kun 1 af de Patienter, der havde dette, döde; men hun var ogsaa den eneste Patient, der tillige havde et lignende Udslet paa Tungen, Velum palatinum, kort den hele indre Flade af Munden.

Prognosen for den efterfölgende typhoide Feber lod til at være værre, end for primær typhoid Feber; dersom Patienterne kom sig, var dog Reconvalescentsen i Regelen kortere, end ved denne.

Prognosen var værst for Börn og gamle Folk.

Blandt de Aarsager, der i mange Tilfælde nærmest kunne antages at have foranlediget Sygdommens Udbrud,

*) Senere fik jeg i Byen under Behandling en Kone, svanger i 7de Maaned, der led af Cholera; efterat jeg her havde fremkaldt Födsel ved store Doser af Secale, begyndte Reaction at indtræde, og Konen kom sig.

kunne anföres overdreven Nydelse af Spirituosa, andre Diætfeil, Forkjölelse, Uforsigtighed med Diarrhoe.

Störste Parten af de Syge, som indlagdes paa Lazarethet, vare fra Piperviken, Holmen, eller Ruselökkebakken; det modtog kun undtagelsesviis Syge fra Byens indre Dele, naar de to övrige Lazarether vare fuldt belagte. Piperviken leverede det störste Antal; i enkelte Gader var her Cholera i saa godt som hvert Huus; Localiteterne i disse Huse vare for det Meste meget slette, Luften usund paa Grund af Overfyldning; forholdsviis værst viste Cholera sig i den nederste Deel af Strandgaden, og da især hos Beboerne af Husenes nederste Etage, der overalt i denne Gade er meget fugtig. Da jeg til samme Tid havde Tilsynet med de i deres Hjem liggende Cholerasyge i Piperviken, skal jeg give en samlet Oversigt over Antallet af de Angrebne i de forskjellige Gader der:

Skolegaden	12,	hvoraf	indbragte	paa	Lazarethet	7
Skolestrædet	5,	—	—	—	—	3
Vinkelgaden	10,	—	—	—	—	5
Strandgaden	32,	—	—	—	—	11
Munkedamsveien	20,	—	—	—	—	14
Mellemgaden	14,	—	—	—	—	5
Bakkegaden	6,	—	—	—	—	2.

Af de 32 Tilfælde i Strandgaden vare kun de 4 paa den övre Side af Gaden.

Da Resultaterne af den i afvigte Höst foretagne Folketælling ei have været at erholde, kan jeg ikke tilföie de Angrebnes Procentforhold til Folkemængden i de forskjellige Gader.

Af Sectioner foretoges ingen, deels af Mangel paa Locale, deels paa Grund af, at under Epidemien baade mine Assistenter og jeg selv oftere vare upasselige.

Hvad Indicationen for Behandlingen i det algide Stadium angaaer, da var jeg i Begyndelsen af min Virksomhed meget uvis om, hvilke jeg skulde opstille. De fra forskjellige Kanter under foregaaende Epidemier foreslaaede Methoder vare mange og forskjelligartede, men Resultaterne efter alle fast lige slette. De fleste forekom mig i Grunden lige rationelle, hvorfor jeg blot kunde holde mig til Empirien og da specielt til Raad af de Mænd, der havde havt rig Erfaring, og til hvem jeg havde meest Tillid.

Den förste Behandlingsmaade, jeg paabegyndte, var en, der i London og Dublin af flere medicinske Notabiliteter var mig varmt anbefalet, nemlig Plumbum aceticum givet i Pilleform; Plumb. acetic. ℈j, Opii puri gr. iv, gjort til 20 Piller med Mucilago, deraf 1 Pille hver halve Time, senere hver, hver anden Time; samtidig hermed udvendig Behandling, Indgnidninger. Hensigten var altsaa her at virke stoppende paa Brækningerne og Stoludtömmelserne. Denne Methode var i England brugt iflæng i alle Tilfælde i det algide Stadium; snart troede jeg imidlertid at bemærke, at den dog i enkelte Tilfælde virkede skadeligt, og at det saaledes ofte ei kunde være rigtigt at give stoppende Midler, men at man snarere burde befordre Brækningerne, og jeg forlod den derfor, da desuden Resultaterne i det Hele taget bleve slette.

Til samme Tid, som jeg begyndte at anvende denne Methode, behandlede jeg en Deel andre Syge inciterende, i Regelen med temmelig store Doser af Naphtha, Portviin, Grog, om de forhen vare vante til Spirituosa; ofte var det ved denne Behandling forholdsviis let at faae Reaction i Gang, men denne blev da i Regelen typhoid.

Miströstig over disse Midlers lidet heldige Virkning, bestemte jeg mig til at forsöge den i mange Aar saameget

anpriste *stevenske* Behandling med den Modification, at jeg istedetfor Magnesia sulphurica gav almindeligt Kogsalt, efter Brækningernes Rigelighed 1 Spiseskee i en Thekop Vand hver halve Time et Par Gange eller kun eengang; senere hver halve Time fölgende Pulver oplöst i en Kop Vand:

Rp. Natr. muriatic. ℈j
— carbonic. ʒß
Kali muriatic. oxygenat. gr. vij
M. d. s. Et Pulver hver halve Time.

Som oftest fandt jeg mig beföiet til ved Siden deraf at give inciterende Midler, navnlig Naphtha eller Campherdraaber. Naar Reactionen efter denne Behandling begyndte og viste sig noget heftig, med fuld Puls, Congestioner til Hovedet, lod jeg foretage smaa Venaesectioner paa ℥iv—vi, hvilke sidste syntes at virke meget godt.

Jeg troede at bemærke efter denne Behandling, at Reactionen, om den indtraadte, var mildere, end efter de af mig forhen anvendte Methoder; Choleratyphoidet var sjeldnere, Reconvalescentsen kortere.

Det af Prof. *Fenger* i Kjöbenhavn saameget anpriste Trichloretum carbonicum oplöst i Naphtha blev ogsaa forsögt efter den af ham i dansk Ugeskrift for Læger angivne Formel (ʒj-ʒiij), 20 Draaber hver halve til hver Time, uden at jeg paa langt nær med ham kan samstemme i dets Ros; tvertimod syntes jeg at bemærke, at saagodtsom alle de Syge, der brugte Midlet, döde paafaldende hurtigt; dog maa jeg derhos tilföie, at det anvendtes paa en Tid, da Tilfældene vare meget voldsomme.

Det af Dr. *Dreier* tilraadede Middel, Decoct. album med Spiritus Mindereri, 2:1, anvendtes ogsaa tilligemed Catapl. emoll. over Underlivet, hvilket sidste alle Syge syntes overmaade godt om, hvorfor det senere stadig blev for-

ordnet; det förste derimod lod ei til at have synderlig Virkning; Brækningerne var det ofte nödvendigt at fremkalde, ligesom ofte andre Incitantia maatte gives ved Siden.

Efter Corpslæge *Egebergs* Anmodning i det medicinske Selskab bleve nogle Forsög anstillede med Subnitras bismuthicus, givet i Theskeedoser, i Begyndelsen hver halve, senere hver, hver anden Time. Disse Forsög bleve först iværksatte meget sildigt, henimod den Tid nye Syge ei mere bleve indlagte. Forsaavidt jeg er berettiget til at dömme efter de 7 Tilfælde, hvori Midlet blev anvendt, maa jeg ansee det som et af de bedste Midler, vi kjende, da af de 7 dermed Behandlede de 6 kom sig; den Ene, der döde, havde efter Sigende i de sidste 7 Aar lidt af Brystsvaghed og fremböd ved Indlæggelsen paa Lazarethet foruden sin Cholera tillige alle Tegn paa en meget udviklet Tuberculosis pulmonum; hos 2 af de hermed Behandlede udviklede sig i Reactionsstadiet en mild Typhus; En fik blodig Diarrhoe og Brækninger; den störste Dosis, Nogen fik, antages at have været ʒxxiv i 36 Timer. Naar Pulsen begyndte at hæve sig, Diarrhoeen og Brækningen bleve mindre hyppige, lod jeg Midlet give med större Mellemrum. Allerede kort efterat förste Dosis var given, bemærkedes hos Alle Stoludtömmelserne ganske sorte; Brækningernes Farve spillede ogsaa i det Sorte. — Midlet blev givet paa en Tid, da Subnitr. bism. leveredes arsenikholdigt fra Apothekerne; det er altsaa et Spörgsmaal, om ei Virkningen for en Deel kommer paa Arsenikens Regning.

Den udvendige Behandling bestod i Begyndelsen i Indgnidninger med Terpenthinolie, der var lidt opvarmet; men da den undertiden lod til at bevirke slemme Ulcerationer, især paa Benene, brugtes senere Linim. vol. camph.; paa en Deel Patienter en Blanding af Chloroform og

Olie, efter hvilket sidste Middel de især fandt Lindring. Endelig benyttedes ogsaa Senepskager; först lagdes en stor Sinapisme over Bryst og Underliv, der aftoges efter 10—15 Minuter og derpaa lagdes paa Underextremiteterne; dette gjentoges flere Gange i det algide Stadium.

Tilsidst turde det være paa sit Sted at omtale Contagiositeten. Jeg antager ei, at der hidtil er leveret noget fuldstændigt Beviis for, at Sygdommen primært opstaaer ved Contagium, hvorimod vel de Fleste ere enige om, at den, naar Epidemien har naaet en vis Höide, kan udvikle et Contagium i Lighed med andre ligeartede epidemiske Sygdomme, t. Ex. Typhus. — Heller ikke for denne Epidemies Ilidbringelse ved Contagium er noget Beviis fremkommet; en heel Deel af de Patienter, der indbragtes paa Lazarethet, havde vel, för de bleve angrebne, været i umiddelbar Berörelse med Cholerasyge; men Aarsagen til deres Sygdom kunde vel for en Deel ogsaa tilskrives Ængstelse, Overanstrengelse, Diætfeil, især Nydelse af Spirituosa.

Af Gangkoner og Portörer vare angrebne respective 4 og 1 (det halve Antal af Gangkoner). Grunden til, at disse Personer vare mere udsatte for Sygdommen, turde vel for en Deel söges i deres foregaaende Vandel, der just ei var den bedste, meget Arbeide, endelig slet Kost, da Gangkoner og Portörer paa dette Lazareth, ligesom paa Sorgenfri, selv kunde holde sig med Mad, hvorfor de som oftest for at spare Penge lode sig nöie med meget tarvelig Kost; de 3 af de Angrebne vare derhos meget drikfældige.

Fölgende Tabel viser Antallet af de Indlagte i de forskjellige Uger:

Fra	2 til 6	Septbr.,	Epidemiens	6	Uge,	indk. 31,	döde	22,	Procentforh.	70,9
—	6—13	— ,	—	7	— ,	— 52,	—	33,	—	63,4
—	13—20	— ,	—	8	— ,	— 44,	—	24,	—	54,4
—	20—27	— ,	—	9	— ,	— 17,	—	13,	—	76,4

Altsaa vare indlagte 144, döde 92, hvilket giver et Dödsforhold af 63,9 %.

Patienternes Alder vil sees af fölgende Tabel:

Under en Alder af 1 Aar var ingen Patient.

Fra	1—10	Aar indkom	8,	deraf döde	5,	et	Procentforhold	af 62,5
—	10—15	— —	16,	— —	8,	-	—	- 50
—	15—25	— —	17,	— —	8,	-	—	- 47
—	25—50	— —	67,	— —	42,	-	—	- 62,6
—	50—65	— —	23,	— —	17,	-	—	- 73,9
Over	65	— —	13,	— —	12,	-	—	- 92,3

Dödelighedsforholdet for Alderen mellem 1—10 Aar og 25—50 Aar var altsaa omtrent den samme, lavest mellem 15—25 Aar, störst efter 65.

Af de Angrebne vare af

Mandkjön 70, deraf döde 35, eller 50 %

Qvindekjön 74, — — 57, — 77,1 -,

altsaa var Mortaliteten blandt Fruentimmer langt större, hvilket vel for en Deel kom af, at af de 13 Patienter over 65 Aar de 12 vare Fruentimmer.

Resultatet efter de forskjellige i det algide Stadium anvendte Behandlinger vil sees af fölgende Tabel:

Stevens's Behandling	anvendtes paa	55,	deraf döde	32,	eller 58,1 %
Dect. album, Spir. Mind.	— —	22,	— —	17,	— 77,2 -
Subnitr. bismuth.	— —	7,	— —	1,	— 14,3 -
Trichloret. carbon.	— —	7,	— —	6,	— 85,7 -
Plumb. acet. c. Opio	— —	14,	— —	10,	— 71,4 -
Incit. Beh. eller Incit. Beh. med Opium		39,	— —	26,	— 66,6 -

Beretning om Oslo Lazareth under Choleraepidemien i Christiania 1853.

(Ved Exam. med. *O. Bergfeldt.*)

Paa dette Lazareth, der traadte i Virksomhed den 11 September, kunde formedelst indskrænkede Localiteter ikke modtages flere end 20 Patienter. Der blev i den Tid, Lazarethet virkede, optaget 72 Syge, hvoraf 37 döde; af disse döde Een, der allerede var helbredet af Cholera, af paafölgende Delirium tremens.

Om Choleras Pathogenie er der afhandlet saa meget, at jeg derom intet Nyt har at sige. De enkelte mærkelige Symptomer skal jeg her tillade mig i Korthed at anföre.

Samtlige Patienter, som indlagdes, vare næsten uden Undtagelse i det algide Stadium og saaledes de dette Stadium udmærkende Symptomer næsten samtlige tilstede.

Diarrhoeer vare altid tilstede ogsaa i dette Stadium.

Brækningerne manglede undertiden, og i saa Tilfælde var Udgangen for det meste ugunstig.

Kramper vare ogsaa et sædvanligt Symptom, og naar disse yttrede sig i Cardia og vare forbundne med stor Ængstelse, uden at Brækningen kom istand, vare de næsten altid et slemt Tegn.

Af blodige Diarrhoeer havde jeg kun 3 Tilfælde, som endte dödeligt.

Af Tilfælde med Exanthem iagttoges intet.

Urinafsondringen var som oftest undertrykt.

Tunghörighed var i flere Tilfælde i temmelig betydelig Grad tilstede.

Af Svangre havde jeg en Patient i 8de Maaned, som gjennemgik alle Cholera-Stadierne, uden at Abort paafulgte, og blev udskrevet 3 Uger efter Indlæggelsen som helbredet.

Med Hensyn til Prognostiken anseer jeg stærke Brystkramper, standsede Brækninger og blodige Diarrhoeer — de sidste i Særdeleshed — som meget farlige Symptomer.

Med Hensyn til Sygdommens Smitsomhed har jeg ikke Anledning til at udtale mig med Bestemthed, men skal kun anföre Facta og min egen Overbeviisning efter det Indtryk, som Epidemien har gjort paa mig, nemlig at Sygdommens væsentlige Udbredning ikke foregaaer ved Smitte. Herfor taler f. Ex. den Omstændighed, at paa det Lazareth, som jeg bestyrede, Ingen — hverken af Lægerne eller af det assisterende Personale, saasom Gangkoner, Vaagekoner og Portörer — bleve angrebne af Sygdommen, uagtet de idelig og altid vare udsatte for dens Paavirkning. Dernæst vil jeg anföre som Exempel paa Sygdommens Forplantelse ved et Miasma, liggende i Luften, at 2de fra Bodsfængslet indlagte Fanger, der vare indbragte paa Bodsfængslet under Vagt, den ene fra Valders, den Anden fra Hedemarken, og uden at komme i Berörelse med noget Individ i Byen, bleve angrebne af Cholera, uagtet der paa den Tid ingen Cholera herskede paa Bodsfængslet.

Med Hensyn til Behandlingen tillader jeg mig at anföre Fölgende.

Naar de Syge ved Indkomsten vare i det algide Stadium, anvendtes gjerne Naphtha i store Doser, saaledes 10 til 15 Draaber hver halve Time, indtil Pulsen begyndte at hæve sig. I Forbindelse hermed anvendtes Opium, Laud. liqvid. Syd. 5 Draaber hver Time, naar Brækning og stærke Diarrhoeer vare forbundne dermed. Samtidig anvendtes tillige den strængeste og nöiagtigste locale Behandling, paa hvilken jeg fornemmelig lægger megen Vægt. Denne Behandling bestod i Særdeleshed i Anvendelsen af Senneps-kager i Cardia, langs efter Rygraden, paa Armene og paa Benene, forbunden med idelige og af Lægen paaseede Gnid-ninger af Extremiteterne. Naar Brækningerne og Tryk-ningen i Cardia vare meget voldsomme, brugtes med stor Nytte Sacculi aromatici, dyppede i varm Portviin i Cardia, i Forbindelse med Indgnidning af hele Underlivet med en Blanding af Laudan. liqvid. Sydham ʒi, Liniment. volatil. camphorat. ℥ß, Paalægning af Uldklude, og Grödomslag.

Dette var den almindelige Behandling under det algide Stadium; naar Reaction indtraadte og Varmen begyndte at vende tilbage, kan jeg efter min Erfaring ikke noksom an-befale tidligt at anvende Igler i Tindingerne og övrige Derivantia for at forebygge den under det typhoide Stadium sig let udviklende Hjerneaffection. Mod enkelte under Syg-dommens Forlöb mere fremtrædende og langvarige Symp-tomer, saasom Brækninger, anvendtes ogsaa undertiden med Nytte Nux vomica, eet Gran 3 Gange om Dagen.

Foruden Brækningerne vare ogsaa Diarrhoeerne lang-varige; mod disse saae jeg megen Nytte af fölgende af Professor *Faye* sammensatte Piller:

Rp. Extr. qvassiæ sicci
— corticis aurantior sicci āā ʒi
Pulv. ferri muriatici
— — sulphurici āā ℈i.
Camphoræ
Opii puri āā gr x.
M. f. ope liq. ferri muriatici q. s.
pill Nr. LX.

Af disse Piller brugtes 3 à 4 3die Gange om Dagen; ogsaa Lægerne ved Lazarethet benyttede sig deraf, naar de, som ofte indtraf, lede af Cholerine-Tilfælde. Forövrigt anvendtes mod Diarrhoe Klysteer med Tilsætning af Stivelse og Opium samt med de saakaldte *Conradis* Choleradraaber; men, som sagt, hvor Diarrhoerne vare blodige, nyttede intet Middel. I fortvivlede Tilfælde saaes ofte megen Nytte af fölgende bekjendte Middel:

Rp. Inf. salab. sine syrupo ℥viii
Tr. thebaicæ ℈ii
M. d. s. 1 Spiseskee hver 2den Time.

Af de som Specifica mod Cholera anbefalede Midler har jeg anvendt fölgende:

Först den evacuerende Methode med Brækmidler, Kogsalt oplöst i Vand, hvilken jeg anseer særdeles gavnlig, naar stærke Brystkramper eller Trykning i Cardia vare tilstede, forbundne med Ængstelse og hyppig Tilböielighed til Brækning, uden at denne kom istand; dog tör jeg ikke bestemt sige, om herved ikke i enkelte Tilfælde fremkaldtes blodige Diarrhoer. Dernæst anvendtes det af Professor *Fenger* i Kjöbenhavn saa meget anbefalede Trichloretum carbonicum oplöst i Naphtha (ʒi—ʒiii) 20 Draaber 3 Gange om Dagen. Af dette Middel saae jeg dog ingen

gunstige Fölger, da i de 3 Tilfælde, hvor jeg anvendte det, Döden snarligen paafulgte.

Chloroform, 6 Draaber 3 Gange om Dagen, anvendte jeg med meget Held i et fortvivlet Tilfælde i min private Praxis, men da der efter den Tid ikke indkom noget farligere Tilfælde, anvendtes det ikke paa Lazarethet.

Udfaldet af min Behandlingsmaade viste sig, saaledes som medfölgende Sygefortegnelse udviser, ret heldig, hvilket Held jeg tildeels maa tilskrive DHrr. Assistenter *Sandborgs* og *Fugllies* virksomme Hjælp.

Af de Indlagte	vare	fra	Grorud	6
—	—	—	Galgeberg	11
—	—	—	Egebergbakken	5
—	—	—	Enerhougen	8
—	—	—	Bodsfængslet	2
—	—	—	Oslo	12
—	—	—	Saugene	1
—	—	—	Gaarde og Lökker i Aker	15
—	—	—	Maridalen	3
—	—	—	Strand- } gaden	
—	—	—	Nordby- } gaden . . .	9
—	—	—	Lakke- } gaden	

Af Mænd ere 34 indlagte og 20 döde
— Qvinder — 38 — - 17 —.

Fortegnelse

over de ved Oslo Lazareth i Cholera-Epidemien i Hösten 1853 behandlede Syge.

Uger.	Under 10 Aar.		Mellem 10—20.		20—30.		30—40.		40—50.		50—60.		60—70.		70—80.		80—90.		Summa.	
	Ind-lagte.	Döde.	Ind-lagte.	Döde.	Ind-lagte.	Döde	Ind-lagte.	Döde	Ind-lagte.	Döde	Ind-lagte.	Döde.	Ind-lagte.	Döde.	Ind-lagte.	Döde.	Ind-lagte.	Döde.	Ind-lagte.	Döde.
Fra 11te—12te September	„	„	„	„	3	„	„	„	2	„	„	„	2	„	„	„	„	„	7	„
- 13de—19de —	„	„	2	„	7	4	4	2	8	6	3	4	4	4	1	2	1	1	31	23
- 20de—26de —	1	1	3	1	3	2	2	„	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	12	5
- 27de—3die October	„	„	1	„	1	„	„	„	1	„	„	„	2	1	„	„	„	„	5	1
- 4de—10de —	„	„	3	„	3	„	„	„	3	2	3	1	„	„	„	„	„	„	12	3
- 11te—17de —	„	„	1	2	1	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3
- 18de—24de —	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„	„	„	1	1
- 25de—31te —	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	1	1
- 1ste—6te November	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Summa	1	1	10	3	18	6	6	2	18	11	6	5	8	6	3	2	1	1	72	37

Om Cholera-Epidemien i Norge i Aaret 1853.

(Ved Prof. Dr. *F. C. Faye*).

(Hermed et Kart)

Efterat den ondartede Cholera i 1831 var udbrudt i Archangel og övrige Havne ved det hvide Hav, traf Regje-ingen Foranstaltninger til at imödegaae en forventet Ind-rængen af Sygdommen i det tilgrændsende norske Finmar-.en, hvilken Provinds staaer i livlig Handelsforbindelse med le russiske Havne ved det hvide Hav. Cholera kom dog kke ind i vort Land fra den Kant, uagtet flere af de til Qvarantainehavnen i Hammerfest kommende russiske Far-öier havde ved Afreisen havt Syge ombord; derimod ud-röd Sygdommen uventet i Aaret 1832 i det söndenfjeldske Norge i Kjöbstaden Drammen, hvor den dog i dette Aar erskede i mild Grad og ophörte ved den strængere Vinters egyndelse. I 1833 om Sommeren udbröd den paa nyt i rammen og senere i samme Aar i Stæderne: Christiania, Holmestrand samt nogle nærliggende Landsogne. I 1834 erskede Sygdommen i Stæderne Frederiksstad, Frederiks-ald, Moss, Soon, Krageröe og nogle Landsogne östenfjelds, gesom enkelte Tilfælde igjen yttrede sig i Christiania; estenfjelds viste Sygdommen sig i Farsund, ved Egersund og i et enkelt Landsogn nordenfjelds. Med sidstnævnte Aar

tabte Sygdommens epidemiske Characteer sig, og vi hörte i Norge kun enkeltstaaende sporadiske Tilfælde omtale, indtil den i Vinteren 1848—1849 optraadte som Epidemie i Byerne Bergen og Stavanger samt flere Præstegjelde paa den mellemliggende Kyststrækning og i Bergens Stift. Efter 17 Aars Stilstand udbröd Sygdommen igjen (1850) i Christiania og det tilgrændsende Akers Sogn, til hvilket flere af Byens Forstæder henhöre; men som Epidemie betragtet blev Sygdommen i dette Aar meget begrændset, idet kuns 157 Individer angrebes eller omtrent 0,4% af Folkemængden i Hovedstaden og Landsognet, uden at en videre Udbredning til andre Landsdele fandt Sted. — I 1852 vare i Christiania og Omegn under den varme Sommertid Choleriner mere end almindelig udbredte, og flere Personer döde ogsaa under choleralignende Phænomener, men Moraliteten var dog forholdsviis saa ringe, at man ikke kunde ansee Sygdommen for andet end vor almindelige Sommer- og Höst-Cholera.

I August Maaned 1853 optraadte igjen en ondartet epidemisk Choleraepidemie samtidigt i Kjöbstaden Laurvig ved Udlöbet af Christianiafjorden og i Christiania, og denne Epidemie, der efterhaanden udbredte sig til flere Steder saavel ved Kysten som i Landets Indre, skal jeg i det Fölgende söge at redegjöre for, saavidt de ifölge Opfordring fra Departementet for det Indre indlöbne Oplysninger fra de respective Sundhedscommissioner dertil give Anledning.

Idet jeg saaledes begynder med Akershuus Amt og fortsætter amtviis, anseer jeg det hensigtsmæssigst först at fremstille de factiske Forholde ved Sygdommens Optræden i de forskjellige Kjöbstæder, Ladesteder og Landsogne, for derefter, saavidt skee kan, at gjöre en generel Sammenstilling og uddrage nogle Slutninger med Hensyn til Sygdommens Mortalitetsforholde, Forplantelse m. m.

I. Akershuus Amt.

A. Aker og Follaug Fogderie.

a. Kjöbsteder og Ladesteder.

Christiania med Akers Sogn. Angaaende Sygdommens Optræden paa disse Steder henvises til Professor *Conradis* Beretning.

Dröbak, Kjöbstad 4 Mile fra Christiania paa Fjordens östre Side med en Folkemængde af omtrent 1400 Individer.

Samtlige Dampskibe, der under Epidemien gik mellem det choleraangrebne Kjöbenhavn og Christiania; mellem de angrebne Steder paa den östre Side (Frederikshald, Frederiksstad, Moss) og Christiania; samt mellem Vestlandet (Frederiksværn og Brevig vare angrebne) og Christiania, anlöb dette Sted, hvor de afsatte og modtoge Passagerer og Gods uden at medföre nogen Epidemie. Kuns 4 Choleratilfælde indtraf paa Stedet, nemlig 2 af Mandkjön og 2 af Qvindekjön. Förste Tilfælde viste sig hos en 26aarig Jagtskipper, der kom syg fra Christiania den 7de September og döde ombord næste Dag. Det andet Tilfælde indtraf hos en 68aarig Lods fra Stedet, der kom fra Christiania, hvor han havde ligget syg. De 2de övrige rammede Fruentimmer af Arbeidsclassen, Enker af respective 46 og 68 Aars Alder, som havde været i Huset hos sidstnævnte Patient. Alle disse angrebes og döde i Tidsrummet fra 7de til 25de September, uden at Sygdommen videre udbredte sig eller nye Tilfælde tilkom fra andre Steder, skjönt Sygdommen efter den 25de September herskede heftigt i Hovedstaden, med hvilken Communicationen fra Dröbak altid er livlig.

b. Landsogne.

Froens Sogn, hvortil Dröbak henhörer, med omtrent 1700 Indvaanere.

Eet Tilfælde indtraf hos en Baadförer 38 Aar gl., der kom upasselig fra Christiania den 27de August og döde 3die September. Han forpleiedes i Hjemmet.

Bærums Sogn omtrent 1 Miil fra Christiania med omtrent 4,200 Indvaanere, til hvilke hörer Arbeidsstyrken ved et i Sognet beliggende betydeligt Jernværk.

De Syges Antal udgjorde 75, hvoraf 32 af Mandkjön og 43 af Qvindekjön: Et enkelt isoleret Tilfælde, der indtraf paa Bærums Værk i Februar 1854 flere Maaneder efter Epidemiens Ophör er medregnet i dette Tal. — Det förste Tilfælde indtraf den 29de August i Strandstedet Sandvigen hos en Mand, der havde været i Christiania 8 Dage forud, uden dog at have været inde i noget Huus eller i Berörelse med nogen Syg. Det sidste Tilfælde indtraf den 7de November.

Epidemiens Varighed bliver saaledes 10 Uger.

Mortalitet: Af de Angrebne 75 döde 43 eller over 57%. Af de Döde havde 8 været uden Lægebehandling.

I Lazareth behandledes 19, hvoraf döde 15 = 79%.
Udenfor Lazareth — 56, — — 28 = 50%.

Alder:	1—10 Aar	10—20	20—40	40—60	Over 60
Angrebne:	21	7	19	16	12
Döde:	10	3	10	9	10

Borgerlig Stilling:

	Vaagekone	Söfolk	Militaire	Arbeidsfolk, Fiskere og Fattige
Angr.	1	1	1	72*)

*) De fleste af disse vare fra Strandstedet Sandvigen, hvor der herskede stor Mangel og Usselhed.

Veiret var under Epidemien smukt og Luften stille og varm; först mod Slutningen blev Luften mere kjölig og Veirliget afvexlende.

Asker Sogn med omtrent 3000 Indvaanere. Hovedkirken er beliggende 2 Mile fra Christiania og ligesaa langt fra Drammen.

Antal af Choleratilfælde 22, nemlig 9 af Mandkjön og 13 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 28de August hos en ved Sökysten boende Mand, der havde været 2 Dage forud i Christiania, hvor han blot havde opholdt sig et Par Timer og ikke været i noget Huus eller havt noget ham vitterligt mistænkeligt Samqvem. Han blev heftigt angreben uden Prodromer, men blev helbredet. Det andet Tilfælde traf en Arbeidsmands Kone i Sognets Midte den 31te August, for hvis Vedkommende Lægen (*Heyerdahl*) ingen mistænkelig Samqvem har kunnet constatere, hvorfor han angiver Sygdommen opstaaet af sig selv. Det sidste Tilfælde indtraf den 8de October. Sygdommens Varighed altsaa 40 Dage. Samtlige Angrebne, paa Een nær, boede tæt ved Söen.

Mortalitet: 16 Döde (4 af Mdk. og 12 af Qvdk.) Helbredede 6 (5 af Mdk. og 1 af Qvdk.) Gjennemsnitlig Mortalitet for de seneste 5 Aar 127.

Forpleiningen fandt formeentlig for de Flestes Vedkommende Sted i Hjemmet; Opgave herom mangler.

Alder:

Under 1 Aar		1-10		11-20		21-40		41-60		over 60		Ubekjendt	
Angr.	Döde.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.
1	1	4	2	„	„	8	5	5	4	3	3	1	1

Stand: Söfolk	Gaardbrugercl.	Arbeidscl.	Fattiglemmer
1	1	18	2

Veirliget: Ikke angivet, men vil stemme overeens med Bærums. Communens Udgifter i Anledning af Epidemien, hvorom Departementet ogsaa har forlangt Oplysning, ere ikke opgivne.

Næsoddens Præstegjeld, 1 Miil fra Christiania ved Fjorden med omtrent 1600 Indvaanere. Communicationen med Hovedstaden er livlig.

Antallet af Choleratilfælde var 4. (2 af Mdkj. og 2 af Qvdkj.)

Det förste Tilfælde indtraf den 29de August og det sidste den 7de September. Sygdommen antages importeret fra Christiania, idet 1 Person hjemkom cholerasyg derfra og 2 andre havde været der kort för Anfaldet. Det 4de Tilfælde forefaldt i Huset hos en af de Foregaaende.

Mortalitet: Samtlige Angrebne döde.

Forpleiningen fandt Sted i Hjemmet under Forholde, der ikke vare ugunstige i hygienisk Henseende. 1 Patient döde uden Lægehjelp.

Alder:	20—40 Aar	40—60	Over 60
Angrebne:	1	1	2

Stilling:	Gaardmænd	Arbeidsfolk og Huusmænd
Angrebne:	1	3

Veirliget var i det nævnte Tidsrum smukt, Luften temmelig varm og derhos qvalm og trykkende, idet intet Tordenveir, som det bemærkes, rensede Luften.

Kraakstad Præstegjeld, 3 Mile S. O. fra Christiania, med omtrent 2400 Indvaanere.

Antal af Choleratilfælde 5, samtlige af Mandkjön. 2 tilhörte Hovedsognet, 3 Annexet.

Förste Tilfælde indtraf den 4de September hos en fra

Christiania ankommen Gartnersvend, sidste Tilfælde indtraf den 25de September.

I förste Uge angrebes 2, i 2den Ingen, i 3die 2, i 4de Uge 1.

Mortalitet: Döde 4, Helbredet 1. — Den gjennemsnitlige aarlige Mortalitet for 5 Aar 48.

Samtlige Patienter behandledes i Hjemmet.

Alder:	20—40 Aar		40—60	
	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.
	1	„	4	4

Stilling: Haandværkere	Huusmænd	Tjenestetyende	Fattiglem.
1	2	1	1

Veirliget var klart og varmt med kjölige Aftener og Nætter.

Omkostning for Communen i Anledning af Sygdommen omtrent 111 Spd.

Aas Præstegjeld, 3½ Mile S. fra Christiania og ligesaalangt N. fra Moss; grændser mod Vest til Christianiafjorden. Antal Indvaanere 2350.

Antal af Choleratilfælde 10, nemlig 7 af Mandkjön og 3 af Qvindekjön.

Det förste Tilfælde indtraf den 7de September hos en Mand, der Dagen forud var kommen fra Christiania, sidste Tilfælde den 30te September. Angrebne i 1ste Uge 5, 2den Uge 3, 3die Uge 2.

Mortalitet: Döde 7, nemlig af Mandkjön 4, af Qvindekjön 3; altsaa Helbredede 3. Gjennemsnitsmortaliteten for 5 Aar 28.

Alle forpleiedes i Hjemmet. 5 Patienter vare Medlemmer af tvende i en Huusmandshytte boende Familier,

hvorimod de övrige 5 vare fra forskjellige langt fra hverandre liggende Opholdssteder.

Alder:	20—40 Aar		40—60		Over 60	
	Angr.	Döde.	A.	D.	Angr.	Döde.
	4	1	5	5	1	1

Stilling:	Gaardbrugere		Huusmandsfolk		Tjenestetyende	
	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.
	2	2	5	4	3	1

Veirliget: Fordetmeste klar og stille Luft med varme Dage og kjölige Nætter.

Udgifter for Communen i Anledning af Sygdommen omtrent 29 Spd.

Vestbye Præstegjeld, 4½ Mile S. fra Christiania, 1½ Mile N. fra Moss med vestlig Grændse mod Fjorden. Antal Indvaanere ikke opgivet, dog formeentlig over 2500.

Antal af Tilfælde 4, nemlig 3 af Mandkjön og 1 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde viste sig den 20de September, sidste Tilfælde den 26de s. M. Samtlige Syge kom fra Christiania. Qvinden var en Sergeants Kone fra Forstaden Grönland, der var reist paa Landet for at undgaae Sygdommen. 2de vare omreisende Haandværkssvende, der angrebes samme Dag, de ankom fra Christiania. Den 4de, en Fragtemand, hjemmehörende i Sognet, angrebes og döde paa Baaden, hvorpaa han ankom.

Mortalitet: Samtlige Syge döde uden videre at udbrede Sygdommen.

Forpleiningen fandt Sted i private Huse og Een döde, som anført, paa sin Baad.

Alder: Alle 4 mellem 30—40 Aar.

Stilling:	Söfolk		Militaire		Haandværkere	
	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.
	1	1	1	1	2	2

Veirliget ikke angivet.

Udgifter for Communen omtrent 20 Spd.

B. Nedre Romeriges Fogderie.

Choleratilfælde viste sig i 4 af dette Fogderies 7 Præstegjelde, nemlig:

Enebak Præstegjeld. Oplysninger om Folkemængde m. m. ikke opgivet af Sundhedscommissionen. Efter Folketælling i 1845 var den 3282.

Antal af Choleratilfælde 5, samtlige af Mandkjön.

Förste Tilfælde indtraf den 10de September og Sygdommen antages indfört, da de 2de först Angrebne havde været i Christiania kort i Forveien, dog til forskjellige Tider. Det sidste Tilfælde indtraf den 13de October, altsaa varede Sygdommen et Tidsrum af 33 Dage.

Mortalitet: Döde 4; Helbredet 1.

Samtlige forpleiedes i private Huse.

Alder:	20—40 Aar	40—60	Over 60
	2	1	2

Stilling:	Embedsmand		Gaardbrugere		Arbeidere og Huusmænd	
	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.
	1	1	2	1	2	2

Veirlig og Temperaturforholde ikke angivne.

Udgift for Communen 14 Spd.

Skedsmoe Præstegjæld med en Folkemængde af omtrent 3300 Indvaanere. Hovedkirkens Afstand fra Christiania er omtrent 2¼ Mile. Antal af Tilfælde 13, nemlig 11 af Mandkjön og 2 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 2den September hos en

Person, der kom fra Christiania paa en Gjennemreise. Det bemærkes af Sundhedscommissionen, at Sygdommen ikke viste nogen Tendents til at udbrede sig i Sognet, idet Alle paa 2de Börn og en Pige nær bleve angrebne, efterat de forud havde været i Christiania. Sidste Tilfælde indtraf den 6te November.

Sygdommen, der varede i 3 Maaneder, angreb i September 10, i October 2 og i November 1.

Mortalitet: Samtlige Tilfælde endte dödeligt.

Forpleiningen fandt for Alle Sted i private Huse.

Alder: 1—10 Aar	20—40	40—60	Over 60.
2	6	4	1

Stilling: Læge	Gaardbruger	Handlende	Arbeidere	Fattiglem
1	1	1	9	1

Veirliget var lummer-varmt, og Luften stille og taaget.

Gjennemsnitsdödeligheden for 5 Aar 63; mindst var den i 1853.

Udgift for Communen ingen.

Nitedals Præstegjæld med omtrent 2200 Indvaanere. Hovedkirken er beliggende omtrent $1\frac{3}{4}$ Mile fra Christiania.

Antal af Choleratilfælde 10, 5 af Mandkjön og 5 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 13de August hos en Qvinde, der havde været i Christiania i Arbeide, og paa sin Gjennemreise til Hjemmet i et andet Sogn angrebes paa en Gaard i Nitedal, uden at Sygdommen der udbredte sig. 2det Tilfælde indtraf den 6te September og ligeledes hos en Qvinde, der Dagen forud havde været i Christiania, det 3die Tilfælde indtraf hos denne Qvindes Mand. 3 Börn

bleve derimod skaanede. Dette Ægtepar levede med Familie i stor Armod i en lille Stue. Det 4de Tilfælde angaaer en fremmed fra Christiania Dagen forud ankommen Arbeider, der den 8de September fandtes död ved Landeveien og antages at have lidt af Cholera. Intet Tilfælde viste sig nu för i Begyndelsen af October, da en Mand paa en lille Gaard i Hakedals Annex angrebes, efterat have været Dagen forud i Christiania. I samme Stue, der var lille og trang, angrebes i den paafölgende Uge 3 Personer, hvoraf 2de vare indflyttede for at være behjælpelige ved Forpleiningen; et Barn, der senere udflyttedes, blev skaanet. — De sidst Angrebne, den 23de October, vare 2de Mandfolk fra Nabolauget, som havde været til Hjælp ved de Syges Behandling og Begravelse. Disse 2de helbrededes i deres Hjem uden der at forplante Sygdommen.

Sygdommens Varighed omtrent 2 Maaneder, og den indförtes ved 4 Personer. I August angrebes 1, i September 3, i October 6.

Mortalitet: Af de 10 Tilfælde endte 8 dödeligt og 2 helbrededes.

Forpleiningen fandt for Alle Sted i private Huse.

Alder: 20—40 Aar	40—60	Over 60
4	4	2

Stilling:	Sygeopvartere		Gaardbrugercl.		Arbeidscl.		Fattiglem	
	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.	A.	D.
	4	2	3	3	2	2	1	1

Veirliget: Tör og varm Luft i August og September, i October derimod fugtigt Höstveir.

Gjennemsnitsmortaliteten for 5 Aar 39.

Udgift for Communen: Til Indretning af et Lazareth,

som ikke blev brugt, anvendtes 100 Spd. 20 Spd. til Begravelser, Medicamenter o. s. v.

Sörums Præstegjæld med omtrent 2800 Indvaanere. Hovedkirken beliggende 4 Mile fra Christiania.

Antal af Tilfælde 4 ɔ: 2 af Mandkjön og 2 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 7de September hos en omstreifende svensk Arbeidsmand, der kom fra Christiania og indtoges i en Huusmandsplads, hvor han döde efter nogle Dages Sygdom, uden at Sygdommen der videre udbredte sig. — Det 2det Tilfælde traf en Tjenestepige fra Christiania paa Gjennemreisen til sit Hjem i Urskoug. Hun optoges 9de September i en til Præstegaarden hörende Huusmandsplads, hvor senere Manden og Konen angrebes. Den Sidste döde den 18de September og videre gik ikke Sygdommen.

Mortalitet: Samtlige 4 Tilfælde endte dödeligt.

Forpleiningen fandt Sted for Alle i private Huse.

Alder: 20—40 Aar	40—60
2	2

Stilling: Arbeidere og Huusmandsstand		Tjenestetyende	
Angrebne	Döde	Angrebne	Döde
3	3	1	1

Gjennemsnitsmortalitet for 5 Aar 58.

Veirlig: Ikke angivet.

Udgift for Communen 45 Spd.

C. Övre Romeriges Fogderie.

Choleratilfælde yttrede sig i 4 af dette Fogderies 6 Præstegjelde. — Communicationen med Christiania er livlig.

Gjerdrums Præstegjæld med omtrent 1950 Indvaanere. Afstand fra Christiania 3 Mile.

Kuns eet Tilfælde indtraf hos en fattig 48aarig Huusmandskone den 14de September, 5 Dage efter Hjemkomsten fra en Reise til Christiania. Hun döde efter 24 Timers Forlöb. Husets övrige Beboere forbleve friske.

Gjennemsnitsmortaliteten for 5 Aar 43.

Udgift for Communen, medgaaet til Anskaffelse af adskillige Reqvisiter, Medicin o. s. v. 15 Spd.

Ullensaker Præstegjeld med 5550 Indvaanere. Hovedkirkens Afstand fra Christiania $3\frac{1}{2}$ Mile.

Antal af Choleratilfælde 4 ɔ: 2 af Mandkjön og 2 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 26de September hos en Pige af Arbeidsclassen paa Gaarden Krogfos strax efter Hjemkomsten fra Christiania; hun döde efter 36 Timers Sygdom, uden at Sygdommen der udbredte sig. En Gaardbruger angrebes den 29de September 2 Dage efter Hjemkomsten fra Christiania. I de paafölgende Dage angrebes hans Sön og Enke, der döde 4de October. Hermed standsede Sygdommen. Det bemærkes af Districtslæge *Jacobsen,* at den angrebne Gaardbruger under Opholdet i Christiania havde været stadig beruset, og at han kom hjem lidende af Cholerine. Hans Familie og Huusfolk vare talrige og de ydre Vilkaar efter Districtslægens Oplysning ugunstige, da Boligen er trang og Familien en af de fattigste og ureenligste i hele Ullensaker.

Alle behandledes i Hjemmet.

Mortalitet: Samtlige 4 Patienter döde.

Alder: 3 Aar	20—40	40—60
1	1	2

Stand og Stilling: Gaardbrugerclassen	Arbeidsclassen
3	1

Middelmortaliteten for de sidste 5 Aar 114.

Veirlig ikke opgivet.

Udgifter 37 Spd.

Næs Præstegjeld med omtrent 7000 Indvaanere. Hovedkirkens Afstand fra Christiania 6 Mile.

Kuns eet Tilfælde af Cholera indtraf hos en 47aarig Gaardbruger strax efter Tilbagekomsten fra en Reise til Christiania. Han döde 4de September. Det oplyses, at han var stærkt beruset, da han reiste fra Christiania. Husets Indvaanere forbleve friske.

Gjennemsnitsmortaliteten for 5 Aar 125.

Udgifter for Communen i Anledning af Cholera 9½ Spd.

Eidsvold Præstegjeld med omtrent 6000 Indvaanere. Afstand fra Christiania 5¾ Mile.

Eet Choleratilfælde indtraf hos en 50aarig Bagersvend den 17de October paa en Gjennemreise nordefter. Det er ikke opgivet, hvorfra han kom, men formodentlig havde han været i Christiania.

Det tör antages, at han döde, skjönt bestemt Opgave herom mangler. — Ingen Sygdom indtraf, hvor han forpleiedes.

Gjennemsnitlig Mortalitet for 5 Aar 104.

Den samlede Udgift for Communen i Anledning af Cholera 21 Spd.

II. Smaalehnenes Amt.

a. Byer.

Moss med omtrent 4400 Indvaanere.

Byen er i livlig Communication med Christiania, hvilken, saalænge Fjorden er aaben, daglig finder Sted ved Dampskibsfart.

I det Hele indtraf 52 Tilfælde af Cholera, nemlig 25 af Mandkjön og 27 af Qvindekjön.

Det förste Choleratilfælde viste sig her den 26de August og var den Angrebne en fra Christiania hjemkommen Skomager, hos hvem Sygdommen allerede underveis havde begyndt at yttre sig. Den sidste Patient blev angrebet den 18de og döde den 20de December.

Den först angrebne Cholerapatient havde sin Bolig paa det höiest beliggende Sted i Byen. I Nabohusene viste sig strax derpaa 5 Tilfælde. Herfra kom Sygdommen til den modsatte Kant af Byen ved en Kone, der havde pleiet den förste Patient. Denne Kones Sön og Datter bleve angrebne og bragte paa Lazarethet. Disse 2 nævnte Kanter af Byen bleve siden forskaanede for Sygdommen. Fra nu af viste Sygdommen sig hist og her paa Værlesanden, hvor Lazarethet var beliggende, men alvorligst blev den her i Aasgaarden, et af Arbeidsfolk, af den laveste Classe, overfyldt, men ellers paa et ret sundt og luftigt Sted beliggende Huus, hvor den 22de October 5 bleve angrebne af Cholera. Dette Huus blev samme Dags Aften ryddet og samtlige Beboere flyttede op i Hospitalet i det midtere Strög af Byen. I Hospitalet blev af de der Indflyttede flere angrebne af Cholerine og Diarrhoe og 2 af Cholera, hvilke bleve bragte til Lazarethet. Sygdommen vedblev fremdeles at vise sig paa Sanden og den lavest beliggende Deel af Byen. Den 28de November udbröd den i det Hospitalet nærmest beliggende Huus. Her bleve 16 angrebne, hvoraf 13 döde. At Sygdommen udbröd her, udledes fra Hospitalet; men at den yttrede sig her med störst Intensitet, troer man, deels ligger i Husets temmelig talrige Befolkning, deels deri, at Huset er beliggende under en Bakke paa en meget sumpig Grund.

Nabohusene, der ere endnu slettere beliggende, bleve forskaanede.

Af Choleriner (Brækning og Diarrhoe) var her under Behandling 128.

Af Diarrhoeer 144.

Sygdommens Tilvæxt og Aftagen i Löbet af de 115 Dage, den varede, sees af fölgende Tabel.

	Angrebne.	Helbredede.	Döde.
Fra 26de August til 3die September	6	1	5
— 3die Septbr. — 15de —	»	»	»
— 15de — — 23de —	5	4	1
— 23de — — 29de —	»	»	»
— 29de — — 2den October	3	»	3
— 2den October — 20de —	»	»	»
— 20de — — 23de —	10	2	8
— 23de — — 30te —	»	»	»
— 30te — — 5te November	5	2	3
— 5te Novbr. — 10de —	»	»	»
— 10de — — 13de —	2	»	2
— 13de — — 23de —	»	»	»
— 23de — — 1ste December	5	1	4
— 1ste Decbr. — 8de —	5	2	3
— 8de — — 14de —	9	1	8
— 14de — — 20de —	2	»	2

Af de Angrebne henhörte til Haandværksstanden 6
Fattiglemmer 1
Söemænd 2
Arbeidsclassen 43.

Mortalitet: Af de Angrebnes Tal 52 döde 39 = 75,00 %. Paa Lazareth behandledes 40, hvoraf 29 döde = 72,50 %; udenfor Lazareth behandledes 12, hvoraf 10 döde = 83,33 %.

Forholdet af Angrebne til Folkemængden bliver 1 af 86,73 eller 1,18 %.

Alder.	Angrebne.		Döde.	
	Mandkjön.	Qvindekjön.	Mandkjön.	Qvindekjön.
Under 1 Aar	1	2	1	2
Fra 1—10 —	2	9	2	7
— 10—20 —	5	2	2	„
— 20—40 —	10	9	7	7
— 40—60 —	4	3	4	3
Over 60 —	3	2	2	2
	25	27	18	21

Veirliget: Fra 26de August var der stadigt stille Veir.
Middelhöiden af Barometret i August var 27″ 11$\frac{1}{5}$‴
Middeltemperaturen . . . . 11$\frac{1}{4}$° R. over O.

I September var indtil 20de næsten stadigt smukt Veir, den 20de Storm hele Dagen og siden i Maaneden stadigen Storm og tildeels Regn.

Barometerstanden . . . . 27″ 11$\frac{1}{3}$‴
Middeltemperaturen . . . . 9$\frac{2}{9}$° over O.

Hele October havde almindeligt Höstveir med östlige og sydlige Storme og noget Regn; 5te October en Orkan; 22de stærkt Regn. Temperaturen ved Midten af Maaneden flere Gange paa Frysepunktet.

Barometerstanden . . . . 27″ 10$\frac{8}{9}$‴
Middeltemperaturen . . . . 5$\frac{2}{5}$° over O.

Fra 1ste November fugtigt Veir; den 8de stærk Storm.

Fra 11te til Udgangen af Maaneden med Undtagelse af 2 Solskinsdage samme raa Veir med östlige Vinde, kuns lidet Regn.

Barometerstanden . . . . 28″ 9$\frac{3}{10}$‴
Middeltemperaturen . . . . 3$\frac{1}{2}$° over O.

Hele December, paa nogle faa Dage nær, stadigen graat og taaget. 26de en voldsom Storm, östlige og nordöstlige Vinde.

Barometerstanden . . . . 28″ $1\frac{1}{2}$‴
Middeltemperaturen . . . . $1\frac{1}{12}$° under 0.
Gjennemsnitlig Mortalitet i de sidste 5 Aar er 90.
I Aaret 1853 döde 138.

Udgift for Communen i Choleraanliggender omtrent 1100 Spd.

Frederikstad med 2700 Indvaanere. Communicationen er livlig med alle Steder i Christianiafjorden og Frederikshald, især under Dampskibsfarten.

Antal af Choleratilfælde = 43, nemlig 20 af Mandkjön og 23 af Qvindekjön.

Antal af anmeldte Tilfælde af Cholerine 602, af Tilfælde af Diarrhoe 1149.

Förste Tilfælde opstod i Forstaden Vaterland den 28de August om Aftenen hos en Matros, der samme Dag var hjemkommen med en Jagt fra Christiania.

Den egentlige Epidemie varede fra 28de August til 17de October, da det sidste Tilfælde indtraf. Epidemien varede saaledes 50 Dage. Den 10de November angrebes en Tilreisende, Hr. *A. H. Grotjan*, hjemmehörende i Lübeck, efter Ankomsten fra Christiania og Moss. Han döde, men Sygdommen standsede hermed.

Sygdommen var værst for Byens Vedkommende i den saakaldte Oldenborggaard og i Kjöbmand *Steens* Leiegaard; den Förste er saaledes beliggende, at Hovedbygningen ligger lavere end Udhusene, og alle Bygninger ere meget gamle og forfaldne; det var altsaa intet Under, bemærker Sundhedscommissionen, at af de i Byen angrebne 17, de 5 vare i denne Gaard, der havde nogle og tyve Beboere; men forundres maa man over, at ikke Flere bleve angrebne sammesteds. — I den anden Gaard, hvor Sygdommen hovedsagelig grasserede, idet den havde at opvise et lige stort Antal Angrebne, nemlig Kjöbmand

Steens Leiegaard, vare mange Mennesker sammenpakkede i smaae Rum, uden at der var taget tilbörligt Hensyn til Orden og Reenlighed. Iblandt de der tilleie Boende var ogsaa en Slagter, hvis Haandtering medförer adskillige Ulemper med Hensyn til de under en saadan Sygdom nödvendige Regler for den störst mulige Reenlighed. Det indsees derfor, at Sygdommen ogsaa her maatte have let for at gribe om sig, om den ellers havde havt en saadan Tendents. Dog var denne Gaard bedre baade med Hensyn til Beliggenhed og Bygninger end den förstnævnte. De övrige Tilfælde vare spredte omkring i Byen, ligesom 3 Tilfælde forefaldt i Forstaden Vaterland. Hvad Forholdene i den egentlige saakaldte Forstad angaaer, da havdes de fleste Tilfælde paa den til samme stödende og dertil hörende Trosvigstrand. Lægen sammesteds formener, at Stedets lave Beliggenhed langs Elvbredden, overfyldte Boliger og Fattigdom, samt daarlig Pleie i Hjemmet under Sygdommen, vare Aarsager i, at den her greb om sig.

Sygdommens Forhold ugeviis viser fölgende Tabel:

Uger.	Angrebne.	Helbredede.	Döde.
Fra 28de August til 3die September	3	»	2
— 4de Septbr. — 10de —	3	»	2
— 11te — — 17de —	5	»	4
— 18de — — 24de —	1	1	1
— 25de — — 1ste October	6	2	4
— 2den October — 8de —	2	1	1
— 9de — — 15de —	1	2	1
— 16de — — 22de —	»	»	»
— 18de Septbr. — 24de September	3	1	
— 25de — — 1ste October	6	5	
— 2den October — 8de —	9	1	14
— 9de — — 15de —	3	1	
— 16de — — 22de —	1	»	
Summa	43	14	29

Mortalitet: 29 döde af 43 = 67,44%.

Resultatet af Behandlingen i og udenfor Lazareth sees af fölgende Tabel:

Kjön.	Angrebne.	Helbredede.		Döde.	
		Paa Lazarethernc.	Udenfor Lazaretherne.	Paa Lazaretherne.	Udenfor Lazaretherne.
Mandkjön	20	3	2	6	7
Qvindekjön	23	7	2	4	12
Summa	43	10	4	10=50%	19=82,6%

Forholdet af Angrebne til Folkemængden bliver 1,57%.

Alder.	Angrebne.	Döde.	
		Mandkjön.	Qvindekjön.
Under 1 Aar	"	"	"
Fra 1 til 10 —	9	3	2
— 10 — 20 —	4	1	1
— 20 — 40 —	11	2	7
— 40 — 60 —	13	5	5
Over 60 —	6	2	1
Summa	43	13	16

Stand.	Angrebne.	Döde.	
		Mandkjön.	Qvindekjön.
Sygevogtere	1	"	1
Handelsclassen	3	1	1
Underofficierer	1	1	"
Söfolk	7	3	2
Haandværksclassen . .	2	1	"
Gaardbrugere	4	1	1
Arbeidsclassen	18	5	7
Tjenestetyende	2	"	1
Fattiglemmer	5	1	3
Summa	43	13	16

Veirligt: Om Temperaturforholdene er af Sundheds-commissionen Intet bemærket.

Gjennemsnitlig Mortalitet for de sidste 5 Aar omtrent 2%.

Udgifter for Communen i Anledning af Cholera 431 Spd.

Frederikshald med 5800 Indvaanere. — Livlig Samqvem med alle Stæder i Christianiafjorden.

Antal af Choleratilfælde 365 nemlig 170 af Mandkjön og 195 af Qvindekjön.

Det förste Tilfælde indtraf den 19de September. Den Syge var Matros ombord i Dampskibet Halden, og ankom fra Christiania den 16de s. M., lidende af stærk Diarrhoe, hvorfor han strax toges under Lægebehandling; men desuagtet overgik Sygdommen i Cholera den 19de s. M. — Det sidste Tilfælde indtraf den 23de November. Epidemiens Varighed altsaa 64 Dage.

Epidemien hjemsögte stærkest de Dele af Byen, der ligge ved Nordsidestranden og paa Banken paa Nordre Frederikshald, paa söndre Frederikshald især Ströget ved Sygehuusgaden og den saakaldede Sörhaugen. Som Aarsager hertil maae henregnes disse Steders sumpige Beliggenhed og de der værende mindre gode og i Almindelighed med Mennesker overfyldte Beboelsesleiligheder.

Sygdommens Tilvæxt og Aftagen ugeviis sees af fölgende Tabel:

Uger.	Angrebne.	Helbredede.	Döde.
Fra 19de Septbr. til 25de Septbr.	4	„	1
— 26de — — 2den Octbr.	25	1	17
— 3die Octbr. — 9de —	113	5	65
— 10de — — 16de —	88	13	62
— 17de — — 23de —	53	40	39
— 24de — — 30te —	45	20	26
— 31te — — 6te Novbr.	28	22	20
— 7de Novbr. — 13de —	6	10	8
— 14de — — 20de —	2	4	1
— 21de — — 23de —	1	9	2
Summa	365	124	241

Mortalitet: Af de 365 Angrebne döde 241 (af Mandkjön 114 og af Qvindekjön 127) = 66,02 %.

Paa Lazarethet behandledes i Alt 88 Cholerasyge, hvoraf 26 helbrededes og 62 döde = 70,45 %. Af de Angrebne vare 43 af Mandkjön og 45 af Qvindekjön.

Alder.	Angrebne.	Döde.		
		Mandkjön.	Qvindekjön.	Summa.
Fra 1 til 10 Aar	4	2	„	2
— 10 — 20 —	12	1	1	2
— 20 — 40 —	38	12	15	27
— 40 — 60 —	25	10	15	25
Over 60 —	9	3	3	6
Summa	88	28	34	62

Stand.	Angrebne.	Döde.		
		Mandkjön	Qvindekjön.	Summa.
Sygevogtere	2	„	1	1
Handlende	5	3	1	4
Söfolk	1	„	„	„
Haandværkere	11	5	2	7
Arbeidsfolk	42	20	13	33
Tjenestetyende	15	„	8	8
Fattiglemmer	12	„	9	9
Summa	88	28	34	62

Udenfor Lazarethet behandledes i alt 277 Cholerasyge, hvoraf 98 helbrededes, 179 döde = 64,62%. Af de Angrebne vare af Mandkjön 127, af Qvindekjön 150.

Alder.	Angrebne.	Döde. Mandkjön.	Döde. Qvindekjön.	Döde. Summa.
Under 1 Aar	2	1	1	2
Fra 1 til 10 —	75	29	11	40
— 10 — 20 —	26	5	5	10
— 20 — 40 —	81	24	28	52
— 40 — 60 —	57	17	24	41
Over 60 —	36	10	24	34
Summa	277	86	93	179

Stand.	Angrebne.	Döde. Mandkjön.	Döde. Qvindekjön.	Döde. Summa.
Embedsstand	6	1	3	4
Handlende	14	4	8	12
Söfolk	22	4	6	10
Haandværkere	59	20	17	37
Arbeidsfolk	128	50	54	104
Militaire	7	6	„	6
Tjenestetyende	13	„	4	4
Fattiglemmer	28	1	1	2
Summa	277	86	93	179

Forhold af Angrebne til Folkemængden = 6,29%.

Alder og Stand af det hele Antal.	Under 1 Aar	1–10	10–20	20–40	40–60	over 60
	Angr. Döde.	A. D.	A. D.	A. D.	A. D.	A. D.
	2 — 2	79–42	38–12	119–79	82–66	45–40

	Angrebne.	Döde.
Sygevogtere	2	1
Embedsstand	6	4
Handlende	19	16
Söfolk	23	10
Militaire	7	6
Haandværkere	70	44
Arbeidsfolk	170	137
Tjenestetyende	28	12
Fattiglemmer	40	11

Veirliget: I saa Henseende kan af Mangel paa opbevarede Iagttagelser Intet oplyses.

Middelmortalitet: 126 aarlig for de sidste 5 Aar.

I 1853 döde i Alt 383.

Communens Udgift har været 2400 Spd. foruden Medicamenter, hvis Belöb ved Beretningens Affattelse var ubekjendt.

b. Landsogne.

A. Mosse, Thunöe og Onsöe Fogderie.

Cholera viste sig i 3 af dette Fogderies 9 Præstegjelde.

Mosse Landsogn, Annex til Moss-By, med omtrent 950 Indvaanere, iberegnet Arbeidsstyrken ved et i Sognet beliggende Jernværk = 257 Individer.

Antal af Tilfælde 6, nemlig 5 af Mandkjön og 1 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 3die September og antoges indfört fra Christiania. Sidste Tilfælde indtraf den 7de November. En af de senere Angrebne havde faaet Sygdommen i Moss og bragte den til sit Hjem uden at udbrede den videre.

Sygdommen varede i 2 Maaneder og Tilfældene vare fordeelte saaledes, at 2de traf i September, 1 i October og 2 i November.

Mortalitet: Samtlige 6 döde. — Gjennemsnitlig Mortalitet for 5 Aar = 15.

5 forpleiedes i Hjemmet, 1 paa Lazareth.

Alder:	20—40 Aar	40—60	Over 60
	2	3	1

Stand:	Handlende	Gaardbrugere	Arbeidsclassen
	1	3	2

Veirliget var jevnlig taaget.

Udgift for Communen ingen.

Onsöe Præstegjeld med omtrent 2800 Indvaanere. Hovedkirken ligger 1¼ Mile fra Frederiksstad.

Antal af Tilfælde = 2 ɔ: 1 af Mandkjön og 1 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf 29de September og antages indkommet fra Frederiksstad. Det andet Tilfælde indtraf den 1ste October, altsaa i Löbet af 3 Dage.

Mortalitet: Begge döde. — Gjennemsnitsmortaliteten for 5 Aar 49.

Alder: Begge mellem 40—60 Aar.

Stand: Begge af Gaardbrugerclassen.

Veiret: Raat og kjöligt.

Udgift for Communen 10 Spd.

Raade Præstegjeld med omtrent 2500 Indvaanere. Beliggenhed 1¾ Mile fra Moss og 1½ Mile fra Frederiksstad.

Antal af Tilfælde = 2, begge af Mandkjön.

Förste Tilfælde indtraf den 8de September hos en Fragtemand, der kom fra Christiania. Andet Tilfælde indtraf den 16de s. M., altsaa i Löbet af 1 Uge. — Om nogen Forbindelse mellem de Angrebne er Intet nævnt.

Mortalitet: Begge döde i deres Hjem. — Gjennemsnitlig Dödelighed for 5 Aar 52.

Alder: Begge mellem 50—60 Aar.

Stand:	Söfarende	Gaardbruger
	1	1

Veirlig: Intet bemærket.

Udgift: Ingen.

Gleminge Sogn (Annex til Frederiksstad) med omtrent 1700 Indvaanere. Kirken ligger ⅜ Mile fra Frederiksstad.

Antal af Tilfælde = 28 ɔ: 11 af Mandkjön og 17 af Qvindekjön.

Det förste Tilfælde indtraf den 20de September hos en Matros, der kom hjem fra London med et Skib, af hvis Besætning 1 var död i Fredriksstad. Det sidste Tilfælde indtraf den 12te October og endte dödeligt samme Dag. Sygdommen herskede fortrinsviis paa fugtigt beliggende Steder.

Sygdommens Varighed 21 Dage. I förste Uge angrebes 15, i anden 9 og i 3die 4.

Mortalitet: Af de 28 Angrebne döde 18, 7 af Mandkjön og 11 af Qvindekjön = 64,28%.

I Hjemmet behandledes 24 og döde 16 = 66,66%; paa Lazareth i Frederiksstad laae 4 og döde 2 = 50%.

Alder:	1—10 Aar		10—20		20—40		40—60		Over 60	
	Angr.	Döde	A.	D.	A.	D.	A.	D.	Angr.	Döde.
	5	4	6	3	10	7	2	„	5	4

Stand: Samtlige 28 af Arbeidsclassen.

Veirliget: Fordetmeste raat og koldt.

Udgift for Communen omtrent 90 Spd.

B. Rakkestad Fogderie.

Cholera viste sig i 5 af dette Fogderies 7 Præstegjelde.

Spydeberg Præstegjeld med omtrent 2500 Indvaanere. Hovedkirken ligger 3½ Mile fra Moss og 4¾ Mile fra Christiania.

Eet Tilfælde indtraf den 7de October hos en Mand strax efter Hjemkomsten fra en Reise til Christiania, hvor han havde været stadig beruset.

Han döde efter 12 Timers Forlöb, uden at Nogen senere blev syg i Huset.

Gjennemsnitlig Mortalitet for 5 Aar 48.

Alder: Mellem 20—40 Aar.

Stand: Arbeidsmand.

Veirliget var paa den Tid raat og trykkende.

Rakkestad Præstegjeld. Antal af Indvaanere omtr. 5500. Beliggenheden er 3 Mile fra Frederiksstad og lige saa langt fra Frederikshald.

Eet Tilfælde indtraf hos en 35aarig Gaardmand, der blev syg den 11te October efter Hjemkomsten fra en Reise til Christiania. Han helbrededes i sit Hjem.

Askim Præstegjeld med omtrent 1800 Indvaanere. Hovedkirken ligger $4\frac{1}{2}$ Mile fra Moss og 5 Mile fra Christiania.

Antal af Tilfælde = 2, begge af Mandkjön. Det förste indtraf den 28de September, det andet og sidste Tilfælde den 16de October hos 2de fra Christiania hjemvendte Personer. — Der forlöb saaledes en Tid af 19 Dage mellem disse Tilfælde, uden at noget Tilfælde opstod i de Huse, i hvilke de forpleiedes.

Mortalitet: Begge döde. Middelmortalitet for 5 Aar = 31.

Alder:	20—40 Aar		40—60	
	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.
	1	1	1	1

Stand:	Gaardbruger	Huusmand
	1	1

Veirlig ikke opgivet.

Udgift $2\frac{1}{2}$ Spd.

Edsberg Præstegjeld med omtrent 5000 Indvaanere. Hovedkirken er beliggende 5 Mile fra Moss og Frederiksstad og $6\frac{1}{4}$ Mile fra Christiania.

Antal af Tilfælde = 5 ɔ: 4 af Mandkjön og 1 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 25de September hos en Mand hjemkommen fra Christiania. Sidste Tilfælde indtraf den 14de October. Sygdommens Varighed altsaa 20 Dage.

Hos 2de af de Angrebne opstod Sygdommen efter et Ophold i Christiania, hos 1 efter ydet Hjælp ved Forpleiningen. For de tvende Övriges Vedkommende er ingen Causalforbindelse opgivet.

Mortalitet: 3 Döde, 2 Helbredede. — Gjennemsnitlig Mortalitet for 5 Aar = 87.

Samtlige forpleiedes i Hjemmet.

Alder:	10—20 Aar	40—60
	1	4

Stand:	Gaardbrugerclasse		Huusmandsclasse	
	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.
	4	2	1	1

Veirliget var koldt og regnfuldt.

Udgift for Communen 8 Spd.

Thrygstad Præstegjeld med omtrent 4000 Indvaanere. Hovedkirken ligger omtrent lige langt ɔ: 6 Mile fra Christiania, Moss og Frederikshald.

Antal af Tilfælde 3, nemlig 2 af Mandkjön og 1 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 21de October uden paaviselig Samqvem med angrebet Sted, hvorfor Sundhedscommissionen angiver Sygdommen opstaaet af sig selv. — Sidste Tilfælde indtraf den 2den November.

Tilfældene viste sig saaledes i Löbet af 12 Dage, og i forskjellige Huse, hvis Beliggenhed i hygieinisk Henseende ikke giver Anledning til nogen Bemærkning.

Mortalitet: 2 Döde og 1 Helbredet. — Middelmortalitet for 5 Aar = 73.

Forpleiningen fandt Sted i Hjemmet.

Alder:	20—40 Aar		40—60		Over 60	
	Angr.	Döde.	A.	D.	Angr.	Döde.
	1	„	1	1	1	1

Stand:	Gaardbrugerclasse		Huusmandsclasse	
	Angr.	Döde.	Angr.	Döde.
	2	1	1	1

Veirliget var taaget og fugtigt.

Udgift for Communen, iberegnet Honorar til Læge = 31 Spd.

C. Ide og Markers Fogderie.

Tilfælde af Cholera yttrede sig i samtlige 5 Præstegjelde af dette Fogderie.

Borge Præstegjeld med omtrent 2300 Indvaanere. Hovedkirken ligger ½ Miil fra Frederiksstad.

Antal af Tilfælde 3, alle af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 21de October og angives opstaaet spontant. Sidste Tilfælde indtraf den 29de October. Alle Tilfælde fandt Sted i samme Huus.

Mortalitet: Ingen döde. — Gjennemsnitlig Mortalitet for 5 Aar 46⅗.

Forpleiningen fandt Sted i Hjemmet.

Alder:	10—20 Aar	20—40	Over 60
	1	1	1

Stand: Samtlige af Huusmandsclassen.

Veirliget var taaget, fugtigt og koldt.

Udgift for Communen omtrent 7 Spd.

Skjeberg Præstegjeld. Folkemængde omtr. 3800. Beliggenhed $1\frac{1}{2}$ Mile fra Frederiksstad, 2 Mile fra Frederikshald.

Kuns 1 Tilfælde er anmeldt for Sundhedscommissionen uden Angivelse af Datum. Patienten var en 60aarig Qvinde af den arbeidende Classe, der helbredes.

Bergs Præstegjeld med omtrent 3000 Indvaanere. Hovedkirken ligger $\frac{1}{2}$ Miil fra Frederikshald.

Antal af Tilfælde 14 ɔ: 7 af Mandkjön og 7 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde viste sig den 24de Ocotber og antages opstaaet ved Patientens Ophold paa Frederikshald. Sidste Tilfælde indtraf den 4de December.

6 af de Angrebne havde hjemme i et Strandsted, Sponvigen, hvor Boligerne ere trange og stærkere befolkede, end ellers er Tilfældet i Præstegjeldet.

Sygdommens Varighed var 41 Dage.

I 1ste Uge angrebes 3; i 2den Uge 2; i 3die 2; i 4de 3; i 5te 3; i 6te 0; i 7de 1.

Mortalitet: 8 Döde, 6 Helbredede. Middelmortalitet for 5 Aar 67.

Forpleiningen af 13 fandt Sted i Hjemmet, af 1 paa Lazareth (döde).

Alder: 1—10 Aar	10—20	20—40	40—60
5	1	4	4

Stand: Gaardbrugercl.	Haandværkere	Arbeidere og Huusmandsclasse
1	1	12

Veirliget ikke opgivet.

Udgift for Communen 80 Spd.

Idde Præstegjeld med omtrent 2600 Indvaanere. Beliggenhed af Hovedkirken er ½ Miil fra Frederikshald.

Antal af Angrebne 12 ɔ: 6 af hvert Kjön.

De förste Tilfælde anmeldtes for Sundhedscommissionen den 24de November uden Angivelse af de Omstændigheder, hvorunder Sygdommen havde udviklet sig. Det sidste Tilfælde indtraf den 23de December. Patienterne hörte hjemme paa flere forskjellige Gaarde, dog angrebes ogsaa flere Personer paa en enkelt Gaard.

Sygdommens Varighed var altsaa 29 Dage.

Mortalitet: 11 Döde, 1 Helbredet. Middelmortalitet for 5 Aar 62.

Forpleiningen fandt Sted i Hjemmet.

Alder:	1—10 Aar	20—40	40—60	Over 60
	1	4	3	4

Stand:	Gaardbrugerclassen	Arbeidsclassen
	5	7.

Veirlig: Ikke angivet.

Udgift for Communen omtrent 50 Spd.

Aremarks Præstegjeld. Hovedsognet, hvor Cholera alene viste sig, har omtrent 1900 Indvaanere. Beliggenhed 2½ Mile fra Frederikshald og med en over 4 Mile lang Grændse mod Sverige.

Antal af Tilfælde 2 ɔ: 1 af hvert Kjön.

Det förste Tilfælde indtraf den 23de October hos en 28aarig Arbeider efter forudgaaet Ophold paa Frederikshald. Det 2det traf den 28de s. M. en Qvinde (Fattiglem) 56 Aar gl., der havde vadsket den Afdödes Gang- og Sengklæder.

Mortalitet: Begge döde. — Middelmortaliteten for 5 Aar 60.

Udgift 5 Spd.

D. Buskseruds Amt.

a. Byer.

Drammen ved Dramselven, omtrent 4 Mile fra Christiania, hvormed den staaer i livlig Forbindelse saavel tilsöes som tillands, havde i 1845 8376 Indbyggere, men beregnet efter dens Tiltagen i foregaaende Decennium antages den nu at have omtrent 9,400 Indbyggere.

Antal af Choleratilfælde var 118, nemlig 65 af Mandkjön og 53 af Qvindekjön.

Det förste Tilfælde indtraf den 28de August, uden at man har erfaret, at den Angrebne har været paa noget angrebet Sted eller i Forbindelse med syg Person.

Det sidste Tilfælde indtraf den 7de December. Sygdommen varede saaledes i 102 Dage, og viste sig især ödelæggende i trange, ureenlige og fugtige Localer.

Sygdommens Til- og Aftagen ugeviis sees af nedenstaaende Tabel:

I 1ste	Uge	angrebes	3	I 9de	Uge	angrebes	8
- 2den	—	—	5	- 10de	—	—	13
- 3die	—	—	6	- 11te	—	—	13
- 4de	—	—	12	- 12te	—	—	10
- 5te	—	—	14	- 13de	—	—	3
- 6te	—	—	6	- 14de	—	—	1
- 7de	—	—	5	- 15de	—	—	2
- 8de	—	—	17				

Mortalitet: Af de 118 Angrebne döde 76 = 64,40%. Gjennemsnitlig Mortalitet for de sidste 5 Aar = 226 Personer.

Paa Lazareth behandledes 45 (27 af Mandkjön og 18 af Qvindekjön) hvoraf 13 helbrededes og 32 döde = 71,11 %; udenfor Lazareth behandledes 73 (38 af Mandkjön og 35 af Qvindekjön), hvoraf 29 helbrededes og 44 döde = 60,27 %.

De Angrebne vare af fölgende Alder:

1—10 Aar		10—20		20—40		40—60		Over 60 Aar	
Angr.	Döde.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	Angr.	Döde.
26	13	12	9	32	16	33	23	15	13

Forhold af Angrebne til Befolkningen = 1,25 %.

Efter Stand og Stilling vare de:

	Angrebne	Döde.
Handlende med Familie og Betjente	7	4
Söfolk med Familier	8	2
Haandværksstand, Tömmermænd og Fabrik-arbeidere	28	21
Arbeidsstand	56	38
Tjenestefolk	3	3
Fattiglemmer	9	6
Udenfor disse Classer, Bestillingsmænd og andre	7	2

Hvad Veirliget angaaer, da var Middeltemperaturen först i den 15de eller sidste Uge under 0.

Udgifter for Communen i Anledning af Epidemien = 1261 Spd., hvoraf bliver at refundere fra andre Communer omtrent 53 Spd., samt et til en omtrentlig Værdi af 200 Spd. ansat Inventarium, saaledes tilbage 1008 Spd.

Hönefos med omtrent 900 Indbyggere. Beliggenhed omtrent 4 Mile fra Christiania.

Antallet af de Angrebne = 11, 5 af Mandkjön og 6 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf 24de August, da en der bosat

Mand, efter Tilbagekomsten fra Christiania og efter paa Veien at have lidt af Diarrhoe, angrebes af Cholera.

Sygdommen ophörte den 20de September og varede saaledes 28 Dage. De fleste Tilfælde forekom blandt Arbeidere, der boe i en tætbygget Klynge af Huse ved Aadalselven hvor flere Saugbrug ligge.

Efter 24de August indtraf intet Tilfælde för den 4de September hos en Pige, der var hjemkommen fra Christiania, i den fölgende Uge angrebes 6, Ugen derefter 3 og i sidste Uge 1.

Mortalitet = 7 = 63,6 %.

Paa Lazareth behandledes 6, hvoraf 2 helbrededes.

Alder: 20—40 Aar	40—60	over 60
4	5	2

Stand: Sygevogtere	Porteur	Haandværksclassen
1	1	3

Tjenestetyende	Arbeidsclassen.
3	3

Veirlig: Stærk Varme og stille Luft.

Den gjennemsnitlige Mortalitet opgives til henved 2% for de sidste 5 Aar.

b. Landsogne.

Buskeruds Fogderie.

Cholera viste sig i 5 af dette Fogderies 6 Præstegjelde, nemlig:

Modums Præstegjeld, beliggende omtrent 4 Mile fra Drammen, der har mellem 7—8000 Indbyggere, hvoraf omtrent 450 paa Nymoen, hvor en stor Deel af de til Blaafarveværket hörende Arbeidere boe.

Antal af Choleratilfælde = 11, nemlig 4 af Mandkjön og 7 af Qvindekjön.

Det förste Tilfælde indtraf paa Nymoen, hvortil Sygdommen indskrænkede sig, den 26de November hos en Pige, der blev angreben efter Hjemkomsten fra et Besög hos en Cholerapatient i Drammen. Hun helbrededes, men Sygdommen antages udbredt ved hende.

Det sidste Tilfælde indtraf den 11te December og varede Sygdommen saaledes i 16 Dage. De Syge boede i smaa daarlige Huse og levede i de fattigste Kaar.

Mortalitet: Af de 11 Angrebne (4 af Mandkjön og 7 af Qvindekjön) döde 7 = 63,6% (3 af Mandkjön og 4 af Qvindekjön).

Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 5 Aar = 130.

Alder:	1—10 Aar		10—20		20—40		40—60	
	Angr.	Döde	A.	D.	A.	D.	A.	D.
	4	3	1	„	2	1	4	3

Efter borgerlig Stilling opgives 2 som Arbeidere, 2 Sygevogtere og 1 Fattiglem; om de övrige 6 er Intet anfört.

Temperaturen var mild og Veirliget var paafaldende stille.

Udgifter for Communen = 120 Spd.

I Eger Præstegjeld omtrent 2 Mile fra Drammen, med en Folkemængde af 8663 Mennesker, indtraf kun 1 Tilfælde, den 7de October, hos en Person, der havde arbeidet som Sjouer i Drammen og over en Uge lidt af Diarrhoe uden at söge Hjælp. Ved hans Tilbagekomst til Hjemmet gik Sygdommen over til Cholera, hvoraf han döde under Behandling i Hjemmet den 9de s. M. Gjennemsnitsmortaliteten i Præstegjeldet for de sidste 5 Aar = 200.

Udgifterne = 130 Spd., hvoraf 120 Spd. til Oprettelse af 2de Lazarether.

Lier Præstegjeld, med en Folkemængde af noget over 5,600 Indbyggere. Hovedkirken ligger ⅜ Miil nord for Drammen.

Antallet af Choleratilfælde var 11, nemlig 7 af Mandkjön og 4 af Qvindekjön. De fleste Tilfælde indtraf i de Drammen nærmest liggende Huse.

Det 1ste Tilfælde indtraf den 12te September. Den Angrebne var den foregaaende Dag hjemkommen fra Christiania.

Det sidste Tilfælde indtraf den 26de November og Epidemien var forbi efter 76 Dage.

Fra 11te—17de September angrebes 4, mellem 18de og 24de 3, mellem 2den og 8de October 1, mellem 9de og 15de November 2 og mellem 17de November og 3die December 1.

Mortalitet: Af de 11 Angrebne döde de 10 = 99,09% og kun 1 Barn helbrededes. Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 5 Aar = 117.

Paa Lazareth behandledes 1, de Övrige i Hjemmet.

Alder:	1—10 Aar		20—40		40—60		Över 60	
	Angr.	Döde.	A.	D.	A.	D.	A.	D.
	3	2	2	2	4	4	2	2

Efter borgerlig Stilling vare, foruden de 3 Börn, 7 Arbeidsfolk og den 8de en Haandværkers Kone.

Samlet Udgift = 91 Spd.

Rökens Præstegjeld med omtrent 2000 Indbyggere, hvoraf det angrebne Strandsted Hygenstrand har 200; dette Sted har en lav og sumpig Beliggenhed ved Dramsfjorden, og flere for det meste fattige Familier boe sammentrængte der. Præstegjeldet selv udgjör den inderste Deel af den

store mellem Christiania- og Dramsfjorden udgaaende Landtunge. Kirken ligger $3\frac{1}{2}$ Mile fra Christiania og 1 Miil östenfor Drammen.

Antallet af Choleratilfælde var ialt 6, 3 af hvert Kjön, alle paa det ovenomtalte Strandsted.

Det förste Tilfælde indtraf den 25de September. Angjeldende, en fra Drammen nylig hjemkommen Arbeidsmand, döde efter faa Timer.

Det sidste Tilfælde indtraf den 13de October, og den 4de November vare de sidst Angrebne helbredede. Epidemien varede saaledes 19 Dage.

Fra 25de September til 1ste October indtraf 3 Tilfælde, i 2den Uge 1 Tilfælde og i 3die Uge 2 Tilfælde.

Mortalitet: Af de Angrebne = 6 döde 4 (3 af Mandkjön og 1 af Qvindekjön) = 66,6%. Forhold af Angrebne til Befolkningen paa Stedet = 3%. Gjennemsnitsmortalitet for de sidste 5 Aar for Præstegjeldet = $29\frac{1}{5}$, for Hygenstrand $2\frac{2}{5}$.

Ingen behandledes paa Lazareth.

Alder:	1—10 Aar		20—40		40—60		Over 60	
	Angr.	Döde.	A.	D.	A.	D.	A.	D.
	2	2	2	1	1	„	1	1

De Angrebne hörte alle til Arbeidsclassen.

Veirliget: Mild Luft. Hygenstrand ansees med Hensyn til Luftvexlingen mindre gunstig stillet, da Stedet paa 3 Sider er omgivet af höie Bakker.

Udgifterne ikke opgivne.

Hurums Præstegjeld indbefatter den yderste og störste Deel af den mellem Christiania- og Dramsfjorden liggende Landtunge. Kirken ligger omtrent 2 Mile tilvands fra Drammen og omtrent 5 Mile söndenfor Christiania. Folkemængden omtrent 2000.

Antallet af Tilfælde var 10 ɔ: 5 af hvert Kjön.

Förste Tilfælde indtraf den 17de September paa Filtvedsstranden ved Christianiafjorden, uden at nogen Importation kan paavises.

Det sidste Tilfælde indtraf den 15de October. Sygdommen varede saaledes i 29 Dage og viste sig i usunde, slet luftede, overfyldte Boliger. Et Par Personer, som pleiede de Syge, bleve angrebne, men ogsaa disse levede under mindre gode Vilkaar, ligesom 2—3 Mandfolk vare stærke Brændeviinsdrikkere og havde været meget berusede Dagen för Anfaldet.

Af Tilfældene indtraf 1 i förste Uge, 1 i 2den, 2 i 3die, 5 i 4de og 1 i 5te Uge.

Mortalitet: 7 = 70%. Gjennemsnitsmortalitet for de sidste 5 Aar = 30.

Ingen blev behandlet paa Lazareth.

Alder: 20—40 Aar	40—60	Over 60
6	2	2

Samtlige hörte til Arbeidsclassen.

Ingen atmosphæriske Forholde iagttoges, der havde Indflydelse paa Sygdommen.

Udgifterne til de Syges Pleie og Begravelse omtrent 20 Spd.

Ringeriges og Hallingdals Fogderie.

I Fogderiets 5 Præstegjelde optraadte Cholera i 2de, nemlig i Hole og Norderhoug.

Hole Præstegjeld. Det sydligste og mindste, mod Öst ved Krogskoven fraskilt Asker Præstegjeld, grændser mod Syd til Lier og Modums Præstegjelde. Hovedkirken ligger 4 Mile fra Christiania. Hovedlandeveien mellem Christiania

og Bergen gaaer gjennem den östligste Deel og Veien til Drammen förer over Tyristranden i Syd. Folkemængden opgives til omtrent 3,500 Mennesker.

Antallet af Choleratilfælde var 5, samtlige af Mandkjön.

Det förste Tilfælde indtraf den 3die September, og var den Angrebne den foregaaende Dag hjemkommen fra Christiania og havde fölt sig upasselig under Hjemreisen.

Det sidste Tilfælde indtraf den 27de s. M. og var den da Angrebne ogsaa paa Hjemreisen fra Christiania. Sygdommen varede saaledes i 25 Dage. Diarrhoeer og lettere Choleriner vare almindelige i Districtet under Epidemien i Christiania.

Mortalitet = 4 = 80%. Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 5 Aar opgives til 57.

Ingen behandlet paa Lazareth.

Alder: 10—20 Aar	20—40	40—60	over 60
1	1	2	1

Stand: 4 af de Angrebne vare Gaardbrugere og 1 Arbeidsmand.

Udgifterne omtrent 40—50 Spd.

Norderhougs Præstegjeld strækker sig i 8—9 Miles Længde fra Tyrifjorden og Hole Præstegjeld i Syd til Söndre Ourdals Præstegjeld i Valders i Nord og Nordvest. Hovedkirken ligger omtrent 4 Mile fra Christiania. Præstegjeldet har omtrent 7000 Indbyggere.

Choleratilfælde = 4, 2 af hvert Kjön.

Det 1ste Tilfælde indtraf 4de September hos en Handelskarl, der kom syg fra Christiania og havde paa samme Sted et nyt Tilfælde til Fölge den 6te s. M., da Sygevogersken angrebes og döde.

Paa et andet Sted opstod Sygdommen den 25de September

ved en Mand, der kom fra Drammen og endte her ogsaa med et 2det Tilfælde, da Sygevogtersken den 30te s. M. blev angreben. Fra det förste Tilfælde den 4de og til det sidste den 30te forlöb saaledes 27 Dage.

Mortalitet = 3 = 75%, kun den sidst angrebne Mand helbrededes. Gjennemsnitsmortalitet i de sidste 5 Aar = 130.

Paa Lazareth behandledes Ingen.

Alder: 20—40 Aar	40—60	over 60
2	1	1

Stand opgivet ovenfor.

Varmen var temmelig stærk og Luften stille.

E. Jarlsberg og Laurvigs Amt.

a. Byer.

Tönsberg, ved den inderste Ende af den nogle Mile fra Havet indgaaende Tönsberg Fjord, $9\frac{3}{4}$ Mile fra Christiania, med hvilket Sted vedligeholdes en livlig Communication, ligesom med de övrige Byer i Fjorden. Byen har omtrent 2000 Indbyggere.

Her forekom kun 2 sporadiske Choleratilfælde hvorimod flere Cholериner. Det förste indtraf den 24de September hos en drikfældig Arbeidsmand, 58 Aar gammel, som var Reconvalescent efter Typhus med forudgaaen Cholerine. Han döde den fölgende Morgen efter 14 Timers Sygdom. Den 3die October indtraf det 2det Tilfælde hos en Maler, 62 Aar gammel, ligeledes drikfældig, der i 8 Dage havde lidt af Diarrhoe, uden at söge Hjælp. Han döde efter 12 Timers Forlöb. Om Importation er Intet anfört.

Holmestrand paa en snæver Strand ved Christianiafjorden, $2\frac{5}{8}$ Mile fra Tönsberg, $5\frac{1}{2}$ Mile fra Laurvig, $3\frac{1}{8}$

Mile fra Drammen, 7⅛ Mile fra Christiania; Byen staaer ligeledes i livlig Forbindelse med de övrige Byer og har med Forstaden Nordre-Klev under Landets Jurisdiction omtrent 2000 Indbyggere.

Antallet af Choleratilfælde = 55, nemlig 34 af Mandkjön og 21 af Qvindekjön og desuden 11 af Landsognet, hvis Kjön ikke er angivet.

Förste Tilfælde indtraf paa Byens Fattighuus den 18de October og antages opstaaet af sig selv; den afdöde Kones Datter var imidlertid den 15de hjemkommet med Dampskib fra Christiania, hvor hun havde havt Tjeneste. Dagen efter Udbruddet af förste Tilfælde viste Sygdommen sig hos 2 Börn i Forstaden, der ikke havde været i nogen Forbindelse med den först Angrebne.

Det sidste Tilfælde viste sig den 14de December. Sygdommen varede saaledes i 58 Dage. Sygdommen var meest ödelæggende paa Fattighuset og i dets Nærhed, samt i Forstaden Nordre-Klev; förste Sted har en lav og sumpig Beliggenhed i Nærheden af en Fjeldvæg, hvor en Bæk styrter ned; Nordre-Klev derimod ligger höit og udsat for Vinde, men Boligerne ere usle og Beboerne i daarlige Kaar. Paa dette sidste Sted forekom 38 Tilfælde eller over 10% af Befolkningen (omtrent 370).

I den 1ste Uge angrebes 6, i 2den 16, i 3die 26, i 4de 10, i 5te 3, i 6te 3, i 7de 1, i 8de angrebes og döde Ingen, senere indtraf 1 Tilfælde, saaledes havde Sygdommen ved Enden af den 6te Uge tabt sin epidemiske Characteer.

Mortalitet = 39 (24 af Mandkjön og 22 af Qvindekjön) = 70,90%. Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 3 Aar har været 35⅝ Individer.

Paa Lazareth behandledes 32 (17 af Mandkjön og 15 af Qvindekjön), hvoraf 24 döde (12 af hvert Kjön) = 75,00%;

af Bycommunens Syge behandledes i Hjemmet 23 (17 af af Mandkjön og 6 af Qvindekjön), hvoraf 15 döde (10 af Mandkjön og 5 af Qvindekjön) = 65,21%. Desuden 11 Tilfælde (7 döde), tilhörende Landcommunen, men hvor mange af disse der ere behandlede paa Lazareth, er ikke opgivet.

De Angrebne 55 vare af fölgende Alder:

Under 1 Aar		1—10		10—20		20—40		40—60		Over 60	
Angr.	Döde	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.
2	2	20	11	6	3	8	5	10	10	9	8

Forhold af Angrebne til Befolkningen = 2,75%.

Efter Stand og Stilling vare de:

Handelscl.		Söfolk		Haandværkscl.		Arbeidscl.		Fattiglemmer	
Angr.	Döde	A.	D.	Angr.	Döde.	Angr.	Döde	Angr.	Döde.
4	3	13	8	15	8	20	14	14	13

Temperaturforholdene synes ikke at have havt nogen Indvirkning.

Udgifterne = 685 Spd. Til Bespiisning og Beklædning anvendtes et subscriberet Belöb af omtrent 237 Spd.

Laurvig ved den ½ Miil lange Laurvigsfjords Bund, 12⅝ Mile fra Christiania. Livlig Dampskibscommunication og Forbindelse med de övrige Stæder ved Fjorden. Laurvig med Forstaden Langestrand har omtrent 4,500 Indbyggere.

Antallet af Angrebne = 251, nemlig 103 af Mandkjön og 148 af Qvindekjön.

Det förste Tilfælde indtraf den 24de Juli og Sygdommen antages opstaaet af sig selv.

Det sidste Tilfælde indtraf den 29de September. Epidemien varede saaledes 68 Dage. De haardest medtagne Districter, Forstæderne, vare alle beboede af Arbeidere hvoraf den störste Deel hörte til Fritzöe-Jernværks Ar-

beidsstok. Fattigdom, Ureenlighed og Mangel paa Vand havde utvivlsomt den störste Indflydelse.

Sygdommens Til- og Aftagen sees af fölgende Tabel:

1ste Uge	2den	3die	4de	5te	6te	7de	8de	9de	10de
2	3	14	40	62	60	39	18	9	4

Mortalitet = 150, nemlig 55 af Mandkjön og 95 af af Qvindekjön = 56,39%. Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 5 Aar opgives til 87 Personer.

Paa Lazareth behandledes 134, hvoraf 75 döde = 55,96%; i Hjemmet 117, hvoraf 75 döde = 64,10%.

De Angrebne vare af fölgende Alder:

Under 1 Aar		1—10		10—20		20—40		40—60		Over 60	
Angr.	Döde	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.
7	4	61	31	14	6	73	41	60	38	36	30

Forhold af Angrebne til Befolkningen = 5,67%.

Stand og Stilling:

Læge		Gangkoner		Porteurer		Haandværkscl.	Söfolk
A.	D.	A.	D.	A.	D.		
1	1	6	1	4	2	16	8

Toldrorskarl	Vægter	Handlende	Vognmænd	Tjenestefolk
1	1	1	2	7

Arbeidsfolk	Fattiglemmer.
186	18

Veirliget under Epidemien stille og varmt.

Samlede Udgifter i Anledning af Epidemien omtrent 2300 Spd.

Staværn, Ladested $\frac{5}{8}$ Miil fra Laurvig og $13\frac{1}{4}$ Mile fra Christiania med omtrent 1300 Indbyggere. Som Anlöbssted for alle Dampskibe, der gaae ind og ud Fjorden,

staaer det i daglig Communication med de ved denne liggende Byer.

Antallet af Angrebne = 56 ɔ: 34 af Mandkjön og 22 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 8de September hos en paa Stedet bosat Enke, som ikke havde været i nogen mistænkelig Berörelse, men hele Sommeren havde vadsket Töi for en Sön, der foer med Dampskibet mellem Christiania og Kjöbenhavn.

Det sidste Tilfælde indtraf den 25de October. Epidemien varede saaledes i 47 Dage. Sygdommen holdt sig fornemmelig i tæt sammenbyggede, usunde, fugtige, tilstrækkelig Luft, Lys og Reenlighed manglende Boliger.

Sygdommen tiltog og aftog saaledes:

	I 1ste Uge	2den	3die	4de	5te	6te	7de
angrebes	20	23	5	4	2	1	1

Mortalitet = 37 = 66,07 %. Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 5 Aar = $39\frac{1}{5}$ Individer.

Paa Lazareth behandledes 29 (20 döde) = 68,96 % og i Hjemmet 27 (17 döde) = 62,96 %.

Alder:	1—10 Aar		10—20		20—40		40—60		Over 60	
	Angr.	Döde	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.
	9	3	3	1	9	5	23	17	12	11

Forhold af Angrebne til Befolkningen = 4,30 %.

Stand: Porteurer	Gangkoner	Embedscl.	Roerskarle	Söfolk
2	5	4	2	7

Haandværkscl.	Tjenestedreng	Arbeidscl.	Fattiglemmer
16	1	16	3

För og under Epidemien fandt ingen usædvanlige Temperaturforandringer Sted, og heller ikke stod Sygdommens

Til- og Aftagen i nogen paaviselig Forbindelse med de meterologiske Forholde.

Udgifterne i Anledning af Epidemien = 384 Spd.

Svelvig, Ladested ved et snævert Udlöb af Dramsfjorden ligeoverfor Hurumlandet, har omtrent 1400 Indbyggere.

Her indtraf kun to Tilfælde, den 22de og 24de October, begge med dödeligt Udfald.

Den först Angrebne var en Lods med et Fartöi fra Drammen, den anden en ung Kone, begge mellem 20—40 Aar.

De behandledes i Hjemmet.

Gjennemsnitsmortaliteten i de sidste 5 Aar = 25.

Udgifterne omtrent 30 Spd.

b. Landsogne.

Jarlsberg Fogderie.

Af Fogderiets 12 Præstegjelde optraadte Cholera i fölgende 7:

Skouger Præstegjeld med Strömmens Annex, som hörer til Hurums Præstegjeld af Buskeruds Amt. Det nordligste Præstegjeld, med Dramselven og Dramsfjorden i Nord og Öst, Strömmens Annex og Sande Sogn i Syd og Eger Præstegjeld i Vest. Præstegjeldet og Annexet havde i 1845 2568 Indbyggere, heraf havde Annexet 731 Indbyggere og Strandstedet Hedensrudtangen i Hovedsognet 337 Indbyggere.

Antal af Angrebne = 7.

Det förste Tilfælde indtraf den 26de September, uden t nogen Importation kjendes.

Det sidste Tilfælde den 19de November. Tilfældene ndtraf paa tætbebyggede Steder.

I September indtraf 2 Tilfælde paa Sundhoug i Ström-

mens Annex og i November 5 Tilfælde paa Hedensrudtangen.

Mortalitet = 6. Mortaliteten for de sidste 5 Aar paa Sundhoug i Strömmens Annex = 13 og for Hedensrudtangen = 49.

Samtlige behandledes udenfor Lazareth.

De Angrebne vare 3 af Mandkjön, Arbeidsmænd, 29, 65 og 69 Aar gamle, (Alle döde) og 4 af Qvindekjön, 3 i Alderen 4, 74 og 75 Aar, en Arbeidsmands Datter, en Matros- og en Lodskone, samt en Væverpige, 28 Aar, den eneste Helbredede.

Ingen Udgift, uden for Anskaffelse af Medicamenter.

Sande Præstegjeld omgives mod Vest, Nord og Öst af Hoff, Skouger og Strömmens Sogne, grændser mod Syd for en Deel til Christianiafjorden, hvorfra en 1 Miil lang Fjord skjærer sig ind, samt for Övrigt til Botne Præstegjeld. Kirken ligger 2 Mile söndenfor Drammen og 1½ Mile nordenfor Holmestrand. Det havde i 1845 2960 Indbyggere, men Antallet anslaaes nu til over 3000.

Antallet af Choleratilfælde = 4, 2 af hvert Kjön.

Förste Tilfælde indtraf den 5te September paa en til Præstegjeldet hörende Ö, Bjerköen, hvorhen Smitten troedes bragt ved Klæder af en fra Christiania hjemkommen Baadförerdreng, hvis Moder, som havde vadsket disse, angrebes först.

Med det sidste Dödsfald den 10de September ophörte Sygdommen efter 6 Dages Forlöb. Senere angrebes og döde et Barn 2½ gammel paa Fastlandet den 20de October og en 50 Aars Enke den 18de November, (om hvis Dödsaarsag Lægen har været i Tvivl). Sygdommen gik ikke udenfor et lille Huus, hvor den förste Angrebne boede.

Mortalitet: Alle de Angrebne döde. Gjennemsnitsmor-

talitet for de sidste 5 Aar efter et samlet Antal af 251 Personer = $50\frac{1}{5}$.

Alder: 1 Pige mellem 10—20 Aar og 1 Enke mellem 40—60 Aar, Strandsiddersker; 1 Fisker og 1 Fattiglem, begge over 60 Aar.

Luften var i den Tid meget qvalm.

Udgifter for Communen = 14 Spd.

Botne Præstegjeld, mellem Vaale Præstegjeld i Syd og Sande Præstegjeld i Nord, grændser mod Öst med höie og steile Fjelde til Christianiafjorden og mod Vest til Hoff. Hovedkirken ligger $\frac{1}{4}$ Miil i Vest for Holmestrand. Hovedsognet havde ved sidste Tælling 1175 Indbyggere.

Antallet af Angrebne = 13, 7 af Mandkjön og 6 af Qvindekjön.

Förste Tilfælde indtraf den 29de October. Den Angrebne, en Arbeidskone, boede tæt ved Holmestrands Forstad, Nordre Klev.

Det sidste Tilfælde viste sig den 12te November, men efter den egentlige Epidemies Ophör angrebes en Mand fra Vaale Sogn, hvor ingen Cholera herskede, den 5te December, og döde efter 7 Timer. Sygdommen herskede paa höiere beliggende og luftige Steder; den egentlige Epidemie var kort, men temmelig heftig.

Fra 29de October til 4de November angrebes 6, den 2den Uge 5, den 3die 1, i 14 Dage Ingen og 5te December den Sidste.

Mortalitet = 8 = 61,5 %, hvoraf en fra Holmestrand og som blev fört til Byens Lazareth. Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 5 Aar = 18,6 %.

Paa Lazareth behandledes 4, hvoraf 2 (1 af hvert Kjön) döde; i Hjemmet 8, hvoraf 5 döde.

Alder:	1—10 Aar		10—20		20—40		40—60	
	Angr.	Döde	A.	D.	A.	D.	A.	D.
	5	2	2	2	3	1	3	3

Veirliget var vexlende: i Begyndelsen som oftest Luften fugtig, raa, taaget, mod Enden kold og klar med noget Snee.

Den samlede Udgift = 223 Spd. 81 Skill.

Ramnæs Præstegjeld grændser mod Nord til Hoff og Botne, mod Öst til Vaale, mod Sydvest og Syd til Semb og Stokke, samt mod Vest til Annebo og Laurdal. Hovedkirken ligger $1\frac{1}{4}$ Mile fra Tönsberg. Folkemængden udgjör omtrent 2700 Personer.

Her forekom kun et eneste Tilfælde, nemlig en Gaardmand, 50 Aar gammel, som blev syg i Nærheden af sit Hjem, paa en Reise fra Drammen, den 28de September. Han naaede Hjemmet, men döde den fölgende Morgen.

Gjennemsnitsmortaliteten i Sognet for de sidste 5 Aar = $57\frac{2}{5}$.

Borre Præstegjeld strækker sig i en Miils Længde langs med Christianiafjorden og omgives fra Landsiden af Vaale Præstegjeld i Nord og Vest af Sembs Præstegjeld i Syd. Her ligger Marineetablissementet Horten, som staaer i daglig Forbindelse med Christiania og de andre paa begge Sider af Fjorden liggende Stæder. Præstegjeldet og Marineetablissementet have henved 7000 Indbyggere.

Her herskede ikke Sygdommen som Epidemie; kun 3 angrebes.

Det förste Tilfælde indtraf den 26de September, da en Smed blev angreben af Cholera, efter samme Dag at være ankommen fra Laurvig, hvor han havde opholdt sig i 8 Dage.

Naar det sidste Tilfælde indtraf, er ikke opgivet. Syg-

dommen herskede i den tættest bebyggede Deel af Etablissementet.

Af de 3 Angrebne döde 1, eller 33,3 %, et Pigebarn paa 2 Aar, Datter af den ene af de Angrebne. En blev behandlet paa det militaire Choleralazareth. 2 vare Arbeidere ved Værftet mellem 20—40 Aar gamle.

Gjennemsnitsmortalitet for de sidste 5 Aar = 110.

Udgift omtrent 50 Spd., foruden hvad Værftet har udlagt for Behandlingen af de to Arbeidere.

Sembs Præstegjeld langs Christianiafjorden, söndenfor Borre, og omgivet paa Landsiden af Vaale, Ramnæs og Stokke Præstegjelde. Hovedkirken ligger ¼ Miil Nordvest fra Tönsberg. Efter sidste Folketælling udgjorde Folkemængden 4027 Personer.

Een Person angrebes, nemlig en Matros fra Holmestrand, 40 Aar gammel, som i höi Grad led af Sygdommen, han blev i Begyndelsen af October landsat fra et Skib ved Vallö Saltværks Havn og fört ind i et Huus i Nærheden, hvor mange fattige Familier boede sammen og hvor der saaledes herskede megen Ureenlighed. Han döde efter et Par Dages Forlöb, men uagtet de locale Omstændigheder syntes gunstige for Smittens Udbredelse, bleve Ingen hverken der eller andetsteds i Præstegjeldet angrebne.

Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 5 Aar = 85.

Stokke Præstegjeld, det sydligste paa Fogderiets Fastland, omgives i Vest af Annebo og i Nord af Ramnæs og Sembs Præstegjelde, grændser i Öst til Tönsbergfjorden, som skiller det fra Nötterö Sogn og har i Syd og Sydvest Sandeherreds Sogn af Laurvigs Fogderie. Folkemængden udgjör omtrent 4,400 Mennesker.

Een Person angrebes efter Sundhedscommissionens Beretning; i Virkeligheden vel 2de.

Dette Tilfælde indtraf den 4de October og endte med Döden efter 13 Timer. Angjældende var en Skippers Kone og blev angreben strax efter sin Mands Hjemkomst fra Frederiksstad. Manden led af Cholerine. Samme Dag blev en svensk Arbeider angreben paa en anden Gaard, han döde ogsaa, men Sygdommen erklæredes for stærk Cholerine.

Alder: Den Förste var 39 Aar, den Anden 30 Aar.

Gjennemsnitsmortaliteten i de sidste Aar = 75.

Communens Udgifter i Anledning af Cholera = 1 Spd.

Laurvigs Fogderie.

Af Fogderiets 6 Præstegjelde forekom Cholera i fölgende 4:

Sandeherred Præstegjeld grændser mod Nord til Stokke, mod Öst til Tönsbergfjorden, mod Syd til Havet og til Tjölling Sogn, samt mod Vest til Hedrums og mod Nordvest til Kodals Sogn af Annebo Præstegjeld. Kirken ligger $1\frac{1}{2}$ Miil fra Laurvig. Præstegjeldet havde ved Folketællingen i 1835 = 4,106 Indvaanere.

Af Cholera er kun forekommet eet Tilfælde, idet en svensk Arbeidsmand kom reisende (hvorfra er ikke angivet), blev strax efter syg og döde et Par Dage efter, 63 Aar gammel, den 26de December.

Hedrums Præstegjeld grændser mod Syd til Tjölling Sogn og til Laurvigs Bymark, mod Vest til Farrisvandet, som for en Deel skiller det fra Brunlanæs, mod Nord og Öst til Laurdal, Annebo og Sandeherreds Præstegjelde og for en liden Deel til Tjölling Præstegjeld. Folkemængden = 3,946 Mennesker. Hovedkirken ligger $\frac{3}{4}$ Miil fra Laurvig.

Antallet af Choleratilfælde = 7 (3 af Mandkjön og 4 af Qvindekjön).

Förste Tilfælde indtraf den 3die September og var efter Opgivende indkommet fra Laurvig.

Det sidste Tilfælde forekom den 14de s. M. og saaledes varede Cholera i 12 Dage. De Huse, hvor Sygdommen herskede, vare beboede af flere Familier i tildeels trange Localer.

Mortalitet = 6 = 85,7%. Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 5 Aar = 311.

Paa Lazareth behandledes Ingen, da intet saadant var indrettet.

Alder: 1—10 Aar	20—40	40—60	Over 60
1	1	3	2

Samtlige hörte til Huusmandsclassen.

Om Veirliget bemærkes, at Temperaturen var i det Hele ei usund.

Udgifterne er ikke opgivne.

Tjölling Præstegjeld grændser mod Nord til Sandeherred, samt omgives mod Öst og Syd af Sandefjorden, Havet og Laurvigsfjorden og skilles i Vest ved Lougen Elv fra Hedrums Hovedsogn. Kirken ligger ½ Miil östlig for Laurvig. Folkemængden var ved sidste Folketælling i 1845 2,270 Mennesker.

Eet Tilfælde af Cholera.

Dette indtraf den 16de August, da en Tjenestekarl, 50 Aar gammel, der nogle Dage forud havde været i Laurvig, og ikke alene besögt sin der boende Slægt, men ogsaa beruset lagt sig i en Cholerapatients Seng, som kort forud var henbragt paa Lazarethet, efter omtrent et Dögns

Forlöb blev angrebet af Cholera og döde efter faa Timers Forlöb.

Gjennemsnitsmortaliteten for de sidste 5 Aar = 39.

Der herskede en vedvarende stærk Sommervarme med tör Luft.

Til Anskaffelse af et passende Antal Ligkister brugtes 8 Spd., ellers ingen Udgift for Communen.

Brunlanæs Præstegjeld, den vestligste og sydligste Deel af Fogderiet, grændser mod Nord og Nordvest til Hedrums Præstegjeld, samt omgives mod Öst og Syd af Laurvigsfjorden og Havet, ligesom mod Sydvest af Langesundsfjorden, men er forövrigt landfast med Eidanger Præstegjeld. Hovedkirken ligger omtrent ½ Miil sydvest for Laurvig. Indbyggerantallet omtrent 3000.

4 Tilfælde af Cholera ɔ: 2 af hvert Kjön.

Förste Tilfælde indtraf den 26de August; den Angrebne havde den foregaaende Dag besögt en Cholerasyg i Laurvig.

Sidste Tilfælde indtraf den 4de October. Varigheden saaledes = 40 Dage. För Sundhedscommissionen traadte i Virksomhed, döde imidlertid, i Begyndelsen af August, en Person af Cholera, en Gaardmandskone, 32 Aar, og blev en Dreng, 12 Aar, angreben af samme Sygdom. Samtlige Angrebne boede paa langt fra hverandre fjernede Steder. Under Epidemien i Laurvig forekom hyppige Choleriner, hvoraf en Person döde.

Mortalitet: De 4 överst Omtalte döde alle.

Alle bleve behandlede i Hjemmet.

Alder: Alle over 60 Aar.

Stand: Gaardmand	Fisker	Fattiglemmer
1	1	2

Udgifterne udgjorde omtrent 20 Spd.

Bratsberg Amt.

Brevig Kjöbstad med omtrent 1000 Indvaanere, beliggende paa en Landspidse mellem 2de Arme af Langesundsfjorden paa begge Sider af et smalt Sund. Husene ligge for störste Delen paa Fjeldgrund, dog ere mange af den mindre velstaaende Befolknings Huse anlagte lavt og angives at være fugtige.

Antal af Choleratilfælde = 44 ɔ: 17 af Mandkjön og 27 af Qvindekjön.

Det förste Tilfælde indtraf den 19de September hos et Barn, 2½ Aar gammelt, og kan antages indfört eller opstaaet af sig selv efter den forskjellige Værdie, man vil tillægge de hermed i Forbindelse staaende Omstændigheder, hvilke her gjengives saaledes som de af Sundhedscommissionen ere fremstillede:

„Farbroderen til det först angrebne Individid indkom med sin Fragtebaad paa Hjemtouren fra Christiania cholerasyg til Laurvig, hvor han blev bragt paa Choleralazarethet. Faderen til Barnet reiste da herfra frisk til Laurvig for at hente Fragtebaaden hjem, og kom hertil næste Dag med Baaden og blev lagt i 8 Dages Qvarantaine. Han holdt sig frisk, saalænge han var ombord, hvorimod Kokken blev under Qvarantainen angreben af Cholerine, som helbrededes inden Qvarantainens Udlöb. Endnu inden Fragtebaaden blev löst af Qvárantainen, hjemkom den helbredede og af Lazarethet udskrevne Fragtemand og óptoges strax i sin Familiekreds og sit Hjem, som var Huus i Huus med det, hvori Cholera först udbröd. Faderen til Barnet angrebes af Cholerine 2 Dage efter Udlösningen af Qvarantainen og 3 Dage efter, at Broderen var hjemkommen, og Barnet, som havde været frisk den hele Tid, pludselig af Cholera 8 Dage efter

Faderens Hjemkomst, og 2 Dage efterat Faderens Cholerine var standset. Moderen til Barnet blev cholerasyg Dagen efter Barnet.

Angaaende Stedet, hvor Sygdommen udbröd, var dette et Fjeldplateau ophöiet omtrent 10 Fod over almindelig Vandstand og netop stort nok for de 3de der opförte Vaaningshuse og en lille Hauge, som er den eneste Jordplet; thi Husene ere byggede paa selve Fjeldet, er adskilt fra selve Byen ved en perpendiculair, 30 Fod höi, Fjeldvæg, til hvis överste Rand man har anbragt en Trappestige. Stedet er saaledes paa en Maade isoleret fra Byen og vender ud mod Langesundsfjorden, og ligger alle Tider tört og luftigt, og saavidt indsees sundest af alle Brevigs Dele. Epidemien holdt sig heller ikke længe her. Den angreb her ikke flere end de nævnte 2 Individer, og hoppede Dagen efter at den var begyndt, over i Byens laveste og sumpigste Egne, hvor den ogsaa herjede meest. Commissionen vil heller ikke lade uberört, at en Familiefader med 3 Börn og Pige var omtrent 9 Dage, forinden Cholera udbröd, hidflyttet fra Christiania, strax efterat Konen der var död af Cholera, at saavel Faderen som en af Börnene og Tjenestepigen ved Hidkomsten lede af heftige Choleriner, som endnu ikke vare standsede, inden Cholera udbröd her, samt endelig, at denne Familie havde indlogeret sig kun 3 Huse fra det Sted, hvortil Cholera Dagen efterat den var udbrudt, hoppede hen."

Sidste Tilfælde indtraf den 15de November.

Sygdommens Varighed = 57 Dage.

Ugeviis Angrebne:

1ste Uge	2den	3die	4de	5te	6te	7de	8de	9de
10	7	7	5	„	1	6	7	1

Imellem 4de og 7de Uge, var et for Tilfælde frit Mellemrum af 11 Dage.

Mortalitet: Af 44 Angrebne (17 af Mandkjön og 27 af Qvindekjön) döde 24 = 54,54%. Gjennemsnitsmortalitet for 5 Aar = 33⅘. I 1853 döde 68 Individer hvoraf 27 Börn.

I Hjemmet behandledes 27 (9 af Mandkjön og 18 af Qvindekjön) hvoraf 13 döde (3 af Mandkjön og 10 af Qvindekjön) = 48,14%.

Paa Lazareth behandledes 17 (8 af Mandkjön og 9 af Qvindekjön) hvoraf 11 döde (5 af Mandkjön og 6 af Qvindekjön = 64,70%.

Forhold af Angrebne til Folkemængden = 2,75%.

Alder: 1—10 Aar	10—20	20—40	40—60	Over 60
9	4	17	9	5

Stand: Sygevogtersker		Porteurer		Söfolk med Familier	
Angr.	Döde	Angr.	Döde	Angrebne	Döde
2	2	1	1	15	6

Haandværksel.		Arbeidsel.		Fattiglemmer.	
Angr.	Döde	Angr.	Döde	Angr.	Döde
4	2	20	12	2	1

Veirliget er ikke angivet, dog siges der, at man ingen Forskjel mærkede ifölge Forandringer i Temperatur- og Veirforholde.

Udgift for Communen omtrent = 300 Spd.

Stathelle, Ladested med 3 à 400 Indvaanere, beliggende ligeoverfor Brevig og blot skilt fra samme ved den her smale Fjord, hvor der stadig til alle Tider i Dögnet færdes med Færge og Baade, forblev fri for epidemisk Cholera, idet her mod Slutningen af Epidemien i Brevig kuns een Mand, en 53aarig Lods, angrebes og döde.

Byerne Porsgrund og Skien beliggende 1 à 2 Mile höiere oppe ved Fjordens Söl og Bund forbleve ganske frie, uagtet der med Dampskibe daglig færdedes en Mængde Mennesker mellem disse Steder og Brevig. Ligeledes blev Langesund, beliggende ½ Miil fra Brevig ved Fjordens Indlöb, fri, uagtet dette Sted var i vedvarende Communication ved Dampskibene saavel med Brevig som med de angrebne Steder i Christianiafjorden, af hvilke Frederiksværn paa den östlige Side var det nærmeste.

Cholera viste sig heller ikke paa noget af de i den vestgaaende Dampskibsroute liggende Steder: Krageröe, Riisöer, Arendal, Lillesand, men gik disse forbi og yttrede sig i Christiansand, hvorom Beretningen fölger.

Lister og Mandals Amt.

Christiansand, By med omtrent 9000 Indvaanere. Söcommunicationen er livlig med Ud- og Indlandet. Afstanden fra Christiania er 34 Mile.

Antal af Choleratilfælde = 6 ɔ: 4 af Mandkjön og 2 af Qvindekjön.

Angaaende de med Sygdommens Optræden i denne By forbundne Omstændigheder vil det være rigtigst at gjengive Sundhedscommissionens Beretning, da saavel denne som flere andre af Stadens Autoriteter, af Sygdommens formeentlige Maade at udbrede sig paa, tog Anledning til at andrage paa en Standsning af den vanlige Dampskibscommunication, hvorom mere nedenfor.

„Cholera asiatica viste sig her i Christiansand fuldkommen udviklet imellem 29de August, 1ste Tilfældes Optræden, og 2den October, da den af denne Sygdom sidst Angrebne döde, og borttog 5 (3 af Mandkjön og 2 af Qvindekjön) af 6 angrebne Individer.

1) Förste Angrebne, Konen *Lovise Juliane Foss*, 59 Aar gammel og ordentlig, deeltog Löverdagen den 27de August f. A. med 3 andre Koner, hvoriblandt Enken *Elisabeth Mörck*, i at vadske deels Sengereqvisiter deels Dækketöi fra Dampskibet „Constitutionen," som samme Dag var ankommet fra Christiania og hjalp næste Dags Morgen nysmeldte *Elisabeth Mörck* med at skylle 4 uldne Sengedækkener fra bemeldte Dampskib, men fik ikke sove den paafölgende Nat, og blev Mandag Morgen Kl. 9—10 hjembragt syg til sit Logis, Nr. 32 i Österbyens 4de Qvarteer paa söndre Side af Kongens Gade, hvilket Nr. stöder umiddelbart op til den kongelige Værfts-Boligs Hauge, og döde her af Cholera næste Dag, Tirsdags Morgen Kl. 3. Saa hurtigt som muligt henförtes den Döde til Sygehusets Liigstue; ikke alene i den Afdödes Værelse, men i det ganske ryddiggjorte Huus foretoges derefter Rögning og Rensning. Om den af den Afdöde Söndagen den 28de August förte Diæt henvises til de af Enken *Elisabeth Mörck* og Pigen *Anne Birgithe Terjesaatter* for Magistraten afgivne Forklaringer.

2) Enkemand *Peder Pedersen*, 67 Aar gammel, der havde levet sammen med ovenmeldte *Lovise Foss*, flyttede efter hendes Död over til sin Sön, der logerer i Huset Nr. 24 paa Hjörnet af Kronprindsens og Kongens Gade, og omtrent 50 Skridt fra Nr. 32. Bemeldte *Peder Pedersen*, der var en af de faste Folk ved det kongelige Værft, kom Onsdags Formiddag den 31te August syg hjem fra sit Arbeide paa bemeldte Værft i en saa afmattet Tilstand, at han ikke mægtede at gaae op paa sin Söns Værelse, der var i Husets 2den Etage, men maatte forblive i Gangen i nederste Etage, indtil han kort efter, Kl. 12¼ Middag, blev

henbragt til Choleralazarethet, hvor han döde af Cholera samme Dags Aften Kl. 8½.

Begge disse Angrebne vare ordentlige og reenslige Folk, men havde begge oftere lidt af Diarrhoe og Mavetilfælde. Deres Logis i en inde i Gaarden liggende Bygning under Nr. 32 var i 2den Etage, luftigt og reensligt og ikke lidende under uheldige hygieniske Forholde, undtagen forsaavidt som Privetet i Gaarden, hvis Frembygning (den saakaldte Interimskirke) beboes af et ikke ringe Antal Mennesker, maaskee var noget overfyldt, hvorfor Commissionen ogsaa strax foranstaltede Kalk og Jord indkastet i samme.

Ved at see Angrebne Nr. 2, *Peder Pedersen,* som anført komme hjem til Huset Nr. 24 i meget lidende Forfatning, följte förmeldte Enke *Elisabeth Mörck,* der boede i samme Huus, sig pludselig angrebet af Ildebefindende i Maven samt Diarrhoe, saa at hun kaldte Læge, der lod hende gaae til Sengs, hvor hun forblev i 5 Dage. De tvende andre Koner, som havde deeltaget i Vasken for Dampfartöiet, sporede intetsomhelst Ildebefindende derefter.

3) Aarelader *Anders Davidsen Aasen,* 60 Aar gammel og hengiven til Drik, havde fornemmelig hjulpet at nedlægge den först Afdöde (*Lovise Juliane Foss*) i Liigkisten og at transportere hende til Liigstuen; han fik Cholera i sit Hjem 50 Timer derefter og döde paa Lazarethet den 2den September Kl. 5½ Morgen. Omtrent et Par Dage, efterat *Anders Davidsen* var bleven angrebet af Sygdommen, faldt endvidere

4) hans Kone, 33 Aar gammel, i samme, blev henbragt paa Lazarethet og döde den 4de September Kl. 7 Aften. Disse Ægtefolk logerede i et Værelse i 2den Etage i Matr. Nr. 151 c i Östrebyens 15de Qvarteer ved Steen-

gaden, et maadeligt Leiehuus med 6 Værelser, i ethvert af hvilke der boede een Familie. Til samtlige Familier var der kun eet Locum, og Ureenlighed herskede i Gaardsrummet, kort de hygieniske Forholde stillede sig her temmelig ugunstige.

Anders Aasens og Kones Værelse blev efter deres Flytning til Lazarethet röget og renset og siden jævnligen udluftet.

I et lige under *Anders Aasens* Værelse beliggende Kammer, der var meget trækfuldt og stödte umiddelbar op til et Privet i Nabohuset, boede Sjouer

5) *Villas Asbjörnsen* med Kone og 2 Börn i stor Fattigdom. Bemeldte *Villas,* der var af en meget stor og stærk Legemsbygning, men havde levet et drikfældigt Liv, var i Juli Maaned kommen ud af Tugthuset med nedbrudt Helbred, efterat have hensiddet sammesteds i 1½ Aar for Mishandling af Konen. Efter Lösladelsen förte han et særdeles ordentligt Levnet, men sysselsatte sig med et Arbeide, at landsætte Bord og Plankeflaader, som medförte, at han ofte blev vaad indtil langt op paa Livet. Han klagede derfor oftere, naar han kom hjem fra Arbeidet, over Kulde over Maven, uden dog at angribes enten af Mavesyge eller anden egentlig Sygdom, förend Söndagen den 25de September, da han begyndte at klage over „elendig Mavesyge," hvilken efterhaanden tiltog saaledes, at Konen den 29de September tilkaldte Stadsphysicus, som strax foranstaltede den Syge henbragt til Lazarethet, hvor han den 2den October Kl. 5 Aften afgik ved Döden af Cholera.

3die Dagen efter at *Villas Asbjörnsen* var henbragt paa Choleralazarethet blev hans Kone, *Inger Marie Edvardsdatter,* et Fruentimmer af stor og stærk Legemsbygning, angreben af heftige Brækninger og betagen af en

svær Mathed, som vedvarede i flere Uger, hvorimod hun aldeles forskaanedes for Mavesyge. Hverken hendes Börn eller nogen Anden af Husets Beboere sporede nogetsomhelst Ildebefindende.

6) Matros *Debant* fra Fartöiet „Charlotte," hvilket den 29de August havde erholdt Practica efter Udholdelse af 8 Dages Observationsqvarantaine, fordi Styrmanden ombord var död af Cholera og hans Liig sænket i Söen 3 Dage forinden Fartöiets Ankomst hertil, blev den 5te September, som lidende af Cholera, henbragt til Choleralazarethet, hvor han forblev indtil 7de September, da han som helbredet blev dimitteret.

I Qvarantainelazarethet paa Odderöen döde 2de Personer af Cholera, nemlig den 19de Juli Styrmand *Jörgen Brandt*, 51 Aar gammel og den 3die September *Frederik Richert*, men disse Tilfælde vedkomme ikke Epidemien i Byen.

Diarrhoeer og Choleriner have efter Lægernes Beretning været iblandt de almindeligste Sygdomme i 1853. Imidlertid havde samtlige Læger i Christianssand under förste Indberetning af 1ste September om den asiatiske Choleras Udbrud ikkun 2 Choleriner og ingen Diarrhoeer under Behandling. I September Maaned gaves nogle Choleriner, færre Diarrhöeer, saa at disse Sygdomme, hvormed Lægerne da förte speciel Control, paa den Tid Choleratilfælde indtraf var snart endog sjeldnere end ellers i Aaret.

Byens almindelige Sygehuses Hovedafdeling dannede i Maanederne September og October Christianssands Choleralazareth, hvis hele Belæg har været 7, nemlig 5 Cholera- og 2 Cholerinepatienter i 22 Dage."

Sygdommens Varighed var ifölge de saaledes givne Data 34 Dage, hvorved maa bemærkes, at det sidste Til-

fælde Nr. 5, der var sat i Forbindelse med de 4 förste paa Stedet opslaaede Tilfælde först viste sig 21 eller maaskee rettere 25 Dage, efterat Nr. 4 var död, uden at nogen ny Importation herved synes at have været tilstede.

Mortalitet: Som anfört 5 Döde, 1 Helbredet. Middelmortalitet for 5 Aar omtrent = 2,4 %.

Paa Lazareth behandledes 5 og döde 4.

Udenfor Lazareth behandledes 1, der blev helbredet.

Alder:	20—40 Aar		40—60		Over 60	
	Angr.	Döde	A.	D.	A.	D.
	2	1	3	3	1	1

Stand:	Söfolk		Arbeidsclassen	
	Angr.	Döde	Angr.	Döde
	1	„	5	5

Barometer- og Thermometerstand efter Middeltal.

August	28″	15° + R.
September	28	12,2 + R.
October	28	7,7 + R.

Udgift for Communen omtrent = 250 Spd.

Landsogne.

Lister Fogderie.

Af dette Fogderies 7 Præstegjelde blev kuns eet angrebet af Cholera, nemlig:

Spinds Annexsogn, hörende til Herred Præstegjeld, er ved en Fjord skilt fra Ladestedet Farsund, hvor Cholera herskede i 1834. Spind har en Folkemængde af over 200 Indvaanere, der have jevnlig Communication med Farsund. Beliggenheden er omtrent 11 Mile vestenfor Christianssand og 45 Mile fra Christiania.

Antal af Choleratilfælde = 4 ɔ: 2 af hvert Kjön.

De nærmere Omstændigheder ved Choleras Optræden

i dette Sogn, der danner Sygdommens Yderpunkt mod Vest, ere efter den givne Beretning fölgende:

„Efterat der den 18de September paa Gaarden Helle i Spind havde yttret sig et meget heftigt Tilfælde af Cholerine hos et 7 Aar gammelt Barn, blev en Mand paa samme Gaard, men ei i samme Huus, den 28de September angrebet af den asiatiske Cholera, og samme Dags Aften to Personer i et andet Huus. Det sidste Tilfælde indtraf den 3die October paa Gaarden Korrigstad, da den först angrebne Mands Kone, der havde pleiet ham paa Helle, blev angrebet. Nogen Grund til at antage Sygdommen for indfört kan ei findes. Vel indkom til Gaarden Helle den 7de September et Fartöi efter 10 à 12 Dages Reise fra Christiania, men hvis Mandskab, med Undtagelse af 1 Mand, der led af en mild Nervefeber, og 1 Mand, der led af Koldfeber, var friskt, og ei i Christiania havde været angrebet hverken af Cholera eller Cholerine, hvortil kommer, at Ingen i det Huus, hvor Barnet blev angrebet af Cholerine, havde været ombord i det ankomne Fartöi, og den Mand, som först blev angrebet, vel en kort Tid havde været ombord, men hverken nede i Rummet eller Kahytten, hvilket flere andre Personer havde været. Fartöiet var i Slutningen af August afseilet fra Christiania. Alle 4 Angrebne bleve behandlede i de Huse, hvor de boede, og döde efter faa Timers Sygdom. Det algide Stadium var allerede indtraadt, da Districtslægen saae dem.“

Mortalitet: Alle 4 Angrebne döde.

Alder: 40—60 Aar	Over 60
2	2

Stand: Samtlige af Gaardbrugerclassen.

Veirliget var stormende, men Luften mild.
Udgifter ikke angivne.

Af den i det Foregaaende givne detaillerede Fremstilling fremgaaer, at Cholera under dens seneste Optræden i Norge i 1853 udenfor Christiania og Aker i Alt har angrebet 1341 Individer, af hvilke 1000 i Kjöbstæder og Ladesteder og 341 i Landdistricter. Med Undtagelse af de faa Tilfælde, der indtraf i Christiansand og Spinds Sogn gik Sygdommen ikke udenfor Christiania Stift.

Folkemængden i samtlige By- og Landsogne (Christiania og Aker uberegnede), hvor Sygdommen yttrede sig, beløber sig omtrent til 195,500 Personer, altsaa et Forhold af Angrebne til Indvaanerantallet af 0,68%. — Beregnes Forholdet særskilt for By- og Landsogne bliver det for Byerne = 1000 paa et Antal af 45,500 Individer eller 2,19%, og for Landdistricterne 341 af 150,000 = 0,22%.

Medtages Christiania og Aker bliver Forholdet for hele Landet efter 3794 Angrebne paa et Folketal af 343,590 Individer 1,55%.

Dödelighedsforholdene stille sig (uberegnet Christiania og Aker) saaledes: Forholdet af Döde (887) til Angrebne (1341) = 66,96%.

Forholdet af Döde til hele Befolkningen i de angrebne Landsdele = 0,45%.

Forholdet af Döde (656) til Angrebne (1000) i Kjöbstæder og Ladesteder = 65,60%; i Landdistricterne (231 : 341) = 67,74%; Forholdet af Döde til Folkemængden i Kjöbstæder og Ladesteder = 1,44%; i Landdistricterne = 0,15%.

Dödelighedsforholdet iberegnet Christiania og Aker

bliver for de Angrebne (2484 : 3794) = 65,73 %; efter Indvaanerantallet = 1,02 %.

Af disse Talstörrelser sees, at Byerne, som forklarligt, angrebes værst, hvorimod vi af dem erfare, at Dödeligheden af de Angrebne i Byerne er mindre end paa Landet, uagtet i disse mange hygieiniske Forholde stille sig slettere. — Dette gjælder dog ikke Christianias Forhold til Akers Landsogn, da Mortalitetsprocenten af de Angrebne i Landsognet er flere Procent gunstigere (see Professor *Conradis* Beretning).

Til Bedömmelse af saavel den seneste som foregaaende Choleraepidemiers Ex- og Intensitet i de angrebne Kjöbstæder og Ladesteder kan fölgende Tabel*) tjene.

Stæder.	Folkemængde.	Angrebne.	Døde.	Forhold af Angrebne til Folkemængden.	Forhold af Döde til Angrebne.
Drammen, 1832, . .	7150	95	59	1,33 %	62,1 %
— 1833, . .	7180	304	180	4,25 -	59,21 -
— 1853, . .	9400	118	76	1,25 -	64,40 -
Holmestrand, 1833, .	1550	34	21	2,2 -	61,8 -
— 1853, .	2000	55	39	2,75 -	70,90 -
Moss, 1833, ...	3200	56	36	1,75 -	64,3 -
— 1834, ...	3200	78	50	2,44 -	64,1 -
— 1853, ...	4400	52	39	1,18 -	75,00 -
Frederikstad, 1834, .	2650	557	277	21,0 -	49,76 -
— 1853, .	2700	43	29	1,57 -	67,44 -
Frederikshald, 1834,	4860	318	190	6,54 -	60,00 -
— 1853,	5800	365	241	6,29 -	66,02 -
Farsund, 1834, . . .	900	51	24	5,66 -	47,06 -
Bergen, 1848—49, .	23950	1024	605	4,28 -	59,08 -
Stavanger, 1849, . .	10000	90	42	0,9 -	46,66 -
Christiania (iberegnet alle Forstæder og Akers Præstegjeld) 1833, .	22300	1430	817	6,4 -	57,13 -
— 1850, .	36850	153	87	0,416 -	56,86 -
— 1853, .	48000	2453	1597	5,11 -	65,10 -
Christiania (uberegnet Landsognet) 1853, .	38000	2027	1421	5,33 -	70,06 -
Laurvig, 1853, . . .	4500	251	150	5,57 -	56,39 -
Staværn, 1853, . . .	1300	56	37	4,30 -	66,07 -
Brevig, 1853, ...	1600	44	24	2,75 -	54,54 -

*) Cfr. „Cholera i Christiania 1850" i Actstykker angaaende Cholera ved Professor *Holst*. Christiania 1851, S. 56.

Forholdstallene vise, at Sygdommen har været i stærkere Grad dödelig paa alle Steder, hvor den för har hersket, medens den viser et gunstigere Forhold i Laurvig, Brevig og Staværn, i hvilke Byer Cholera nu herskede for förste Gang. Om dette Forhold har sin Grund i en höiere Grad af Ondartethed der, hvor den för har været, eller bör forklares af en mere rigorös Distinction mellem udviklede Cholera- og Cholerine-Tilfælde, lader sig neppe afgjöre. — Fölgende tabellariske Oversigt vil ikke være uden Interesse, for at vise Behandlingens Resultater i Lazarether sammenlignet med dem for Patienter behandlede i Hjemmet.

Mortalitetsprocent i 1853.

I Lazarether.		Udenfor Lazarether.
Christiania . . .	67,50 %	62,90 %
Drammen	71,11 -	60,27 -
Holmestrand . .	75,00 -	65,21 -
Moss	72,50 -	83,33 -
Frederikstad . .	50,00 -	82,60 -
Frederikshald. .	70,45 -	64,62 -
Laurvig	55,96 -	64,10 -
Staværn	68,96 -	62,96 -
Brevig	64,70 -	48,14 -

Med Undtagelse af Frederikstad og Laurvig er Dödeligheden större i end udenfor Lazarether, hvilket Forhold vistnok ogsaa er det almindelige og forklares lettelig deraf, at den meest trængende Deel af Befolkningen, hos hvilken ogsaa Sygdommen gjerne er heftigst, udgjör Hospitalernes Belæg. — Forskjellen i Frederikstad til Gunst for Lazarethforpleiningen er paafaldende stor, uden at nogen Forklaring herfor er paapeget. Saameget fremgaaer i al Fald som Resultat af Talforholdene, at Behandlingen paa Lazarether

ikke stiller sig synderlig ugunstigere end Behandlingen udenfor saadanne, og tages Sygdomsanlægget hos de Samfundsclasser, som indlægges i Lazarether, med i Betragtningen, tör man næsten slutte, at Behandlingen i Sygehuse har været i det Hele heldigere end i private Huse.

Sygdommens Begyndelse og Forplantning.

Den ondartede Cholera har i Löbet af de 24 Aar, der ere henrundne, siden den förste Gang fra Asien trængte ind i Europa, været saa nöie studeret med Hensyn til dens Maade at opstaae og forplante sig paa, som vist ingensinde har været Tilfældet med nogen anden Sygdom. Vi have af dette Studium lært, at Cholera, efterat den engang er bleven hjemme i Europa, kan opstaae til Trods for alle Forsög paa at udestænge den og tilmed uden at det har været muligt for endog den meest minutiöse Undersögelse at finde ud, at den er, eller hvorledes den er importeret. — Saaledes har det været hos os og saaledes har det været i andre Lande. Ligesaa har det viist sig, at enkelte Aar have været meget gunstige for Sygdommens Udbredelse, hvilke, som Fölge af en særegen mere almindelig epidemisk Constitution, ere betegnede som store epidemiske Choleraaar, medens Sygdommen i andre Aarrækker har yttret sig begrændset til enkelte Localiteter uden at udbrede sig videre, uagtet Communicationen Lande og Stæder imellem har været den samme, — og endelig har det ogsaa viist sig, at Sygdommen kan herske sporadisk, idet enkelte Tilfælde yttre sig hist og her med alle Sygdommens characteristiske Tegn og dödeligt Udfald, uden at vise nogen Tendents til at udbrede sig over en större Kreds, skjönt de hygieiniske og individuelle Forholde paa de angrebne Steder i ingen Henseende kunne give For-

klaring herfor. Kort — denne Sygdom adskiller sig i flere Henseender ikke fra de andre epidemiske og smitsomme Sygdomme, som ere komne til os fra den östlige Deel af Kloden og senere have gjort sig hjemme hos os og tildeels afløst andre herjende Farsoter, Pest til Exempel, som tilforn i langt höiere Grad end Cholera herjede Europa fra dets sydligste til dets nordligste Egne. Det er ogsaa gaaet med den almindelige Opfatning af Choleras Betydning og Farlighed for Samfundet, som Tilfældet i Begyndelsen har været med de andre epidemiske Sygdomme; man har frygtet deres Smitteevne fra Individ til Individ i den Grad, at man derover glemte at beskytte Samfundet i Almindelighed, og nærmest tænkte paa sig selv — paa Individet. Troen paa Smitte som en mere exclusiv Forplantningsmaade ligger nær under en Epidemie, fordi man seer Mange angribes, efter directe eller indirecte at have været i Berörelse med Syge; men man maa ikke glemme, hvor Talen er om Epidemier, at enhver saadan har en vis Gang — en Begyndelse, et Höidepunkt og en Aftagen, — der afhænger af heel andre Naturlove end den individuelle Modtagelighed, og at ifölge heraf mange Mennesker samtidigt maae angribes. — Virkningerne af en epidemisk Sygdomsconstitution maae derfor ogsaa imödegaaes paa ganske andre Maader end ved en individuel Isolation, der altfor ofte har straffet sig selv og givet dyre Lærepenge.

Under saadanne nosogenetiske Forholde vil det ved Spörgsmaal om Sygdommens Begyndelse i et Land være af iden practisk Viglighed, om man i flere Tilfælde kan godtgjöre ens Importation, og dette endmere, hvis Importation kan kee indirecte ved sunde Individer og Effecter og tilmed fter saa lang Tids Incubation af Smittestoffet, at ingen med amllundsforholdene stemmende Foranstaltninger kunne tænkes

trufne mod Forplantelsen.*) Thi naar man, for at blive istand til at holde paa Sygdommens udelukkende Forplantelse ved Smitte, vil hente sin Argumentation fra enkelte Facta, der vel medgive Mulighed, men intet Beviis for, at en saadan Meddelelsesmaade er en Epidemies almindelige Aarsag og, hvor disse ogsaa briste, endog vil tye til at antage en Incubationstid af Maaneder indtil lange Aarrækker, da bliver Meningsforskjellen i Virkeligheden kuns en Ordstrid. Begrebet bliver i ethvert Tilfælde meer og meer stemmende med en almindelig hyldet Terminologie om Pathogenesen, naar vi under saadanne Omstændigheder indrömme, at ogsaa Cholera nu kan opstaae spontant i dens tilvante nye

*) Et ganske mærkeligt Bidrag til vore Erfaringer om den ofte uberegnelige Maade, hvorpaa Cholera kan opstaae i et Land, afgiver den i indeværende Aar (1854) stedfundne lille Epidemie ved Arendal: Et Skib kommer til Arendal efter en Maaneds Reise fra en fransk Havn, hvor ingen Cholera vides at herske. Ombord i samme nydtes der en Dag Hummer af Capitainen i Selskab med nogle Personer fra Land, hvoriblandt ogsaa hans Svigerfader var. Kort efter angribes denne sidste i sit Hjem i Landsognet tæt ved Arendals By af choleralignende Phænomener og döer, senere angrebes Capitainen og 3 af Mandskabet ombord, af hvilke den förste og 1 Matros döe, de andre helbredes. — Man antog först disse Tilfælde for en Forgiftning af Hummer, men da senere flere Tilfælde indtraf i det först angrebne og andre Huse, hvoraf flere endte dödeligt, kom man til Overbeviisning, at en virkelig ondartet Cholera var udbrudt i Landsognet. Sygdommen holdt sig nu nogle Uger til Landsognet nær Byens ene Side, men flyttede sig siden til Landsognet, der grændser til en ganske anden Kant af Byen, medens i Byen selv kun indtraf et enkelt Tilfælde; og hermed standsede Epidemien, efterat 38 Individer vare angrebne, af hvilke 24 döde. — Efter Nogles Mening er her Cholera opstaaet ifölge Hummerforgiftning, og har senere forplantet sig paa vanlig Viis, uden at dog Smitten har kunnet vedligeholde sig eller endog været stærk nok til at forplante sig til Byen eller andre Steder, hvormed Communicationen under den endnu vedvarende Dampskibsfart var i alle Maader fri og livlig.

Hjem. — Jeg vil dog ikke hermed have sagt, at Begrebsforvirringen er uskyldig, nei visselig mindre end dette, da Spærringer og Cholerafrygt ere en saadan eensidig Smittetheories naturlige og nödvendige Afföduinger, — og hvormeget Ondt have ikke disse Fostre stiftet ved at trives og voxe til monströse Skabninger paa en anden Grund end den, hvor de ere undfangede og fra först af nærede. For det almindelige Vels Skyld skulde Lægerne derfor stræbe til at undgaae at udbrede forvirrende Begreber, hvor der, som her er Tilfældet, i videnskabelig Henseende ingen Gevinst er at finde og i Virkeligheden liden Uenighed i Meningsforskjellen. — I Aaret 1850, da Cholera forrige Gang udbröd i Christiania, kunde man end ikke ved den nöiagtigste Undersögelse opgjöre, at den var importeret, og i 1853 indtraf det förste vel characteriserede og dödelige Tilfælde i Christiania en Maaned, forinden Sygdommen begyndte langsomt at udvikle sig som Epidemie. En saadan Begyndelsesmaade have vi flere Exempler paa fra andre Lande, ligesom det heller ikke sjelden er hændt, at Cholera strax fra Begyndelsen har angrebet et större Antal Individer paa samme Sted*), uden at nogen paaviselig Samkvem mellem dem har fundet Sted, og derefter som Epidemie har gjennemlöbet sine Stadier i et kort Tidsrum. — Angaaende Epidemiens förste Optræden i Christiania i 1853 have Meningerne forresten været forskjellige, idet en enkelt Læge har villet udlede den fra Forplantelse ved en af

*) Et frappant Exempel herpaa giver Messina, hvorhen et Regiment Soldater fra Neapel i afvigte Sommer bragte Sygdommen; idet Tilfældenes Antal den förste Dag kun vare 40, men næste Dag steg med 800. Der kan her ikke være Tale om nogen Berörelse af dette store Antal med de Dagen forud indkomne 40 Patienter, hvorimod Indflydelsen af en epidemisk Luftconstitution let forklarer Sagen.

Diarrhoe lidende Person, der hörte til Mandskabet ombord i et mellem Danmark og Norge farende Dampskib. Det vil være tilstrækkeligt med Hensyn til denne Meningsforskjel at henvise til Professor *Conradis* Beretning om Epidemien i Christiania i Forbindelse med det norske medicinske Selskabs Forhandlinger angaaende samme Gjenstand, hvorefter Enhver vil kunne opgjöre sin Mening.

Samtidigt med Choleras Udbrud i Christiania og af samme aldeles uafhængig optraadte Sygdommen i Laurvig 24de Juli, uden at det har været muligt paa dette Sted at godtgjöre nogen Importation; idet det först angrebne Individ, en Arbeider, intet mistænkeligt Samqvem havde havt. Han havde vistnok arbeidet ombord i et fra Slesvig kommende Fartöi, men da Ankomsten var skeet fra et sundt Sted og Mandskabet var friskt, kan heraf intet udledes, hvorfor ogsaa Sundhedscommissionen har erklæret Sygdommen at være opstaaet spontant.

Efterat Sygdommen saaledes var udbrudt i 2de af Landets Byer med livlige Communicationer til Vands og Lands og i den varmeste Aarstid, vil det ikke synes Nogen forunderligt, at den med Lethed kunde udbrede sig videre, da en Mængde Personer med en Sygdomsspire i Organismen, der hos flere senere overgik til virkelig Sygdom, fra disse Stæder og især fra Hovedstaden spredte sig rundt over i hele Landet. — Under Forudsætning af at Smittestoffet var stærkt og med Lethed kunde forplantes endog ved sunde Personer og Effecter, Varer o. s. v. maa det heller vække Forundring, at Sygdommen ikke blev almindelig og stærk over en meget större Deel af Landet. Saaledes blev imidlertid ikke Tilfældet, og i denne Henseende frembyder Epidemien i 1853 store Mærkeligheder, der fortjene en kort Omtale.

De Steder udenfor de 2de nævnte, der tidligst bleve angrebne, vare Nitedals Sogn (13de August), Moss og Brunlaugnes ved Laurvig (26de August), Froens Sogn hvortil Dröbak hörer (27de August), Frederikstad, Drammen og Christianssand (28de August), Strandstedet Sandvigen, Bærum, Næsoddens Sogn (29de August). — Paa disse Steder antoges Sygdommen importeret fra Christiania og Laurvig, med Undtagelse af Drammen, hvilket Steds Sundhedscommission bemærker, at intet Samqvem med smittet Sted eller Individ har været at paavise for den först angrebne Persons Vedkommende. Herpaa vil naturligviis ngen Vægt kunne lægges af dem, der ikke antage en sær-gen Sygdomsconstitution tilstrækkelig til at frembringe Cholera; thi for dem vilde det vel lade sig gjöre at bevise, at Communication paa 2den, 3die eller 4de Haand har fundet Sted, da Byen kuns er beliggende 4 Mile fra Christiania; g i Mangel heraf kunde det ogsaa tænkes, at Smittestoffet ar ligget latent siden 1833, da Cholera sidste Gang her-kede i Drammen. Med Undtagelse af Christiansand ligge e nævnte Steder saa nær Byerne Christiania og Laurvig, t en directe Importation let kunde skee ved Individer, der avde været i en af disse Byer samme Dag, og det er gsaa Tilfældet, at Sygdommen (Christiansand undtagen) egyndte hos Personer strax efter et Ophold paa angrebet ed.

Christiansands Sundhedscommission antager, som vil es af dens detaillerede Beretning, at Sygdommen blev porteret paa en heel anden Maade, nemlig ved at den rst angrebne Person havde været med at vadske Töi til-rende Dampskibet „Constitutionen," der paa sin Tour fra ristiania vest- og nordefter Kysten anlöber Christiansand a anden Dagsreise. Ved denne formeentlige Overförelse

af Sygdomsstoffet er det imidlertid at bemærke, at ingen af Passagererne vare syge og at intet Choleratilfælde hverken för eller senere i Sommerens Löb viste sig paa dette eller noget andet af Statens Dampskibe. Christiansands Sundhedscommission og flere andre Autoriteter og som det syntes Befolkningen i det Hele blev ved denne formeentlige Oprindelse af Sygdommen, der forövrigt snart uddöde, paavirket i den Grad, at der fra dem indkom Andragender om, at Christiansand under Choleraepidemien maatte blive fri for at anlöbes af Statens Dampskibe. Departementet for det Indre der ikke kunde bifalde det Princip, der herved vilde gjöre sig gjældende, og ansaae Conseqventserne fordærvelige, afæskede angaaende Sagen i sin Heelhed Medicinalcommitteens Betænkning, hvorefter det indgivne Andragende definitivt blev afslaaet.

Som vi vide, udviklede Sygdommen sig der ikke epidemisk, heller ikke indtraf nye Tilfælde senere ved Importation, saa at det Formynderskab, Regjeringen her paatog sig, har været Christiansand til stort Gavn, idet Postgang og andet Samqvem ved Hjælp af Dampskibsfarten uhindret vedblev. Jeg maa med Hensyn til denne Sag forövrigt henholde mig til de existerende Actstykker, hvis Offentliggjörelse kan blive nyttig i flere Henseender og maaskee ogsaa give Anledning til en aaben Discussion.

I Forbindelse med den i Christiansand udtalte Mening om Sygdommens Oprindelse der, skal jeg bringe i Erindring de Meddelelser, der ere gjorte fra nogle andre Steder, nemlig Staværn, Holmestrand, Glemminge, Stokke, Sande og Spind, fordi de frembyde til Betragtning nogle lignende Omstændigheder.

I Staværn begyndte Cholera först den 8de September, uagtet Stedet kuns er ½ Miil fjernet fra Laurvig, hvor

Sygdommen herskede siden 24de Juli, og hvorfra Samqvem med Staværn daglig finder Sted. Den Person, der her först angrebes, havde hele Sommeren vadsket Töi for en Sön ombord i Dampskibet „Nordcap,“ der har Route mellem Danmark og Christiania; Sönnen var og forblev rask, og paa „Nordcap“ havde intet Tilfælde af Cholera viist sig. Under de forhaandenværende Forholde har derfor dette Steds Sundhedscommission antaget Sygdommen spontant opstaaet, rimeligviis fordi den ikke kan finde noget for en paalidelig Naturforskning gyldigt Beviis for Overförelse i de anförte Omstændigheder.

I Holmestrand antager Sundhedscommissionen ligeledes Sygdommen spontant opstaaet; men den har derhos oplyst, at en Datter af den först Angrebne 3 Dage forud var kommen fra Christiania, uden dog at være syg da eller senere. De næste Tilfælde viste sig Dagen efter paa en anden Kant af Byen hos 2 Börn, der ikke havde været i noget Samqvem med disse Personer.

I Stokke Præstegjeld angrebes en Kone Dagen efterat hendes Mand, lidende af Cholerine, var hjemkommen fra Frederikstad. Sygdommen udbredte sig ikke, og det er at antage, at Manden har medfört Sygdommen og smittet Konen.

I Sande Præstegjeld formener Sundhedscommissionen Sygdommen opstaaet hos en Kone derved, at hun vadskede Töi medbragt fra Christiania af hendes Sön, der forresten var og blev frisk. Sygdommen uddöde efter 6 Dages Forlöb, efterat en Person i samme Huus og 2de Andre vare angrebne. Det er fatteligt, at strenge Contagionister kunne benytte slige Facta som Argumenter for en indirecte Overförelse, naar man er fornöiet med et „post hoc“ som Beviis, ligesom det tilvisse — hvad oftere er udtalt — vil være let

at opgjöre, at de först angrebne Personer i Löbet af længere Tid paa anden, tredie eller fjerde Haand have havt Samqvem med Individer eller Effecter fra angrebet Sted; men naar man erindrer, at de nysnævnte Steder og navnlig de 2de (Staværn og Holmestrand), hvor en Epidemie senere udbröd, havde tidligere i Löbet af Uger og Maaneder været i livlig directe Samqvem med angrebne Steder og modtaget en Mængde Personer og Varer fra epidemiske Foci uden Fölge, bliver det ufatteligt, hvorledes et Sygdomsstof, der i lang Tid og i rigeligt Maal indföres og spredes ud blandt en talrig Befolkning, kan benævnes et stærkt Smittestof. Vedhængende kunde man maaskee bedre forsvare at kalde det, men henseet til det yderst ringe Antal Individer, som ere modtagelige for nogen Meddelelse udenfor epidemiske Kredse, vil ogsaa denne Egenskab blive af underordnet Betydning som Sygdomsaarsag i Sammenligning med en vidt virkende epidemisk Constitution.

De, vedkommende Sygdommens Begyndelse i Spind Annex oplyste, Omstændigheder ere i höi Grad af den Beskaffenhed, at de kuns kunne give dem nogen Stötte for Meningen om constant Contagiumsoverförelse, der uagtet alle i modsat Aand gaaende Kjendsgjerninger, benegte enhver anden Begyndelse af Sygdommen. Sundhedscommissionen har erklæret Sygdommen spontant opstaaet, da den formodentlig ikke har troet paa nogen rimelig Maade at kunne opgjöre en Causalforbindelse, forsaavidt man skal söge en saadan i de factiske Forholde. Et Fartöi kommer efter 10—12 Dages Reise fra Christiania med Mandskab, der ikke havde lidt af Cholera eller lignende Tilfælde og senere er forbleven raskt; en Mand af Sognet er en kort Stund ombord i dette Fartöi uden at være nede hverken i sammes Kahyt eller Rum, og senere faaer han Cholera. Skal denne Mand være

smittet, maa han vel nærmest være bleven det af Luften, der omgav Fartöiets Træ- og Tougværk, men det vil falde vanskeligt, som jeg formoder, endog for en streng Contagionist at paastaae dette, skjönt det nok er gjörligt, naar man er yderlig nöiseom i Beviisförelsen. Vi skulle dog erindre, at Stadens Dampskibe anlöbe Farsunds By, hvormed Spind har livlig Samqvem, og da Byen i 1834 var epidemisk angrebet af Cholera, hvilket medgiver Muligheden af, at Contagiet har ligget latent der i 19 Aar og spiret ved gunstige ydre Omstændigheder, kunde en exclusiv Contagionisme ogsaa hefte sig herved. For mig og det större Antal Læger, der ikke benegte en spontan Oprindelse af Cholera, og som vilde give denne Benævnelse til den sidstnævnte Maade at opstaae paa, (forsaavidt det gaaer an at tale om et Sygdomsstofs Latenthed i lange Aarrækker), er det klart, at Sundhedscommissionen har Ret, naar den erklærer Sygdommen spontant opstaaet i Spind, og dette saameget mere, som den har ttret, at meget heftige Cholerinetilfælde gik forud for det örste dödelige Tilfælde af Cholera.

I Glemminge Sogn, hvis Indvaanere som Fölge af Beggenheden og Forbindelsen i geistlig Henseende ere i vnlig Communication med Frederiksstad, udbröd Sygdomen den 20de September hos en Matros, hjemkommen med Skib fra London, af hvis Besætning en anden Mand döde Frederiksstad. I denne By havde Sygdommen da hersket 23 Dage uden at forplante sig til det med sammes Ford sammenhængende Glemminge, og da ifölge Beretningen ndhedscommissionen antager Sygdommen importeret fra ndon, er der Grund til at troe, at den er af den Mening, Matrosen er bleven inficeret der og ikke paa Havnen i ederiksstad. Til nöiere Belysning af Sagen skal jeg tilc, at der i London paa den Tid kuns havde viist sig

sporadiske Tilfælde af Cholera, saaledes som hvert Aar finder Sted, hvorfor heller ikke dette Sted var af Marine-departementet erklæret cholerasmittet. Vistnok skeete dette senere, da der indtraf flere Tilfælde, men da Sygdommen ikke i de paafölgende Uger viste sig som Epidemie, udslettedes igjen London af Listen paa smittede Steder. Hvorvel det herefter ikke er tvivlsomt, at Cholera er importeret i Glemminge, bliver det usikkert, hvorledes Matrosen har erhvervet den, om iflge Opholdet i Londons Luft eller paa Havnen ved Frederiksstad, thi om Samqvem med cholerasyge Persóner er her ikke Tale.

Cholera yttrede sig under Epidemien i 1853 i det Hele i 58 Præstegjelde, af hvilke 14 vare Kjöbstæder og Ladesteder. Efter de fra Sundhedscommissionerne afgivne Beretninger antages den importeret i 40 Landsogne og i 8 Kjöbstæder og Ladesteder. Med enkelte Undtagelser er Forplantelsen angivet directe paa den Maade, at en Person, der har opholdt sig paa et af Cholera angrebet Sted, er hjemkommen syg eller er bleven det faa Dage senere. Derimod har det efter Beretningerne sjelden været Tilfældet, at de först angrebne Personer have besögt Syge, meget mere synes det som i mange Tilfælde alene et kort Ophold i det choleraangrebne Steds Atmosphære har været nok til at inficere Organismen og lade den före Spiren til Sygdommen med sig til Hjemstedet. Med Antagelsen af en saadan Luftsmitte (Infection) stemmer ogsaa den Erfaring, at længe efter Epidemiens Ophör Personer fra sunde Steder fik Cholerine eller Diarrhoe endog blot ved Besög i de af Sygdommen tidligere angrebne Byer, hvilket fornemmelig var mærkbart i Christiania, hvor Bönder, der förte sine Varer til Torvs og reiste hjem samme Dag, oftere bleve syge.

I Kjöbstaden Brevig, hvis Sundhedscommission har troet at burde antage Sygdommen importeret, udbröd Sygdommen hos et Individ — et Barn — der ikke havde været paa choleraangrebet Sted, men vel været i Berörelse med Personer komne fra saadant Sted og maaskee ogsaa med en Mand, der havde været syg, men som nu var rask og boede i nærmeste Huus. — I Anledning af denne Sygdommens formeentlige Begyndelse i Brevig har jeg igjen den Bemærkning at gjöre, at denne Stad i omtrent 8 Uger havde modtaget mange Personer, kommende i Löbet af eet Dögns Reise fra Christiania og Laurvig, og i flere Uger tillige fra andre choleraangrebne Steder i Christianiafjorden, uden at smittes; hvorimod dette skal være skeet middelbart: enten ved Samqvem med en sund Person kommende fra Laurvig, og som, vel at mærke, havde udholdt en Qvarantaine af 8 Dage, eller ogsaa ved mulig stedfunden Samqvem i Nabohuset med en Mand, der havde været syg i Laurvig, men nu var frisk og i hvis Huus og Familie, — ligeledes værdt at bemærke, — Sygdommen ikke yttrede sig. At Beviserne for Importation i dette Tilfælde ere saa ... altende, at de for en strengere Bedömmelse ikke kunne have synderlig Værd, vil enhver Upartisk vist indrömme.

Sygdommens Maade at vandre paa under den seneste Epidemie var i vort Land, som den saa ofte har været ogsaa i andre Lande, meget uregelmæssig.

Efterat de 2de Endepunkter af Christianiafjorden, Byerne Christiania og Laurvig samtidigt vare angrebne og paa en Tid, da Samfærdselen livligst foregaaer saavel med de mellemliggende Stæder som med det övrige Land, maatte det, som anfört, blive en nödvendig Fölge, at Sygdommen ved inficerede Personer indförtes til flere Punkter. I Löbet af August og September havde saaledes Tilfælde yttret sig i

flere Byer og Landsogne, men med Hensyn til Sygdommens Udvikling som Epidemie viste der sig Uregelmæssigheder af den Beskaffenhed, at vi heraf bestemt kunne slutte, at der hörer andre og vigtigere Betingelser til for at give Cholera en epidemisk Characteer end en blot Importation. — Stederne Dröbak og Horten, der anlöbes af samtlige Dampskibe baade i Indenlands- og Udenlandsfarten, bleve saaledes forskaanede for nogen Epidemie, uagtet til forskjellige Tider flere Sygdomstilfælde indkom fra angrebne Steder, og uagtet Befolkningen paa Horten, der for störste Delen dannes af Marineetablissementets faste Arbeidsstok, just ikke har Lov for at hade Spirituosa og saaledes maa antages at besidde ligesaa stærk individuel Disposition som Befolkningen paa andre Steder. — Af de mellem de angrebne Endepunkter beliggende Steder paa den vestre Side af Fjorden fik kuns Holmestrand Sygdommen som Epidemie; men dette Sted angrebes först den 18de October, skjönt flere af Dampfartöierne ogsaa anlöb samme i den Tid, Sygdommen herskede som værst i Christiania. Stederne: Aasgaardstrand, Vallö og Sandefjord gik ganske frie, og dog strömmede der til det sidste Sted under Badetiden mange Personer fra flere af de angrebne Egne. I Tönsberg yttrede sig et Par Tilfælde uden at have nogen videre Udbredelse til Fölge. Til Drammen kom, som vi have seet, Sygdommen allerede i August, hvorvel denne Stad ikke ligger i den almindelige Dampskibsroute.

Paa Fjordens östre Side udbröd Sygdommen först i Kjöbstaden Moss, noget senere i Frederiksstad og senest i Frederikshald. Mellem disse Byer og Christiania gaaer 3 Gange ugentlig et Dampskib, og tilmed er Landværtscommunicationen mellem dem ret livlig. I alle 3 Byer antages Sygdommen importeret, dog saaledes, at kuns det förste

'ilfælde for Frederikshalds Vedkommende er anført som nporteret med Dampskibet den 19de September, altsaa mtrent 8 Uger efter Sygdommens Udbrud i Christiania og mtrent 3 Uger efter dens Begyndelse i Moss og Fredeksstad, med hvilke Stæder Frederikshald staaer i nærere Forbindelse.

Af Stæderne langs Landets Vestkyst rammedes Chriianssand tidligst nemlig den 28de August, dog uden at ae nogen Epidemie, og Brevig den 19de September, mens de mellemliggende Byer: Kragerøe, Riisöer, Arendal ; Lillesand forbleve frie. Samtlige disse Stæder anlöbes entlig 2de Gange af de fra Christiania og övrige angrebne æder i Fjorden kommende Dampskibe.

Spinds Sogn, der angrebes den 28de September, var nne Epidemies vestligste Punkt.

I Ladestedet „Stathelle,“ der kuns er skilt fra Brevig d den snevre Fjord, der daglig befares med Baade og erge Stederne mellem, yttrede sig, som Beretningerne se, kuns et eneste Tilfælde, og i Stæderne: Langesund d Skiensfjordens Udlöb, samt Porsgrund og Skien höiere pe ved dens Bund viste sig ingen Tilfælde, uagtet Stærne i denne blot 2 Mile lange Fjord daglig communicere d et lille privat Dampskib og ved Samqvem tillands.

Disse Kjendsgjerninger synes dog klart nok at godtøre, at det Smittestof, som vi maae tillægge Cholera, erken er i sig selv stærkt eller saa let udbreder sig, n Nogle have villet paastaae. En vidtlöftigere Dröftelse Meningerne herom kan jeg ogsaa paa dette Sted fritage ; for, da vort medicinske Selskabs Forhandlinger give fuldstændige Bidrag til Kundskaben om denne Gjenstand, n vore Erfaringer give Anledning til.

Angaaende Sygdommens Udbredning til Landdistricterne

lære Detailberetningerne, at hjemreisende Personer fra de angrebne Byer have i Regelen fört Sygdommen med sig, ligesom ogsaa den almindelige Erfaring har stadfæstet sig, at andre Personer, der nærmest have omgivet den Syge og indaandet Sygdomsprocessens Emanationer i de angrebne Huse, ere blevne syge; men i det Hele synes ikke Cholera at trives i vore Landsogne, idet den oftest uddöde uden at angribe et större Antal Individer, og dette uagtet den i flere Sogne gjentagne Gange importeredes og Frygten hos Beboerne i Almindelighed var stor. De Landsogne, som lede meest, vare alle beliggende i Nærheden af angrebne Byer, og de Syge henhörte fornemmelig til den Folkeclasse, der paatageligt er paavirket af Bylivets Indflydelser og deler sammes mindre gode hygieiniske Forholde i flere Henseender. Strandstedet Sandvigen i Bærums Sogn afgiver herpaa et bevisende Exempel.

Epidemiens Intensitet og Varighed.

Betragte vi Choleraepidemien i Norge i 1853 efter Mortaliteten af de Angrebne, vil Resultatet blive, at Sygdommen denne Gang har været temmelig ondartet, idet Procentforholdet i det Hele bliver noget ugunstigere end under foregaaende Epidemier. En Sammenligning med Forholdene i andre Lande vil vistnok ogsaa give et lignende Resultat; men det er en let forstaaelig Fölge af den store Vanskelighed, der er forbunden med at faae Talangivelserne grundede paa en ganske eensartet Diagnose, at Forholdstallene ogsaa maae blive usikkre og uskikkede til Sammenligning. Det er i saa Henseende utvivlsomt, at flere Tilfælde af udtalt Cholera hos os ere blevne anmeldte som Cholerine, naar Lægen havde Anledning til at haabe Hel-

redelse og denne fandt Sted, hvorved naturligviis Dödeghedsforholdet af de, der bleve anmeldte som virkelig holerasyge, er blevet ugunstigere. Ifölge denne hos os stnok temmelig strengt holdte Distinction mellem Cholera g Cholerine er det klart, at en af *Madin* opstillet Classication af det paa Choleralister opgivne Antal ikke er anendelig paa vore Lister. Han antager nemlig Forholdet r et Antal af 24 anmeldte syge Individer at være fölgende:

divider, som af Frygt holde Sengen	2
— — lide af andre Sygdomme	2
— — — - Cholerine	8
— — — - Cholerine, som tildeels overgaaer i Typhoidtilstanden	6
divider, som lide af virkelig Cholera og næsten alle döe	6.

edtages nu end efter en saadan Classification de Cholener, som tildeels overgaae i Typhoidsygdom, hvilket stnok ogsaa hos os er skeet, bliver dog Resultatet — er *Madins* Mening — at kuns Halvparten af det anmeldte ntal har været virkelig Cholera, hvorved igjen Mortalisforholdet skulde blive dobbelt saa ugunstigt som Listerne vise. Medgivende, at *Madins* Classification ikke er uden und, er jeg dog tilböielig til at troe, at den for nærværnde Tid ikke stemmer med Virkeligheden i noget Land, at Listerne i det Hele ere paalideligere, end de efter dan Beregning skulde blive. Som det fremgaaer af Talen Side 771 ere Forholdene ikke lidet afvigende fra erandre i de forskjellige Byer i Norge, idet Dödeligheden ierer mellem 54,54% (Brevig) og 75,00% (Moss), men, n nys anfört, er det umuligt herfor at opgjöre nogen sikker rklaring, da, foruden en maaskee forskjellig Classification, saa de hygieiniske Forholde herved komme i Betragtning. t er i saa Henseende af Interesse at erfare, at Forholdet

af Angrebne til Folkemængden i Brevig var $2,_{75}$% og i Moss $1,_{18}$%, altsaa et omvendt Forhold af Dödelighedsforholdet af de Angrebne.

Varigheden af Epidemien var meget forskjellig paa de forskjellige Steder; saaledes i Byerne:

	Christiania.	Moss.	Drammen.	Laurvig.	Frederikshald.
Dage	123.	115.	102.	68.	64.

	Holmestrand.	Brevig.	Frederikstad.	Staværn.
Dage	58.	57.	50.	47.

I et Par af disse Byer indtraf Mellemrum i hvilke ingen Tilfælde indtraf, saaledes i Moss et Mellemrum af 19 Dage, og i Brevig af 11 Dage. Til Frederiksstad importeredes Sygdommen paany 23 Dage efter Epidemiens sidste Tilfælde uden Fölger, og derfor er, som Sundhedscommissionen i Beretningen ogsaa har anseet det rigtigst, dette Tilfælde ikke medtaget som hörende til Epidemien.

I Landsognene holdt Sygdommen sig længst i dem, der enten stode i jevnlig Forbindelse med de angrebne Stæder, eller i hvilke en större Folkemængde er bosat inden en snever Kreds. I Skedsmoe, hvor af 13 Tilfælde de 11 vare importerede fra Christiania til forskjellige Tider, varede Sygdommen saaledes i 3 Maaneder, i Bærum 76 Dage, i Mosse-Landsogn 65 Dage, i Skouger 55 Dage og saa fremdeles ned til 1 Dag i flere Sogne, hvor blot enkelte Tilfælde indtraf.

De atmosphæriske og telluriske Forholdes Indflydelse.

Det er en i Almindelighed godtgjort Kjendsgjerning, at varm og fugtig Luft i höi Grad begunstiger saavel Fremkomst som Udbredelse af epidemiske (smitsomme) Sygdomme, hvilket ogsaa har stadfæstet sig med Cholera. De

leste og heftigste Epidemier af denne Sygdom have fundet
ted om Sommeren og Efteraaret, hvorhos paa enkelte
törre Stæder, hvor Iagttagelserne blive mindre influerede
f begrændsede locale Forholde, et directe Forhold har
det sig opgjöre mellem Epidemiens og Temperaturens
tigning, hvilket til Ex. tydelig sees i den af „College of
hysicians" udvalgte Committees Arbeider*) og de samme
dsagende Tavler med optrukne parallele Linier. At varm
uft meget begunstiger en Epidemie, finder sin Forklaring
eri, at alle Uddunstninger saavel af Jorden selv, især om
en er sumpig, som af alle paa samme spredte vegetabilske
r dyriske Legemer gaae hurtigen for sig, og da Vandet
lige virker oplösende paa disse Materier, er Fugtighedens
dflydelse ogsaa let at fatte. Man har undret sig over, at
dholdende Regn udöver en heldigere Virkning, da Fug-
gheden i og om Jordfladen da er meget stærk; men herom
med Rette bemærket, at Uddunstningerne af mere reent
and ikke kunne ansees synderlig skadelige, og at derfor
Vandmængde, der gjör Sumpe til Söer og paa andre
eder bortskyller Ureenligheder, forholdsviis virker for-
elagtigt.

Maanederne August, September og Juli have i det Hele
agt de fleste dödelige Tilfælde med sig og naar Syg-
mmen först er begyndt senere paa Efteraaret, har det
saa hyppigst været Tilfældet, at Antallet af Angrebne
r været större i den mildere Aarstid end under synkende
mperaturforholde.

Ifölge den engelske Generalregistrators Rapporter om
oleramortaliteten i England og Wales indtraf under Epi-

*) Reports on Epidemic Cholera, drawn up at the desire of the Cholera-Committee of the Royal College of Physicians by Dr. *Baly* and *W. Gull*. London 1854.

demien i 1831—1832 de fleste Dödsfald i August (2?699) og i Juli og September omtrent det halve Antal; under Epidemien i 1848—49 viste derimod September de fleste (38463), og dernæst August (29178). Af det samlede Antal Tilfælde (1341) under den her omhandlede Epidemie, Christiania med Aker uberegnet, falde omtrent 130 paa August Maaned, noget over 400 paa September, over 500 paa October og Resten paa November og December. Medtages Christiania og Aker bliver Forholdet anderledes, idet Tilfældenes Antal i August bliver omtrent 580, i September 2270 og i October 610. Herved maa dog erindres, at Sygdommen paa mange Steder först begyndte i Slutningen af September og i October. Frederikshald gav saaledes henimod 300 Tilfælde i October og Holmestrand ligeledes de fleste i October og November.

Egentlige Epidemier af Cholera under den strengere Vintertid have meget sjeldent fundet Sted, hvorimod sporadiske Tilfælde oftere have yttret sig ogsaa om Vinteren. I Breslau havde man i 1848—49 en Vinterepidemie, der varede fra October til Marts med den samme Dödelighed som de i samme Stad stedfundne Sommerepidemier,*) og i Petersburg, som i enkelte andre af Ruslands Egne, har Cholera hersket om Vinteren, hvorvel i langt mindre Grad end om Sommeren, hvorfor de russiske Læger oftere have yttret sig derhen, at Sygdommen gaaer i Vinterqvarteer. I Bergen i Norge var Epidemien 1848—49 ogsaa en Vinterepidemie. Det er saaledes vel ikke uden al Grund, naar man siger, at Cholera ikke har respecteret nogen Aarstid; men tage vi i Betragtning saavel den relative Sjeldenhed i dens Optræden om Vinteren, som dens under höiere Kul-

*) cfr. Dr. *Merckel* in Leipzig: Rückblich auf die neuen Choleraliteratur v. *Schmidt's* Jahrb. Nr. 8. 1853. S. 226 o. fl.

egrader svækkede Kraft, kommer dette Udsagn om Syg-
ommens Forligelighed med Vintertemperaturen til at lide en
anske betydelig Indskrænkning. Maaskee ligger Forkla-
ingen heller ikke meget fjern. I Bergen til Ex. er Vin-
eren ofte regnfuld og Luften forholdsviis mild, saa at der
kke er Tale om at Jordoverfladen fryser i nogen Dybde
g af denne Beskaffenhed var ogsaa Vinteren 1848—49.
igesaa er det bekjendt, at Cholera i Petersburg om Vin-
eren næsten udelukkende holder sig til de ved Nevas lave
g sumpige Bredder liggende usunde Huse, tilhörende en
rængende Arbeidsbefolkning; og underligt er det heller
kke, at lavtliggende og talrigt beboede Kjelderstuer, hvor-
nder neppe heller Jorden stivner, under den kunstige og
dsluttede Ovnstemperatur kunne underholde Sygdomsstoffet
g give Anledning til en vedvarende skjönt langsom For-
aantelse. — Hvorledes Forholdene i saa Henseende have
eeret i Breslau, er mig ikke bekjendt, men i ethvert Fald
r' det sikkert, at heftige Epidemier under stærke Frost-
ntre höre til de store Sjeldenheder, om de ellers ere
dtrufne.

Under Epidemien i Norge i 1853 vare som Fölge af
enne Varighed gjennem flere Maaneder (fra Julis Slutning
l December) atmosphæriske Omvexlinger ikke sjeldne, og
ed Hensyn til Temperaturen, er det ogsaa en Selvfölge,
den indtrædende Höst og Vinter maatte medföre en suc-
ssiv Synken, hvorvel det er sikkert, at inden den senest
grebne Egn (Modum) fik Sygdommen (26de November)
ler rettere inden dens fuldkomne Ophör, ingen Frost eller
idig Kulde havde indfundet sig, hvilket först skeete senere.
edens Epidemien var som slemmest i Christiania og Laur-
g var Atmosphæren stadig varm og Luften dertil klar og
nske stille, hvilket i Christiania vedvarede omtrent 3

Uger, i hvilken Tid ogsaa Tilfældenes Antal, der da var paa det Höieste, næsten ikke varierede. Ved dette Tidspunkt — i Midten af September — blev Luften sat i Bevægelse ved en stormende Nordvestvind, og mærkeligt nok faldt Sygdomstilfældenes Tal i det paafölgende Dögn ned til omtrent det Halve. I de paafölgende Dage steg Tallet igjen noget, men Epidemiens Heftighed var brudt, efterat den havde staaet paa samme Punkt længere end nogen af vore foregaaende Epidemier og længere ogsaa, end, mig bekjendt, Choleraepidemier i andre Lande have bibeholdt deres Acme. I Bergen var det ogsaa under Epidemien 1848—49 Tilfældet, at en stærk og kold Nordoststorm ovenpaa længere Tids mildere Temperaturforholde havde en betydelig Synken i Sygdomstilfældenes Antal til Fölge, hvorvel de senere igjen toge til. Vi kunne ikke frakjende disse Facta Betydning som Bidrag til vor Kundskab om Choleras Epidemiologie, fordi de bevise en saa hurtig Virkning af ydre almene Indflydelser, at de ikke godt ere forenelige med Formeningen om Sygdommens Afhængighed af en exclusiv Contagieforplantelse.

At Uddunstningerne under den vedholdende Varme have bidraget sit til Epidemiens Vedligeholdelse i Christiania, er ganske sandsynligt, og især gjælder dette de Dele af Byen og dens Forstæder, der ere byggede paa opdæmmet og slamopfyldt Grund, ligesom ogsaa enkelte Localiteter saavel i Christiania som andre Steder fortrinsviis have viist sig farlige derved, at mange Slags Ureenligheder og en stærk Sammenhobning af Beboere gav Anledning til skadelige Emanationer af forskjelligt Slags.

I Kjöbenhavn have nogle Naturforskere villet for en væsentlig Deel tilskrive Drikkevandet Sygdommens större og mindre Udbredning i Stadens forskjellige Dele, og da Vandet

ler for en stor Deel tages af Brönde og er mindre godt, r det vel muligt, at nogen Indflydelse maa tillægges dette; ıen i Christiania kan der ikke være Tale om en saadan Aarsag, da Vandet, hvormed saavel Byen som Forstæder forsynes, udtages höit oppe ved Akerselven og ledes gjennem rærender til Byens Vandkumme i Gaderne saavelsom i rivate Huse, hvorved Indvirkningen af den omgivende Jords landingsforholde bliver af ingen Betydenhed.

Angaaende Indvirkningen af de electriske og magnesske Kræfter i Atmosphæren kan jeg intet oplyse for vort ands Vedkommende under Epidemien, og at dömme efter et Standpunkt, vor Kundskab herom til denne Tid indtager, ave de anstillede Undersøgdelser og gjorte Erfaringer intet esultat udbragt, der kan kaldes oplysende. *Pruner-Bey* . Ægypten troer at have fundet Aarsagen til Choleraepiemier i en Mangel paa positiv Luftelectricitet, hvilket midlertid ikke finder Stadfæstelse i de under Londonnerpidemien gjorte Iagttagelser, idet man har fundet, at Lufens Electricitet kuns var negativ i 18 Dage, positiv i 147 age og manglede ganske eller var omtrent Nul i 199 Dage.*)

For at erfare, om der var nogen Samklang mellem de agnetiske Phænomeners Variationer og Choleras Gang gav rof. *Holst*,**) ved Siden af en Udsigt over de atmosphæske Forholde i det Hele, en Fremstilling af den magneske Intensitet, saaledes som den var noteret paa det astroomiske Observatorium under Prof. *Hansteens* Opsigt under en lille Choleraepidemie i Christiania i 1850, til hvilken g skal henvise dem, der maatte söge saadanne Bidrag,

*) *Merckel* l. c. S. 231.

) Actstykker om Cholera, Christiania 1851.

hvis Værd naturligviis kun kan blive reel, om Iagttagelserne blive anstillede i stor Mængde og paa mange Steder.

Sygdomsstoffets — Contagiets (Miasmets) Beskaffenhed — Incubationstid o. s. v.

Det er en noksom bekjendt Sag, at Discussionerne, om Cholera er en blot og bar epidemisk Sygdom, hvis Aarsag maa söges i Atmosphæren, eller om den er contagiös, endnu fortsættes; men da det ligger udenfor dette Arbeides Hensigt at give nogen critisk Udsigt over de forskjellige Argumenter for og imod, skal jeg her blot anföre, at det maa antages afgjort, at den norske Lægestand, forsaavidt den har yttret sig, er af den Mening, at Cholera er contagiös. Men hermed er Sagen ikke opgjort; thi for det förste antage de Færreste Udviklingen af et Smittestof som det hovedsagelige Moment med Udelukkelse af en særegen epidemisk Constitution og spontan Opkomst; og for det andet ere Begreberne om Smitte samt om Udvikling og Forplantelse af et Smittestof saa ubestemte og vaklende, at Forklaringerne herom blive væsentlig forskjellige, om de end i Realiteten ikke ere det i samme Grad, i hvilken Henseende jeg gjentagende maa henvise til Discussionerne i det norske medicinske Selskab.

Næsten Alle stemme overeens deri, at Sygdomsstoffet er af en flygtig Natur, og at det kan meddeles uden umiddelbar Berörelse, hvilket tör ansees tilstrækkeligt beviist deraf, at mange Personer ere blevne syge alene efter et kort Ophold i en inficeret Atmosphære og uden forudgaaet Berörelse med syge Individer eller deres Effecter. At en saadan Infection lettere finder Sted i usunde og trange Localiteter, hvor Luften er indsluttet og ved de Syges Ema-

tationer i höiere Grad imprægneret med det sygdomsbringende Stof, er ogsaa stemmende med Erfaringen. Det maa under saadanne Omstændigheder ansees sikkert, at Sygdomsstoffet indgaaer i Organismen gjennem Lungerne ved Indaanding, hvorefter Blod- og Nervesystem, hurtigere eller langsommere efter den individuelle Constitution, forsættes i en abnorm Tilstand. At en særegen Luftbeskaffenhed alene for sig formaaer at fremföre Sygdommen, herpaa kunne vi fra engelsk-ostindiske Militairlægers Beretninger hente bevisende Kjendsgjerninger, da det Tilfælde gjentagende har hændt, at Regimenter paa deres Marsch gjennem flere forskjellige Districter have pludselig i Löbet af en Nat i en vis Localitet faaet mange ondartede og dödelige Tilfælde af Cholera, hvorimod Sygdommen ligesaa hastigt igjen har tabt sig ved Afgangen til et andet og sundere Sted.*)

Efter nogle Lægers Mening optages Sygdomsstoffet af det peripheriske Blod- og Nervesygdom, og skal da paa en Maade kunne overföres ved Varer, Klæder og andre Slags Effecter, der have været i Berörelse og ere blevne imprægnerede med det samme Stof. Hvor langt imidlertid en saadan Meddelelsesmaade strækker sig, derom hersker der ogsaa Uenighed, idet Nogle kuns tillægge den Betydning, forsaavidt Klæder og Effecter have været i mere umiddelbar Berörelse med Syge og Döde, medens Enkelte antage, at Forplantelse kan skee ved Personer, der have været paa et angrebet Sted, skjönt uden Omgang med Syge, og uagtet de selv vedblive at være friske; og i lige Maade med Effecter, om de end ikke have været i directe Berörelse med angrebne Localiteter, naar de kuns paa anden,

*) British and Foreign Med.-chir. Review. Januar 1854. S. 20.

tredie eller fjerde Haand have været i nogen Berörelse med mistænkelige Personer eller Gjenstande. Jeg behöver ikke her at indgaae paa nogen Bedömmelse af Gehalten af de for en saadan Contagieoverförelse anförte Beviser, da dette paa andet Sted er skeet; men med Hensyn paa de practiske Livs Forholde er det af Vigtighed at fremhæve, at ingensomhelst Foranstaltninger, — de være rigoröse i höieste Grad, — ville være tilstrækkelige til at afværge en Forplantelse af Sygdommen, naar den kan skee paa den Maade. For de Personer, hos hvilke Læren om en slig indirecte Contagiemeddelelse vækker Frygt, maa det dog tjene til stor Beroligelse, at Facta i Tusindtal vise, at Samfærdsel med Personer og Varer fra angrebne Steder har i lange Tider fundet Sted med sunde Steder og Individer, uden at medföre Cholera, og at Sygdomsstoffet endog gjentagne Gange importeret ikke formaaer alene ved egne Kræfter at bevirke nogen Epidemie, men at hertil kræves andre Factorer, mod hvilke en rolig Sindsstemning ogsaa giver et godt Værn.

Det er mig en Trang ved denne Leilighed ogsaa at henvise til de i Broderlandet Sverige angaaende dette Emne i den seneste Tid udkomne Skrifter, blandt hvilke jeg fortrinsviis maa nævne en af en unævnt, skjönt ikke ukjendt, Forfatter given udmærket Fremstilling*) om Choleras Vandringshistorie, Erfaringer om Qvarantaine og Spærring o. s. v., samt dernæst et af en anseet Læge, Baron *Düben*, forfattet critisk Bedömmelse af Forholdene i Sverige, saaledes som de fremgaae af Professor *Bergs* Arbeide om

---

*) Titelen er: „Bidrag till Allmänhetens Upplysning i frågan om Spärrings- och Karantänsanstalterna mot Koleran.“ I Morgenbladet anmeldtes dette Skrift kortelig i afvigte Aar.

'holera i Sverige i 1850. Begge Skrifter have til Hensigt t omstemme Opinionen med Hensyn til de i Broderriget jængse Anskuelser om et strengt Qvarantaine- og Spærringssystems Gavn, og dette er ogsaa nu lykkedes i den irad, at vi kunne haabe i Fremtiden i vort skandinaviske iorden at enes om et ligeartet System, hvorved alle Forolde vilde vinde.

At der, som en vigtig Betingelse for Choleras som or andre epidemiske Sygdommes Udbrud hos de enkelte ndivider, udkræves en vis Disposition, er en bekjendt Sag. enne Disposition afhænger deels af den saakaldte epideiske Constitution (Combinationen af atmosphæriske og lluriske Indflydelser) og deels af den individuelle Orgasmes Beskaffenhed, ifölge hvilke Sygdomsaarsager i det ele mere eller mindre kraftigt modstaaes. Den förste, af ogle fortrinsviis benævnte, indre (almindelige) Disposition, m, til Exempel *Roche**), mener begrundet i en abnorm odcrase, maa antages i en vis Grad tilstede hos alle Indider paa et af epidemisk-ondartet Cholera angrebet Sted, et samtlige ere udsatte for den herskende epidemiske nstitutions Indflydelse eller, om man vil tale som Congionist, for Indvirkningen af det Smittestof, som er udedt i Luften og bundet til alle Gjenstande, der kunne ne som Vehikel for samme. Man seer ogsaa, at tilsyladende friske Personer ved mindre Leilighedsaarsager idseligt angribes af Sygdommen under epidemiske Forlde, og dette oftere endog ved en Epidemies Slutning, man ikke iagttager den vanlige Forsigtighed. Naar

---

*) *Merckel* l. c. S. 237.

man nu derhos taler om et Sygdomsstofs Incubation, hvorved man nærmest forstaaer Tilstanden i den Tid, som forlöber mellem dettes Optagelse i Organismen og selve Sygdommens Udbrud, er det indlysende, at man ikke godt kan opgjöre nogen Incubationstid paa et af Epidemie angrebet Sted, fordi en Incubationstilstand eller, som det ogsaa er kaldt, et latent Sygdomsanlæg i en bestemt Retning (Contagielatescens) ikke kan dateres fra nogen bestemt Dag. Undersögelserne angaaende denne Tilstands eller saakaldte Incubations Varighed maae derfor rettes paa de Tilfælde, i hvilke de enkelte Individer kuns have opholdt sig en kort Tid paa et angrebet Sted, eller til en given Tid have været i nogen Slags Berörelse med inficerede Gjenstande. De Erfaringer, man paa den Maade troer at have gjort, have ledet til den Mening, at Incubationstiden kan vare fra nogle Timer til 5 eller höist 8 Dage (*Weissbrod*), og herefter er da Qvarantainetiden noget forskjellig bestemt, (i Norge 5 Dage Reisen iberegnet og, om Syge eller Döde haves ombord, da 8 Dage fra den Tid Fartöiet er skilt fra dem), idet man for Sikkerheds Skyld har tillagt flere Dage, inden man turde erklære et af Epidemie angrebet Sted frit, — regnet fra sidste Tilfælde.

Flere Facta fra forskjellige Hold have i de senere Tider gjort det tvivlsomt, om ikke en latent Infection kan bestaae i en længere Tid end den ovenanförte; men da det i det Hele er yderst vanskeligt at faae Tiden og Maaden for et Smittestofs Optagelse i Organismen constaterede til den Grad af Evidents, som en rigorös Naturforskning fordrer for at være bevisende, er det forklarligt, at Uenighed herom og om Causalforbindelsen i de enkelte Tilfælde har fundet Sted mellem Lægerne. Jeg skal ikke heller her indgaae paa at dröfte fremmede Erfaringers Gyldighed om

enne Gjenstand; men alene fremhæve et Par Kjendsgjer-inger fra Epidemien i Norge i 1853, der tydeligt tale for, t en Sygdomsdisposition kan være latent ikke alene over Dage, men endog udover den Tid vore Bestemmelser astsætte for at erklære et Sted efter en Epidemie frit for holera, nemlig 15 Dage.

I Kjöbstaden Moss, hvor Sygdommen herskede i 115 age, indtraf fölgende Mellemrum, i hvilke ingen Tilfælde rekom: fra 3die September til 15de = 12 Dage, fra 2den il 20de October = 18 Dage; fra 5te til 10de November = Dage, og fra 13de til 23de November = 10 Dage, efter vilken Tid endnu 21 Tilfælde indtraf. De efter de frie ellemrum og navnlig efter det paa 18 Dage indtrufne ilfælde vare ikke importerede, og saaledes kan der ikke ære Tale om ny Smitte, uden, om man vil, indirecte eller ed friske Personer. Moss kunde i Fölge vore Qvaran-inebestemmelser været erklæret frie for Cholera den 18de ctober og dog var Tilfældenes Antal efter den 21de s. M., et nyt indtraf, næsten ligesaa mange som i de foregaa-nde Maaneder.

I Kjöbstaden Christiansand indtraf, som ovenanfört, kuns Tilfælde, hvoraf de 4 förste i Löbet af 6 Dage (29de ugust til 4de September) i selve Byen endte dödeligt, det var et Tilfælde (5te September) hos en Matros fra et rtöi, hvis Styrmand tidligere tilsöes var död af Cholera. n helbrededes efter Behandling paa Lazarethet fra 5te ptember til 7de; altsaa efter 2de Dages Behandling. — t 6te Tilfælde viste sig som udviklet Cholera den 29de ptember hos en Arbeider, der oftere under sit Arbeide v vaad til langt op paa Livet. Regnet fra 5te September den sidste Patient i selve Byen döde, var Mellemrummet Dage, fra 7de September = 22 Dage. Om man endnu vil

medtage 4 Dage, under hvilke Manden led af Diarrhoe, ble dog det frie Mellemrum — uden ny Importation, — omtren 20 Dage, altsaa 12 Dage længer end Qvarantainetiden ho os for et Fartöi med Syge eller Döde ombord, og 5 Dage udover det Tidsrum, der efter den Kongelige Resolutio ansees betryggende for at Sygdommen er ophört.

I Kjöbstaden Brevig, hvor Sygdommen varede i 5 Dage, faldt der imellem 4de og 6te Uge et frit Mellemrun paa 11 Dage. Man antog Sygdommen for aldeles ophört og dog indtraf senere 15 Tilfælde eller 33% af hele Antallet af Angrebne.

Disse og flere lignende Erfaringer kunne tjene som temmelig gode Beviser paa, at Qvarantainelovgivningen inte sikkert Fundament har og neppe heller faaer, naar man erindrer, at Sygdommen kan opstaae under Forholde, som altid lade Tvivl og Strid aabne, om Sygdommen i et Land eller paa et isoleret Sted er opstaaet spontant eller ved Importation. Som et saadant Exempel fra vor seneste Epidemie maa jeg tillade mig gjentagende at erindre om Sygdommens Opkomst i Spind; thi vistnok er Sundhedscommissionen og flere med den af den Mening, at Oprindelse der fortjener Navn af spontan, men det er ingenlund tvivlsomt, at exclusive Contagionister ville tilskrive de Contagieoverförelse, hvilken i saa Fald har fundet Sted pa et Individ, der kuns opholdt sig en kort Stund ombord et fra Christiania efter 11 Dages Reise ankommet Fartöi hvis Mandskab var og forblev cholerafrit, hvorhos den omhandlede Person först angrebes 11 Dage senere, altsaa 2 Dage efterat Fartöiet havde forladt et choleraangrebet Sted For den practiske Anvendelse vil det dog, som för anfört være ligegyldigt, enten den videnskabelige Forskning tale om en „Contagielatents“ af Maaneder og Aar eller benævne

)prindelsen under aldeles usikkre Causalforholde „spontan;“ hi hverken den ene eller anden Terminologie kan give)varantaine- og Spærringsbestemmelser nogen rationel ;rundvold; de blive i Virkeligheden lige illusoriske.

Kjön, Alder, Stand og Stilling.

Kjön: Af de udenfor Christiania og Aker choleraan-rebne 1341 Individer vare 663 af Mandkjön og 678 af)vindekjön. Af Mandkjön döde 447 = 67,42%, af Qvin-ekjön 450 = 66,37% af de Angrebne. Det sees heraf, t medens Antallet af Angrebne er næsten det samme for egge Kjön, dog saaledes at Overvægten falder paa Qvin-ekjönnet, bliver Forholdet omvendt med Hensyn til Döde-gheden, idet Qvindekjönnet staaer en Procent bedre. Dette :emmer med Forholdene i flere andre Epidemier; saaledes öde i London 6,914 mandlige og 7,583 qvindelige Pati-nter, og i hele England og Wales 1844—49 efter „Registrar-eneral's Report“ om Cholera: 26,108 af Mandkjön og 7,185 af Qvindekjön. Dödeligheden forholdt sig til Be-lkningen saaledes*), at af Mandkjön döde 1 af 331 og Qvindekjön 1 af 333. Paa enkelte Steder har der dog ist sig et heelt andet Forhold, saaledes til Ex. i „Nogent,“ or efter *Brochard* af 175 Cholerasyge 117 vare qvindelige**).

Forholdene under Epidemien i 1853 med Iberegning af nristiania og Aker ere fölgende:

Angrebne.		Döde.	
andkjön.	Qvindekjön.	Mandkjön.	Qvindekjön.
1896.	1898.	1267.	1227.

Mortaliteten procentviis bliver altsaa for Mandkjönnet =

*) Dr. *Gull's* Report l. c. p. 154.

*) *Schmidt's* Jahrb. p a. St. S. 230.

66,82%, for Qvindekjönnet = 64,64%. Altsaa ogsaa for det hele Antal lidt gunstigere Mortalitetsforhold for Qvindekjönnet.

Sygdommens Forhold inden visse Aldersclasser viser fölgende Tabel:

Under 1 Aar		1—10		10—20		20—40		40—60		Over 60	
Angr.	Döde	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A	D.	A.	D.
7	7	286	161	112	47	404	253	338	260	194	169

Heraf sees, at det absolute Antal af Angrebne er mindst i Alderen under 1 Aar; at Alderen fra 1—10 Aar disponerer i langt höiere Grad for Cholera end Alderen fra 10—20, og at Anlægget synes at stige med Aarene efter det 20de. Vistnok er Antallet af Tilfælde lidt större i Classen fra 20—40 end i den fra 40—60 og i denne sidste igjen större end i Classen over 60 Aar; men da der lever et större Antal Mennesker i Aldersclassen fra 20—40 end i de fölgende, i hvilke Tallet successive aftager, bliver Forholdet i Virkeligheden gunstigere i Levetidens kraftigste Alder fra 20—40 Aar. (Cfr. Prof. *Conradis* Beretning angaaende de Angrebnes Tal procentviis i Christiania.) Mortalitetsprocenten af Angrebne for hver Aldersclasse var:

Under 1 Aar	1—10	10—20	20—40	40—60	Over 60
100%	56,33%	41,96%	62,62%	76,92%	84,03%

Dödeligheden er ifölge heraf störst i Alderen under 1 Aar, som er forklarligt af den spæde Organismes ringe Modstandsevne; at den derimod er större i Aldersperioden fra 20—40, end i Perioderne fra 1—10 og 10—20, maa heller vække Forundring, da 20—40 Aars-Alderen ellers og med Rette ansees for Levetidens kraftigste. Maaskee finder dette Forhold for en Deel sin Forklaring deri, at de psychiske deprimerende Indflydelser og navnlig Frygt og

Angst for Familien gjör sig stærkere gjældende i denne Periode end i Ungdomstiden.

*Budd**) bestemmer Dödelighedsforholdet for Personer over 40 Aar til 50% og for dem under 40 Aar til 33%, hvilket Forhold relativt omtrent stemmer med vort, men absolut er gunstigere, i hvilken Henseende jeg dog maa erindre om, hvad ovenfor er anfört om Cholerastatistikens Upaalidelighed, forsaavidt den er baseret paa en ueensartet diagnostisk Opfatning.

Ved at medtage de statistiske Opgaver for Christiania og Aker udkommer fölgende Resultat for Epidemien i Norge 1853.

Under 1 Aar	1—10	10—20	20—40	40—60	Over 60
Angr. 41	659	265	1267	985	519

Forholdene blive herefter for de Angrebne de samme som nys fremstillet for Epidemien udenfor Hovedstaden. Dödelighedsforholdet af de Angrebne kan jeg ikke angive, da dette ikke er udarbeidet i Beretningen for Christiania og Aker; imidlertid er der al Grund til at antage, at ogsaa dette vil stemme med det for det övrige Land angivne Forhold.

En Sammenligning med Forholdene i andre Lande navnlig Frankrige og England viser et lignende relativt Talresultat, hvorvel der maaskee har været nogen Forskjel paa Ungdommens Ödelæggelser i Barnealderen mellem Frankrige og England. Dr. *Hervieux*, der har skrevet en Afhandling om Cholera hos Börn,**) siger, at under Epidemierne i Paris 1832 og 1849 var Antallet af Angrebne meget större i Hospitalerne

*) *Schmidt's* Jahrb. l. c. S. 230.

**) Du Choléra chez les enfans. L'Unionmédic. 24 Jan. 1854.

for Voxne. I Hittebörnshuset „Hospice des enfants trouvés" angrebes kuns 4 à 5 og i det Hele var Antallet i Byen a Cholerasyge under 15 Aar forholdsviis lidet. At Barnealderen, der ellers er meget modtagelig for flere epidemiske Sygdomme, f. Ex. Eruptionsfebre, Kighoste, Croup o. fl langtfra er det i samme Grad for Cholerasmitte, derpaa havde man ogsaa et tydeligt Beviis under Epidemien 1832 i Paris. I det store Börnehospital „Hôpital des enfants malades," indtoges saaledes over 100 Cholerapatienter, som bleve uden Forskjel blandede paa Sygestuerne med andre Patienter. Af omtrent 600 Individer, hvoraf Hospitalets Belæg bestod, bleve omtrent 8 syge af Cholera, dog ikke paa de Sale, hvor Cholerapatienter vare optagne, men paa en Afdeling belagt med scrophulöse Börn, der desuden var skilt fra det övrige Hospital ved en stor Hauge. Hertil er endnu föiet den Oplysning, at Hospitalet „Necker," der var overfyldt med Cholerasyge, ligger lige ved Börnehospitalet.

I hele England döde der i 1849*) af Cholera over 7000 Börn under 5 Aar (af Cholera og Diarrhoe tilsammen over 19000); fra 5—10 Aar over 4700; 10—15 over 2500 15—25 over 5000 o. s. v. Naar Mortaliteten beregnes efter Antallet af levende Individer i hver Aldersclasse hvilket i det nævnte Værk er udfört ved flere Tabeller viser det sig, at Cholera er meest dræbende for Individer i Alderen fra 0—5 Aar og over 55 Aar; at Mortaliteten er lavest i Alderen fra 5—15 Aar, hvorefter den gradviis og regulært stiger med Alderen, saaledes at den ved det 35te Aar er 3 Gange og ved det 55de Aar er 5 Gange saa stor som ved 10 Aars Alderen, da den er paa det laveste Punkt.

---

*) Dr. *Gull:* Report on Epidemic Cholera. l. c. p. 146.

Dette Forhold stemmer saaledes ret nöiagtigt med det hos os observerede og formodentlig ogsaa med andre Landes. Det nys angivne ringe Tal fra Hittebörnshuset i Paris i 1852 angaaer ogsaa kuns en enkelt Localitet, og hvad Dödeligheden anbelanger, da er det afgjort, at den overalt har været störst i den spæde Barnealder.

De Angrebnes Stand og Stilling. Antal af Angrebne og Döde med Forholdsangivelse p. C. sees af nedenstaaende Tabel, ved hvilken jeg dog maa bemærke, at den ikke omfatter det hele Antal Angrebne, da Opgaverne fra flere Steder have været ufuldstændige, og Classificationen ikke let at opgjöre.

Stand.	Angrebne.	Döde.	Procentforhold.
Læger	2	2	100,00 %.
Sygevogtersker og Portörer . .	34	18	52,94 -
Embedsmænd med Familie . . .	10	7	70,00 -
Handelsmænd med Familie . . .	36	30	83,33 -
Söfolk	88	47	53,40 -
Militære af Underclasserne . . .	10	9	90,00 -
Haandværksstanden	172	110	63,95 -
Gaardbrugerstanden	44	36	81,81 -
Arbeidsclassen	710	498	70,11 -
Tjenestetyende	67	34	50,74 -
Fattiglemmer	103	61	59,22 -

Mortalitetsforholdene ere, som man seer, meget forskjellige i de forskjellige Standsclasser, skjönt ikke just paa den Maade, som det nærmest var at vente.

At begge de angrebne Læger döde, kan ikke synes underligt i Betragtning af de Anstrængelser, for hvilke denne Stand under en Epidemie er udsat, og i nærværende Tilfælde er det desuden at lægge Mærke til, at den ene Læge led af Lungetæring i en saa fremskreden Grad, at han fraraadedes at gjöre Tjeneste som Choleralæge, hvilket raad han under den fölelige Trang til Lægehjælp dog ikke

vilde fölge. — Militærctaten staaer dernæst med det ugunstigste Forholdstal nemlig 90%, men da Antallet af Angrebne var lidet, tör man neppe heraf drage nogen Slutning om ugunstige hygieiniske eller individuelle Forholde for denne Stands Vedkommende. Af de angrebne Militære faldt 7 paa Frederikshalds Garnison, hvoraf de 6 döde. Handelsstanden og Gaardbrugerstanden vise en Mortalitet af Angrebne af respective 83% og 81%; ligeledes et meget ugunstigt Forhold, for hvilket jeg med Hensyn til den förstnævnte Stand ingen Forklaring kan finde; hvorimod det hvad Gaardbrugerclassen angaaer, er værdt at oplyse, at den store Pluralitet af Dödsfald traf Personer, som havde besögt angrebne Steder, fornemmelig Christiania, hvor de kommende fra andre og sundere Egne, dobbelt let inficeredes og fik Sygdommen i heftigere Grad.

Embedsstanden og Arbeiderstanden have hver et Dödelighedsforhold af 70%, hvilket vistnok ogsaa overstiger Cholerasygdommens Middelforhold. Jeg har herom kuns at bemærke, at af de Döde af förste Classe de fleste vare Börn samt enkelte Fruentimmer; og med Hensyn til Arbeiderclassen vide vi, at den stadig er værre faren under Epidemier, fordi Levevei og Levemaade afgive Leiligheds-aarsager til Sygdom i större Maalestok, end i Almindelighed er Tilfældet for de övrige Samfundsclasser.

For Haandværksstanden er Dödelighedsforholdet gunstigere end for de nys anförte Stænder, derimod ugunstigere end for Fattiglemmer, Söfolk og Tjenestetyende, hvilken sidste Classe har den mindste Mortalitet, kuns lidt over 50%. Dette forholdsviis gunstige Forhold for Tjenestefolk saavelsom for den Classe af Trængende, der daglig blive forsörgede ved Andres Omsorg og Hjælp, kan vel berettige til den Slutning, at deres Forpleining i det Hele har været god

I Prof. *Conradis* Beretning om Epidemien i Christiania
ed Forstæder og Akers Sogn er Inddelingen efter Stand
g Stilling opstillet paa en mere speciel Maade, hvorfor
i Sammenligning med Forholdene i det övrige Land först
in skee efter en Sammenstilling af disse Specialclasser i
vereensstemmelse med den, der er fulgt i nærværende Be-
tning. Et saadant Sammendrag har jeg gjort, og Resul-
tet bliver da fölgende:

Stand.	Angrebne.	Döde.	Procentforhold.
æger	1	1	100,00 %.
ygevogtersker og Portörer . .	13	10	66,66 -
ersoner af Embedsclassen iberegnet Officierer, Candidater, Studenter	56	43	76,78 -
ersoner af Handelsstanden . . .	55	38	69,09 -
öfolk	40	28	70,00 -
ilitære af Underclasserne . . .	28	16	57,14 -
aandværksstanden	342	222	64,91 -
aardbrugerstanden	33	25	75,76 -
ersoner af Arbeidsclassen . . .	1510	986	65,29 -
ienestefolk	166	91	54,81 -
attiglemmer	39	31	79,48 -
ersoner udenfor disse Classer og tildeels af ukjendt Stilling . .	123	78	63,41 -

Heraf sees, at Dödelighedsforholdet af de Angrebne i
forskjellige Samfundsclasser i Hovedstaden med Forstæder
tilgrændsende Landsogn afviger fra Forholdene i det
rige Land. Paa begge Tabeller viser Forholdet sig gun-
gst for Tjenestetyende, skjönt lidt ugunstigere for Chri-
nia end for Landets övrige Egne. Embedsstanden staaer
llere i Christiania, ligesaa Sygevogtere og Portörer,
folk og Fattiglemmer. Arbeidsclassen staaer omtrent
d samme Forholdstal paa begge Tabeller, hvorimod de
rige Classer have et gunstigere Forhold at opvise i Chri-
nia, hvilket er meest paafaldende for de militære Un-

derclasser, hvis Dödelighedsprocent er næsten 33% bedre end i de övrige angrebne Garnisonssteder.

Choleras Pathogenie og övrige pathologiske Forholde

Vor seneste Epidemie kan ingen væsentlige Bidrag give til Lösningen af flere, de specielle Sygdomsforholde vedkommende, Qvæstioner. De særegne indre Processer i Organismen, der betinge Choleras Frembrud, med andre Ord: den nærmeste Aarsag, kjendes ligesaalidt for denne som for de fleste andre epidemiske Sygdomme, og naar Nogle sætte dens Væsen i en Affection af et vist Partie af Tarmkanalen, andre i Capillærnettet af Huden, andre i Ganglion coeliacum, i Rygmarven, i Blodmassen o. s. v. er hermed Sagen lige dunkel. Med de flere Læger, der nærmest ansee Cholera som en Blodsygdom, er jeg meest tilböilig til at stemme, idet Sygdomsstoffet antageligt finder sin Meddelelsesvei igjennem Lungerne ved Aandedrættet. De ved Microscopet i Choleraudtömmelserne fundne saakaldte fungoide Legemer (*Brittan*, *Swayne*, *Budd*), hvis forskjellige Former ifölge gjentagne Undersögelser fra den seneste Tid ikke kunne antages som Evolutionsstadier af en Organisation, men meget mere som Forskjelligheder, der afhænge af Födemidlernes og Digestionens Beskaffenhed, staae ikke i noget constant Forhold til Sygdommens Forekomst hos Individerne; thi de have manglet i characteristiske Cholerafluida og derimod været fundne i Tarmudtömmelser under andre Sygdomme, ja selv i Excrementslimet hos sunde Herbivorer.

Hvorvel det endnu ikke er oplyst, paa hvilken Maade det choleriske Sygdomsstof reproducerer sig i Organismen eller til hvilke Materier i samme det er bundet, have v

dog, som ovenfor anfört, al Anledning til at troe, at et saadant Stof kan frigjöre sig og meddele Sygdommen sporadisk til andre Individer; thi til at fremföre en Epidemie eller fremvirke en spontan Fremkomst udkræves visselig andre og mere almeenvirkende ydre Momenter. Cholerastoffet kan, som andre specifike Sygdomsstoffe, optages og hvile i Organismen uden Skade gjennem længere Tid; i hvilken Henseende en sund Blodmasse og et stærkt Nervesystem spille den vigtigste Rolle; men denne Immunitet, der klarlig viser sig hos den store Pluralitet af et Steds Indvaanere under en Epidemie, er dog ikke stærkere, end at en Leilighedsaarsag kan vække Spiren og med den hele Sygdomsprocessen til Liv hos det enkelte Individ, og dette endogsaa paa en Tid, da den epidemiske Indflydelse er i Aftagende ja næsten udslukket. Det vil saaledes blive mindre rigtigt at tale om nogen Mætning af Organismen med Contagium og en heraf udledet Immunitet; derimod forklares en Epidemies Begyndelse, Culmination og Aftagen naturligere ved at antage Tilstedeværelsen af almeenvirkende Naturlove, som nærmere tilhöre den ydre Verden end de enkelte Organismer. Det er en Kjendsgjerning, at en, paa et Sted udslukket, heftig Epidemie ikke igjen opildnes uden et kortere Tidsrum, omendskjönt en livlig Communication med andre angrebne Steder og Importation af Syge fra disse finder Sted. Enkelte Individer, der komme i nær Berörelse eller Samqvem med de Syge eller med en enkelt usund Localitet, kunne vel angribes, men nogen udbredt eller heftig Epidemie vil desuagtet udeblive. I Kiew i Rusland er til Ex. det Tilfælde indtruffet, at Epidemien var forbi og i flere Uger ingen ny Patient anmeldt, da et Hospital blev belagt med nylig ankomne Soldater, hvoraf nogle havde Cholera. Sygdommen angreb i Begyndelsen

alene de tilreisende Individer, men da Sygshuset blev overfyldt, bleve ogsaa andre i samme liggende Personer angrebne, og af dem först Cholerareconvalescenter, dernæst Patienter med Syphilis, chroniske Exanthemer og andre udvendige Skader, og senere Koldfeberpatienter. I Staden selv viste sig under denne Tid intet Tilfælde. Fra vor seneste Epidemie skal jeg bringe i Erindring det Tilfælde, at Chefen for et tydsk Handelshuus paa sin Reise fra Christiania ud af Landet kom cholerasyg til Frederiksstad 23 Dage efter Epidemiens Ophör paa dette Sted, hvor han döde efterat være omhyggelig forpleiet og efter Samqvem med flere Personer, uden at noget Tilfælde der senere indtraf. Et Slags Modsætning hertil give de paa flere Steder gjorte Erfaringer, at nye Tilfælde kunne opstaae efter 2de til flere Ugers Forlöb, uden at Syge ere tilkomne andetstedsfra, ligesaa ogsaa at tilreisende Personer paa Steder, hvor Cholera har hersket epidemisk, i den paafölgende Tid ere meget udsatte for at angribes af Diarrhoe og Cholerine, medens de Hjemværende ere frie, naar de ikke udsætte sig for særlige Leilighedsaarsager. Med Hensyn paa Pathogenesen tale disse Facta mindre for Nærværelsen af et specifik-eensartet og stærkt Sygdomsstof, udgaaet fra Personer, end for Tilstedeværelsen af en almindelig udbredt epidemisk Indflydelse, der er tilbagegaaende i Intensitet.

Angaaende Sygdomstilfældenes forskjellige Former (Varieteter), Varighed, Gang o. s. v. maa jeg henvise til de fra Lazarethernes Læger givne Specialberetninger. Önskeligt skulde det være, om Lægerne og navnlig de ved Hospitalerne ansatte Overlæger udenfor Christiania ogsaa vilde tilstille os Resultatet af deres Virksomhed, hvilket hidtil ikke er skeet for Epidemien i 1853.

Choleras Forhold til andre Sygdomme.

Det er en i flere Localiteter gjort Erfaring, at Cholera
ortrinsviis trives i Malariaegne, og dette har ogsaa givet
Anledning til, at Nogle have opstillet et Slægtskabsforhold
mellem disse Sygdomme og, til Ex. *Riecke*, anseet Cholera
om en Nervelidelse grundet paa en anomal Blodcrase. Da
et er rimeligt nok, at Cholera herjer usunde Egne, er man
kke derfor berettiget til at slutte til nogen Lighed i Væsen
ned de i samme herskende Sygdomme, saameget mindre
om vi have Vished for, at Cholera kan herske epidemisk
Egne, hvor Koldfebre ikke findes eller ere sjeldne, hvilket
r Tilfældet med de fleste af de Steder, hvor Epidemien
iste sig i Norge i 1853. Forövrigt er det vel muligt, at
en epidemiske Genius, som favoriserer Cholera, ogsaa er
unstig for Vexelfebre, ligesom man har flere Exempler
a, at disse Febre ere blevne hyppigere efter Choleraepi-
emier. Noget lignende er indtruffet i Christiania, hvor
intermitterende Febre Aar for Aar have tabt sig og nu
elden observeres, men af hvilken Sygdom man i dette
raar (1854) har iagttaget flere Tilfælde. — Choleras
ægtskab med Typhus er ligeledes omtalt af flere Læger,
; herom kan vel det samme siges, nemlig at lignende
mene Aarsagsforholde begunstige begge Sygdomme; imid-
rtid kan det saakaldte Choleratyphoid ikke komme i Be-
agtning ved saadan Sammenstilling, da denne Sygdoms-
stand nærmere maa betegnes som en Fölgeaffection af en
uldendt Choleraproces, idet Blodforgiftningen endnu ved-
rer, end som nogen egentlig Typhus, hvorfra den ogsaa
lere Henseender skjelner sig. Hos Börn, ligesom under-
len hos Voxne, naar Udtömmelserne have været sparsomme

eller hurtigt standse, er denne Typhoidtilstand ofte tilstede tidligt i Sygdommen.

Efter Iagttagelser, anstillede af *Dittel* i Wien*), udelukkes iövrigt ikke Cholera af andre gjængse Sygdomme: Sindssygdomme, Typhus, Pneumonie, Tuberkulose, Syphilis o. fl. ere opregnede som Affectioner, hvormed Cholera har forenet sig, ligesom den heller ikke respecterer den puerperale Bloderase. Saavel hos os som i andre Lande ere mange Svangre angrebne, og i Almindelighed viser Cholera sig ödelæggende for dem, endog om Födsel indtræder under Sygdommens Forlöb.

I Beretningerne fra de Egne af Norge, der vare angrebne i 1853, er intet specielt oplyst angaaende Sygdommens Forhold til andre herskende Sygdomme, og det er saaledes at formode, at man i saa Henseende intet særdeles har havt at bemærke; imidlertid har jeg dog ifölge den Kundskab, jeg ellers desangaaende har erholdt, Anledning til at troe, at den ældre Erfaring har stadfæstet sig ogsaa for Choleras Vedkommende, at nemlig andre Sygdomme traadte i Baggrunden, medens Epidemien var heftig, en Kjendsgjerning som for en Deel vistnok forklares af Sindsstemningens (Innervationens) ved Epidemiens Beskaffenhed bestemte Retning. Et herhen hörende Factum vil jeg ikke undlade at omtale, skjönt det maa være uvist, om det staaer i nogen Aarsagsforbindelse med Choleraepidemien. I Christiania og Forstæder herskede i Löbet af det hele Aar för Choleras Udbrud „Variolæ,“ om just ikke som udbredt Epidemie, saa dog stadigen med saamange Tilfælde, at et lille Koppelazareth altid var belagt. Denne Sygdom ophörte aldeles, medens Choleraepidemien stod paa, men indfandt

*) *Schmidt's* Jahrb. l. c. S. 248.

sig igjen strax efter dennes Ophör og viste sig fremdeles med flere Tilfælde i næste Halvaar. At den herskende Choleragenius herved har gjort sin Magt gjældende, synes paatageligt; men dermed er det ikke afgjort, at disse Sygdomme udelukke hinanden paa Grund af de organiske Processers Uforligelighed, hvorom jeg heller intet veed at oplyse fra andre Lande.

Therapie.

Gives der da intet Middel mod Cholera? saaledes spörger ofte den Ulægekyndige, og Svaret maa hertil falde derhen ud, at ingen for en Pluralitet af Tilfælde passende og virksom Behandlingsmaade endnu er funden mod den udviklede ondartede epidemiske Cholera. Heri ligger dog intet usædvanligt eller særeget for denne Sygdom; thi for mange andre ondartede epidemiske Sygdomme, der have herjet Landene, har det samme gjældt og vil fremdeles komme til at gjælde, hvor den herskende Sygdomsgenius eller nærneste Sygdomsaarsag er saa ondartet, at den som en heftig Gift inficerer den for samme modtagelige Organisme og hurtigt forandrer de organiske Blandingsforholde paa en saadan Maade, at de blive uskikkede som Betingelser for en fortsat Levevirksomhed, og med det samme ogsaa for Indflydelsen af Medicamenter, der nödvendigviis kræve en vis Grad af organisk Liv for at kunne optages i Organismen og virke. Hermed vil dog Ingen have udtalt den Mening, at vi ikke tör haabe paa at finde mere virksomme Behandlingsmaader, end de mange hidtil prövede i det Hele have viist sig at være; nei visselig ikke! Den videnskabelige Forskning standser aldrig, og med Hensyn til Cholera er den mere livlig og, med Stötte af vor Tids Forskningsmidler, ogsaa mere grundig, end Tilfældet har kunnet være ved

Studiet af forbigangne Tiders Epidemier. Men denne Forhaabning kan dog ikke ventes realiseret videre end til e vist Punkt under heftige Epidemier, da, som anført, Sygdomspotentserne ere vedvarende og paavirke en stor Mængde Individer, hvis Modstandskraft er mere eller mindre svag og tilböielig til at afficeres af skadelige Indflydelser.

Da den ondartede Cholera trængte ind i Europa, vare vi fra lange Tider tilbage vel bekjendte med en Sygdom der i ydre Phænomener havde stor Lighed med denne asiatiske Plage, og som ogsaa var benævnt europæisk elle godartet Cholera. Denne Sygdom har til Trods for de truende Udseende, den i heftigere Grad antager, viist sig let helbredelig med Campher og Opium, og det var naturligt at man strax forsögte de kjendte Midler ogsaa i den nyankomne epidemiske Cholera, men da Nytten her blev ringe tyede man efterhaanden til Forsög med en Mængde forskjellige Methoder og Midler, hvis relative Værd det ikke ligger i Planen for denne Redegjörelse at omhandle.

Siden den asiatiske Cholera er bleven hjemme i Europa forekommer der ikke sjelden sporadiske Tilfælde, der bære fuldkomment Præg af denne Sygdom og hyppigere ende dödeligt, end vi vare vante til at see ved hjemlandsk Cholera Denne Vanskelighed ved med Bestemthed at angive, om de enkelte Tilfælde tilhöre den saakaldte asiatiske eller den europæiske Cholera er fremhævet af Flere, og det er tydelig nok, at Curabiliteten ikke heller herfor giver nogen paalidelig Prövesteen, da det i de senere Aar meget ofte hænder, at ikke faa Tilfælde faae et dödeligt Udfald, uden at derfor nogen Epidemie paafölger. I store Byer, til Ex. i London, indtræffe aarlig udtalte Tilfælde med Riisvandsudtömmelser og endog Suppression af Urinafsondringen i flere Dage, uden at man vover at erklære saadanne Til-

ælde for asiatisk Cholera*); det er saaledes ikke alene ntensiteten og Mortaliteten, men Udbredningen af Sygdommen, man faaer at rette sig efter ved Erklæringer om Udrruddet af epidemisk Cholera, da hverken de enkelte Sygomstilfældes Phænomener og formeentlige Smitteevne eller eres Modtagelighed for Behandling kan afgive nogen Maaestok for Bedömmelsen. Paa Grund af denne sidste Omtændighed, at ogsaa Therapien lader os i Stikken som et iagnostisk Hjælpemiddel, bliver det umuligt nöiagtigt at bestemme den rette Tid, naar Qvarantainelovgivningen skal omme til Anvendelse. Man kommer i Virkeligheden for .eent med Erklæringen, fordi man ikke forsvarligviis kan omme för, og frit Samqvem finder Sted med Steder anrebne af Cholera; Qvarantainesikkerheden bliver en Illusion f denne Grund, som den desuden er det af flere andre.

Omendskjönt den curative Behandling af den ondartede pidemiske Cholera i det Hele er uheldig, idet — selv under ildere Epidemier — neppe over det halve Antal angrebne ndivider helbredes, naar Sygdommen er fuldt udviklet, kan et dog ikke siges at Kunstens Hjælp er saa lidet mægtig, om den ved förste Betragtning synes at være. Vi maae emlig stadig mindes, at Cholera, saa heftig en Sygdom en end er, i Pluraliteten af Tilfælde forudgaaes af en iarrhoe, som i Regelen lader sig helbrede ved passende ehandling, og hvorved den virkelige Sygdom forebygges.

Efter de Erfaringer, der ere gjorte i den seneste Epiemie, har Diarrhoe viist sig hos over Halvparten af de ngrebne fra een til flere Dage för Udbruddet af udtalt Chora, hos Nogle gik lös Afföring forud kuns nogle Timer, g hos en endnu mindre Deel af de Angrebne udbröd

*) Cfr. en Beretning af Dr. *Parkes* i Medic. Gaz. Febr. 1850. S. 305.

Sygdommen pludseligt uden Forbud. Det fölger af sig selv, at kuns de förste Slags Patienter kunne blive Gjenstand for en præventiv Behandling; men den er hos disse ogsaa saa virksom, at man, da en större Deel maa regnes som hjemfalden til udviklet Sygdom under Choleraepidemier, naar ingen Behandling anstilles, vel kan paastaae, at Hjælpen ved Medicamenter yder stor Nytte.

Om prophylactiske Forholdsregler under Choleraepidemier er der skrevet adskilligt, og endnu mere talt, som naturligt er, da Folk gjerne ville saameget muligt præservere sig mod denne farlige Sygdom. Det sikkreste Præservativ er upaatvivleligt et freidigt Sind, en god Legemsconstitution og i det Hele en ordentlig Levemaade; men da man ikke kan faae det förste Reqvisit fra Apotheket, ikke erhverve det andet i Hast, og en betydelig Forandring i Levemaaden, om der ellers er noget at önske i saa Henseende, let endog kan medföre Skade, har man sögt at modvirke den epidemiske Indflydelse eller Smitte deels ved at undgaae enkelte Nydelser, der fortrinsviis ansees som skadelige, i hvis Sted man igjen har sat andre, som antages styrkende for Tarmkanalen og desuden for Nervelivet, deels ved med ængstelig Nöiagtighed at holde sig borte fra ethvert Samqvem med angrebne eller mistænkelige Localiteter og Personer.

Angaaende Nytten af at undgaae Nydelsen af svært fordöielige Sager og især saadanne, som antageligt virke stærkt paa Tarmenes Afsondringer, er der neppe nogen Uenighed, og det er saaledes vistnok rigtigt, at man i det Hele er bange for Nydelsen af Frugt og for Afföringsmidler. Imidlertid er det en Kjendsgjerning paa den anden Side, at ogsaa i disse Henseender Ængsteligheden overdrives og bliver skadelig. Moden Frugt anseer jeg saaledes med flere

uger paa ingen Maade skadelig, naar den nydes med
aade ved Siden af en ellers sund Föde og, om det er
ladt at nævne mig selv, da har jeg under Choleraepide-
ien, skjönt min Natur er meget tilböielig til Diarrhoe,
fundet mig særdeles vel ved daglig at nyde Frugt og de
edvanlige Grönsager i maadelig Qvantitet. Paa samme
aade troer jeg, at Afföringsmidler, om en Person ellers
vant til at bruge saadanne af en vis Beskaffenhed og
rved befinder sig vel, meget godt kunne bruges under
Choleraepidemie, ja at de bör bruges, naar Naturen
ke gjör sin Tjeneste frivillig, — hvilket forresten ofte
Tillældet under en Epidemie, ifölge den til Underlivsor-
nerne fortrinsviis rettede Innervation, — fordi flere Dages
ostruction, der skal hæves ved Afföringsmidler, ofte plud-
igt aflöses af en Diarrhoe, der mere end een Gang er,
er hos ængstelige Individer, overgaaet i virkelig Cholera.
Blandt de forskjellige prophylactiske Midler, der hos
ere brugte i den Hensigt at styrke Digestionen og Livs-
aften og fölgelig formindske Modtageligheden for Syg-
m, indtager Nydelsen af spirituöse Drikke den överste
ads. De lavere Samfundsclasser tog sin Tilflugt til Bræn-
viin, de i pecuniær Henseende bedre situerede brugte
ere Portviin, af hvilke Drikke Nydelsen meget ofte gik
er til Misbrug. Det er saaledes factisk, at en Mængde
rsoner under Choleraepidemien daglig befandt sig under
paatagelig Indflydelse af Alcoholen, hvis Virkning man
ede velgjörende, deels fordi den dövede Frygten eller,
n den ogsaa benævnes, den eiendommelige Fölelse af en
ire angstfuld Uroe, deels fordi man antog den i Reali-
en præventiv. Da imidlertid den förste fölelige Virkning
Spirituosa, den nemlig at incitere Nervesystemet (Hjer-
ns og Underlivets) taber sig i directe Forhold til Brugen,

hvoraf Fölgen er Trang til större Portioner, bliver det le
forklarligt, at Brugen tog til med Epidemiens Heftighed og
Varighed. Naar Lægerne havde tilraadt eller tilladt, a
Personer, af hvem de consuleredes, daglig tog 1 à 2 Gla
Portviin, hændte det sig ikke sjelden, at denne Dosis be-
tydelig oversteges; ja det gik, som jeg har hört, endog
saavidt, at enkelte Individer i den Tanke ret at iagttage en
grundig Prophylaxe, nöd i Dagens Löb 10—12 Glas. Flere
Personer, der under den langvarige Epidemie tilsidst ikke
fandt den vanlige Opmuntring eller Beroligelse ved Viin, tyede
til det rene Brændeviin, og det gik saaledes ttl endog med
Individer, der ellers aldrig nöd denne Drik. En beklagelig
Fölge heraf har det været, at den daglige Brug af Bræn-
deviin aabenbart er tiltaget siden Choleraepidemien.

At Læger i Sygdomstilfælde forordne Spirituosa, naar
de ansee dem gavnlige, vil Enhver billige, og det kan vis-
selig ikke falde mig ind i mindste Maade at sige noget
herom, om jeg end for min Part hylder den Mening, at
Maalet i Almindelighed lige godt kan naaes uden disses
Brug; men hvad jeg ikke let kan forlige mig med er, at
dagligdags Brug af Brændeviin er tilraadt sunde Personer
under Epidemien, og dette endog til saadanne, der ikke
vare vante til Spiritus, derfor nödigen gik ind paa denne
Slags Styrkelse og heller havde modtaget en anden pro-
phylactisk Behandling, om den var bleven dem buden.
Denne Bemærkning gjælder vistnok nærmest Brændeviin,
men den finder efter min Opfatning ogsaa for en Deel sin
Anvendelse paa Nydelsen af hede Vine, forsaavidt de til-
raades som en fortrinsviis gavnlig Nydelse under en Cho-
leraepidemie, hvilket omtrent vil sige det samme, som at
anbefale denne til dagligt Brug uden særligt Hensyn til de
enkelte Individers Natur som Indication for Brugen. Den

irkning, man söger eller hovedsagelig kan vente at finde
os de hede Vine, er vel nærmest at tilskrive den i dem
deholdte Alcohol, thi Garvestoffet, de plantesure Salte og
induften maae antages af underordnet Betydning, og kunne
ethvert Fald lettelig erstattes ved andre Midler. Det er ogsaa
nske vist, at den egne Fölelse af Varme i Mavegruben samt
erneincitationen just ere de Virkninger, der strax med et
igs Velbehag bemærkes efter Nydelsen af stærk Viin, aldeles
ighed med Brændevinets Effect; men da denne Fölelse af
lbehag er kortvarig, maa Nydelsen repeteres og Qvan-
eten foröges, naar Vanen har svækket Virkningen. Med
dre Ord: Brugen bliver altfor let til Misbrug, fordi Enhver
ör sin egen Fornemmelse til Maalestok for hvad der be-
ves, uden at Lægen herom adspörges, og Enderesultatet
ver mindre godt. Man vil maaskee sige, at disse Be-
erkninger nærmere ere Udtryk af Venskab for Afholds-
ormen end af en Læges Anskuelser; men dette maa jeg
aa Fald benegte, da de ganske ere fremgaaede af den
fatning, jeg som Læge har dannet mig.

Forövrigt skal jeg ikke fragaae, at det Önske ofte op-
aer hos mig, at Lægerne, der bedst af Alle forstaae at
dere de fordærvelige Fölger af Brændevinets Misbrug
Individet, og ligesaa godt som nogen Anden ogsaa den
samme fölgende Fordærvelse for de kommende Genera-
ner og for Staten, vilde benytte deres Indflydelse og
ling til at hjælpe denne Afholdsreform, af hvilken vi vel
haabe i Længden de samme gode Fölger, som af alle
ire til Samfundets Lykke sigtende religiöse og moralske
træbelser, skjönt vi aldrig kunne haabe paa Fuldkom-
nhed som Resultat.

Blandt de prophylactiske Midler, som jeg forsögte under
demien, var Chinin efter min Erfaring det bedste, fordi

det har en mere varig styrkende Virkning paa Vitaliteten Jeg forskrev dette Medicament oplöst i fortyndet Svovlsyr med Tilsætning af ætherisk Valerianatinctur eller Campher draaber og som oftest lidt Laudanum, saaledes at 20 à 3 Draaber af Blandingen indeholdt fra 1—3 Gran Chinin o 1 à 2 Draaber Laudanum, hvilken Dosis gaves nogle Gang daglig. Hos flere Personer, der lede af Beklemmelse fo Brystet, Svindel, Mathed med Svedning og Mangel paa Nat tesövn, virkede Brugen af dette Middel særdeles godt, id den indre Uroe og Nervesvækkelsen tabte sig og Sind blev freidigt. For Personer, der vare tilböielige til Diarrho eller frygtede samme, anvendte jeg en Pille-Sammensætnin af Jernsalte (Ferrum muriatic. og sulphuric.) med bittre o aromatiske Extracter, hvortil ogsaa efter Omstændighedern sattes lidt Extract. opii.*) Under den daglige Brug her kunde jeg selv saavelsom flere andre, der brugte Midle uden Skade nyde Frugt, ligesom en Tilsætning af lidt affö rende, om dette behövedes, virkede mildt. Jeg har ikk villet tilbageholde disse Oplysninger, men jeg skal ikk driste mig til at bede dem optagne som nogen bestemt An befaling. Jeg har ved dem befundet mig vel i min Virk somhed, men jeg tvivler ikke paa, at enhver Læge, so virker med Tillid i sin Practik, vil ved en passende psy chisk Behandling i Forbindelse med andre styrkende o beroligende Midler, om saadanne ansees fornödne, naae s Maal saa godt som Nogen, og naar vi fra Udlandet saa of læse store Ord om Resultatet saavel af en prophylactis

---

*) Den samme Pillemasse brugte og bruger jeg oftere i Diarrho dilueret i Vand i smaae Lavementer paa omtrent et Par Drachme hvilke let beholdes og kunne gjentages flere Gange daglig eft Behovet.

om curativ Behandling, vide vi meget vel, at en stor Deel
heraf er Ordgyderie.

Med Hensyn til den Sikkerhed, som det giver at afholde sig fra al mistænkelig personlig Samqvem eller at flytte bort fra formeentlig inficerede Localiteter, har ogsaa den seneste Epidemie hos os givet nogle Bidrag til Bedömmelse, og de ere i det Hele analoge med dem, vi have fra Forholdene i andre Lande. Enkelte Personer troede saaledes at kunne hindre en formeentlig Smitteindflydelse ved scrupulöst at afsondre sig fra Samqvem med Udenverdenen; men efter hvad vi herom have erfaret, gik dette galt for flere, idet de tidligere eller senere i Epidemien angrebes af en dödbringende Cholera, og dette finder en naturlig Forklaring deri, at de ikke kunde afsondre sig fra Indvirkningen af den epidemiske Constitution eller, — som det af Andre vil siges, — fra en indirecte Smitteoverförelse igjennem flere sunde Mellemled. Kommer nu hertil den Livskraften svækkende Angst og Spænding, som en saadan i længere Tid fortsat Isolering under en Epidemie medförer, bliver det ogsaa forklarligt, at de lettere bukke under, end om de havde kunnet i en friere Sindsstemning omgaaes Bekjendte og Venner. Andre ansaae det rigtigt, naar et Choleratilfælde indtraf i det Huus, de beboede, at flytte hen i en anden Bolig, hvilken Maade at söge Præservation paa ogsaa fandt Stötte i enkelte Lægers Mening. Det er dog tvivlsomt, om denne Forsigtighedsregel er mere nyttig end den strænge Afsondring; thi alle saadanne ved Skræk foraarsagede hurtige Udflytninger ere fortrinlig skikkede til at disponere ikke alene de Bortfarende selv, men ovenikjöbet de i et Huus tilbageværende Familier for Sygdom. Raadspörge vi de herom gjorte Erfaringer, faae vi ogsaa et mindre gunstigt Resultat ud, da enkelte fra

Huus til Huus flyttende Familier ikke formaaede at undflye Sygdommen; medens det er oplyst ved mange Kjendsgjerninger, ligeledes anförte under Discussionerne om Cholera i vort medicinske Selskab, at i Huse, som i hygieinisk Henseende vare gode, sjeldent forekom mere end eet Tilfælde, uagtet de vare beboede af flere Familier. Cholera gjör, som bekjendt, ofte heel bizarre Spring, medens den skaaner de nærmeste Omgivelser. At den i Modsætning hertil ogsaa ofte angriber mange Personer i samme Huus er vist; men i Almindelighed skeer dette kuns under hygieinisk-slette Forholde, ved hvis Medvirkning den epidemiske Indflydelse forstærkes, saaledes at den ogsaa rammer dem, der ikke besidde nogen stor individuel Disposition og som under bedre ydre Forholde vilde været forskaanede. Udflytning af sundt situerede Boliger synes efter Erfaring saaledes mere skadelig end gavnlig.

Endelig tye en Deel Personer, som dertil have Evne og Leilighed, i deres Frygt til det Expedient under Epidemien at reise bort til længere fraliggende Egne, og forsaavidt den angstfulde Tilstand, hvori flere befinde sig, ikke paa anden Maade kan bekjæmpes, maa en saadan Omforandring af Opholdssted antages hensigtssvarende. Imidlertid kan det ikke fordölges, at Exemplet er mindre godt, da den Omstændighed, at de mere formuende eller i anden Henseende indflydelsesrige Samfundslemmer fjerne sig i Farens Tid, svækker Modet og Kraften i den Commune, de forlade, hvorimod intet opretholder de mindre heldigt situerede Samfundsclassers Styrke bedre end en personlig Deeltagelse fra deres heldigere stillede Samfundsbrödre.

En Epidemie bör i det Hele bæres med Resignation, om ikke Ulykken skal fordoble sig og det tilskikkede Onde medföre fordærvelige Fölger baade i Prövelsens Tid og

enere. En farlig Folkesygdom er en Prövesteen for Manges
indsstyrke og Hengivenhed som Modsætning til den lavere
goisme, og da vi neppe kunne haabe at undgaae gjentagne
holeraepidemier, skulle vi vel Alle önske, at dens Virk-
inger maatte blive ikke blot en Vækkelse for den indivi-
uelle Selvbevarelsesdrift, men ogsaa for höiere og bedre
ölelser. Beklageligt vilde det derfor ogsaa være i höi
rad, om denne Sygdoms hyppigere Forekomst heller skulde
ene til at forstærke end formindske Brændevinets Indfly-
else udover en kommende Generation.

Det med denne Beretning fölgende Kart, der omfatter Norges 4 sydlige Stifter, viser Choleras Udbredning i 1853.

Den under Byernes Navne lagte sorte Streg betyder, at Cholera herskede der i 1853, de overliggende Streger betegne tidligere Angreb af Sygdommen.

De med Nummere betegnede Præstegjelde, der vare angrebne i 1853, ere samtlige rödt overströgne.

KART
visende
Choleras Udbredning
i
NORGE
1853.
Præstegjeld angrebne af Cholera:
1 Næsodden
2 Kraakstad
3 Aas
4 Vestbye
5 Enebak
6 Skedsmoe
7 Nittedal
8 Sörum
9 Gjerdrum
10 Ullensaker
11 Næs
12 Eidsvold
13 Onsöe
14 Raade
15 Glemminge
16 Spydeberg
17 Rakkestad
18 Askim
19 Edsberg
20 Trygstad
21 Borge
22 Skjeberg
23 Berg
24 Idde
25 Aremark
27 Modum
28 Eger
29 Lier
30 Röken
31 Hurum
32 Hole
33 Norderhoug
34 Skouger
35 Sande
36 Bolne
37 Ramnæs
38 Borre
39 Semb
40 Stokke
41 Sandherred
42 Hedrum
43 Tjölling
44 Brunlaugnæs
45 Spind
Byer angrebne af epidemisk Cholera:
Christiania
Drammen
Moss
Holmestrand
Fredriksstad
Fredrikshald
Laurvik
Fredriksværn
Brevik
Christiansand
N. Bergenhuus Amt
S. Bergenhuus Amt
Christians Amt
Hedemarkens Amt
Buskeruds Amt
Akershuus Amt
Smaalehnenes Amt
Bratsberg Amt
Nedenæs Amt
Lister Mandals Amt
Bergen
Stavanger
Egersund
Flekkefjord
Farsund
Mandal
Christiansand
Lillesand
Grimstad
Arendal
Risöer
Kragerö
Langosund
Porsgrund
Skien
Kongsberg
Drammen
Hönefos
Christiania
Bærum
Dröbak
Moss
Horten
Tönsberg
Sandefjord
Laurvik
Fredriksværn
Fredriksstad
Fredrikshald
Kongsvinger
Hamar
Lillehammer
Lougen Elv
Laugen Elv
Glommen Elv
Randsfjorden
Bæina Elv

›rhandlinger i det medicinske Selskab i Christiania om Forplantelsesmaaden af Cholera.

Faye udbad sig Tilladelse til at omtale Forplantelses-aaden af Cholera, ikke alene i den Hensigt at betragte gen paa Grund af dens videnskabelige Interesse, men saa for at man muligens kunde komme overeens om, orledes man burde forholde sig ligeoverfor Publikum, for te at give Anledning til en unödig og for det Visse ska-lig Frygt. Som en Oplysning, *F.* troede at burde forud-kke, meddelles, at Medicinalcommitteen i Anledning af gle Demonstrationer angaaende Spærring, som fandt Sted hristianssand, havde i en skriftlig Forestilling udtalt den rmening, at det epidemiske Moment var det Hovedsagelige Udbredelse ved Smitte af underordnet Betydning, hvorfor ærring maatte antages aldeles forkastelig. Med Hensyn Sygdommens Oprindelse i Christiania havde han hört, Enkelte antog den indfört, hvilket han dog for sin Part r de Data, han havde hört opgive, ansaae for usandsynligt, n om hvilken Sags Detailler Andre formeentlig kunde e nærmere Oplysning, da han selv ikke havde været i istiania paa den Tid. At Sygdommen under seneste demie i Christiania viste sig af en större Udbredning,

A

gium fra Person til Person, og af lignende Facta have vi mange fra flere andre Lande, saasom Sverige, Rusland, England og Frankrige. I 1831 t. Ex. herskede Cholera i alle Havne ved det hvide Hav lige til Kola, nær den norske Grændse, og det hændte oftere, at Fartöier, der endog havde havt Syge og Döde ombord, kom til Finmarken efter et Par Dages Seilads, men aldrig indtraf et eneste Tilfælde paa Qvarantænehavnen Hammerfest eller forresten i Finmarken, hvor *F.* dengang virkede som Læge. Oftere har ogsaa Sygdommen raset paa den ene Side af en Flod uden at udbrede sig til den anden Bred, uagtet Communicationen har været livlig. I Paris har Sygdommen hersket som udbredt Epidemie 2 Gange, hvoraf den seneste i 1849 meget stærk, men den har ikke forplantet sig nogen Gang til Versailles, uagtet Forbindelsen mellem disse Steder som bekjendt er meget livlig, og en Masse af Mennesker paa Jernbanerne daglig reiste til sidstnævnte Sted. Med disse og flere lignende Erfaringer for Öie maatte *F.*, ligesom han udtalte det i 1850, ansee det i höi Grad önskeligt, om Lægerne, uanseet deres forskjellige Anskuelser om Contagiets Intensitet, kunde enes om saavidt mulig at nedstemme Contagiefrygten, der virker meget deprimerende paa Nervesystemet og foröger Modtageligheden for Sygdommen. Det er en sand Bemærkning, at allerede den officielle Erklæring om, at et Sted er smittet af Cholera, volder en höiere Grad af Sygelighed. Med Smittefrygten fremvoxe ogsaa ofte de egoistiske Fölelser i den Grad, at man saare let forfalder til en mindre human Fremgangsmaade i det sociale Liv, og *F.* troede, at det var under en ubevidst Trang til en höiere Anskuelse, at Folk med Glæde modtog Oversættelsen af *Pfeuffers* Skrift om Cholera, der gjör den aaben-

bare Nytte at gjengive Folk en religiös Hengivenhed og Tro paa en höiere Styrelse.

Conradi. Prof. *Faye* har i sit Foredrag væsentlig taget Hensyn til Cholera-Sygdommens Maade at udbrede sig paa, efterat den engang er optraadt paa et Sted; og denne Qvæstion er af Vigtighed især med Hensyn til den Indflydelse, den kan have paa de enkelte Individers Forhold til hverandre. Et andet Spörgsmaal, som stadig har været Gjenstand for Controverser, er, hvorledes Cholera paa de forskjellige Steder fra först af opstaaer, om den nemlig kan opstaae spontant, eller om den nödvendig maa indbringes fra et andet Sted, altsaa ved Smitte. Ogsaa dette Spörgsmaal er af störste Vigtighed, fornemmelig med Hensyn til de Foranstaltninger, Statsstyrelsen kan finde sig beföiet til at iværksætte. Den sidste Epidemie har vistnok ligesaa lidt som nogen foregaaende givet os evidente Beviser i denne Henseende, men den har dog leveret Facta, som fortjene Opmærksomhed. Skal Sygdommen antages at være udbragt ved Smitte, maa den være kommen fra Danmark; nogen anden Vei kan der ikke være Tale om. Det eneste Factum, som i denne Henseende kan paaberaabes, er Fölgende. Löverdag den 16de Juli gik Dampskibet Nordkap i sin sædvanlige Route fra Christiania til Helsingöer; Kjöbenhavn blev nemlig ikke anlöbet, da det var erklæret smittet af Cholera. En af Mandskabet ombord havde ved Udreisen fra Christiania Diarrhoe. I Helsingöer, hvor Cholera dengang ikke var udbrudt, men som havde fri Communication tillands med Kjöbenhavn, vare nogle af Skibsmandskabet iland, men ikke den nys nævnte Person. Ingen af Besætningen var paa Tilbagereisen eller senere syg, undtagen den samme Mand, som vedblev at have Diarrhoe, men ikke stærkere, end at han gik oppe og forrettede

sin Dont. Da imidlertid Diarrhoeen ved Tilbagekomsten til Christiania, Fredag den 22de Juli, vedblev, lod Skibschefen ham indlægge paa Rigshospitalets medicinske Afdeling, hvor han efter faa Dage var helbredet, og hvorfra han gik ombord paa Fartöiet, da det atter returnerede til Christiania, Fredag den 29de Juli. Det maa bemærkes, at det Værelse, hvori denne Mand laae, er i anden Etage i den forreste af Hospitalets Bygninger, som vender mod Agersgaden. Nu hændte det sig, at en gammel Kone, som var opereret for graa Stær, som laae i Hospitalets chirurgiske Afdeling i 3die Etage af den bageste Bygning, der ligger omtrent 100 Alen fjernet fra den forreste, Söndag den 24de Juli blev efter et mildt Laxeermiddel angrebet af en stærk Diarrhoe, som under hurtig Synken af Kræfterne og Collaps endte med Döden den paafölgende Dag. Section blev ikke tilladt, og man havde i dette Tilfælde endnu ingen videre Tanke om Cholera. Konen laae forövrigt paa Grund af hendes Tilstand alene i et mörkt Værelse, og besögtes kun af Lægerne ved den chirurgiske Afdeling, samt af hendes Mand og den Kone, der vartede hende op. 26de og 27de Juli forekom intet mistænkeligt Tilfælde, men den 28de angrebes en Kone, som boede nederst i Kirkegaden, af vel charakteriserede Cholerasymptomer og döde samme Dag. Dette Fruentimmer havde jævnlig været brugt til at skure Gange og Trapper paa Rigshospitalet, men det er ikke oplyst, om og i hvilke Dele af Bygningerne hun i den sidste Tid havde havt saadant Arbeide. Den 29de bleve atter to af de paa Rigshospitalet liggende Patienter angrebne, af hvilke den ene laae i et Værelse ved Siden af det, hvori Manden fra Nordkap var indlagt, den anden temmelig langt fjernet derfra. Den 30te et nyt Tilfælde paa Rigshospitalet, og samme Dag et i en af Forstæderne (Vaterland). Indtil

len 13de August, da det sidste i Rigshospitalet selv opstaaede Tilfælde indtraf, altsaa i 20 Dage var Antallet af le Angrebne i Hospitalet 9, af hvilke kun 1 blev helbredet. Til samme Tid var Antallet af de Angrebne i Byen og Forstæderne 12. Dette er Historien om Sygdommens Begyndelse her i Byen. Vil man efter dette antage den ndfört ved Smitte med Manden fra Nordkap, da maatte nan have en ubegrændset Tro til Smittens Magt, idet den la ikke alene maatte tænkes at være overfört af fuldkommen unde Individer, men ogsaa at have passeret uden at fremringe nogen mærkelig Virkning gjennem 5 eller 6 saaanne, forinden den fandt for godt at vælge sit Offer. En aadan Udbredningsmaade af en smitsom Sygdom er aldeles lden Analogie, og kunde den tænkes mulig, vilde den delukke ethvert Spörgsmaal om ved Spærring eller Qvarntæne at forhindre Smittens Indtrængen.

Undersöger man dernæst, hvorledes Sygdommen greb m sig, efterat den var opstaaet, vil der findes Meget, som ıler mod nogen betydelig Smitteevne. Naar man seer ygdommen opstaae i et Sygehuus med henimod 300 Paenter, hvoraf en stor Deel daarlige, svage, slet nærede ıdivider, liggende paa tildeels overfyldte Sygestuer, og en ikke destomindre kun angriber 9 Personer i Löbet af 0 Dage, og derpaa ophörer, synes det at være liden Grund l at tænke paa stærk Smitte. Vanskeligt skulde det ogsaa, om *Faye* har bemærket, blive at forklare, hvorledes Chora, hvis dens Smitteevne var saa stærk, i den ene Epiemie kan komme til at gribe saa overmaade stærkt, i den ıden saa overordentlig lidet om sig under forövrigt tilyneladende aldeles lige Forholde, hvorimod dette synes anske naturligt, naar man tænker sig Sygdommens större ller mindre Udbredning væsentlig betinget ved den epide-

miske Constitutions Indflydelse. Er denne Indflydelse ringe eller slet ikke tilstede, vil Sygdommen enten kun optræde som en ubetydelig Epidemie, som i Christiania i Aaret 1850, eller den vil, om ogsaa et Par Tilfælde et eller andet Sted vise sig, hastig uddöe, saaledes som det var Tilfældet i 1853 i Christianssand, Dröbak og flere Steder.[1]

Hjort gjorde opmærksom paa, at han allerede i de sidste Dage af Juni Maaned havde under Behandling 3 Tilfælde, som vilde have været medregnede til Cholera under en udviklet Cholera-Epidemie. Den 27de Juni om Middagen blev nemlig en Embedsmand, der for Sommeren boede paa sin Lökke i den vestre Deel af Agers Sogn, angrebet af Diarrhoe og Brækning tilligemed voldsomme Kramper i alle Extremiteter og selv i Truncus; henimod Aften indtraadte fuldkommen Collaps, og han döde Kl. 3 næste Morgen. Ved Obductionen, der næste Dag blev udfört, viste sig de sædvanlige Forandringer ved Cholera-Lig, navnligen va Hjertet og de store Blodkar fyldte med tjæreagtigt Blod. Til samme Tid blev en Huusmand under Gaarden Blindern i vestre Ager angreben af voldsomme Brækninger og Diarrhoe med riisvandagtige Udtömmelser og universelle Kramper, næsten ufölelig Puls og cyanotisk Udseende; efter 12 Timer indtraadte universel varm Sved og efter et Dögn fuld Reconvalescents. Samme Dag blev endelig en ung Dreng angreben af lignende men ikke fuldt saa udviklede Symptomer (Cholerine). Ingen af disse Personer havde været i Berörelse med nogen fra smittet Sted ankommet Person; og der kunde ikke være nogen Tanke om, at disse 3 Personer havde faaet Sygdommen ved Smitte.

W. Boeck. Naar jeg her i dette Selskab omhandler Cholera, da vil jeg som med enhver anden Sygdom, der her bliver Gjenstand for Discussion, omhandle den paa en

videnskabelig Maade og uden mindste Hensyn til Publikum. Forövrigt vil jeg i Anledning af Prof. *Fayes* almindelige Bemærkninger erklære, at jeg vedkjender mig at have yttret mig for Contagiositeten. Jeg kan nu gaae over til selve Sagen. Det förste Spörgsmaal bliver, paa hvilken Maade er den opstaaet her hos os? er den her opstaaet miasmatisk eller ved Contagium, er den kommen til os gjennem Luften eller ved Individer? en tredie Maade gives der vel ikke, thi at den her hos os skulde udvikles af selve Jorden, den Mening tænker jeg mig nu er forladt. Choleraen födes i Indien, den viser sig der som en miasmatisk Sygdom. Man kjender der flere Epidemier fra det forrige Aarhundrede, men disse udbredte sig ikke til Europa; först den Epidemie, der mellem Aarene 1817—1819 herskede i Indien, banede sig Vei til Europa, rimeligviis ved de forandrede Handelsforholde. Udviklet ved de store Floder i Indien udbreder den sig i disse Egne miasmatisk, den udbreder sig derfor til alle Kanter og ei alene fra Öst mod Vest; men naar den nu gaaer videre, da gaaer den fra Öst mod Vest, thi da fölger den den Vei, som Menneskene gaae og udbreder sig heller ikke hurtigt; derfor kom den Epidemie, der i 1817 begyndte i Indien först i 1830 til Europa, og naaede först i 1832 til os. Gik den gjennem Luften, vilde den dog rimeligviis gaae hurtigere. Sygdommen uddöde derefter ganske i Europa, men en ny Epidemie udbröd i Indien i 1831 og naaede os i 1849. Vi see saaledes, at disse Epidemier i Europa have hentet deres Udspring fra Indien, og dette kan da kun være skeet gjennem Luften eller ved Mennesker. Lader os nu undersöge, hvorledes Forholdet har været med den sidste Epidemie hos os. Prof. *Conradi* har meddeelt det Historiske derom, og jeg har dertil kun at gjöre den Bemærkning, at Cholera

virkelig existerede i Helsingöer paa den Tid, men Byen var endnu ikke erklæret smittet, da den, efter den, som jeg troer, paalidelige Underretning, som jeg derom har allerede den 3die Juli ved en Skipper blev bragt til Helsingöer. — Dersom en miasmatisk Sygdom udbreder sig, skeer det visselig ikke med den Langsomhed, hvormed Choleraen udbredte sig her, tvertimod den udbreder sig hurtig; medens vi i den förste Tid af sidste Choleraepidemie kun havde 1 angreben ad Gangen, og vi kunde række omtrent de förste 20 Tilfælde med Nöiagtighed til hverandre, vi kunde forfölge den fra Individ til Individ; senere, da Foci bleve flere, blev det i Byen en Umulighed at forfölge den fra Sted til Sted. At miasmatiske Forholde ei have fremkaldt den, slutter jeg endvidere deraf, at vi overalt i Smaabyerne og i Akers Sogn kunne sige: den blev bragt til det og det Sted med den og den Mand. En saadan Udbredelsesmaade forekommer mig ikke mulig, om Sygdommen var gaaet gjennem Luften. Et andet Spörgsmaal bliver det: hvorfor var Epidemien svag i 1850 og stærk i 1853? Jeg tænker mig dette saaledes, at ligesom ethvert Fröe, for at spire, tiltrænger en vis Jordbund, saaledes tiltrænger ethvert Smittestof en vis Atmosphære for at kunne trives. Man antager vel i Almindelighed, at Atmosphærens Bestanddele ere lige og ere kjendte, men jeg vil henvise til den nyere Tids Opdagelser: det er ikke meget længe siden, man paaviste Ozonen, og nylig har man atter deraf paaviist e[illegible] Oxydationsgrad, saa jeg finder det ganske rimeligt, at [illegible] endnu ikke med Nöiagtighed kjende Luften. Forholde [illegible] Atmosphæren, der have været os ukjendte, have i 185[illegible] bidraget til at hindre Epidemiens Udbreden til Byen, saaledes som de i 1853 have hindret dens Udbredelse i [illegible] flere Smaabyer, hvor enkelte Tilfælde indtraf. Ere de a[illegible]

mosphæriske Forholde dette Smittestof gunstige, da troer jeg, det har denne overordentlige Smitteevne, som Prof. *Conradi* siger, det maatte have, for at man skulde antage, at Cholera her var opstaaet ved Contagium. De Observationer, jeg fra tidligere Tid har, deels fra Drammen, deels fra Sandsværd, deels fra Kragerö, stadfæste de af mig her udtalte Anskuelser. Især maae jeg lægge Vægt paa et Factum, som jeg ogsaa tidligere i dette Selskab har meddeelt. En Kone reiste, medens Cholera i 1833 herskede i Drammen, fra dette Sted gjennem Hof og Sandsværd til Tönsberg. Paa de Gaarde i de nævnte Præstegjeld, hvor hun overnattede, udbröd Cholera ganske kort efter hendes Afreise; Sygdommen kom ikke til andre Gaarde end til de, hvor hun havde overnattet, og til de, hvorhen Mennesker fra disse befængte Gaarde reiste. Til end yderligere Beviis for, at det var denne Kone, der havde meddeelt Sygdommen, kan tjene, at hun selv endelig ogsaa fik Cholera (cfr. Eyr 8 Bd. 1834. S. 323.) Dette mener jeg er et stort Factum; det er vel fra smaa Forholde, men det er under disse, vi bedst kunne samle Observationer angaaende Contagierne, de store Forholde give smaa Facta. Jeg troer derfor, at Contagiet gaaer fra Person til Person, men slukkes, hvor det ei næres af Atmosphæren; næres det, voxer og udbreder det sig.

Conradi. Prof. *W. Boeck* indrömmer, at der for at Cholera skal optræde med epidemisk Charakteer, fordres noget mere end Tilstedeværelsen af et Smittestof, at der nemlig udkræves visse atmosphæriske Forholde, som ere gunstige for Smittestoffets Indvirkning, og at Contagiet, hvor denne Betingelse mangler, vil i væsentlig Grad hindres at yttre sin Virksomhed. Ikke destomindre tillægger han Cholera en overordentlig Smitteevne, altsaa Contagiet en

betydelig Intensitet. Men dette synes at indeholde en ligefrem Modsigelse. Et Contagiums Intensitet maa nemlig nödvendig være desto större, jo mindre det i sin Virksomhed er betinget af andre Omstændigheder. Behöves de bestemte atmosphæriske Forhold, for at det skal kunne vise sin Virksomhed, kan dets Intensitet ikke være saa overordentlig. Fordres der endvidere ogsaa visse individuelle Forholde, for at det skal virke, hvilket notorisk nok er Tilfældet ved Cholera, da synes man neppe at kunne indrömme det nogen stor Intensitet. Lad os tage Koppecontagiet, forinden Vaccinationen tilintetgjorde Modtageligheden for samme hos det störste Antal Individer, og vi have der et Smittestof af stor Intensitet, det vil sige lidet indskrænket i sin Virksomhed af ydre Forholde. Men saaledes er neppe Forholdet med Choleracontagiet. Det af *Boeck* meddeelte Factum om den smitteförende Kone beviser i det Höieste at Sygdommen kan meddeles ved Smitte, hvilket de fleste herværende Læger formeentlig indrömme. Hvad *B.* forövrigt har anfört, indskrænker sig til de almindelige ofte anförte og ofte bestridte Argumenter for Choleras Udbredning ved Smitte. At Epidemien opstaaer i Orienten og gaaer fra Öst mod Vest, har den tilfælleds med de fleste Pandemier f. Ex. Influenzaerne, der, naar de optræde som Verdenssygdomme, vandre netop den samme Vei, uden at nogen deraf har villet bevise deres Udbredning ved Smitte. At der i Begyndelsen af Epidemien kun forekomme enkelte Tilfælde, og at disses Antal tiltager langsomt, er heller intet Argument mod Sygdommens Udbredning paa miasmatisk Vei, thi mange andre epidemiske Sygdomme, ved hvilke Smitte enten ikke finder Sted, eller er höist problematisk, gaae frem paa samme Maade, som Kighoste, Parotit, Koldfeber o. s. v.

W. Boeck. Professor *Conradi* finder en Modsigelse i hvad jeg har anfört for Intensiteten af Choleracontagiet, men jeg troer, her blot existerer en Misforstaaelse. De ive Contagier ere ikke underkastede særegne Betingelser for at virke, det hydrophobiske Gift, Syphilis, Kopperne &c. angribe næsten Alle, de flygtige derimod angribe ikke Alle, de behöve visse atmosphæriske Betingelser. Vi see ofte Morbilli eller Scarlatina komme til et enkelt Huus i en Bye, uden at udbrede sig videre, medens de til andre Tider gaae Byen rundt. Modtageligheden er ikke heller den samme for disse forskjellige Contagier: for Meslingcontagiet have de fleste Mennesker Modtagelighed, jeg tænker mig omtrent 90 af 100, medens Modtageligheden for Scarlatina allerede er meget mindre, den existerer kanskee ikke hos flere end 50 af Hundrede, og gaae vi nu til Cholera, saa have endnu langt Færre Modtagelighed for den, men de, der have denne Modtagelighed, de angribes let. — Det anförte Factum med Konen beviser ei alene, som Prof. *Conradi* siger, at Cholera kan smitte, det beviser, at Contagiet kan föres lang Vei med Friske, og ved disse bringe Sygdommen til Andre.

Conradi kunde fremdeles ikke indsee, at der ved Intensiteten af et Smittestof kan komme Andet i Betragtning end den mere eller mindre betingede Maade, hvorpaa det formaaer at vise sin Virksomhed. Om Contagiet er fix eller flygtigt, har hermed Intet at bestille. De fixe Contagier have sine særegne Grader af Intensitet ligesaavel som de flygtige, og hvad specielt angaaer Koppecontagiet, da er det ikke alene fix, men ogsaa flygtigt, ligesom Meslingcontagiet ikke blot viser sig flygtigt, men ogsaa fix, da det kan inoculeres. Naar Prof. *Boeck* siger, at for Cholerasmitten ere kun faa Mennesker modtagelige, men at Con-

tagiet desuagtet kan være af stor Intensitet, da maatte ha tilstaae, at dette var ham uforstaaeligt.

Faye. Jeg veed ikke, hvorfra Prof. *Boeck* har hent sin Mening om 2 distincte Epidemier, indkomne i Europ fra Östen, da dette ikke stemmer med de bedre historisk Fremstillinger. I 1829 viste de förste Tilfælde sig i Europ og i de næstfölgende Aar var Sygdommen trods al muli Spærring udbredt baade i meget nordlige og sydlige Land og den holdt sig ligetil 1837, da den endnu herskede Berlin, Östpreussen og i Hamburg. Senere — efterat denn Sygdom, som alle de andre fra Östen komne, har faa Hjemstavnsret i Europa, — have sporadiske Tilfælde ondartet Cholera viist sig hist og her i hele Europa — vo Land heller ikke undtaget, — men som udbredte Epidemi begyndte Sygdommen först igjen i 1847 og de paafölgen Aar, aldeles i Lighed med andre epidemiske Sygdomme. Norge har Sygdommens förste Oprindelse gjerne vær saadan, at ingen Indförelse er bleven godtgjort, og hv navnlig den forrige Epidemie i Christiania i 1850 angaae da formaaede ingen menneskelig Forskning, skjönt nöiagt i höieste Grad, at opgjöre, at det först angrebne Indiv havde havt nogensomhelst engang mistænkelig Berörels og vi ere saaledes nödte til, om vi ville holde os til me neskelige Bestræbelsers Resultater og ikke demonstrere to at indrömme, at Sygdommen her, som mange andre Sted er opstaaet spontant. Det gaaer an at sige, at Spiren h ligget latent ude i Forstaden Grönland i 17 Aar sid Epidemien i 1833, og at den har ventet paa en gunst Atmosphære for at spire, men Forskjellen bliver da inge og det bliver i Virkeligheden Jord og Luft, der ere Fa torerne ved den Udvikling, vi kalde spontan, og som langt ikke, som *W. Boeck* synes at antyde, er en obsolet Menin

Naar Prof. *W. Boeck* erklærer, at han ude blandt Publikum har talt for Sygdommens Contagiositet, idet han har udtalt, hvad han anseer for Sandhed, medens han her i dette Selskab ikke vil tage det mindste Hensyn til Publikum, maa jeg hertil bemærke, at et af dette Selskabs væsentlige Formaal er at discutere Videnskabens Anvendelse paa det praktiske Liv, for at Lægens Praxis kan blive saa human og nyttig som muligt. Det gaaer derfor ikke an i dette Selskab at sætte alle Hensyn til Publikum tilside, da vi som Læger ere i vor Virksomhed forpligtede til at hjælpe og ikke til at skade. Da nu Frygt under en Choleraepidemie gjör en svag Modtagelighed stærk, og det unegtelig volder Frygt at höre en Læge forklare, hvorledes denne Sygdom er den meest smittende af alle, han kjender, og at man kan forfölge Udbredelsen fra Individ til Individ, som Prof. *W. Boeck* skal have yttret, saa bliver efter min Mening en saadan Maade at tage Sagen paa i Praxis meget skadelig, om den end er stöttet til individuel Overbeviisning eller hvad enkelt Mand anseer for Sandhed. Det har ogsaa hændt mig i en Familie, at man har bernabt sig paa et saadant Udsagn, hvormed jeg fra mit Synspunkt har maattet erklære mig aldeles uenig; ligesom det ogsaa er vitterligt, at denne store Smittefrygt, der af Alle betragtes som et Onde, har bragt Familier til at isolere sig fra snart sagt alt Samqvem. At en saadan Tingenes Tilstand medförer en Confusion i Begreberne om Samfundspligterne, der, som anfört, kan lede til Inhumanitet og Barbarie, derom er skrevet nok, og det tiltrænger neppe heller nogen Demonstration, at ogsaa Lægerne, der maae gaae rundt mellem Syge og Sunde, derved komme i en piinlig Stilling. Det er, som vi vel Alle ere enige i, ikke altid godt og nyttigt, at Lægen uforbeholdent i sin Praxis fortæller, hvad han for sin Part

anseer for Sandhed. — For min Deel har jeg under Discussionen om denne Gjenstand i 1850 udtalt, at jeg ansee Sygdommen for contagiös i Lighed med de fleste epidemisk Sygdomme, men jeg formeente, at Smitteevnen var sva og den epidemisk-miasmatiske Indflydelse den hovedsage lige, en Mening, jeg efter de seneste Erfaringer endmer er bleven bestyrket i. Det af Prof. *W. Boeck* anförte Factu med den reisende Kone har for mig meget liden Væg ligeoverfor de mangfoldige Kjendsgjerninger, der gaae modsat Retning; thi naar mange tusinde Mennesker kunn reise fra et angrebet Sted til sunde Egne og iblandt e tæt Befolkning ikke formaae at udbrede Sygdommen, sa faae vi herved den store Tröst, at de enkelte positive Til fælde maae være sjeldne Undtagelser, hvorimod en Epide mie först indtræder, naar de indförte Tilfælde træffe pa en favorabel Luftbeskaffenhed, hvilket saaledes bliver d væsentligste Moment. I en indskrænket Localitet kan den Luft blive mere inficerende, hvad ogsaa gjælder med Hens til andre smitsomme og epidemiske Sygdomme, hvoriblan Prof. *W. Boeck* til Ex. ogsaa har nævnt Variolæ. M naar han vil have denne Sygdom nærmere henfört und de fixe Contagier, er vel dette en Feil; thi dens epidemisl Udbredelse skeer ikke i Almindelighed derved, at vi b röre den Koppesyge eller fra hans Kopper inoculeres, m ved Luftinfection i de angrebne Huse. Ogsaa Udvikling af den gule Feber, om hvis Contagiositet forövrigt fleste synes enige, viser sig i mærkelig Grad bunden en miasmatisk Luftconstitution, idet den, foruden den E endommelighed at være indskrænket til en vis Breddegra ogsaa kan angribe Individer, der ikke have været i noge somhelst Berörelse med Personer eller Gjenstande fra a grebne Steder. Ifölge Dr. *Lallemant's* interessante Beskr

velse af den sidste heftige Epidemie i Brasilien hændte det
nemlig oftere, at Mandskaber paa fremmede Skibe, hvori-
blandt flere norske og svenske, fik Sygdommen i Rio-
Janeiros Havn, forinden de endnu havde havt nogen Com-
munication med Landet. Vort Cellefængsel afgav ligeledes
sidste Choleraepidemie et, som mig synes, ganske talende
Beviis paa Tilstedeværelsen af et Luftmiasma. Næsten alle
'anger angrebes under Epidemiens Stigning af Diarrhoe,
agtet de i Löbet af dens förste Tid vare uvidende om, at
'holera herskede; men intet af disse Tilfælde gik over til
dviklet Sygdom. Derimod blev, efterat Epidemien havde
ulmineret, en Fange, der var directe indbragt fra Halling-
al, angreben af udviklet Cholera efter et Par Dages Op-
old i Fængslet. Kort Tid efter udviklede ogsaa sand
holera sig hos en anden Fange, der havde været flere
aaneder i Fængslet, men naturligviis uden al Communi-
ation med den förste Syge. Begge behandledes paa Laza-
thet i Oslo og kom helbredede tilbage i Fængslet. Nu
der det sig vel sige, naar man vil være Contagionist
ter Haarene, at den förste er smittet ved Gjennemreisen
Fængslet og ligeledes, at den anden Fange er smittet
d Berörelse med Fængslets Opsynsbetjente, hvoraf nogle
e paa Grönland og havde været Syge nær paa förste,
den eller tredie Haand, hvorvel Mange af os ville finde
saadan Forklaring urimelig. Men selv af Contagonismens
erste Forfægtere faaer det indrömmes, at Modtageligheden
r har viist sig overordentlig liden, eller, som jeg for-
ner, at Smitteevnen paa denne indirecte Maade er sær-
es svag, naar blot 1 af 240 Individer i samme Huus,
regnet Opsynspersonalet, angrebes under den samme
tagiöse Indflydelse.

Forövrigt er det beroligende at höre, at Prof. *W. Boeck*

baade opstiller som Betingelse for en epidemisk Udbredelse at Atmosphæren maa have en særegen Beskaffenhed, som ogsaa at han udtaler den Mening, at kun faa Personer have Modtagelighed for Cholera: thi i Virkeligheden synes det at Boeck herved kommer de af flere af os i 1850 og nu udtalte Anskuelser meget nærmere, end hans Yttringer, bogstaveligt tagne, see ud til. Naar han desuagtet ikke alene benegter Muligheden af en spontan Oprindelse paa et Sted men endog til Trods for Indrömmelsen af den ringe individuelle Modtagelighed og Nödvendigheden af en favorabel Luft, angiver Contagiet for meget stærkt og Sygdommens Udbredelse væsentlig at finde Sted ved Smitte fra Person til Person, da maa ogsaa jeg med en foregaaende Taler tilstaae, at en saadan Argumentation forekommer mig at være meget selvmodsigende.

Steffens var enig med Prof. *Faye* i det Önskelige i at der ved Discussionen om Choleras Forplantelse maatte tilveiebringes en större Overeensstemmelse i Lægernes Handlemaade og Adfærd ligeover for Publikum end den, som havde fundet Sted under forrige Epidemie. Det var i Almindelighed beklageligt, om Lægernes forskjellige Anskuelser over medicinske Gjenstande gjorde sig gjældende i Publikum og der afhandledes og discuteredes, men især deleshed var dette Tilfælde under en alvorlig Epidemie som Cholera. Men paa den anden Side maatte han ogsaa være enig med Prof. Boeck deri, at der ved en videnskabelig Discussion ikke burde tages noget Hensyn til Publikum eller til hvorvidt Resultaterne, om de bleve bekjendte, muligens kunde ængste og forurolige det. Om det saaledes var bedre for Publikum at ansee Cholera for en ikke contagiös end for en contagiös Sygdom, burde ikke komme i Betragtning, men kun hvorledes Sagen virkelig forholdt sig

Dog herom tvivlede han meget, at man vilde blive fuld-
kommen enig, og derfor antog han heller ikke, at den reen
videnskabelige Discussion vilde före os nærmere til det af
Faye antydede Maal. Men man kunde maaskee i saa Hen-
seende være heldigere ved at vælge en anden Vei, idet man
forlod den reen videnskabelige Side af Sagen og mere hen-
vendte sin Opmærksomhed paa den praktiske. Paa denne
Vei var man i det Mindste hos os allerede kommen til en
mærkelig Overeensstemmelse angaaende et vigtigt denne Sag
vedkommende Spörgsmaal, nemlig Quarantainespörgsmaalet.
Alle vare nemlig enige deri, at ansee Quarantainen imod
Cholera for uhensigtsmæssig, men af forskjellige Grunde,
Nogle fordi Cholera som en miasmatisk Sygdom ikke lod
sig udestænge, Andre derimod, fordi den paa Grund af sin
store Contagiositet trodsede al Quarantaine. Saaledes troede
han, at man maaskee ogsaa forövrigt kunde blive enig
om den meest passende Adfærd ligeover for Publikum uden
i Realiteten fuldkommen at stemme overeens. Der havde
f. Ex. gjort sig nogen Uovereensstemmelse gjældende blandt
Lægerne angaaende Spörgsmaalet om Hensigtsmæssigheden
af at udflytte fra de Huse, i hvilke Cholera havde viist sig.
Medens nemlig Alle havde været enige i at anbefale Ud-
flytning for usunde og overfyldte Boliger, vare Nogle gaaede
saavidt, at de havde anseet den for tilraadelig selv under
de bedste hygieniske Forholde, saafremt kun et Choleratil-
fælde var indtruffet. Denne Udflytning havde vakt megen
Uro og Ængstelse blandt Publikum. Han formeente, at
den fra forrige Epidemie i saa Henseende vundne Erfaring
maatte blive den bedste Veiledning for Fremtiden, hvorfor
det maatte være af Vigtighed at tye til denne. Han havde
behandlet Cholerapatienter i 14 forskjellige Familier og ikke
fundet Anledning til at tilraade nogen Udflytning. Kun een

B*

Person var flyttet, og kun den Ene var mærkelig no bleven angreben af Cholera, medens alle andre Medlemme af Familierne vare gaaede frie. Hans Erfaring talede ikk for, at man under Epidemien havde undgaaet Sygdomme bedre ved at skye de Cholerasyges Nærhed, og skulde ha næsten troe, at dette var den almindelige Erfaring. Ogsa angaaende Lægernes forskjellige Yttringer til Publikum o Choleras Smitsomhed tiltrængtes Overveielse og kunc muligens tilveiebringes Overeenskomst. Nogle havde sag at Cholera aldeles ikke var smitsom, medens Andre hav omtalt den som een af de meest smitsomme Sygdomm Han troede, at begge Parter havde Uret, idet saadan Yttringer maatte blive forstaaede af Publikum anderlede end de vare meente, og let kunde give Anledning til b klagelige Vildfarelser.

At Cholera skulde mangle al Smitteevne var her Selskabet ikke paastaaet, og naar det ikke desto mind var sagt in publico, var dette formeentlig skeet alene f at berolige og for at modarbeide den skadelige og farli Frygt for Smitte. Men paa denne Maade gik man for vi da den Ulægekyndige derefter maatte ansee al Forsigtigh med Hensyn til Cholerasyge og deres Effecter for unö vendig. Hörte den Ulægekyndige derimod, at Cholera v en af de meest smitsomme Sygdomme, maatte han nö vendigviis ledes til den Troe, at det bedste og eneste Mid til at undgaae Sygdommen var, at holde sig fjern fra a Syge og deres Omgivelser. Men en saadan Tro sten aldeles ikke overeens med den Anskuelse, Prof. *Boeck* hav yttret om Smitsomheden, og maatte vistnok ansees for hö skadelig.

Han troede derfor, at begge Parter uden at træ deres Overbeviisning for nær, kunde omtrent yttre

lerhen: at Cholera vistnok var eller kunde blive smitsom, men at den under en Epidemie i Almindelighed opstaaer uden nogen eller uden paaviselig Smitte, og at under alle Omstændigheder Hensyn til Smitte var af liden Betydenhed Sammenligning med de andre Forsigtighedsregler, som Erfaringen havde gjort os bekjendte med.

W. Boeck. Forinden jeg idag gaaer ind paa Sagen, il jeg atter i Anledning af de sidst faldne Yttringer gjen-age den Bemærkning, at jeg önsker at behandle denne væstion kun paa en videnskabelig Maade, jeg vil ikke age noget Hensyn til hvad Publikum siger, jeg vil ikke pörge Publikum om dets Mening. — Prof. *Conradi* opka-er det Spörgsmaal til mig, om man kunde forfölge Con-giet i de 20 förste Tilfælde; om man ei kan tage denne ttring efter Bogstavet, saa var det dog klart for Enhver, er observerede Sygdommen i den förste Tid, at den da k fra Individ til Individ, da Syge bleve flyttede fra den ne Stue til den anden i Hospitalet, men Cholera viste sig ter blandt dem, der vare flyttede, og som havde været na Værelse med en Cholerasyg, og saaledes hörte jeg det gsaa var Tilfældet i Byen. Jeg har ingen Optegnelser, i den Sag vedkom mig ikke. Der er fra sidste Möde et unkt, som saavel Prof. *Conradi* som *Faye* finde er ufor-aaeligt, nemlig hvorledes jeg kan antage Intensiteten af ioleracontagiet stærk, naar dog forholdsviis saa faa Men-sker angribes. Jeg sögte i sidste Möde at begrunde nne Mening, jeg sögte at vise, hvorledes Modtageligheden de Forskjellige er forskjellig. Det kommer ei alene an 1 Contagiet, der er endnu en Factor, og det er Modtage-heden; er den der, saa er det min Overbeviisning, at oleracontagiet er yderst intenst. Vi sige et Medicament intenst, naar det virker i en meget liden Dose, jeg

siger om et Contagium, at det er intenst, naar det i en meget ringe Dose fremkalder Sygdom. Forholder det sig nu saa, at Cholera igjennem Friske, der have været i Berörelse med Cholerasyge, kan forplantes, saa maa en ring Dose være tilstrækkelig, og da kalder jeg dette Contagiun intenst. Jeg anförte i forrige Möde et Factum, som je antager paa det klareste beviser denne Overförelsesmaad Prof. *Faye* mener, det er enestaaende, og at man derfor kan tillægge det nogen Vægt, men det er langtfra. Jeg an förte kun det Factum, fordi det er et af dem, jeg selv ha observeret, og fordi jeg finder det overbevisende. Af lig nende Facta have vi dog en Mængde, hvoraf nogle maa være dette Selskab vel bekjendte, da de ere indförte i vo Magazin; jeg nödes dog til at fremkomme her med de Cand. med. *Löberg* har i Magazinet for 1849 givet Fremstilling af Cholera i Bergen. Efterat han her för har paaviist dens Gang fra Individ til Individ i den förs Tid fortsætter han III, S. 297: „Men der har under den Epidemie viist sig Phænomener, som ligesaa tydeligt pe hen paa, at Virkningen af dette Smittestof ikke er indskrænk til de Syges nærmeste Omgivelser alene: for det Förs Sygdommens beskrevne Gang, idet den gik frem saagodtsc fra Huus til Huus, saalænge den endnu ikke var meg udbredt; for det Andet, at Sygdommen har viist sig i e kelte Huse, hvor Betjente fra Lazaretherne havde boet, s selv ere gaaede fri for Smitten, eller hvor man har kun paavise Forbindelse med smittede Huse ved Hjælp af Tr diemand, som selv er forbleven frisk. — — Eet Tilfæl er altfor slaaende til at jeg tör forbigaae det. Medens Ch lera endnu fordetmeste kun holdt sig til Asylet og de S farendes Fattighuus, blev en Kone her syg, og hendes Sös var hos hende. Sösteren boede paa Nordnæs, hvorh

Epidemien först flere Uger efter naaede; ikke destomindre indtraf i det Huus, hvor Sösteren boede, et Par Dage efterat denne havde forladt den Syge, et Dödsfald af Cholera, idet en Kone, med hvem den Syges Söster boede, blev syg; og dette var i flere Uger det eneste Tilfælde af Cholera i den Kant af Byen." Reservelæge *Kierulf* har ligeledes givet en Beretning om Cholera i Bergen og nærmeste Omegn, der indeholder en Række af værdifulde Facta, hvoraf jeg vil anföre et enkelt, idet jeg maa opfordre Hr. *Kierulf* til, selv nærmere at yttre sig angaaende Sagen. I Henseende til Smitte, overfört ved Friske, maa jeg dog anföre et Exempel til, der er mærkeligt: *Sjur Nielsen Solvedt* af Hammers Præstegjeld var paa Fiskeriet med en Jagt, som en Tid laae fartöiet ved en Holme, hvorpaa mange Choleraliig henlaae ubegravede. Nogle Dage derefter bleve 4 Mand syge ombord, af hvilke 2 döde den 11te og 12te Februar, de andre 2 samme Dag bragtes fra Borde. Siden viste der sig intet Sygdomstilfælde ombord. Den 20de kom Manden hjem, og da han var bange for at smitte sin Familie, byttede han Klæder, för han gik ind i Stuen til dem. Dagen efter reiste han til Bergen, hvorfra han kom tilbage den 26de Februar om Aftenen, men den 26de om Morgenen var hans Kone og om Middagen hans ældste Datter og yngste Sön blevne angrebne af Cholera; den ældste döde. Hans Familie boede i et isoleret Huus langt fra andre Mennesker og havde ingen Omgang havt med andre. Cholera herskede ikke der i Nærheden, ja neppe i hele Sognet. — — Smittestoffet hænger imidlertid ikke alene ved Personer, men ogsaa ved Ting, der have været i Berörelse med Cholerasyge, saasom Gangklæder, Sengklæder og Sengehalm, ved hvilke haves flere Exempler paa Smitte, og dog lang Tid efterat de have været i Berörelse med de

Syge. Selv Melk, som staaer i Nærheden af de Syge, syne engang at have forplantet Sygdommen — —."

Men foruden disse trykte Actstykker, er der en Mængd Facta fra Epidemien i Bergens Stift, som jeg ikke kan und lade her at fremföre. Det er igjennem Facta, denne Sa maa oplyses, og ikke ved aprioriske Betragtninger. Hva angaaer Choleras Udbredning i Landdistricterne foreligge en Skrivelse fra Sundhedscommissionen i Sunds Præstegjel hvori det blandt Andet heder: „I det Hele er her i Sogn angrebne 210, deraf döde 87. Cholera har intetsteds yttr sig, förend Præstegjeldets Indvaanere returnerede fra Fisk ved Bömmelen, enten som Syge eller efterat have vær ombord i smittede Fartöier, og overalt, hvor Choleratilfæld ere optraadte, kunde ogsaa Sporene af Sygdommens Gan paavises." Lignende Beretninger have vi fra mange Kant i Bergens Stift.

For at bevise Sygdommens Overförelse ved Friske ell ved Klæder vil jeg give mig den Frihed at referere Fö gende, der er uddraget af en Skrivelse fra Præsten *Grer* „— — Bödker *Hans Carlsen* blev syg 22de Marts o döde samme Dag, hans Datter bortkaldtes den 23de Mart Det bemærkes, at Bödkerens Kone allerede den 14de Mar var bleven haardt angreben af Cholera, smittet som m antager ved at have baaret noget Halm ud, som den ch lerasyge *A. Sangolt* havde ligget paa, og först da hun v i Bedring, angrebes hendes Mand. — — Paa Forland u bröd Smitten 20de Februar ved Fiskere, der, efterat ha transporteret en Cholerasyg fra Sörefisket til Bergen, va under Retouren oppe i deres Hjem for at forsyne sig m Proviant. — —" I Districtslæge *Brocks* Medicinalberetni for 1849 heder det: „Saaledes kom den 16de Februar 20 Aar gammel Dreng hjem fra Havfiskeriet til Gaard

rhole i Vigöer Præstegjeld, efterat han paa Hjemreisen ıavde lidt af nogen Brækning og Diarrhoe, men efter ;igende i ingen höi Grad, og var allerede ved Hjemkom-.ten i god Bedring. Moderen, der intet Ondt anede, gav ig Dagen efter ifærd med at vadske endeel af de af ham ıaa Reisen brugte Klæder, og blev den fölgende Morgen yg, og efter faa Timers Forlöb var Cholera udviklet hos ende med alle dens værste Symptomer; hun döde efter 16 'imer, senere bleve hendes Mand, tvende Börn syge o. s. v." en senere Skrivelse oplyser han, at ingen andre til samme 'id var angreben af Cholera i dette Præstegjeld. — I en eretning fra Districtslæge *Matthiessen* om Cholera i Qvind-erred, heder det i Anledning af *Karen G. Röed*: „Med lensyn til Sygdommens Opkomst forklarede hun for mig, t hun var bleven syg strax efterat hun havde vasket Klæ-erne for sin Sön, der var hjemkommen fra et af Fiske-ærene. Omendskjönt Sönnen aldeles ikke har været syg, g fremdeles befinder sig fuldkommen vel, er det dog tvivlsomt, at han maa have bragt Smittestoffet med sig, voraf hans Forældre og Broder, som mere modtagelige or samme end han, ere angrebne. Foruden dette Tilfælde ıle alle her i Præstegjældet forekomne Choleratilfælde, vertimod de andre Steders indvundne Erfaringer, for Syg-ommens Contagiositet. Sygdommen har nemlig her ei iist sig spontant, men blot i Huse, hvor der ere hjemkomne iskere fra Havet, hvad enten nu disse have været angrebne f Cholera eller ei. Den samme Erfaring har jeg gjort ed en nyligen foretagen Reise for at tilsee Cholerasyge i jeldbergs og Skaanevigs Præstegjelde. Hvorsomhelst Syg-ommen her var udbrudt, kunde man paavise Samqvem ıed Fiskere, der vare hjemkomne fra smittet Sted."

Amtmand *Schydtz* indmelder under 14de April 1849:

„Paa Gaarden Holmedal i Skaanevigs Præstegjeld havde ti den 11te d. M. 10 Personer inden 2 Familier været angrebne hvoraf 2 döde. Den der herskende Sygdom sættes i For bindelse med *C. Hauglands*, der fik Cholera i Qvindherre Han havde nemlig tilbragt Natten til den 26de f. M. pa bemeldte Gaard. Da han blev syg Natten til den 28de, o Gaardmand *H. Holmedal* den 27de, sees Sygdommen a være udbrudt omtrent paa een Tid paa Holmedal og i Qvind herred." I Forbindelse hermed anföres Corpslæge *Matthiessen* Skrivelse af 5te April: „Med Hensyn til Sygdommens Op komst hos *C. Haugland* er jeg senere kommen til Kundska om, at han har paadraget sig samme ved Smitte. I et Huu paa Gaarden Holmedal i Skaanevigs Præstegjeld, hvor ha tilbragte Natten mellem den 25de og 26de s. M., og hvo Alle dengang tilsyneladende vare friske, men hvor do Huusfaderen skal have været angreben, medens han befan sig ude i et af Fiskeværene, udbröd nemlig Cholera et Pa Dage senere, saa at 4 Personer bleve angrebne, og d synes saaledes utvivlsomt, at han her har paadraget si Smitten. — —" I et Brev fra Kobbervig heder det: „— Ko efter ankom en Baad uden tydeligt Syge ombord nordenfr og Folkene logerede om Natten iland hos *Hans Clausen* de reiste igjen derfra om Morgenen, men 2 af dem skull være blevne syge af Cholera paa Hviddingsöerne. Imid lertid angrebes *Hans Clausens* Kone strax efter deres A reise, imedens hun redede den Seng, hvori de Bortdragn havde sovet; Konen döde inden 24 Timer." — I en Skri velse fra Stavanger meddeles: „— — Sygdommen ble bragt hertil ved et Fartöi, der kom fra Fiskeværene, o som havde cholerasyge Folk ombord; fra dette Fartöi sne en Person, som havde været angrebet af Cholera, sig ilan paa en Holme, fik der en Baad og roede til Byen, hv

ıan tog op til en Slagter, og hos denne tilbragte Aftenen.)agen efter blev Slagteren syg af Cholera, bragt ud paa 'artöiet og döde strax efter. Den omtalte Person reiste lerpaa hjem, et Stykke ud paa Landet, og kort efter bliver ıgsaa hans Moder syg af Cholera og döer. — Til en Brænleviinshandler her i Byen blev indlagt en Bylt af en Person, ler havde havt Cholera; Dagen efter faaer Datteren, der 'ar omtrent 14 Aar, Cholera og döer, og det Samme var 'ilfældet med en Kone, der logerede i Huset. — I Choeratiden var Hospitalet, der var i samme Bygning som ygehuset, flyttet hen i en anden Bygning. En af de fatige Koner blev en Dag pludselig angreben af Cholera. — — 'ed at eftergranske, hvorledes hun havde faaet Sygdommen, plystes det, at hun havde havt en Sön paa Lazarethet, om der var död af Cholera, og hvis Klæder hun havde ıaet, hvilke hun havde byltet sammen og lagt under Hoedet om Natten; Dagen efter blev hun angreben." — Tidgere har jeg her i dette Selskab omtalt et Tilfælde fra ˈragerōe, hvor en Mand, ved at iföre sig en Tröie, der avde tilhört en Cholerasyg, havde faaet Cholera. — Ogsaa 'a den sidste Choleraepidemie have vi Tilfælde at opvise, g jeg mener det af Prof. *Faye* i forrige Möde fra Spind mtalte er et særdeles mærkeligt. Saavidt jeg veed, var en i Spind, der hjalp med Aftaklingen af Skibet, der kom 'a Christiania, den förste Angrebne; om han var den eneste, eed jeg ikke. At Skibet havde været 3 Uger underveis 'a Christiania, gjör intet til Sagen; vi ere nu komne bort 'a den feilagtige Formening om de 5 Dages Incubationstid; i vide, at denne kan være meget længer. — I et Brev 'a Holmestrand heder det: „En Fragtemand hjemmehörende aa Bjerköen i Nærheden af Holmestrand angrebes paa jemtouren fra Christiania i Nærheden af Dröbak af Cho-

lera, hvorefter en anden ombordværende Mand, saavid vidstes hans Sön, seilede ham tilbage til Christiania for a bringe ham paa Lazarethet. Baaden seiledes derefter hjem ti Bjerköen, og nogle Dage efter Ankomsten bringes dei Angjældendes Sengklæder og övrige Sager iland for a vadskes. Den Kone, som foretog Vadskningen, angrebe kort efter af Cholera, hvorimod Manden, som seilede Baadei hjem, gik fri. Den omhandlede Kone var den förste Cholerapatient i Holmestrandsegnen, og saavidt vidstes, havd hun ikke paa lang Tid været udenfor Bjerköen." — Fr Akers Sogn har jeg fölgende Meddelelser: „Skomage *Anders Nilsen* ved Saugene havde i længere Tid ei væri ude, Konen arbeidede paa *Olsens* Væveri, af hvis Arbei dere Ingen hidtil vare blevne angrebne af Cholera. Hu havde heller ikke været noget andet Sted. En Aften koi En af dem, der kjörte Syge til Lazarethet, til dem og gi derfra om Aftenen ganske frisk, og der havde heller Int manglet ham för. Den fölgende Morgen blev baade Sko mageren og hans Kone syge, og næste Dags Morgen var de döde. — — Konen *Karine Lorentzen* fra Sindsen koi til sit Hjem efter at have pyntet Guldsmed *Lems* Liig. De fölgende Dag angrebes hun af Cholera. Med hende ble tillige Bedstemoderen og 2 af Börnene angrebne. Disse havde ei været udenfor Dören i længere Tid. *K. Lorentze* fik hos *Lems* tillige Klæder og Mad med hjem. Da hu kom hjem, blev Moderen först syg, hvorefter *K. Lorentze* selv blev syg."

Med disse Facta for Öie kan man ikke finde det uri meligt, at jeg er kommen til den Anskuelse om Contagio siteten, som jeg har, og som jeg har udtalt; men desuagt er jeg, som *Steffens* nylig anförte, hvad Qvarantænen be træffer, enig med mine Colleger; ja jeg gaaer endnu

Skridt videre, jeg siger ei alene, at Qvarantænen er til ingen Nytte, men jeg siger den er en Latterlighed, den stemmer saa lidet overeens med, hvad jeg formener Erfaringen lærer os om Choleras Smitteevne, at det bliver latterligt, naar man tænker sig Muligheden af ved Qvarantæne at udestænge Cholera. Jeg holder mig forvisset om, at dersom mine Anskuelser om Choleras Udbredning vare almindeligt antagne, maatte Qvarantænen forlades, medens deres Anskuelser tjene til at opretholde Qvarantænen. Vi maae nemlig erindre os, at vi vide Lidet om Contagiernes Natur, vi vide ikke synderlig mere derom end den Ulægekyndige, og vi dömme om dem efter deres Virkninger, og disse vil den Ulægekyndige ikke saa ganske fraskrive sig Retten til at kunne bedömme. Om Lægen siger Cholera er ikke smitsom eller ikke meget smitsom, saa ville dog de Herrer, der i sidste Instants skulle afgjöre Spörgsmaalet om Qvarantænen, ikke vove at hæve den, da de have seet eller hört om Facta, der gjöre den Sag tvivlsom. Kan det derimod gjöres dem indlysende, at den Friske ligesaavel som den Syge kan före Smitten, da forandrer Sagen sig.

Kierulf. Idet jeg efterkommer Prof. *W. Boecks* Opfordring til nærmere at udtale mig over Cholera-Sygdommens Smitteevne og om de i min citerede Beretning om Cholera i Bergen gjorte Observationer i den Henseende vil jeg, da jeg veed, at jeg fra enkelte Kanter ansees for en ivrig Contagionist, först yttre mig over de Omstændigheder, under hvilke hiin Beretning udarbeidedes. Jeg havde dengang ikke selv observeret Sygdommen, og jeg maatte med Hensyn til dens Aarsager holde mig til den hos os da almindeligst herskende Mening, at Sygdommen ikke var smitsom, en Anskuelse, der syntes lidt efter lidt at have fortrængt den ved Choleraens förste Optræden almindelige

Antagelse om dens store Smitsomhed. I de af Prof. *Hols* i Magazinets 2det Bind for 1848 anförte Actstykker angaaende Cholera anföres nemlig Side 178: „Der er intet Bevii for, at Sygdommen udbreder sig ved at meddeles fra Syg til Friske, og den kan saaledes ikke ansees for smitsom. Af de norske Læger, der havde meddeelt sine Iagttagelse fra vort Land, antoge kun et Par Sygdommens Smitteevne Da Sygdommen var udbrudt i Bergen, havde vor Regjering saavidt jeg havde erfaret, indgaaet med en Forestilling om aldeles at hæve Qvarantæne mod Sygdommen, en Forholdsregel, som jeg antog baseret paa Anskuelser ikke alene om Uhensigtsmæssigheden af Qvarantæner i det Hele taget, me ogsaa om denne Mangel paa Smitteevne. Efter at hav observeret Udbredelsesmaaden af Cholera i Districterne om Bergen, hvor Smitte som Sygdomsaarsag var efter mi Mening i mange Tilfælde bestemt paaviselig og i de flest Tilfælde i det Mindste sandsynlig, maatte jeg opgive mi Tro om Mangel paa Smitteevne hos Sygdommen, og je ansaae det for rigtigt at offentliggjöre mine Erfaringer i sa Henseende og en Deel af de Kjendsgjerninger, hvorpaa je byggede mine forandrede Anskuelser, hvilket jeg ogsaa meddeelte til Departementet for Medicinalvæsenet. Man see saaledes, at jeg i min Beretning hovedsagelig maatte bekjæmpe Anticontagionisterne, og deraf maaskee hiin Mening om mig som ivrig Contagionist. Jeg har imidlertid erklæret at jeg anseer Cholera for hovedsagelig at have en miasmatisk Oprindelse, jeg har udtrykkelig stillet den ved Side af Typhus og kun udtalt, at den kan smitte og har smittet en Anskuelse, hvori jeg nu troer, de Fleste her ere enig med mig. Jeg har sagt og troer fremdeles, at Smitte kan overföres ikke alene fra Syge til Friske, men ogsaa meddeles ved Personer, der selv forblive friske, og ved Ting

der ere i nær Berörelse med de Syge, — samt at der kan gaae mere end 5 Dage hen mellem Optagelsen af Smittestoffet og Sygdommens Udbrud. Og jeg kan heller ikke indsee nogen rimelig Grund, hvorfor ikke f. Ex. de Cholerasyges Tarmudtömmelser, hvorom man jo ved directe Experiment paa Dyr har beviist, at de, indbragte i Organismen kunne fremkalde Sygdommen hos Andre, kunne virke ligesaagodt ved at have henligget en Tid i et Klædningsstykke, som ved at opfanges i et Kar og derpaa bibringes Individet. — Om jeg end nu, efter at være kommet til bedre Kundskaber i adskillige Grene af Medicinen end i 1849, maa ændre nogle af de Forklaringer, jeg dengang gav adskillige Observationer, især med Hensyn til Sygdommens pathologiske Anatomie, saa maa jeg dog fremdeles holde paa Rigtigheden af mine Observationer, og det ikke mindre med Hensyn til de aarsagelige Momenter end til Sygdomsphænomenerne, om hvis Nöiagtighed Enhver vil kunne overbevise sig. En anden Sag var det, om Enhver vil godkjende de Resultater, jeg har draget af hine Iagttagelser; det er Noget, man ei altid kan vente af dem, der ei som Öienvidner have fulgt Sagen, men blot have den korte Beretning derom at holde sig til. — At jeg, uagtet jeg erkjender Contagiets Tilstedeværelse, ikke kan være enig i alle Contagionisternes Anskuelser, er en Fölge af min Antagelse af Sygdommens hovedsagelig miasmatisk-epidemiske Natur, men derpaa vil jeg nu ei indlade mig, da der derom ikke er æsket min Forklaring.

Conradi. Jeg tillod mig i forrige Möde at opfordre Prof. *C. Boeck* til at give en nærmere Forklaring over den af ham fremsatte bestemte Paastand, at Cholerasygdommen gjennem en Række af de först angrebne Personer kunde forfölges fra Individ til Individ, en Paastand, som efter min Formening

manglede al Begrundelse, og som min egen Fremstilling a Sygdommens Optræden, der, saavidt erindres, i det næstfore gaaende Möde var godkjendt af Prof. *Boeck* selv, factisk mod beviste, idet den netop gik ud paa at godtgjöre, at en saada Forbindelse mellem de först angrebne Personer ikke havd fundet Sted. At Prof. *Boeck* i sit Tilsvar til denne Op fordring erklærede, at de Læger, der havde iagttaget Syg dommen i dens Begyndelse, naar de vilde sige sit Hjert Mening, vilde være ganske enige med ham, er en Omstæn dighed, som jeg ikke videre skal opholde mig ved, uagt en saadan Maade, jeg vil ikke sige at argumentere paa, t det er ingen Argumentation, men at discutere paa, er al deles utilbörlig; thi det er aldeles utilbörligt, at beskyld sin Modstander for at tale mod bedre Overbeviisning. Hva den övrige Deel af *B's* Forklaring angaaer, maa jeg erklær den for i höi Grad utilfredsstillende. *B.* erkjender selv, han paa Grund af sin Stilling og sine övrige Forretning ingen speciel Foranledning havde til at undersöge Detail lerne i denne Sag, og at han ikke havde gjort nogensom helst Optegnelser desangaaende. Ikke destomindre anse han sin Mening om Sagen tilstrækkelig til at kuldkaste ikk alene deres Mening, som nöiagtig have fulgt Sygdomme men ogsaa de af dem iagttagne og fremstillede Kjendsgjer ninger. Han har selv ikke anfört et eneste Factum Stötte for sin fremsatte Paastand, og jeg maa atter o gjentagende opfordre ham til at bevise, hvad han med s afgjörende Bestemthed har fremfört.

Prof. *B.* har endvidere fremdeles sögt at begrunde s Formening om Choleracontagiets Intensitet, men komm derved atter tilbage til de af mig allerede forhen gjendrev Grunde. Han siger nemlig, at det ved Cholera komm fornemmelig an paa Modtageligheden; hvor denne er ti

ede, der virker Contagiet med stor Intensitet. Det er
etop dette, som jeg för har kaldt og fremdeles kalder en
lvmodsigelse. Jo mere betinget et Contagiums Virksom-
ed er, desto mindre er dets Intensitet. Behöves der sær-
gne og mindre sædvanlige individuelle Forholde, for at
et skal virke, er dets Intensitet forholdsviis indskrænket.
ehöves der endvidere særegne atmosphæriske Forholde,
ræregne Omstændigheder med Hensyn til Födemidler, Bolig,
ædedragt, Beskjæftigelser, for at dets Indvirkning skal
se sig, saa er dets Intensitet endnu svagere. Dette synes
g ganske ligefrem at fölge af sig selv. Men derhos frem-
tter *B.* tillige en ganske ny Anskuelse. Han sammen-
gner Contagierne med Gifte, og siger, at de ere desto
ere intense, i jo mindre Dosis de virke. Denne Anskuelse
, ikke rettere end jeg veed, hidtil uhört, da man netop
r stillet som et af Adskillelsesmærkerne mellem Gifte og
ntagier den umaalbar ringe Mængde, hvori de sidste
ke. Jeg vil ikke dermed sige, at Contagierne skulle
sidde en Deelbarhed i det Uendelige, ligesaalidt som det
Virkeligheden kan siges om noget andet, allermindst et
ganisk Stof, men det er et Factum, at en liden Draabe
ccinelymphe oplöst i en stor Portion Vand endnu har
st Virksomhed. Men vilde man tænke sig Muligheden af,
det ene Contagium kunde være virksomt i en Qvantitet,
ori det andet endnu ikke viser nogen Virkning, hvorledes
lde man da factisk kunne bevise dette med Stoffe, som
til aldeles have unddraget sig den sandselige Iagttagelse?
Ved Fremstillingen af de af *B.* anförte talrige Facta
ekommer han mig at bekjæmpe Meninger, som ikke her
fremsatte, men ingenlunde at bevise det Vigtigste i hans
n Anskuelse. Han har nemlig beviist, at Cholera er
lsom, hvori vi her samtlige have erklæret os enige. Han

har endvidere forsögt at bevise, at Smittestoffet kan overföres ved Sunde, uden at disse selv senere blive syge, (Formening, som vistnok af Mange betragtes som problmatisk, men som jeg ikke troer, at Nogen her directe h benegtet, og som jeg selv er tilböielig til at helde til. M Prof. *B.* er i sin Anskuelse deri væsentlig forskjellig f os andre, at han antager, at Choleraepidemier, hvor de vi sig, altid frembringes ved Smitte, og ikke kunne opsta uden denne. For at bevise dette, maatte man have bestem Facta, som godtgjorde, at en Epidemie var udbrudt v Cholerasyges Ankomst til et Sted, som laae langt fjern fra angrebne Steder, og hvor ikke nogen begunstigen epidemisk Constitution da syntes at herske, og endda vil dette kun være et Sandsynlighedsbeviis. Men selv et sa dant har *B.* ved de anförte Facta ikke tilveiebragt.

Endelig maa jeg endnu omtale *Boecks* Anskuelse Qvarantaine mod Cholera, den samme, som han udtalt 1850, og som dengang ligesom nu fra hans Standpu synes mig paradox. *B.* erklærer nemlig det hele Qvara tainevæsen for en Latterlighed, og formener, at hvis Ve kommende, der have med Qvarantainevæsenets Ordning bestille, kunde blive ret overbeviste om Choleras eminen Smitsomhed, og at Friske ligesaavel som Syge kunne ove före Smitten, vilde man snart lade al Qvarantaine fa Efter min Mening maatte Vedkommende, naar de hav *Boecks* Anskuelse om Smitsomheden, conseqvent komme det modsatte Resultat. Man maatte da söge at komme den nöiagtigste Kundskab om Sygdommens Incubationst Strækker denne sig indtil 5 Dage, maatte Qvarantainen va 5 Dage, strækker den sig til 25 Dage, som man har fo meent ved det omtalte Tilfælde i Spind, maatte Qvarantain blive 25 Dage, eller fremdeles saa meget længere, s

ıcubationstiden viser sig at være længere. Troer man at ontagiet hefter ved sunde Personer eller ved Varer og fecter, maae disse underkastes den Rensning, som vi med kkerhed vide tilintetgjör Contagiet. Qvarantaineforanstaltngerne vilde altsaa skjærpes istedetfor at hæves. Jeg vil ke sige, at denne Fremgangsmaade vilde være den hengtsmæssigste, da efter min Mening de Ulæmper, der flyde Qvarantainen, i ethvert Fald overveie dem, der flyde af gdommen; men den vilde være aldeles conseqvent, og n fra *Boecks* Standpunkt allermindst charakteriseres som Latterlighed.

Faye. Da der, saavidt jeg har hört, ikke har været poneret mod, at hvert Medlem i Selskabet faaer behandle ekommende Qvæstioner paa sin egen Maade, hvorimod har fremholdt Vigtigheden af nogen Eenhed i det prakte Liv just med Hensyn til den nu omhandlede Gjenstand, il jeg ikke opholde mig ved den lille Misforstaaelse af mine d, men i Anledning af Yttringerne herom kuns bemærke, at me Side af Sagen bestemt har gjort sig gjældende, idet Ex. *Steffens* hovedsagelig har omhandlet de 2de vigtige ıktiske Conseqventser ligeoverfor Befolkningens Interes-, nemlig Qvarantaine og Udflytning, og *W. Boeck* ogsaa indgaaet paa disse Punkter, idet han forresten ikke er, at hans Tale om den stærke Contagiositet har gjort ıde. For min Deel er jeg imidlertid overbeviist om, at me Tale i de Familier, hvor *Boeck* virker som Læge, vakt en Frygt, der har gjort Vedkommende mindre ıkede til at modstaae Sygdom og Död, og ligeledes at s Yttringer, ved af Andre at udspredes, have bidraget at styrke Udflytningssystemet med de af samme flydende rövelige Fölger. Ogsaa i denne Henseende er det glægt for hans Colleger og gavnligt for Publikum nu at

höre af ham selv, at ogsaa han i Almindelighed fordömme Udflytning; thi jeg tænker ikke, at Nogen anseer det rime ligt, at vi i Fremtiden ville undgaae nye Udbrud af Cho lera; og derfor er det, jeg har troet det rigtigt ja nödver digt at bringe denne Sag paa Bane. Vi ville forhaabentl herved slippe en Deel af den Uhygge, som i sidste Epidem fulgte af de forskjellige Meninger.

Efterat have hört *W. Boecks* seneste Foredrag m ogsaa jeg nu som tidligere oprigtigt tilstaae, at jeg ik formaaer at fatte eller fölge Sammenhængen i den Tank gang, der gaaer gjennem hans Argumentation, — naar ha uanseet den derved bevirkede Frygt, fremdeles anseer (rigtigt uforbeholdent at udtale sin individuelle Formening (den stærke Smitteevne til Publikum, medens en Epidem raser, paa samme Tid, som han vil have Folk til modig at omgaaes de Syge; — naar han ved Facta söger at b vise en stærk Smitteevne paa samme Tid, som han svækk Styrken ved at indrömme, at meget Faa besidde Modtag lighed for Smitten, og at Luften maa være Forplantels gunstig, hvilket i en simpel Lignelse kunde udtrykkes sa ledes, at t. Ex. en Hest er meget stærk, men Vognen m være let og Föret godt, for at Styrken kan vise sig; naar han selv fast troer paa denne stærke Smitteevne ringe Modtagelighed og dog paa samme Tid kan være den Mening, at denne Anskuelse just skal bevirke, at F og Styrelse tilgavns maae fatte Urimeligheden af Qvaranta og Spærring. — For os andre synes det klart, at just dette maa stötte, hvad *Boeck* benævner en Latterlighed; Folk ræsonnere formodentlig som saa: hvis det er sa at Modtageligheden er sjelden, men Smitteevnen stor, kunne vi vel haabe at höre til den uimodtagelige Plurali og da kunne vi ogsaa haabe at frie os ved af al Magt

ndgaae mistænkelig Berörelse, og derfor ville vi ogsaa
lgavns söge at spærre os i Byer, Communer, ja i Huse,
vilket ogsaa ret ofte har været Tilfældet andetsteds som
gsaa her, skjönt gjerne med uheldigt Udfald. — Cholera
ommer kuns ind, - sige mange oplyste Folk t. Ex. i
verige, der ræsonnere som *Boeck*, - fordi man ikke spær-
r sig rigtig alvorligt, gjör man det, bliver man fri. Det
visselig ikke Lægerne, som i Almindelighed tale saa;
i det svenske Lægeselskab har engang udtalt sin Mening
n Sygdommens epidemisk-miasmatiske Natur; men en Deel
den meest oplyste Befolkning handler i Virkeligheden
ilge dette Ræsonnement.

Angaaende de af *W. Boeck* anförte Facta, der skulle
ne som gyldige Beviser for en stærk Smitteevne, da lade
re af dem meget tilbage at önske i nöiagtig Vurdering,
at de mere ligne, hvad man benævner usagkyndige skjönt
vrigt troværdige Mænds Vidnesbyrd om, hvad de troe at
ve seet eller hört, end en rigorös Naturforskning, hvilken,
m os Alle bekjendt, i dette Stykke er forbunden med
rdeles Vanskeligheder, fordi post hoc og propter hoc
e ofte umulige at opgjöre; — men om vi end villigen
ge alle de anförte og flere lignende fra andre Lande til
lægt som Beviser for, at Contagiositet finder Sted, hvad
r er indrömmet, saa blive dog Alle tilhobe af liden Be-
lning i Sammenligning med de Erfaringer, som vi have
, at mange tusinde Personer frit have communiceret med
grebne Egne uden at forplante Sygdommen endog til
rliggende Steder. Herpaa have vi foruden de forhen
rende Exempler flere fra den sidste Epidemie i Danmark,
hvilke det kan være af Interesse endnu at föie eet,
ntet fra Tydskland. Det har saaledes hændt, at den store
ipziger-Messe er afholdt, medens Cholera herskede i flere

omliggende Steder, hvorfra en Mængde Personer besøgt Messen; men uagtet et enkelt Tilfælde virkelig udbröd under Tilströmningen af omtrent 60,000 Mennesker, formaaede Sygdommen dog ikke at udbrede sig; men uddöde stra I disse Erfaringer i Forbindelse med dem, vi have om Syg dommens Udbrud, hvor hverken Importation eller nogen somhelst Smitteforplantelse er paaviselig, ligger en vigt Lære og efter vor Formening ogsaa et stærkt Beviis fo at Luftens Beskaffenhed er Hovedsagen og Smitten det U derordnede, og heri ligger ogsaa en simpel og naturl Forklaring for, at den Modige ikke let faaer Sygdomme medens den af Frygt lammede Organisme faaer den og ligger under for den, fordi det Luftmiasma, der indaande ingen Modstandskraft finder i Livskraften.

Da det vil være af Interesse at höre, hvorledes Pr *W. Boeck* nærmere vil betegne den Tilstand, vi egent befinde os i, naar vi leve under Indflydelsen af en Chol raepidemie, finder jeg det rigtigt at optage hans Antydnin eller rettere Opfordring til Discussion herom fra forri Möde. Vi kjende ikke Smittestoffenes Natur, siger *W. Boe* men da vi erfare, at fremmede og tilreisende Personer p et choleraangrebet Sted ere mere udsatte, er det et Spörg maal, yttrede han, om ikke med Hensyn til Beboerne Slags „Choleriseren" finder Sted. Jeg formoder, at herm menes en Overmættelse af Organismen med Contagiu saaledes at den bliver uimodtagelig i Lighed med Forhol ved Vaccination, Inoculation af Variolæ og Mæslinger maaskee Syphilisation. Det, som man i alle Lande hid benævner Acclimatisation, skulde herefter kunne, — efter Sygdommens Natur og Navn, — benævnes Choleris tion, Pestification, Sumpmiasmatisation o. s. v. o. s. v. Hv vi nu vide med Sikkerhed er, at vi kunne vænne os til

;ve i usunde Klimater, paa Sygestuer, i Sumpegne og
esllige, under hvilke Forholde Uvante ere udsatte for for-
kjellige epidemiske Sygdomme; vi vide, at denne Tilvæn-
en af Organismen er tilstede i flere Retninger; men hvor-
:des skulde det physiologisk begrundes og i Pathologien
enyttes, om man vilde opstille disse mangeartede Indfly-
elser, for hvilke vi ofte samtidigt ere udsatte og efter-
aanden hærdes imod, som ligesaa mange forskjellige Im-
unitetsprocesser i Organismens Indre? Hvad skulle vi da
'ter den generelle Pathologie kalde den Tilstand vi ere i
nder en Epidemie? „Incubation" passer ikke, da ingen
ygdom nödvendig skal udbryde efter kortere eller længere
id. „Disposition" maa den altsaa hedde; men hvorledes
iver denne at forklare, naar den væsentlig skal under-
oldes ved Contagium fra Person til Person og ikke ved
oget Miasma eller Contagium fra Luften? Det vil i alle
ald være besynderligt, at Personer, som scrupulöst iso-
re sig fra alle mistænkelige Indflydelser, dog kunne
ae Sygdommen t. Ex. ifölge Nydelsen af en Deel Blom-
er, eller ved andre Diætfeil, afförende Midler, For-
ölelse o. s. v., ja at Tilböieligheden til Diarrhoeer endog
dbliver lang Tid efter en ophört virkelig Epidemie. Som
ontagium ved Berörelse skulde det da vel hænge sig i
æderne eller udvendigt paa Legemet hos alle Personer,
r leve paa et angrebet Sted, skjönt Enkelte aldrig have
æret i Berörelse med Syge, neppe engang paa anden og
edie Haand. En Deel bliver saaledes choleriserede under
formelig Contagieincubation, medens Andre og især de
ygtsomme ikke naae Immunitet, men ofte blive angrebne
:d den ringeste Leilighedsaarsag. — Men kan da dette
ldes et stærkt Smittestof, som Tusinder uskadt kunne
rae med endog i lang Tid og före med sig til andre

Steder, uden at Sygdom paafölger som Epidemie. Elle skulde ikke Forklaringen fra en miasmatisk-contagiös Lu være mere rimelig, ligesom den stemmer med vore ældgaml Erfaringer om Indvirkningen af skadelige Klimatforholde det Hele. — Naar Choleracontagiet hænger i Klæder o Effecter aarviis tiltrods for Vind og Veirs Paavirkning, me först frembringer Sygdom under de af *Boeck* anförte gun stige atmosphæriske og individuelle Forholde, bör vi l blive enige med Hensyn paa de praktiske Conseqventse thi Differentsen oplöser sig i Grunden til den blotte Ord forskjel, at hvad den Ene kalder spontan Oprindelse kald den Anden et gammelt Contagiums Opstandelse; idet Begg dog ere enige i, at Sygdommen kan under en Epidem ogsaa udvikle et Smittestof og ved Personer udbredes andre Steder under de nævnte gunstige Omstændigheder.

Forövrigt stadfæster det sig i vort Selskab, som a detsteds, at de samme Argumenter kunne benyttes paa fo skjellig Maade og til Begrundelse af modsatte Anskuelse Det er ogsaa i Kraft heraf, at en russisk Læge, adspur om Cholera var contagiös, eller ikke, tilböd sig m gode Argumenter at bevise, hvad Spörgeren helst önsked Noget uforklarligt blandt mere bliver det mig imidlerti at *W. Boeck* i næstforrige Möde har anfört den sidste Ep demies större Udbredning og Forplantelse til flere Sted som et Beviis paa hovedsagelig Propagation ved Smitt medens han i 1850 anförte Sygdommens Begrændsning en enkelt af Christianias Forstæder som et fortrinligt Bevi for det samme.

I Anledning af *Steffens's* Yttring i forrige Möde m Hensyn til, at enkelte Læger under vor seneste Epidem have omtalt Sygdommen som ikke-contagiös, skal jeg tilla mig den Bemærkning, at disse langtfra staae ene med der

lening. Reactionen mod Contagietroen synes ogsaa ligesom ygdommen selv at have taget Veien fra Östen mod Vesten; hi flere engelske Læger, der i den senere Tid have observeret Cholera i Ostindien, benegte Contagiet, og det er os ekjendt, at russiske Læger, der för vare ivrige Contagioister, ere gaaede over til en modsat Anskuelse, efterat ave observeret gjentagne Epidemier. En i Pariseracadeniet af *Jolly* nylig forelæst Memoire udtaler sig ligeledes bestemt anticontagionistisk Retning.

Ved det af *Kierulf* Anförte angaaende opstaaet Cholera os Hunde efter Injectioner af Syges Excreter finder jeg et rigtigt at opholde mig lidt, idet jeg forövrigt troer af ans Yttringer at kunne slutte, at han sætter Forplantelsen ed Smitte som mere underordnet, end hans Beretning fra ergen maaskee har givet Anledning til at antage. Altsaa edkommende Spörgsmaalet om Cholera hos Dyr, da har rfaring lært, at denne Sygdom under Epidemier i enkelte gne har angrebet forskjellige Dyr (see herom en Afhandng i British and For. Med.-chir. Rev.), uden at jeg dog indes at have seet nogen Formening om, at de skulle ære smittede ved Berörelse med syge eller sunde Mennesker, og ikke inficerede ved et Luftmiasma. Det er saaledes el muligt, at Hunde kunne blive syge ved Injection i arerne eller i Maven af Choleraexcreter, skjönt herved og maa bemærkes, at Hunde ifölge mange Forsög let faae iarrhoe og Brækning, naar hvilkesomhelst deletere Fluida ijiceres, især i Aarerne; men det bliver i ethvert Fald en ikkrere Maalestok for Værdien af saadanne Experimenter, m vi kunne hente Bedömmelsen fra directe Forsög paa lennesker, og dette kan skee, da saadanne ere anstillede Rusland under den heftige Strid, som i Aarene 1831 og 832 fandt Sted der mellem Contagionister og Ikkeconta-

gionister, ligesom de ere omtalte i vore medicinske Tids-skrifter af Prof. *Holst* og senere af mig under Discussione her i Selskabet i 1850 om samme Gjenstand. Man har saa ledes lagt sig afklædt ved Siden af Syge og Döde, ma har indaandet Luften fra de Syges Mund, man har indhyll sig i de Syges og Dödes Linned og Sengklæder, man h nydt deres Excreter og indpodet sig med deres Blod; A med negative Resultater. Smittestoffet viste sig saaled ved disse Experimenter ikke stærkt i og for sig.

Hjort troede, at ogsaa et Factum, hvortil han hav lagt Mærke i Höst, nemlig, at der under Choleraepidemi ingen Spurve viste sig her ligetil i October, da de all vendte tilbage, syntes at tyde paa, at der fandtes dengan en vis Forandring i Atmosphæren, der holdt dem bort Denne Forandring i Luftens Constitution ansaae han for værе Hovedsagen og at en saadan var tilstede syntes ogsa de af ham refererede Choleratilfælde tidligere end d egentlige Epidemie at antyde.

Kierulf. Med Hensyn til *Fayes* Bemærkninger til mi maa jeg gjöre opmærksom paa, hvad man saa ofte h maattet gjentage under enhver Strid om Smitte og Ikke smitte; nemlig at der ligger langt mere Beviiskraft i e eneste positivt Factum end i overmaade mange negativ Disse kunne vel vise, at hiint kun sjeldent indtræffer, me ei ophæve dets Gyldighed. Jeg har ikke talt om Injectio ner af Choleraudtömmelser i Aarerne, da jeg meget v veed, at allehaande gjærende og med faste Dele blanded Stoffe her kunne fremkalde hurtig Död, men om Bibringels deraf i Dyrenes Mave (vide Virchows Archiv f. path. Ana Bd. IV. pag. 29); og da man veed, at Dyr kunne lide Cholera ligesaavel som Mennesker, maa man vel nogenlund kunne slutte fra Experimenter paa Dyr, med positivt Re

ultat, især naar de anvendte Dyr höre til en Art, der ellers
nale alleslags Indgreb bedre end Mennesker. Denne Sag
r ellers med Hensyn til vort Thema en aldeles Bisag, som
eg kun har anfört som en oplysende Sammenligning. I
lovedsagen: Choleras miasmatisk-epidemiske Natur og dens
vne til at kunne forplantes ved Smitte, kan jeg ikke andet
nd indsee, at Pluraliteten her nu er enig med de af mig i
849 fremsatte Anskuelser, som jeg fremdeles uforandret
edkjender mig.

Faye. Da Cholera ingen egentlig Hundesygdom er, an der her mindre være Tale om de positive Bevisers raft lige ovenfor de flere paa Mennesker gjorte og negavt udfaldne Experimenter; at bevise fra Hundens Mave g Natur til Menneskets bliver overhovedet mindre paadeligt.

F. Holst. Saa ofte den Gjenstand, som nu i 3 Möder ar beskjæftiget os, tilforn har været underkastet Discussion Selskabet, har jeg deeltaget deri. Denne Gang har jeg fholdt mig derfra hidtil, fordi jeg agtede at erfare, om iscussionen kunde for mig blive Grund til at styrke eller orandre den Overbeviisning, som jeg har udtalt lige siden ygdommens förste Optræden her i Riget i 1832. Jeg maa ekjende, at hverken den seneste Epidemie, eller Discusionen her i Selskabet have formaaet at rokke min snart i 2 Aar nærede Overbeviisning, at Cholera er oprindelig n epidemisk-miasmatisk Sygdom, men tillige smitsom, dog un betinget smitsom, idet dens Smitteevne er betinget ovedsagelig af ugunstige hygieniske Forholde. — Collega *ierulf* yttrede i forrige Möde, at Regjeringen, under Choera-Epidemien i Bergen 1848—49, havde for Kongen forelaaet Qvarantaine ophævet, deels formedelst dens Uhenigtsmæssighed, deels formedelst Sygdommens Mangel paa

Smitteevne. Herved sigtes formodentlig til Regjeringen tvende Forslag af Februar og Marts 1849. Dette maa berigtiges derhen, at Regjeringen motiverede disse Forslag kun ved den förste Grund, nemlig Qvarantainens Unytte til at benegte dens Smitteevne kunde den ikke finde sig foranlediget, da ingen af de Autoriteter, paa hvis Erklæringer den byggede sine Forslag, nemlig Medicinal-Lovcommissionen, det medicinske Facultet og Cholera-Central Commissionen, skjönt erkjendende dens epidemisk-miasmatiske Natur, frakjendte den Evne til under ugunstige hygieniske Forholde at forplantes ved Smitte. Kongen afslog Forslagene begge Gange, udentvivl især ledet af folkeretlige og unionelle Hensyn, som Konge over to Riger, i hvilke den herskende Troe om her omhandlede Gjenstand er forskjellig.

Kierulf. Jeg maa blot erindre om, at jeg ikke har udgivet Regjeringens Grund til at söge Qvarantainen hævet at være dens Overbeviisning om Sygdommens Mangel paa Smitteevne. Jeg, som dengang opholdt mig i Bergens Stift midt oppe i Cholerapraxis, havde imidlertid Grund for mig til af Antecedentia at formode, at dette kunde være Tilfældet, og derfor fandt jeg det at være min Pligt at meddele mine Erfaringer i saa Henseende.

Hörbye. Jeg skal tillade mig at meddele et Factum grundet paa Observationer fra den Bergenske Epidemie 1849. Præstegjeldene Manger, Lindaas, Hammer, bestaaende for störste Deel af Öer i den Bergenske Skjærgaard, var i lang Tid efter Epidemiens Udbrud i Byen frie for Sygdom. Som constitueret Districtslæge havde jeg, i Anledning af Typhus, bereist disse og flere til Districtet hörende Præstegjelde og saaledes havt Anledning til at overbevise mig om, at ingen cholerisk Constitution fandt Sted. Men da Cholera ved de store Sildefiskevær tog et raskere Opsving

g den fiskende Almue, som bekjendt, sögte sin Redning i n skyndsom Afreise fra disse Steder og foer hjem, indlöb er paa een Dag fra de nævnte Præstegjelde Efterretning m Choleras Udbrud samtidig paa mangfoldige Punkter af ognene. Paa en i den Anledning foretagen Reise erfa-ede jeg da, at de hjemvendte Fiskere havde fört Cholera ned sig til deres respective Hjemsteder, hvor den nu an-reb Fiskernes Familier, der ikke havde været paa Fiske. ogle Fiskerbaade havde hjembragt med sig et Choleraliig, ndre een eller flere Personer lidende af mere eller mindre dviklet Cholera; en kort Tid efter at disse vare bragte i and, udbredte Sygdommen sig der. Hvis jeg dengang avde noteret Tilfældene, skulde jeg kunne documentere, vad jeg nu blot kan referere. Blandt flere Steder vil jeg lot nævne Blomvaag, hvor mange Gaarde ligge samlede, g hvor saaledes mange Fiskere hörte hjemme. Der var jembragt et Par Liig og nogle Patienter, og ved min An-omst vare allerede flere af de Hjemmeværende angrebne g 1 död. Der udviklede sig formelig en lille Epidemie i lomvaag, og, saavidt jeg erindrer, döde der mindst 8 af em, der ikke havde været paa Fiske. Et lignende, der ndt Sted i Sunds Præstegjeld, der ogsaa hörte til mit Di-rict, har Prof. *Boeck* allerede omtalt.

Vogt havde ogsaa iagttaget lignende Tilfælde, som de f *Hörbye* meddelte, i Ous Sogn söndenfor Bergen. Han ar imidlertid ei villet meddele dem, da han troer, de kun evise, at Cholera kan smitte, men ingenlunde, at den ei an udbrede sig paa anden Maade end ved Smitte.

C. Boeck. Den almindelige miasmatisk-epidemiske An-kuelse af Aarsagerne til Udbredning af Cholera forekommer ig vanskeligt at kunne bringes til at stemme med vore undskaber om de Medier, hvorigjennem Udbredelsen væ-

sentlig skulde befordres. Det Medium, man især har lade være Miasmets Förer, nemlig Luften, er jo aldrig rolig. Et Sted kan derfor ei antages i længere Tid at beholde den samme Atmosphære. Og man seer ogsaa Epidemiernes Udbredning at finde Sted uafhængigt af Vindenes Retning, ja ofte modsat dem. Antager man, det sygdomsbringende Stof klæber ved Jordbunden, saa staaer den Omstændighed i Strid dermed, at Sygdommen kan herske ligesaa godt om Vinteren, naar Jordens Overflade er gjort uigjennemtrængelig ved Frosten samt Snee- og Iisdækket, som om Sommeren, da den besidder en höi Grad af Porositet. Et vist Luftforhold, et Miasma, som Sygdommens Aarsag, synes mig derfor næsten uforklarlig. Antagelsen af et Smittestof, som kan adhærere ved Personer og Gjenstande, forekommer mig derfor rimeligere. For denne Anskuelse synes Sygdommens begrændsede Optræden paa et vist Sted, dens Fastholden til et enkelt Huus, ja et enkelt Værelse, at tale. Som Ex. vil jeg kun anföre det Huus paa Grönland, hvor Sygdommen först udbröd i 1850, den saakaldte Skjæggerudgaard, hvor Sygdommen herskede stærkt og angreb Mange i det ene Værelse, medens den næsten forskaanede Beboerne af det ved Siden deraf liggende Rum.

F. Holst. Dette lader sig for en væsentlig Deel forklare af de overmaade slette hygieniske Forholde, under hvilke Beboerne af dette Værelse levede, i Sammenligning med de övrige Familier i Gaarden, der forbleve aldeles skaanede. (11 Mennesker og Grise i samme Værelse, holdende omtrent 1100 Kbf., - liggende over en Kjælder med flere Fod raadent Vand, Aadsler af Katte, Rotter, Muus &c.; - yderlig Armod, Ureenlighed, Drikfældighed, Leie af Straae og Hövelspaan m. M.)

Faye. Det er en gammel Erfaring, at et Luft-Miasma

ler Contagium i indsluttede Rum kan blive ligesom potent-ret og gjennem Aandedrættet inficere stærkere end Mias-aet i den frie Luft under en epidemisk Constitution, og Luften gjennemtrænger alle Dele, er det ofte vanskeligt ık at faae saadanne Rum rensede, om end alle Klæder og ensilier fjernes; men hele Kunsten bestaaer dog blot i, Luften grundigt og ofte omvexles, saa taber Infections-nen sig, og dette desto för jo mere den almindelige epide-ske Constitution taber sig. — Hvad Choleras Forekomst om nteren angaaer, da er det ganske vist, at denne Sygdom ke har formaaet at herske heftigt og udbrede sig, naar Luften meget kold og Jorden frossen, hvilket paatageligt tyder n paa, at combinerede terrestrisk-atmosphæriske Kræfter saa herved ere virksomme. De russiske Læger have ogsaa ppigt brugt den Talemaade, at Sygdommen er gaaen i nterqvarteer for igjen at bryde ud Foraar og Sommer.

C. Boeck. Ved Forhandlingerne angaaende Choleras ɔstaaen og Udbredning er der yttret to afvigende Me-ıger.

Paa den ene Side er sagt, at Cholera er ved Smitte mmen fra Asien til Europa, og har senere ved Smitte dligeholdt sig der.

Paa den anden Side er formeent, at Cholerasygdommen l kan forplante sig ved Smitte, men at Smitteevnen er ıg, saa at den hovedsageligen fremstaaer og udbreder ved en vis Beskaffenhed i Luften, eller ved et af den udviklet Stof, et Miasma, der altsaa skulde frem-mme og virke i det samme indskrænkede Rum af Jord-len, hvor Cholera fremtræder.

Man synes derfor at ville gjöre gjældende, at naar bredningen af Smitte i visse Tilfælde ikke afgjort kan

paavises, saa maa nödvendigt de andre Omstændighed
have fundet Sted.

Ganske rimeligt er det, at naar man for en Naturbe
givenhed ikke strax kan see en bestemt og tydelig Aarsag
saa söger man efter den, man opstiller en Formodning om
hvori den kan bestaae, man fremsætter en Hypothese. Me
skal denne have eller faae nogen Betydning, maa man pa
en naturvidenskabelig Maade söge at begrunde den, ma
maa i det Ringeste ved andre bekjendte Forhold, ved paa
viste Analogier gjöre dens Sandsynlighed rimelig. Dett
skeer ikke ved Hentydning til andre usikkre Formeninge
eller andre ubestemte Hypotheser, dette giver ikke en na
turvidenskabelig Beviisförelse.

Jeg henviste i forrige Möde til den ringe Sandsyn
lighed, der var for, at Atmosphæren skulde kunne i e
indskrænket Kreds antage og vedligeholde en Beskaffenhe
hvorved Cholera kom til at herske i en liden Udstrækning
og at saadan Beskaffenhed kunde efterhaanden opstaae pa
fra hverandre fjernede Punkter, uden at de imellem diss
Punkter liggende Egnes Beboere bleve paavirkede. For
saavidt man antog et eiendommeligt Miasma, blev det ogsa
uforklarligt, hvorledes dette saaledes kunde udvikles i ind
skrænkede og begrændsede Partier af Jordbunden, saa
nært til hverandre boende Mennesker, der maatte antages
lige Grad at paavirkes af Miasmet, dog ikke samtidig blev
syge. Jeg paaberaabte mig i saa Henseende Forholdet
den ved forrige Epidemie i Christiania saa meget omtalt
Skjæggerudgaard og Choleras Udbredning i Bergens Stift.

Brigadelæge *Hjort* anförte derpaa et Par Omstændig
heder, som han syntes at antage, vare Beviser for at de
sidste Choleraepidemie havde sin Grund i en vis Beskaffen

ed i Atmosphæren, men det Omtalte forekommer mig ikke ar nogen Betydning i saa Henseende.

At tidligere om Sommeren i Christiania eller nærmeste megn indtraf et Par Tilfælde af Sygdom med Symptomer ge dem, der vise sig ved den saakaldte asiatiske eller idemiske Cholera, vil vist ikke med nogen Vægt kunne estyrke den Mening, at Cholera, som længere Tid bagefter ldsomt udbredte sig, allerede da havde begyndt, saa længe et er afgjort, at den sædvanlige om Sommeren forekommende Cholera i sin Form viser sig saa lig den asiatiske holera, at man vel neppe kan paavise noget aldeles bemt og ubetinget Forskjellighed.

Mere Betydning kunde man tillægge det Omtalte anaaende Spurvenes Flytning, naar dette först kunde opstilles m et virkeligt Factum, og et Factum, der ikke paa nogen iden simplere Maade lod sig forklare. At ikke alle Spurve Choleratiden havde forladt Christiania er vist, da jeg i en Tid dagligen saae, at en Flok holdt sig ved de nye Uniersitetsbygninger, omendskjöndt disse ligge nær Pipervigen, vor Cholera var meget udbredt, og der mellem Universitsbygningernes faa Beboere indtraf 5 Choleratilfælde, oraf 2 endte med Döden. Lægges nu hertil, at under holeratiden modnedes Kornet rundt omkring Byen, hvorved er var Anledning for Spurvene til at erholde en rigelig æring udenfor Byen, og at Kornet efterhaanden indhöedes paa samme Tid, som Choleraepidemien ophörte, synes et at være liden Grund til at stille Spurvenes Ud- og dflytning i en nærmere Forbindelse med Choleraepideien eller nogen den formeentlig foranledigende Aarsag.

Prof. *Holst* har hentydet til en Sammenhæng mellem forrige Choleraepidemier i Christiania og de samtidig ed denne herskende Variationer i Jordens magnetiske

D

Kraft, hvilke vare iagttagne paa det herværende magnetisk Observatorium. Nogen saadan Sammenhæng synes mig ikk heller der kan være at antage, naar man seer hen til, Cholera var indskrænket til en yderst liden Udstrækning og det ifölge en stor Mængde yderst nöiagtige og paalidelig Iagttagelser er aldeles afgjort, at Variationer i den magne tiske Kraft vise sine Virkninger samtidigt paa meget fjerr Steder ja maaskee endog over hele Jordkloden.

I Rusland har man henviist til, at Choleras Udbrednin gjennem Landet havde fulgt Retningen af de af Profess *Hansteen* paa Karter afsatte magnetiske Linier. Men saadanne Linier kun er en graphisk Betegnelsesmaade f visse forskjellige Forhold ved den magnetiske Krafts Inten sitet o. s. v., saa vil en saadan Henviisning ikke hav noget videre videnskabeligt Værd, naar Sammenhænge mellem de sammenstillede Phænomener ikke paa ande Maade godtgjöres.

W. Boeck. Prof. *Conradi* mener fremdeles, at m Paastand om, at man ved de förste 20 Angrebne kunde pa vise Sygdommens Gang fra Person til Person, er ubegru det; jeg har derfor været nödsaget til at söge Oplysning i denne Henseende, og jeg har sögt at tilbagekalde i m Erindring, hvad der i Epidemiens Begyndelse passerede. de paa Hospitalet Angrebne, som een efter een indsygned havde faaet Sygdommen den ene af den anden, det anse jeg givet, Forbindelsen mellem Hospitalets forskjellige A delinger gaaer ikke saa vanskeligt for sig, da ikke enhv er saaledes paa sin Plads den hele Dag, som naar Lægern gaae Visiten. Naar Cholera, som jeg troer tilstrækkelig have beviist, kan overföres ved Sunde, da bliver Overfö relsen paa et Hospital let. Jeg gaaer over til de förs Angrebne i Byen, saavidt jeg erindrer var den förste

)ne langt nede i Kirkegaden, denne Kone var Skurekone
a Hospitalet, og havde været der, efterat Cholera udbröd;
n 2den var en Kone i Vaterland, der jevnlig pleiede at
mme paa Hospitalet til Gangkonerne, det har ikke været
g muligt med Sikkerhed at faae oplyst, hvor længe det
r siden hun sidste Gang havde været der, ingen vilde
le Besked derom, fordi denne Kones Haandtering var at
aae; den 3die var en Kone fra Saugene, om hvem det
d Sikkerhed vides, at hun kort forud og efterat Cholera
r var udbrudt havde været paa Hospitalet. Den 4de, om
em jeg har erholdt Besked, var en Mand, hvis Kone
glig gik paa Hospitalet, som blev syg den 3die August
döde den 5te, hans Kone blev syg den 8de og blev
handlet paa Sorgenfri; deres Barn led til samme Tid af
ekning og Diarrhoe. For Öieblikket har jeg ikke flere,
n jeg mener disse ere bevisende.

Ved at omtale Intensiteten af Contagiet fremsatte jeg
ı Mening, at det Contagium, hvoraf kun en liden Dose
nödvendig for at fremkalde Sygdom, er intenst. Prof.
nradi har fundet denne Betragtningsmaade urigtig, og
mener, at der ei kan være Spörgsmaal om Dose af Con-
ier. Jeg vil hvad dette Punkt betræffer henvise til *Roches*
eve om Cholera, som vist de fleste af MHrr. have læst, i
ld hvad deraf er indtaget i Magazinet, jeg maa dog
ede mig Tilladelse til at oplæse et lidet Stykke af et af
se af 2den October 1852. — — Det sees heraf at *Roche*
ntagende benytter denne Benævnelse. Men jeg vil ikke
skyde mig under *Roches* Auctoritet, har jeg benyttet
nævnelsen, skal jeg söge at begrunde den. I det vi
nne Miasmer og flygtige Contagier, erkjendes det vel af
e, at der maa være noget Materielt, der, ved Luften
erfört til et Individ, af dette optages. At Sygdom lettere

D*

opstaaer, naar dette Stof forefindes i större Mængde, e
naar det kun i ringe Mængde er forhaanden, forekomm
mig ikke at være nogen urimelig Tanke. Det er en no
som bekjendt Sag, at vi ved at lukke Vinduer og Döre I
Typhussyge o. s. v. fremkalder en mere smitsom Atmo
phære, Grunden er vel simpelthen den, at der ansam
mere af det ukjendte Stof, det kan nu af Andre indaan
i en större Dose, i en större Qvantitet, og derfor opsta
let Sygdom; det er det, vi benævne Infection. Gaae vi
til Cholera, saa vide vi af dens Historie, at i Indien kun
idet den der opstaaer, i en meget kort Tid hele Landsb
uddöe, fordi Miasmet er i en saa stor Mængde tilstede, c
Dose, der med hvert Aandedrag indaandes, er meget st
Men eftersom Miasmet fortyndes bliver Virkningen min
intens. — Prof. *Conradi* har sammenlignet Virkningen
Choleracontagiet med Vaccinationen, hvoraf den mind
Deel vil fremkalde Vaccinepustelen, dette er rigtigt, n
hvad der gjelder for de fixe Contagier gjelder ikke for
flygtige. Forövrigt har Prof. *Conradi* og jeg nu nær
os meget i dette Spörgsmaal, han erkjender som jeg,
Cholera kan overföres ved Sunde, det forekommer mig,
da ere meget lidet uenige.

Med Hensyn til en Choleraepidemies Udbrud paa S
der, hvor Disposition for Cholera ei herskede, vil jeg be
at man med Opmærksomhed vil gjennemlæse Beretninge
fra Bergens Stift angaaende Epidemien der i 1849, man
deri finde en Mængde oplysende Facta. Bergens Stift
ogsaa, som *Hörbye* meget rigtig bemærkede, særdeles
skikket til der at anstille Observationer, de mange Öer,
ligge saaledes skilte fra hverandre, at det bliver muligt
controllere Communicationen, give Facta fra disse E
meget Værd. Man vil maaskee indvende, der var Disp

ion for Sygdommen tilstede paa disse Öer; men dersom t var saa, maatte Cholera være kommen iflæng baade til arde, hvorhen ingen syge Fiskere kom, og til de Gaarde ortil de fra Havet hjemvendende syge Fiskere ankom, og maa da opfordre Hr. *Hörbye* til at erklære, om han serverede Cholera paa andre Steder end der, hvor Fiskere re komne iland, eller paa Gaarde, der igjen havde havt mmunication med disse.

Hörbye. Nei.

W. Boeck. Jeg maa nu gjöre samme Forespörgsel l Hr. *Vogt.*

Vogt. Jeg har kun for et Sted i Ous, Rolfsvaag, op-net, at Ingen var kommen dertil fra Havet; paa de övrige der var der overalt kommen Fiskere hjem.

W. Boeck. Dersom vi sammenholde disse Erklæringer d de Beretninger, vi have fra mange af Lægerne i Ber-ns Stift, saa mener jeg, dette ei alene beviser Choleras itteevne, men ogsaa, at den i disse Egne kun har ud-edt sig ved Smitte. Jeg tvivler ikke heller om, at man denne sidste Epidemie i 1853 vil kunne indhente mange rdifulde Facta. — Naar Prof. *Faye* siger, at man har lioner flere Beviser for det Modsatte, og naar han for-ler os om den russiske Læge, der vilde bevise begge le, og sammenlignede disse Beviser med et tveægget erd, saa mener jeg Sværdet dog ei har mere end een Æg, negative Facta kunne Intet bevise. Vi maae dertil ogsaa ndre, at vi have alle disse Facta fra Steder, hvor det er ysisk umuligt at isolere de enkelte Begivenheder, vi have imod hos os selv den skjönneste Anledning til at an-le Observationer angaaende Contagierne, og denne An-ning burde vi benytte, for derpaa at begrunde en viden-belig Mening, Sandheden fremfor Alt. Det kan maaskee

nu synes os broget, om man virkelig ved fortsatte nöiag-
tige Undersögelser skulde finde, at den af mig hylde[t]
Mening er den rette, men lader os först faae den rene Sand-
hed frem, saa vil Sagen dog nok kunne ordnes. Na[ar]
Prof. *Conradi* siger, at Troen paa den stærke Smitte maat[te]
fremkalde en streng og lang Qvarantaine, saa er det p[aa]
en Maade sandt, det er en logisk rigtig Tankegang, m[en]
den er upraktisk. En saa lang Qvarantaine, som der
vilde være nödvendig, er umulig, thi Enhver vilde gjö[re]
hvad han kunde for at undgaae den, den vilde tage sig
som Afspærringen i Sverige. Alt dette er Galskab, Cur[en]
bliver meget værre end Sygdommen, og dertil viser Erf[a-]
ringen noksom, at Curen intet hjælper. Vil man derfor
opstille Umuligheder, hæve al Skibsfart &c., saa faaer m[an]
hæve al Qvarantaine, vi ere med 10, 25, 40 Dages Qva[r-]
antaine ei sikkrere end med 5, og de 5 Dage som enhv[er]
anden Tid har ingen videnskabelig Grund at stötte sig [til;]
vi kjende ikke Incubationstiden, og paa den anden Si[de]
vide vi, at Cholera kan forplantes ved Sunde. Man k[an]
spörge, om jeg da har Noget at sætte istedet; jeg vilde [i]
det förste eller de allerförste Tilfælde foreslaae Interner[ing]
af Sygdommen, som man ogsaa var inde paa, da Chol[era]
förste Gang kom til Christiania, men lykkes det ei at stand[se]
den ved de allerförste Tilfælde, anseer jeg det for en um[u-]
lig Gjerning ved nogensomhelst Spærren at hindre d[ens]
Udbredning, da faaer man finde sig i denne Sygdom som
enhver anden; forövrigt vil jeg tilföie, at jeg ogsaa m[ed]
mine Anskuelser om Cholera, anseer de Forholdsregler, s[om]
man i Almindelighed har bragt i Anvendelse, for me[get]
hensigtsmæssige. Prof. *Faye* mener, jeg gjör mig skyl[dig]
i Modsigelse med Hensyn til Epidemien i 1850 og den
1853, i förste Tilfælde, siger han, argumenterer jeg fra de[t]

nge Udbredning og i sidste fra dens betydelige Udbred-
ng for at vise dens Smitsomhed. Jeg kan ikke erkjende,
der er nogen Modsigelse i hvad jeg har yttret; i begge
sse Epidemier var Cholera indskrænket til et afsluttet Ter-
in, der i 1850 var mindre, i 1853 större, men for ethvert
lenfor denne Kreds forekommende Tilfælde kunde man i
lmindelighed paavise at Udgangspunktet var Byen. Grun-
en hvorfor den i 1850 var mere indskrænket end i 1853,
ger jeg i den Anskuelse jeg har om Betingelserne for
ntagiernes Udbredning, som jeg tidligere under denne
scussion har fremsat, og som jeg derfor ikke her skal
entage; disse Betingelser mener jeg gjelder Cholera som
dre Sygdomme f. Ex. de acute Exanthemer, ved hvilke vi
rlig have Anledning til at see denne forskjellige Udbredning.

Endelig gjorde jeg i forrige Möde opmærksom paa det
ctum, at Fremmede saa hurtig og let angrebes af Syg-
mmen. Prof. *Faye* önsker at vide, hvorledes jeg har
nkt mig dette Forhold, men herpaa vil jeg ikke indlade
g, jeg vilde kun, at Factum skulde nedtegnes, da saavidt
g bekjendt intetsteds fra lignende Observation er gjort,
jeg troer, at man i sidste Epidemie saae dette Forhold
a bestemt, at det ei med Taushed bör forbigaaes.

Faye. Idet jeg maa overlade til Prof. *Conradi* nöiere
dröfte Prof. *W. Boeck's* Besvarelse af den gjorte Op-
rdring, skal jeg med Hensyn til den Slags Beviisförelse,
m *W. Boeck* finder tilstrækkelig, bemærke, at den efter
n Opfatning er saa lös som vel muligt, da, som för an-
rt, alle Sygdommes Forplantelse ved Smitte kunne paa
n Maade lettelig bevises. Naar *W. Boock* er tilfreds med
ot at have constateret Muligheden af en indirecte Forbin-
lse mellem Hospitalets Afdelinger og forresten mellem
sse og andre Personer, er intet lettere end at hjælpe ham

til bedre Beviser, end de, han selv har fremfört; thi det e ganske vist, at Lægerne fra de forskjellige Afdelinger dagli komme sammen, ligesom de ogsaa omgaaes og röre ve mange Personer i Byen, fra hvilke Smitten altsaa igje kunde udgaae. Saaledes maae Lægerne, — som paapege er baade i 1850 og nu — efter *W. Boeck's* Forklarin blive de værste Smitteförere. — Det af *W. Boeck* oplæst Citat af *Roche's* Breve gaaer netop ud paa at godtgjöre e miasmatisk Lufts Indflydelse, men ingenlunde nogen Smitte forplantelse fra Person til Person, og det maa i höi Gra forundre nu at höre *Boeck* omtale „Miasma" og „Luftcon tagium" og „Infection," alle tilsammen Udtrykke for At mosphærens Indvirkning gjennem Lungerne, hvorom vi fr ham intet för har hört i den her tagne Betydning, hvorimo han nok har indrömmet, at Luften maa have en vis Beskaf fenhed, for at Contagiet fra Person til Person kan fænge *Boeck's* Argumentationsmaade i Aften gaaer saaledes fo en væsentlig Deel ud paa at bestyrke Rigtigheden af de gamle Mening, som vi hylde, om en epidemisk Constitutio som kan være mere eller mindre intens og frembringe epide miske Sygdomme af en snart mildere snart mere ondartet Cha racteer. Naar den epidemiske Indflydelse fortrinsviis vise sig i begrændsede Localiteter og Egne, kommer dette vis selig ikke deraf, at den inficerede Atmosphære alene hvile over en saaledes begrændset Egn — som t. Ex. i 185 over Christianias Forstad Grönland, — men deraf, at den hygienisk Henseende slettest stillede Befolkning under e mindre intens Epidemie lider först, medens under en stær kere Intensitet ogsaa den bedre situerede Befolkning an gribes, især naar Modlöshed træder til. Nöiere at motiver en saa anerkjendt Sandhed lönner neppe Umagen. — Je finder det i Anledning af *W. Boeck's* Yttringer i dett

öde nödvendigt at bede fastholdt, hvad der hidtil har ud-
ort Discussionens Gjenstande, nemlig de Paastande af
'. *Boeck*, at Cholera udelukkende udbreder sig
ed Contagium fra Person til Person og at dette
ontagium er af en overordentlig stærk Intensitet; thi det
ynes nu som *W. Boeck* tildeels forlader denne Basis,
gesom ogsaa Prof. *C. Boeck* har argumenteret i en Ret-
ng, der nærmest vil bevise et Luftcontagiums Tilstede-
ærelse. Men da Ingen har negtet, at et saadant kan
lvikles, ligesaa lidt som Muligheden af at Sygdommen kan
ed Personer forplantes, bliver det herom unödvendigt at
sputere. Men fra at antage en Mulighed i at Sygdommen
enkelte Tilfælde paa den Maade kan udbrede sig til den
irkelighed, at Sygdommen altid og alene ved Contagium
Contact) fra Person til Person forplantes og underholdes,
Beviisförelsen lang, og fra vor Modparts Side efter vor
ormening utilstrækkelig fört. — Naar *W. Boeck* i Aften
r sagt, at Millioner negative Facta Intet bevise, da kan
g ikke troe, at han som Naturforsker vil have denne
tring opfattet for strengt; thi vistnok er han fuldt vidende
i, at det er en sammenlagt Mængde af negative Facta,
m udgjör stærke Beviser for mange Slutningers Sandhed.
iar vi under bestemte skadelige Paavirkninger see Tu-
ider at gaae ud af dem som uskadte, medens kuns Enkelte
lueres, tillægger Enhver saadanne negative Facta et stort
erd, og det er just saadanne Erfaringer, som have været
Mængde gjorte i de store Stæder, hvor Samqvemmet med
e omgivende Egne er livlig, hvilke for Choleras Ved-
mmende blive bevisende; de mere enkeltstaaende posi-
e Facta, der bedst gjöres under mindre Forholde, kunne
ke hæve Værdien af en Masse af negative, men vel
vise, at Regelen her som sædvanlig medgiver Undtagelser.

De af *W. Boeck* fra Bergens Stift anförte Facta kunne saaledes bevise, at Sygdommen kan importeres ved inficered Personer og udbrede sig eller uddöe efter Omstændighederne, og herpaa mangler ikke heller Exempler fra senest Epidemie, men, – det maa gjentages, – denne Forplantelsesmaades Virkelighed – i sammenlignelsesviis faa Tilfælde kan ikke svække Kraften af den Erfaring, at Tusinder fr have færdedes paa choleraangrebne Steder og frit hav faret om til mange andre Steder, uden at frembringe nog Epidemie. Inductionsslutningen er her klar og den lyd saa: „Smitteevnen kan i ethvert Fald ikke være stærk."

Med Hensyn til *W. Boeck's* Yttring: at han ikke h seet den Observation fremhævet fra andre Steder, at tilrei sende Personer ere fortrinsviis udsatte for Sygdom, sk jeg blot erindre om, at denne Kjendsgjerning er opgjo for epidemiske og endemiske Sygdommes Vedkommen allerede fra *Hippocrates'* Tid, ligesom den ogsaa ofte bemærket under Choleraepidemier. Jeg troede det rigtig at omhandle den i sine Conseqventser og sætte den i For bindelse med *W. Boeck's* övrige Yttringer, fordi han uc trykkelig dertil havde opfordret.

I Anledning af Prof. *Chr. Boeck's* Bemærkninger an gaaende de virkende Aarsagsforholde under Epidemier, ma jeg anföre, at vi af Erfaring vide, at forskjellige epidemisk Forholde kunne gjennem længere Tid medföre t. Ex. Pneu nomier, Peritoniter, Bronchiter, Parotiter o. s. v. uden det hidtil har været nogen physisk-chemisk Undersögel forundt at udfinde de i Atmosphæren specielt virkende Com binationer. De kunne finde Sted ved ny tilkomne Stof eller ved flere for vore nuværende Undersögelsesmidl uopdagelige Forandringer i Blandingsforholdene, vi vi det ikke; men at det ikke gaaer an ved alle disse Sygdom

t tale om nogen udelukkende Smitte, tör vel af de Fleste
ntages som en afgjort Sag.

Det af *Hjort* gjentagne Gange omhandlede Tilfælde af
uldkommen udviklet ondartet Cholera hos en höitstaaende
Embedsmand, der indtraf og endte dödeligt omtrent een
laaned för Sygdommens alvorligere Udbredelse, er for-
eentlig af særlig Interesse, da det ikke traf sammen med
ogen epidemisk godartet Cholera her, og saaledes ikke
et forklares deraf; hvorimod det faaer större Betydning
om et Udtryk af en begyndende epidemisk Constitution af
æregen Beskaffenhed. Saadanne enkeltstaaende Tilfælde
ave ogsaa paa andre Steder været Forbud for en senere
pidemie. Det synes derfor rimeligt, at Contagiumsunder-
ögelsen burde begynde med dette Tilfælde og ikke med
t Tilfælde af simpel Diarrhoe hos en Mand, der blev hel-
redet og som ikke heller havde været paa noget Sted,
vor epidemisk Cholera herskede; thi i Helsingöer forefaldt
uns enkelte Tilfælde, hvorfor dette Sted ingensinde er
pfört i Marinedepartementets Bekjendtgjörelser.

C. Boeck. Det er virkelig, som Prof. *Faye* selv an-
ager muligt, grundet paa en Misforstaaelse af mine Yttrin-
er, naar han troer, at jeg har fordret, at man skulde ma-
rielt paavise det Stof, der formenes at forekomme i Luften,
g som skal være Aarsag til Choleras Opstaaen og Ud-
redning. Jeg har kun sagt, at Mangel paa Beviis for at
holera nogensteds er opstaaet ved Smitte endnu ikke er
eviis for at den er opstaaet ved saakaldte epidemisk-mias-
atiske Aarsager, og at man, naar man paastaaer dette, bör
lkjendegive, hvorledes man tænker sig, at det Cholera frem-
ringende Stof kan i Luften opstaae og holde sig indenfor
ringe Rum, eller hvorledes man skal forstaae, at et Miasma

udvikler sig og virker i saa indskrænkede Kredse og Tidsrum som de, man har seet Cholera har hersket i.

Prof. *Faye* har nu senere, saavidt jeg har forstaaet Meningen af hans Yttringer, været af den Formening at ikke selve Luften, Atmosphæren i sine bekjendte Bestanddele, forandres, saa at Cholera derved opstaaer, men at de er en tilkommen Materie, som foranlediger Sygdommen Men man har da endnu Noget, som skal udvikle sig a Jorden, et Miasma, hvorved der fremdeles bliver Spörgsmaa om, hvorledes man kan tænke sig den forskjellige Indskrænkning af Miasmets Udvikling, som maa forudsættes at have fundet Sted ved de tre Epidemier i Christiania, og end mere ved Sygdommens Udbredning i Bergens Stift, hvor det desuden da indtræffer det Mærkelige, at Miasmet næsten alene maa have opstaaet og virket paa de Steder hvor Fiskere have landet, efterat de have været i Berörelse med Cholerasyge eller vare komne fra Steder, hvor Cholera herskede. Naar jeg önsker Oplysning om hvorledes man vi forklare dette, fordrer jeg ikke, at man paa chemisk Ve skal vise et Cholera bevirkende Stof, mindst har man noge Grund til at tillægge mig, at jeg gjör Fordring paa, a det skulde fremvises i Mikroskopet.

Conradi. Jeg var ikke tilstede i forrige Möde, o har saaledes ikke kunnet tilsvare de af *W. Boeck* fremsatt Bemærkninger, men seer af Protocollen, at de allerede fo en stor Deel ere besvarede ogsaa for mit Vedkommende a Prof. *Faye.* Hvad jeg endnu har at tilföie, skal jeg be stræbe mig for at gjöre saa kort som muligt, da diss Discussioner allerede ere blevne saa vidtlöftige, at de bil ligviis maae have en Ende.

B. har efter min gjentagne Opfordring sögt at bevis sin Paastand, at man i de förste 20 Tilfælde kan forfölg

Sygdommens Gang fra Person til Person; men dette Beviis forekommer mig kun at være en Række af Muligheder, Sandsynligheder, Forudsætninger og ubeviste Paastande. B. har ganske forbigaaet Omstændighederne ved Smittens formeentlige Indbringelse paa Hospitalet ved Manden fra „Nordcap," udentvivl, fordi han anseer dette Factum for tilstrækkelig godtgjort, naar man antager, at Smitte kan overföres ved Sunde. Men det maa vel erindres, at hverken Manden fra „Nordcap" eller nogen af hans Skibskammerater havde været i Berörelse med nogen Choleresyg, og at fölgelig Smittestoffet maatte have gaaet uskadeligt gjennem en Række af mindst 4 eller 5 sunde Personer, för det viste sin Virkning. En saadan Stabilitet af et flygtigt Contagium er imidlertid efter al Analogie saa usandsynlig, at vi efter min Mening kun turde tye til en saadan Forklaringsmaade, naar alle andre vare os afskaarne.

Med Hensyn til Sygdommens Udbredning indenfor Hospitalet siger *B.* kun, at han anseer det for givet, at de paa Hospitalet Indsygnede, havde faaet Sygdommen den ene af den anden; thi naar Cholera kan overföres ved Sunde, bliver Overförelsen paa et Hospital let. Skal dette være en Beviisförelse, saa er det rigtignok saare let at bevise Choleras ligesom enhver anden Sygdoms Udbredning ved Smitte, og det ikke alene paa et Hospital, men i enhver By, eller paa ethvert Sted, hvor der findes beboede Huse, og hvor Communication mellem disse kan have fundet Sted. Men *B.* kan ikke vente, at jeg skal finde mig overbeviist ved saadanne Paastande og Mulighedsgrunde, som han visselig selv, om jeg havde benyttet lignende mod ham, vilde have erklæret jævngode med Intet.

Af de udenfor Hospitalet Angrebne anförer *B.* kun 5, og söger at godtgjöre, at disse have staaet i mere eller

mindre directe Forbindelse med Hospitalet. Om dette ha fundet Sted, saa er det naturligviis, ifölge hvad jeg allered har anført, intet Beviis for, at Sygdommen kan forfölge fra Person til Person. Men ved enkelte af de anförte Exempler er desuden denne Forbindelse med Hospitalet lang fra at være godtgjort. Saaledes blev en Kone i Vaterlan angreben den 30te Juli; hun var Nr. 5 af samtlige Angrebne og Nr. 2 af dem, som angrebes udenfor Hospitale Det kan ikke oplyses, at hun nylig havde været paa Hospitalet, men *B.* fortæller at hun var Spaakone, og ofter pleiede at besöge Sygestuerne. Noget andet Beviis for, hun har paadraget sig Smitte, har han ikke, men dette e dog virkelig et vel luftigt Argument, og overhovedet forekommer det mig, at Svagheden og Ubestemtheden i *B.'* Beviisförelse staaer i en stærk Modsætning til Bestemthede af den af ham fremsatte Paastand.

Som Hjemmel for sin Mening, at Contagiernes Virknin afhænger af den Dosis eller den Qvantitet, hvori de bi bringes Organismen, henviser Prof. *B.* til *Roche* som e Autoritet. Jeg maa herved bemærke, at *Roche* ligeso mange franske Pathologer, og ligesom *B.* selv, jævnli sammenblander eller dog ikke skarpt adskiller Miasma o Contagium. *Roche* omtaler stadig Cholera-Contagium o Cholera-Miasma som et og samme Stof, og det stærkest Beviis paa denne Sammenblanding, er, at han sammenligne det med Uddunstningerne i en Dissectionsstue. At ve denne Qvantiteten er af afgjörende Indflydelse betvivle Ingen, men det er derved ikke beviist, at det samme sk gjælde for Smittestoffe. *B.* forlader ogsaa snart *Roche* Autoritet, og anförer sine egne Grunde. Han siger: D er bekjendt, at vi ved at hindre Luftvexelen hos Typhus syge fremkalde en mere smitsom Atmosphære. Grunden

-l den, at det ubekjendte Smittestof kan indaandes i större
osis og derfor lettere frembringer Sygdom. Herimod har
g Intet at indvende; det er virkelig et Factum, og ingen
s Paastand, men det er paa Forklaringen af dette Factum
-t kommer an. Denne, synes mig, ligger saa nær som
uligt. For at Smittestoffet skal virke, maa det optages i
rganismen; dette skeer ved de flygtige Contagier sand-
nligviis ved Aandedrættet. Naar 100 Atomer Smittestof
daandes, er der större Sandsynlighed for at et eller flere
ste sig og absorberes, end naar 10 Atomer indaandes.
n udaandede Luft kan rive det med sig igjen, Bronchial-
met kan indhylle det og hindre Absorptionen o. s. v.
t er aldeles analogt med Vaccinationen. Naar man gjör
Lancetstik med Lymphe, har man större Sandsynlighed
at faae Vaccinepustler, end naar man gjör et eller to.
n udsivende Bloddraabe kan före Virus bort, det kan
rtviskes ved Uforsigtighed, o. s. v. Men, siger *B.*, hvad
r gjælder for de fixe Contagier, gjælder ikke for de flyg-
e. Her have vi atter en ubeviist Paastand, som benyttes
n Argument for de Meninger, der netop skulle bevises.
; kunde svare simpelt hen, hvad der i denne Henseende
ælder med de fixe Contagier, gjælder ogsaa om de flyg-
e; men jeg vil foretrække at före Beviset, forsaavidt nemlig
nne Gjenstand lader sig bevise. Jeg har allerede för
rt *B.* opmærksom paa, at vi have Contagier, som paa
gang ere fixe og flygtige, f. Ex. Variolacontagiet. Jeg for-
der, at ingen vil paastaae, at det flygtige Contagium her er
anden Substants end det fixe, men at de kun have forskjel-
Vehikler. Naar vi nu vide, at et Minimum, et Atom af det
Contagium ved at overföres i Blodet kan frembringe fuldt
iklede Variolæ, gad jeg vidst, hvorledes man vil godt-
re Sandsynligheden, jeg kan gjerne sige Muligheden af, at

det flygtige Contagium ikke skulde kunne gjöre det samm
Men derfor vil ingen negte, at en med Koppecontagium stær
besvangret Atmosphære lettere vil frembringe Sygdommer
end en mindre opfyldt.

Havde man ikke sammenblandet Miasmer med flygtig
Contagier, havde man ikke gjort sig skyldig i deslige Incon
seqventser. Hvorledes dette er skeet af *B.*, fremgaaer ogsa
tydeligt af hans Yttring, at i Indien kan, idet Cholera op
staaer, hele Landsbyer uddöe, fordi Miasmet er i saa st
Mængde tilstede. Thi *B.* vil dog visselig indrömme mig,
det Miasma, der efter hans egen Mening frembringer Ch
lera i Indien, er noget Andet, end det Contagium, sc
udvikler sig, efterat Epidemien er opstaaet.

Ved at omhandle denne Sag har *B.* bemærket, at
have nærmet os meget til hinanden i dette Spörgsmaal, sid
jeg erkjender, at Cholera kan overföres ved Sunde. S
gjerne jeg vilde, vi skulde komme til Enighed i vore A
skuelser om Cholera, saaliden Forhaabning har jeg dog o
at vor Tilnærmelse i dette Punkt vil bringe os videre p
Veien. Jeg vil ikke tale om, at *B.* har bemægtiget sig s
fuld Anerkjendelse, hvad der fra min Side kun har væ
en Indrömmelse af, at hans Paastand muligens kan va
rigtig. Men selv, om jeg aldeles var gaaet over til den
Mening, ere vi lige ilde farne. Jeg maa nemlig atter
atter gjöre opmærksom paa, at vor væsentlige Meningsf
skjel ikke bestaaer i, om Cholera er smitsom, heller ik
gjennem hvilke Media Smitten kan finde Sted, men for
Förste deri, om Cholera alene kan opstaae og udbrede
ved Smitte, eller ogsaa paa epidemisk Vei, og paa de
Spörgsmaal har den anförte Mening ingen Indflydelse;
det Andet, om Smittestoffet er af stor eller liden Intensi

ilket er noget meget forskjelligt fra, om det har stor
er liden Stabilitet.

Med Hensyn til mine Bemærkninger om, hvorvidt Troen
ı Choleras store Smitsomhed vilde frembringe Skjærpelse
er Lettelse i Qvarantainen, bemærker *B.*, at der deri er
logisk rigtig Tankegang, men den er upraktisk. En
isk Tankegang kan ikke være upraktisk, ellers maatte
uden videre være praktisk at tænke ulogisk. Men en i
Fundament logisk Tankegang kan i sin senere Frem-
iden blive ulogisk, og deraf kan vistnok fölge upraktiske
holdsregler. Dette er efter min og vistnok ogsaa efter
Mening Tilfældet med Qvarantaineforanstaltningerne.
op den Omstændighed, at disse bleve drevne til en uri-
ig Grad i Sverige, hvor den stærkeste Smittetro herskede,
iser, at Troen paa stærk Smitte frembringer strænge Qvar-
aineforanstaltninger, medens *B.* har meent, at den vilde
til det modsatte Resultat.

Jeg skal endnu til Slutning, da *B.* har anfört *Roche*
en Autoritet hvad den her omhandlede Gjenstand an-
er, ogsaa tillade mig at oplæse for Selskabet, hvad Re-
at *Roche* med sine Undersögelser er kommen til. MHrr.
öve ikke at blive bange, det er kun 4 Linier: „Vi kunne
e, at asiatisk Cholera har to Maader at forplante sig
den epidemiske Indflydelse og Smitten. Den epide-
c Indflydelse er den almindeligste og meest afgjörende;
ten er sjelden, men den existerer ikke destomindre."

Faye. Da jeg i sin Tid selv har foranstaltet det af
he's Breve, som handler om Choleracontagiet, oversat
rt Magazin for Lægev., fordi jeg fandt, at det udtalte
noderate Anskuelser, som her hos næsten alle Læger
gjort sig gjældende, medens de paa ingen Maade ere
veur af *W. Boeck's* udelukkende Contagietheorie, faldt

det mig underligt, at *Roche* kunde citeres som Stötte denne, eller for den Mening, som *Boeck* har yttret ang ende den ringe Dosis af Contagiet som Beviis for samm Styrke. Jeg maa derfor ogsaa i Forbindelse med *Conra* Bemærkning anföre, at *Roche* senere omhandler Infect fra Luften, som han anseer for det eneste Medium, hvo gjennem Contagiet kan virke, hvorimod han benegter nog anden personlig Forplantning. *Roches* Autoritet misbru derfor, naar man vil fra hans Demonstration hente nog Stötte for en Contagiedosologie, der gaaer ud paa i mindre, end at Smittedoserne skulle kunne forplantes flere Led af friske Personer, indtil endelig et Individ ra mes af den saaledes forplantede Smitte. *Roche* indröm Udvikling og Forplantelse af et Contagium fra de s Emanationer, men directe til andre Personer, der indaa samme; men han siger udtrykkelig, at disse Smittetilfa forholde sig som 1 til 1000 af Tilfælde, som opstaae den epidemiske Indflydelse, hvilken Alle ere underkast paa et angrebet Sted, — altsaa den samme Anskuelse, vi hylde. Det er dette, som *Roche* ikke skyer at ud som Sandhed, skjönt maaskee nogen Frygt derved kan v kes, men da han lægger til, at Smitten har lidet at be i Virkeligheden, hvorimod, som sagt, den epidemiske C stition er Hovedsagen, indsees det tydeligt, at han h igjennem er af en anden Anskuelse end *W. Boeck*.

Angaaende den af *W. Boeck* omtalte Internere de förste Tilfælde, da begriber jeg ikke, hvorledes han bringe en saadan Forholdsregel i Conseqvents med de talte Anskuelser om Smittens Forplantelse gjennem f sunde Mellemled; thi det er klart nok, at om man end v gribe til at isolere de förste Tilfælde, der undertiden en kunne være usikkre med Hensyn til Diagnosen, gaaer

g ikke an at indespærre alle de Personer, Lægerne ibe-
gnede, der maatte have været i Berörelse med saadanne
tienter. Skulde Sygdommen hos os denne Gang være
staaet, som *W. Boeck* har meent, fra en Person med
irrhoe, vilde Tingen stille sig endnu forunderligere. Jeg
ı vel til Nöd begribe, at man til Exempel i Sverige og
lre Steder har tænkt paa Interneren af de förste Syge,
længe man holder sig til directe Meddelelse af Contagiet,
n med *Boecks* Ideer harmonerer dette ikke. Meget paa-
eligt synes det mig derimod at være, at en slig Inter-
en vil lige fra Begyndelsen vække Ængstelse i höi
d, ligesom Sanction af en saadan Forholdsregel fra Au-
teternes Side maatte stötte Troen paa Spærringssyste-
, hvilket *Boeck* ellers har betegnet som en Latterlighed
(Galskab. Enderesultatet bliver saaledes efter min Me-
r ulykkeligt.

F. Holst anmærkede, i Anledning af Prof. *W. Boecks*
örelse i forrige Möde om Anvendelsen af Spærring i
if de tidligere Choleraepidemier i Norge, at Spærring
blev paabuden i Kirke- og Underviisningsdepartementets
ruxer til Sundhedscommissionerne i Juni og Juli 1831,
omtales hverken i den förste provisoriske Choleraan-
ing (1832), hvorved bemeldte Instructioner maatte an-
ophævede, eller i nogen af de senere, saa at hvis
n saadan er bleven anvendt ved Choleras förste Op-
en paa Enerhougen i 1833, kan den ikke have været
ket ved Lovbud, men blot en privat Foranstaltning.

W. Boeck. Professor *Conradi* mener fremdeles at Be-
svigter mig for, at de förste 20 Angrebne kunne ræk-
il hverandre. Jeg har været saa heldig siden sidste
at faae de Lister, der ere förte paa det först opret-
Lazareth, ved Hjælp af disse kan jeg nu med större

Sikkerhed anföre Facta. Det sees af disse, at 9 vare fra Rigshospitalet; jeg har sluttet, at Sygdommen her ved Smitte er passeret fra den ene til den anden, jeg har tidligere omtalt Forholdet paa chirurgisk Afdeling, hvor jeg dengang fungerede, og jeg henviser hertil. Men Prof. *Conradi* siger, det var ikke som Fölge af Contagium, det var som Fölge af den epidemiske Constitution; der skulde altsaa i nogen Tid have bestaaet inden Rigshospitalet en liden Epidemie. For nærmere at dömme om, hvorvidt dette kan antages sandsynligt tror jeg man maa undersöge, hvorledes Sygdommen opstaaer i Indien, naar den der födes. Efter som det berettes os, gaaer der forud for Udviklingen af Miasmaet Oversvömmelser og derefter Fordampen i den stærke Solhede af de ved Oversvömmelserne opkastede vegetabilske og dyriske Substantser. Miasmaet udvikles der med en saadan Styrke, at som *Roche* beretter hele Landbyer lægges öde; men hvorledes opstaaer Sygdommen i Europa, hvorledes er den opstaaet paa de forskjellige Steder her hos os, hvor den har viist sig? jeg mener det har været constant, at et enkelt Individ först er angreben, der paa efter nogle Dages Forlöb igjen en eller et Par, som paa den ene eller den anden Maade have staaet i Forbindelse med den Förste. Denne Udvikling af Sygdommen hos den Enkelt synes mig ikke harmonerer med Antagelsen af en spontan Udvikling, en epidemisk Constitution. Naar en Sygdom med den Intensitet, som den asiatiske Cholera har, os, skulde udvikles spontant, da kan jeg ikke tro, at den kunde gaae saa stille og fredeligt til, deri ligger en Strid og Modsigelse.

Prof. *Conradi* stötter sig til, at man ei kan paavise bestemt, ved hvem den er indbragt, det er sandt, saaledes gaaer det oftere i de större Byer, medens man i de mindre

yer og paa Landet gjerne med Bestemthed veed, ved hvem
ygdommen er bragt, men skulde da Cholera forholde
g anderledes i de mindre Forholde end i de store? Jeg
l atter minde om Forholdene i Bergens Stift.

Naar jeg nu gaaer over til de först Angrebne i Byen,
a see vi, at det netop var Mennesker, der havde været
ıa Hospitalet. Skurekonen fra Kirkegaden havde Natten
rud skuret paa Hospitalet, Pigen fra Saugene havde nylig
rud været paa Hospitalet, foruden de, jeg i sidste Möde
evnte, har jeg endnu faaet opgivet flere fra Nilsens Gaard
Fjerdingen, hvor en af Hospitalets Vaagekoner boede.
a mit Standpunkt af formener jeg derfor tilstrækkelig at
ve begrundet den Paastand, at de förste 20 kunne ræk-
s til hverandre, om der end er en enkelt, om hvem det ei
ın bevises, at hun i den Tid har været paa Hospitalet,
ingen vil vide af at have havt at bestille med en Spaa-
inde.

Prof. *Conradi* beskylder mig for, at jeg sammenblander
asmer og Contagier, men det gjör jeg langtfra ikke, jeg
ıer, at Choleraens förste Optræden er miasmatisk, i In-
en udvikler der sig et Miasma, der fremkalder Choleraen,
n naar denne hos Mennesket er opstaaet, udvikles der
s den Syge et Contagium, og ved dette kan nu Sygdom-
n forplantes videre, og alene ved dette er det jeg for-
ner Choleraen forplantes, naar den kommer udenfor sit
dested. *Conradi* mener, at Miasmet i Indien er noget andet
l det Contagium, som udvikles, efterat Epidemien er op-
aet, men denne Paastand mener jeg savner al Grund.
formaae ikke at analysere disse luftformige Legemer, vi
ae derfor holde os til deres Virkninger, i Indien frem-
nger Miasmaet Choleraen, og hos os udaander Cholera-
ienten en Luft, som naar den frembringer Sygdom, saa

er det den selvsamme som den, der i Indien fremkomme ved Miasmaets Indvirkning, og jeg slutter deraf: at disse t Legemer Miasmaet i Indien og vor Cholerasyges Udaandinger ere hinanden aldeles lige. Er denne Anskuelse om Miasmer og flygtige Contagier som jeg mener rigtig, saa benytter jeg ogsaa med god Grund *Roches* Benævnelse „Dos af Contagiet.“

Prof. *Conradi* vil ikke saa ubetinget indrömme, at Choler kan overföres ved Sunde, det er forövrigt ikke blot ha og mig, der i denne Forsamling ere af den Mening, Cholera kan overföres ved Sunde, Prof. *Holst* saae jeg ve at gjennemgaae ældre Forhandlinger allerede længst ha yttret samme Mening, naar han antager, at Forsigtighed t nödvendig med Klæder, som nylig have været i Berörels med Cholerasyge. Naar man taler om, at Cholera kan overföres ved Sunde, saa maa det, tænker jeg, alene være ve de Klæder, de have paa, Contagiet kan hefte sig, thi d Sundes Aandedræt kan da ikke være contagiöst; de derfo som mene, at Klæder kunne före Smitte, de maae mene, sunde Mennesker kunne före Smitte. Prof. *Faye* siger, deraf vilde resultere, at Lægerne kunne være Smitteförer ja det er ogsaa min Mening, og denne samme Mening fi der man udtalt af en af Kjöbenhavns Læger, der omtal et Tilfælde, hvor han ganske ærlig tilstaaer, at han rim ligviis har bragt den Syge Smitten.

Naar *Conradi* troer, man ved en logisk Tankegang ei k komme til et upraktisk Resultat, saa mener jeg netop d foreliggende Sag derpaa giver Exempel, thi det er logi rigtigt, at man ved en meget lang Qvarantæne vilde hind Choleraen, men en Qvarantæne, der ophæver Skibsfarten, upraktisk, og den meget lange Qvarantæne er mindre si ker end den korte, thi Enhver gjör sig en Fornöielse af

de den. Kommer man derimod först til den Overbe-ning, at Choleraens Smitsomhed er saa stor og af den kaffenhed, at al Qvarantæne er Daarskab og Galskab, saa er man Qvarantænen.

Prof. *Faye* finder Interneren urimelig, denne Frem-gsmaade er dog ogsaa foreslaaet ved Naturforskermödet ockholm, og jeg maa tilstaae, jeg vil ansee Forsöget der-at være Pligt; men som jeg allerede forrige Gang yt-e, hjælper den ikke for de allerförste Tilfælde, anseer ogsaa denne Fremgangsmaade unyttig. Naar *F.* siger, i fra Hippocrates's Tid have vidst, at tilreisende Per-er ere fortrinsviis udsatte for at angribes af epidemiske endemiske Sygdomme, da er det noget, vi alle for mange lommes Vedkommende vide, men mig er det ikke be-idt, at det har været omhandlet for Cholera, og derfor r jeg fremdeles, det er en Observation, som vi ei skulle e bort.

F. Holst. Prof. *W. Boeck* har under Discussionen aende Cholera i Mödet den 12 f. M. anfört mig at være en Mening, at Sygdommen kan overföres ved Sunde. beklager, at jeg först ved Protocollens Oplæsning i et nde Möde erfarede dette; thi var jeg strax bleven op-ksom derpaa, vilde jeg ikke have undladt at berigtige ldte Assertum. Da det ikke er mig ligegyldigt, om bliver staaende uimodsagt i Selskabets Forhandlinger, da disse blive trykte, og da Selskabet har besluttet, scussion angaaende Cholera skal være sluttet, maa jeg det Önske, at mig gives Adgang til i samme Proto-hvori Assertum er optaget, at lade indföre en Berig-e; idet jeg kan tilföie, at dette fra min Side ikke kan ledige nogen Discussion.

Efterat Selskabet eenstemmigt havde erkjendt Taleren

Ret til at give den forlangte Berigtigelse anmodede *F. Hol*
nu *W. Boeck* om at anföre Beviser for sit Assertum; hvo
paa denne af et i Lægemagazinet, 1848, S. 121—124, gjer
givet Foredrag af *H.* om Cholera oplæste Fölgende:

„Anderledes forholder det sig derimod med Gang- o
Seng-Klæder og andre smitteförende Sager, som nylig ha
været i umiddelbar Berörelse med Cholerasyge eller Ch
leralig, samt med de af dem benyttede Rum. Disse Gje
stande kunne neppe ansees umistænkelige i den Grad, so
Kjöbmandsvarer, gjöre derfor nogen Forsigtighed tilraadeli
og de ere, saavidt jeg veed, de eneste, som fortiden u
derkastes nogen Renselse.“

W. Boeck. Naar Professor *Holst* her benævner Gan
og Sengklæder „smitteförende Varer“ og tilraader Forsi
tighed med disse, da har jeg deraf troet det var en lig
frem Fölge, at Professor *Holst* antog, at Cholera kun
overföres ved friske Mennesker. Naar der er Spörgsm
om paa hvilken Maade Cholera skal kunne overföres v
Friske, da mener jeg det netop er ved de Klæder, de h
paa; (ved deres Aandedræt eller ved Se- og Excreter k
det da ikke være). Det maa forholde sig saa, at Con
giet har heftet sig ved Klæderne og med disse föres
dere. At Professor *Holst* antager, at Contagiet kan h
sig ved Klæder, mener jeg ligger i hvad der er citeret,
naar det er Tilfældet, saa tror jeg mig berettiget til
slutte saaledes som skeet er.

F. Holst. Jeg kan ikke erkjende, at jeg paa det o
læste Sted har udtalt den Mening, at Cholera kan overfö
ved Sunde, uden at disse blive angrebne. En saadan M
ning vilde staae i Strid med hvad jeg har yttret baad
Forelæsninger over Qvarantainevæsenet ved Universitete
Foredrag derover her i Selskabet, i Motiver til Lovfor

ıt om Qvarantainevæsenet samt forövrigt med det Meget, g derom ellers har skrevet. Jeg er mig ikke bevidst ɔgensinde at have yttret denne Mening, som jeg ikke an- er bekræftet ved Erfaring. Det her omhandlede Foredrag holdt i 1847, Aaret för vor nye Qvarantainelov udkom. edicinal-Lovcommissionen antoge det baade med Hensyn Cholera, Guulfeber og Börnekopper, tilstrækkeligt at reslaae, at Fartöier, - som enten i de sidste 5 Dage af eisen havde havt ombord Personer, angrebne eller döde anförte Sygdom, eller medbragte saadanne Personer, eller aug- eller Seng-Klæder, eller andre deslige Sager, som de ıvde brugt under Sygdommen, - skulde holdes afsondrede, ıdtil de Syge eller Döde vare blevne afhentede og Sa- erne og de Rum, hvori de havde befundet sig, vare blevne ənsede. Den tænkte sig altsaa for Cholera ikke nogen gentlig Qvarantaine, men kun en kortvarig Afsondring og g Renselse, for at berolige, og forebygge Sygdommens ıuelige Overförelse til Personer, som vare udsatte for ygdommens umiddelbare Paavirkning. Renselsen tænkte en sig udfört i Löbet af nogle Timer, saaledes som Regl. f 1 Marts 1849 bestemmer med Hensyn til Guulfeber og öрnekopper.

W. Boeck. Jeg önsker naturligviis ikke at paanöde Professor *Holst* nogen Mening, jeg har fremsat mine Grunde or, at det maatte antages, at Prof. *Holst* havde den af mig ntydede Anskuelse, og videre vil jeg ikke yttre mig i lenne Sag.

Betænkninger og Indstillinger angaaende Cholera.

(Gjenpart af et Andragende fra Sundhedscommissionen i Christianssand af 20de September 1853, indgivet gjennem Stiftet til Departement for det Indre.)

Naar Sundhedscommissionen herved ærbödigst tillader sig at anholde om, at det ærede Stift gunstigst vil söge bevirket, at den ubundne Dampskibscommunication fra de cholerasmittede Steder paa Östlandet til Christianssand og andre Steder paa Vestlandet maatte ophöre eller indskrænkes, udtaler den ikke alene et almindeligt Önske her paa Stedet, men holder sig selv overbeviist om Rigtigheden og Billigheden af en saadan Foranstaltning. Den i Aar herskende Cholerasygdoms usædvanlige Styrke og ikke mindre dens smitsomme Charakteer er formeentlig nu almindelig anerkjendt, og Erfaringer fra Danmark have, saavidt vides, tilstrækkelig godtgjort, at Smitten fornemmelig er udbredt til de Steder, der have havt Dampskibscommunication med det förste smittede Sted, Kjöbenhavn. En lignende Erfaring har man ogsaa allerede havt heri Byen, og skjöndt man den Gang har været saa heldig at faae Smittens Udbredelse standset, er det naturligt, at Sundhedscommissionen og Publikum befinde sig uafbrudt i Frygt for, at nye Tilfælde saa meget hellere kunne indtræffe, som Dampskibsfart mellem Christiania og dette Sted tildeels foregaaer i kortere Tid

1 Dögn. Paa den anden Side forekommer det Commissionen, at en Standsning eller Indskrænkning i Dampsfarten ikke kan ansees som et Onde, der kan sættes i menligning med den Ulykke og Elendighed, som Sygmens Udbredelse til flere Steder vilde medföre. Da sagerer kunne foretage deres Reise overland, og Forlelse af Varer og Effecter kan som hidtil skee med ıpskibene, uagtet disse paa ethvert Sted, hvor de lade r losse, ligge under Observationsqvarantaine, saa vil Uleilighed, som vilde flyde af saadan Bestemmelse, neentlig kuns være af ringe Betydenhed enten for det entlige i Almindelighed eller Private i Særdeleshed, og mmissionen nærer derfor det Haab, at dens Andragende en hensigtsmæssig Forandring i den nu aldeles ubundne npskibscommunication maatte efter en fornyet omhyg- g Overveielse af Sagen gunstigst blive anordnet.

(–npari af en Betænkning fra Formandskabet i Christianssand af 21de September 1853.)

Da Formandskabet har bragt i Erfaring, at denne Byes ıdhedscommission er indgaaet til det ærede Stiftamtmandb med Andragende om at bevirke taget under Overvei-, hvorvidt der maatte være Anledning til at gjöre Indænkning i den nu ubundne Dampskibsfart for derved ligens at bidrage til Forebyggelse af Cholerasmittens bringelse her paa Stedet, finder Formandskabet sig derved anlediget til for Stiftamtmandskabet at udtale den Forning, at Sundhedscommissionen ved at indgaae med forvnte Andragende har imödekommet et almindeligt Önske en Christianssands Commune.

(Gjenpart af en Skrivelse fra Departementet for det Indre til Stiftamtmanden i Christianssand, dateret 24de September 1853.)

Hr. Stiftamtmandens Skrivelser af 21de d. M. med samme vedlagte Forestillinger fra Christianssands Sundheds-Commission og Formandskab, betræffende Dampskibenes Anlöbning af bemeldte Sted, har Departementet, forsaavidt de angaae Qvarantaine-Forholdsregler imod Cholera-Sygdommen i Almindelighed, oversendt til Marinedepartementet, under hvilket Qvarantainevæsenet henhörer. Forsaavidt angaae Dampskibs-Farten i Almindelighed, skal man bemærke, at det ikkun er den Dampskibs-Fart, der foregaaer med Postvæsenets Dampskibe, som er underlagt Departementets Raadighed. Til at træffe en saadan Forföining, at disse Dampskibe ikke kom til at anlöbe Christianssand eller sammesteds at landsætte Passagerer, forekommer det Departementet, at der ikke er fyldestgjörende Grund, og tvertimod en Foranstaltning i denne Retning, hvad enten den indskrænkedes til enkelt Sted eller enkelte Steder, hvor den specielt maatte attraaes, eller den gaves en almindeligere Udstrækning, baade vilde vise sig inconseqvent i Forhold til de angaaende Cholera-Qvarantainens Ophör givne Bestemmelser og lede til at udbrede Synsmaader, hvilke ikke forekomme dette Departement at kunne billiges. Idet man ikke har villet tilbageholde disse Bemærkninger, som Udtrykket for Departementets forelöbige Formening om Sagen, har man dog troet at burde begjære sig den som Central-Commission for Choleravæsenet fungerede Medicinal-Committees Betænkning snarest muligt afgivet, hvorefter man skal tage Spörgsmaalet under fornyet Overveielse. Sluttelig bemærkes, at man har undladt at besvare Hr. Stiftamtmandens Skrivelse af 12te d. M. i Paavente af den Resolution, som under 10de d. M. er afgivet angaaende

rantainens Ophævelse ogsaa i den udenrigske Skibsfart Kyststrækningen fra den svenske Grændse indtil Far- d. Efterat Hr. Stiftamtmandens 2de Skrivelser af 21de M. ere indlöbne, egner formeentlig ikke hiin sig til lig Behandling.

---

npart af en Betænkning fra Medicinal-Committeen til Departementet for det Indre dateret 28de September 1853.)

Departementet har oversendt Committeen Afskrift af 3 ivelser fra Stiftamtmanden i Christianssand af 12te og le d. M., samt af 2de Forestillinger fra Christianssands ndheds-Commission og Formandskab om, at der maa irkes en Indskrænkning i den ubundne Dampskibsfor- delse med de af Cholera smittede Steder m. m., og der- er forlangt Committeens Betænkning.

Idet Committeen gaaer over til at dröfte det Spörgs- al, om det kan ansees hensigtssvarende, efterat Cholera udbrudt i Landet, at hindre Communicationerne mellem grebne og uangrebne Steder, eller ved Qvarantaine- og ærringsforanstaltninger at söge Sygdommens Udbrud van- eliggjort, finder man det rigtigt strax med nogle Ord at tale de Maader, hvorpaa Cholera efter alle hidtil gjorte faringer opstaaer og forplanter sig, da Anskuelserne rom ikke ere uden en væsentlig Indflydelse paa Bedöm- lsen af den her forliggende Sag.

Först og fremst maa da Committeen i Medhold af de sultater, som grundige Undersögelser og en Mængde endsgjerninger fra alle Lande have udbragt, erklære det m dens bestemte Formening, at den ondartede Cholera en Sygdom, der, for at optræde som en almindelig Far- t, udkræver en særegen saakaldet epidemisk Luftconsti-

tution, uden hvilken den ikke vil vinde en större Udbre-ning, selv om enkelte Sygdomstilfælde skulde indföre ligesom ogsaa at denne epidemiske Luftconstitution, na den er steget til en vis Intensitet, er istand til alene f sig at frembringe en Choleraepidemie, uden at Sygdomm fra noget andet Sted er bleven indfört. Paa samme Tid ogsaa Committeen have det udtalt som dens Formening, Sygdommen i sin epidemiske Form er til en vis Grad smi som, hvilket den vistnok har tilfælles med de fleste epid miske Sygdomme og navnlig med den paa vor Vestky hyppig herskende Typhus, hvilken Sygdom hvert Aar for kommer sporadisk, men i enkelte Aar, under en for de videre Udbredelse gunstig Luftconstitution, bliver epidemi og da vel ogsaa til en vis Grad smitsom. Men idet Com mitteen udtaler denne Mening, med hvilken forövrigt mang og mægtige Autoriteter i de Lande, hvor Sygdommen gje tagende har hersket, ere uenige, vil det lettelig indsee at den med Hensyn til Spörgsmaalet om Qvarantaineforar staltninger maa sætte Smitteevnen saa godt som aldeles u af Betragtning, da den, som anfört, baade anseer Smitte utilstrækkelig til at fremkalde en Epidemie, og derhos ha den bestemte Formening, at en saadan kan opstaae og Almindelighed opstaaer uden Smitte. Det maa derhos be mærkes, at det ved mangfoldige Forsög synes at være til strækkelig godtgjort, at Choleras Smitteevne, om den exi sterer, væsentlig er indskrænket til den saakaldte Luftinfection det vil sige, at Sygdommen kun kan smitte ved Paavirkning eller Indaanding af Luft, som er opfyldt med de fra e Cholerasyg udgaaende Uddunstninger, thi talrige Erfaringe tale for, at Sygdommen aldeles ikke eller kun meget van-skeligt forplanter sig paa anden Maade, og navnlig er de

ormening, at Sygdomsstoffet skulde kunne overföres ved mde Personer efter Committeens Anskuelse aldeles grundlös.

Det vil heraf være klart, at Personer, der opholde sig ıa et af Cholera angrebet Sted, kunne inficeres, at Sygomsstoffet kan en, hidtil ikke nöie bestemt, Tid ligge skjult r Sygdom udbryde, efterat Individet er kommet til et ıdet Sted, hvilket ogsaa mange Gange er skeet i de Lande, vor Cholera har hersket, uden at Cholera derfor der er lbrudt som Epidemie; ja heftig Sygdom har endog kunnet rske, under uhindret Communication, paa den ene Bred en Flod, medens den anden har været saa godt som foraanet, hvorpaa Exempler haves fra flere Steder beliggende d Floderne i Rusland. Ligeledes frembyde sig flere Expler paa, at Cholera har raset heftigt i 2de nærliggende calit ter med livlig Communication paa Mellemlinien; men Sygdommen desuagtet ikke har viist sig paa flere af de llemliggende Steder eller dog blot med nogle sporadiske lfælde. Forholdet med Epidemierne i Christiania og Laurr fremviser nu noget lignende, idet, uagtet den næsten glige Dampbaadscommunication i Christianiafjorden, samte Steder paa Vestsiden af Fjorden nemlig Horten, Holstrand, Vallöe og Sandefjord ere forblevne frie. Fra gen af disse Steder har man hört nogen Yttring om, at mmunicationen önskes hindret, ligesaalidt tilvands som ands, ligesom man fra Frederikshald er vedbleven at lade mpskibet Halden gjöre sine ugentlige Farter, skjönt dette b er et privat Selskabs Eiendom, og kan stoppes naarnhelst. Det er muligt, ja sandsynligt, at de faa Tilde, som i Löbet af en Maaned ere forekomne i Moss og derikssstad — thi Frederikshald er hidtil gaaen fri — didförte fra Christiania, men ikke har man heller der- — ligesaalidt som fra det Christiania nærliggende

Dröbak, hvor der hidtil kun har viist sig et enkelt Tilfælde i den seneste Uge — hört noget Önske om at faae Farten stoppet; tvertimod er der fra den Kant falden Yttringer som vise en mere oplyst Anskuelse saavel i moralsk som i sanitær Henseende. At Sygdommen hidtil ikke har vun det en stærkere Udbredning paa de nævnte Linier, ka udentvivl kun tilskrives Mangelen paa en for en vider Forplantelse gunstig Luftbeskaffenhed og ingensomhelst Spær ring. I Drammen derimod har Sygdommen angrebet e lidt större Antal Personer, men herved er at mærke, a dette Sted ikke staaer i nogen Dampbaadsforbindelse me Christiania, medens, som för nævnt, det i samme Frastan liggende og saagodtsom friblevne Dröbak er i uafladeli og livlig Forbindelse tilvands med Hovedstaden.

Committeen har ikke været uopmærksom paa, at det tidligere Beretninger fra Christianssand er antydet af Sund heds-Commissionen, at Sygdommen skulde være först over ført paa en Person, der havde vasket Linned for Damp baadspassagerer, hvilket antyder, at Sundheds-Commissione tænker sig det rimeligt, at Sygdom kan meddeles ved aldele sunde Personers Töi. Committeen anseer det for unyttigt a forsöge paa at bekjæmpe en saadan Troe, naar den er rodfæste og tilmed næres af Læger; thi dette vilde i ethvert Fald ku blive en Gjentagelse af Discussionen mellem Contagionis mens stærkeste Bekjendere og Ikkecontagionister, men Com mitteen skal, idet man for et Öieblik sætter sig paa samm Standpunkt som Sundheds-Commissionen, blot gjöre de Bemærkning, hvis Rigtighed ogsaa af Contagionister er ind römmet, at det under en saa stærk Contagiositet af e Sygdom vil være en Urimelighed at tænke paa at udelukk den, efterat den er kommen ind i et Land med nogenlunc livlig Samfærdsel. Klæder, Breve og Effecter af alle Slag

e under saadanne Omstændigheder blive smittebærende
nstande, hvis Renselse maatte blive en Nödvendighed,
en de kom tillands eller tilvands. Een eller to Dage
re eller mindre paa Reisen kunne heller intet gjöre til
en; thi det er bekjendt nok, at Cholera ofte er udbrudt
en Person, kommende fra angrebet Sted, flere Dage
r Afreisen derfra. Af saadanne Grunde have selv de-
rede Contagionister erklæret al Qvarantaine mod Cho-
for unyttig og dette især, efterat den er udbrudt inden
Lands Grændser. — Committeen modtager i denne Tid
rretninger fra flere Egne, hvorhen Cholera antages bragt
Personer, kommende tillands fra Christiania; men naar
tages den nærmeste Omkreds, der aabenbart er under
epidemisk Constitutions Indflydelse, have disse Tilfælde
viist sig sporadiske; og saaledes vil det formeentlig
aa være at tilskrive Mangelen paa en almeen Disposition
ikke de i Christianssand trufne Foranstaltninger, at Syg-
men der ikke har udbredt sig videre, ganske i Lighed
de mange andre nærmere liggende Steder, hvor den
enkeltviis har viist sig.

Sundheds-Commissionen i Christianssand bruger i sin
velse af 20de September de Udtryk, at Sygdommens
somme Charakteer nu formeentlig er almindelig aner-
idt, og paa et andet Sted fremhæves, at fornemmelig
Steder i Danmark, der have Dampskibsfart paa Kjöben-
n, have faaet Sygdommen. Visselig har det forundret
mitteen at see dette Udtryk „smitsomme Charakteer“
gt saaledes löselig endog af Læger uden nogensomhelst
mere Distinction og uden samtidig Tanke om Nödven-
neden af en epidemisk Factor, hvilken dog fra alle Lande
ales som et vigtigt Moment ved Bedömmelsen af Spær-
sforanstaltningers Hensigtsmæssighed. Da Committeen

i det Foregaaende har yttret sin Anskuelse herom, fin
den det med Hensyn til det Beviis for Smitteevnen, s
söges fra Danmark, kun fornödent at tilföie, at Sundhe
Commissionen ikke videre nöiagtigt synes at have fi
Udbredelsen af Sygdommen i Danmark, thi ved en Und
sögelse af Forholdet viser det sig, at ikke faa Steder, hv
med der daglig og ugentlig finder Dampbaadscommunicat
Sted fra Kjöbenhavn, ere blevne forskaanede for nog
epidemisk Cholera. Iblandt disse Steder maa i förste Ha
Helsingöer nævnes, og dernæst Randers, Bandholm
Lolland o. fl. ligesom Sygdommen paa den anden Side
udbrudt i flere Egne, der i al Fald ingen Dampbaadsforb
delse have havt med Kjöbenhavn. See vi hen til Brod
landet Sverige, der, saavidt Committeen bekjendt, er
eneste Land, hvis Regjering efter Choleras Udbrud i Lan
har bibeholdt eller rettere tilladt noget Spærrings- og Qv
antainesystem, forsaavidt de respective Steder selv öns
et saadant, da erfare vi, at Sygdommen der har udbr
sig i en höiere Grad, end her, til Trods for den strer
Qvarantaine og Spærring — en Gjentagelse forresten
Erfaringen fra alle Lande, hvor Spærring efter Sygdomm
Indkomst tilforn brugtes, — og hertil kommer, hvad Co
mitteen især finder det vigtigt at fremhæve, at Sygdomm
gjerne viser sig heftigst der, hvor den til Trods for Spa
ringsforanstaltninger udbryder, hvilket efter Committee
Formening naturligt forklares deraf, at Spærringen frei
bringer Næringslöshed, Mangel og Lediggang, at Sindsste
ningen derved bliver deprimeret og paa samme Tid v
Frygt og Ængstelse holdt i en vis Spænding, hvoraf nö
vendig igjen maa fölge en större Modtagelighed for Sy
dom. Man faaer under saadanne Omstændigheder flere s
mægtige Onder tilsammen at kjæmpe med, at Committe

r sin bedste Overbeviisning maa ansee det i höi Grad
aadeligt at give Anskuelser Medhold, der sigte til at
uföre en saadan Tingenes Tilstand. I Sverige have de
le Steder nu ogsaa hævet Spærringen, og særlig Op-
rksomhed fortjener det, at endog i dette Land, hvor det
ı indrömmes, at Frygten for Cholera ellers har ledet
e Communer til de meest hensynslöse og urimelige For-
taltninger, er der dog paa Landets Hoveddampskibslinie
lem Stockholm og Götheborg ingen Qvarantaineforan-
tninger fra Statens Side anordnet, ligesom ogsaa sanıt-
Steder paa denne Linie efter egen Bestemmelse, som
Bladene sees, nu have aaben Communication med Damp-
ıene. Committeen maa beklage, at vi nu efter saamange
s i mange Lande gjorte bittre Erfaringer og under for-
ntlig mere klarnede Anskuelser hos Nationen skulle hos
have at dröfte Hensigtsmæssigheden af nogen Slags
dring for Communicationer i selve Landet, og den an-
de Conseqventser, som de hertil sigtende Anskuelser
ıe lede til, om de uden Modstand faae gjöre sig gjæl-
le, saa bedrövelige, at den finder sig opfordret til at
ade, at samtlige tidligere Foranstaltninger og Betænk-
er saavel fra de forrige Cholera-Central-Commissioner
larine-Departementet som fra Regjeringen, der alle gaae
ı modsat Aand, publiceres, for at de Erfaringer, man i
enes Löb har vundet, og de Anskuelser, som paa Grund
if for nærværende Tid har vundet Herredömmet i den
rstörste Deel af den civiliserede Verden, kunne komme
almindelig Kundskab og Anledning gives til aaben Dis-
sion. Dette synes saameget mere nödvendigt nu, da
rs saa oplyste Corporationer som Christianssands Sund-
s-Commission og Formandskab have gjort sig til Tolke
og dele de mindre oplyste Samfundsclassers Opfatning

F*

af Sygdommens udelukkende smitsomme Natur og Nytte af Spærringsforanstaltninger. Committeen maa ved denne Anledning minde om et historisk Factum, som ikke er uden Interesse og Betydning ved Bedömmelsen af denne vigtige Sag, hvilket viser, hvor farligt det er, naar den store Masses Opfatning af epidemiske og ödelæggende Sygdommes Natur bliver skjæv og vildledende. Det har nemlig hændt paa flere Steder, hvor epidemiske Sygdomme — Cholera herunder indbefattet — have herjet, at den store Masse har troet, at Regjeringen og de höiere stillede og bedre situerede Samfundsclasser med Forsæt have underholdt Epidemien, for at volde den lavere stillede og fattige Befolknings Ödelæggelse, og navnlig har dette været Tilfældet i Petersborg, Paris og flere Steder under de förste Cholera-epidemier, medens endnu Qvarantaine- og Spærringsforanstaltninger vare i Anseelse og saaledes Regjeringerne i denne Henseende Intet kunde bebreides, - idet Folket blev uroligt, fordi det Rygte var almindeligt, at de rigere Samfundsclasser havde forgiftet Vandet i Byerne og kjöbt Lægerne til hermed at være behjælpelige. En Antydning til en lignende Aand finder Committeen i Stiftets Skrivelse til Departementet af 12te September, hvori det fortælles, at man i Christianssand troede, at Alt, hvad Autoriteterne foretoge, skede for at bringe Cholera dertil og udbrede den i Byen. Med Hensyn til det specielle Spörgsmaal, om det ikke maatte være hensigtsmæssigt at hæve Dampskibsfarten for i Aar, da vil Departementet meget bedre end Committeen kunne bedömme, hvorvidt saadant uden föleligt Uleilighed og Tab i andre Henseender kan finde Sted; men det forekommer Committeen, ifölge det ovenfor Anförte, at ville give et slet og i Conseqventserne fordærveligt Exempel at træffe saadan Foranstaltning endog for et enkelt

ds eller Communes Vedkommende. Ogsaa vilde det lidet lpe Christianssand at blive fri for Dampskibsfarten, naar idværtscommunicationen vedbliver, ligesom det skulde ve en Umulighed at kunne lægge enhver Baad i Qvar-aine, der maatte komme fra de Christianssand nærlig-ide Steder, hvortil jo ogsaa Cholera kunde udbrede sig. mmitteen tör med Hensyn til Qvarantainespörgsmaalet, eral Sygdommen er udbrudt i Landet, for at undgaae entagelser, henvise til de forskjellige Betænkninger og estillinger fra de forrige Cholera-Central-Commissioner Marine-Departementet af 31te Juli og 24de December i8, 19de Februar og 13de Juni 1849 samt 10de Januar 14de October 1850, det medicinske Facultets Erklæring 29de December 1849 samt endelig til Committeens Fo-tilling til Marine-Departementet af 15de August d. A., hvilke Documenter det maaskee, som ovenfor antydet, rigtigt at gjöre et Extract og forelægge Almeenheden.

---

enpart af en Skrivelse fra Departementet for det Indre til Stiftamt-manden i Christianssand af 1ste October 1853.)

I Forbindelse med Departementets Skrivelse af 24de f. oversendes vedlagte Afskrift af en af Medicinal-Com-teen afgiven Betænkning, i Henhold til hvilken Departe-ntet maa vedblive dets i Skrivelse af 24de sidstleden alte Anskuelse om Uhensigtsmæssigheden af at söge olerasygdommens Udbredelse forebygget ved Ophævelse eller Indskrænkning i Dampskibsfarten.

(Gjenpart af Medicinal-Committeens Skrivelse til Marine-Departementet, dateret 15de August 1853.)

Departementet har i Skrivelse af 6te d. M. begjer Committeens Formening om, hvorvidt det ansees hensigtsmæssigt, at de ved Kongelig Resolution af 25de Juni 18[illegible] samt Höieste Resolutioner af 14de October og 2den November 1850 foreskrevne Forholdsregler igjen bevirkes tagne tilfölge eller hvilke andre Foranstaltninger med Hensyn til Qvarantainevæsenet antages at burde træffes, for det Tilfælde, at den ondartede Cholera atter maatte udbryde her i Riget. Ved herhos at tilbagesende de med Departementets Skrivelse af 10de d. M., efter Committeens Anmodning af 9de fulgte 4 Afskrifter, skal Committeen meddele Fölgende.

Committeen deler tilfulde den af Central-Commissionen i Betænkninger af 31te Juli og 24de December 1848, 19de Februar, 13de Juni og 21de August 1849, 10de Januar 1850 o. fl. udtalte Overbeviisning om Choleraqvarantainers Unytte, Skadelighed og Umuligheden af at gjennemföre den med Conseqvents; den finder, ligesaalidt som Commissionen i vor Qvarantaine-Lovgivning Hjemmel for at paalægge Qvarantaine for Fartöier, som befinde sig blot i indenrigsk Fart; den henholder sig om alt dette til de af Central-Commissionen udförligen udviklede Motiver; den antager det derfor med den for rigtigt, at Qvarantaine med Hensyn til Cholera bör ophöre, naar Sygdommen er erklæret udbrudt nogetsteds i Riget som Epidemie; og dette vil Committeen saaledes principaliter foreslaae.

Hvis det derimod af andre Hensyn fremdeles maatte ansees utilraadeligt ved Choleras Optræden i Riget ganske at hæve Qvarantaine, formener Committeen dog, at man kan og bör gaae et Skridt videre end Höieste Resolution af 14de October og 2den November 1850 bestemme. Com-

.een finder det nemlig tilstrækkeligt, at Fartöier underes Qvarantaine kun, naar de paa Reisen have havt eller Ankomsten maatte medbringe nogen Cholerasyg eller ;et Choleralig, og det uden Hensyn til, om de komme smittet eller usmittet Sted.

Professor *Faye* har vedföiet fölgende særskilte Bemærk-.ger som Committeens övrige Medlemmer i det Væsentlige ræde, men hvorved de dog ikke finde sig foranledigede .at tilbagekalde deres ovenfor udtalte Formening.

Aldeles enig med Medicinalcommitteens övrige Med-mer i den Anskuelse, at Qvarantaine med Hensyn til olera bör hæves, efterat Sygdommen er udbrudt i selve ıdet, kan jeg ikke — med Stötte af de i de foregaaende olera-Central-Commissioners og Marine-Departementets stillinger anförte Argumenter, — andet end af fuld Over-;iisning fraraade den Foranstaltning, at Fartöier, kom-nde til et Sted med Cholerasyge eller Choleradöde om-rd skulle undergives Qvarantaine efter Anordningen af .e Juli 1848. Bestemmelserne saavel i denne Anordning n i Reglementet af 1ste Marts 1849 vise sig tydeligt ns at være beregnede paa Fartöier, kommende fra Ud-det, og de ville ved nöiere Granskning formeentlig be-les uudförbare med Hensyn til alle de Fartöier — större mindre — der befare Indlandet, gaae fra Havn til Havn meget ofte lægge sig ind i Udhavne, hvor intetsomhelst syn findes og ingen Constatering af en Sygdoms rette tur kan finde Sted, förend efter et længere Ophold eller ndsætning af den Syge. Ufuldkommenheden ved Opsynet allerede flere Gange været omtalt af Qvarantainecom-ssioner og Læger endog med Hensyn til Fartöier, kom-nde fra Udlandet, og skulde Qvarantaineanordningens d udföres for alle indenlandske Fartöiers (Baades) Ved-

kommende, skjönner jeg ikke rettere, end at daglige Bru paa Lovgivningen ville komme til at finde Sted, foruden Frygt og Næringslöshed heraf lettelig vilde blive en Fölg Foranstaltningens Nytte vil efter min Formening saaled blive i höi Grad problematisk, ja skadelig i dobbelt Hense ende, idet den ikke kan overholdes, og ved at omgaaes bidrage til Sygdommens Udbredelse. Egen Erfaring fr flere af Landets Egne har overbeviist mig om, at Indenrigs qvarantaine vil være aldeles uudförbar, med mindre ma havde tilstrækkeligt Opsyn i hver Udhavn, og Marine-De partementets Foredrag af 27de December 1848 godtgjör dett paa en indlysende Maade. Med hvert Aar er Communica tionen mellem Landets forskjellige Dele bleven livliger saavel tillands som tilvands, og jeg antager, at det efter haanden vil blive klart, at Paabud af Indlandsqvarantaine det Hele vil give Anledning til et vedvarende Virvar, o at Overtrædelser af Bestemmelserne ville komme til at hör til Dagens Orden, om de paabydes.

Med Hensyn til de unionelle Forholde med Broderriget kan vel ikke nu for Tiden noget Argument hentes herfra thi saa önskeligt det end vilde være, at idetmindste de skandinaviske Lande havde fællds Lovgivning angaaend denne Gjenstand, hvorpaa ogsaa de forrige Cholera-Central-Commissioner have gjort opmærksom, saa er, som bekjendt den factiske Tilstand dog den, at Norge uagtet sin Qvar-antainelovgivning — ifölge de i Sverige gjældende rigo-rösere Bestemmelser — bliver anseet som mistænkt og smittet, naar Cholera her er udbrudt. Hvad en anden an-fört Grund angaaer, nemlig at Qvarantaineforanstaltninger — skjönt uconseqvente, haltende og uudförbare, fölgeligt illu-soriske — skulde berolige Befolkningen, da tör jeg vel ikke benegte, at en saadan Virkning for en kort Tid kunde

ve Fölgen, ligesom jeg ogsaa tidligere har tillagt den
gen Vægt; men efter al sandsynlig Beregning vilde det
ne her som flere andre Steder, at man under Pröven
n til det Resultat, at Qvarantaine og Spærring inden
ve Landet er uhensigtsmæssig, og til Slutning virker
re Ondt end Godt. Naar man — og navnlig i vore
er — i Tide söger ved passende hygieiniske Foranstalt-
nger at præservere sig saavidt muligt, ere vist Alle enige i,
vi ifölge vor hidtil gjorte Erfaring hensigtsmæssigst værne
; thi i vort vidtstrakte Land med sin sparsomme og
redte Befolkning vil, med Undtagelse maaskee af enkelte
rre Byer, en Choleraepidemie neppe nu mere end hidtil
ve en udbredt og herjende Plage, i hvilken Henseende
n bemærkes, at Cholera vel hos os er optraadt 2de Gange
a samme Sted, men uden at den derfor har udbredt sig
nogen Grad til nærliggende Districter, og, skjönt Com-
nnicationen inden samme Stift under den i 1850 paa ny
traadte Sygdom i Christiania var aldeles fri, blev dog
et andet Sted da angrebet.

Med Hensyn paa det lægevidenskabelige Standpunkt
erfor dette Spörgsmaal om Indenrigsqvarantaine, finder
r det rigtigt sluttelig at tilföie, at jeg vel anseer Cholera
n contagiös i en vis Begrændsning og at jeg især lægger
egt paa den saakaldte „Infection" gjennem et ved Sam-
nhobning af flere Syge i et snevrere Rum potentseret
asma; men at jeg ikke anseer nogen Meddelelsesmaade
d sunde Mellemled eller ved Varer for beviist, og selv
i en saadan Mening var godtgjort, vilde den heller be-
rke den Anskuelse, at Qvarantaineforanstaltninger ogsaa
her omhandlede Art komme til at mangle Holdning og
nseqvents efter Sygdommens Udbrud i Landet, idet Per-
ner fra et usmittet Sted i et af Sygdom forövrigt angrebet

Stift frit kunne omgaaes Syge i en nærliggende By o
ligesaa frit igjen i Löbet af nogle Dage eller et korter
Tidsrum communicere med et uangrebet Stift eller Distric
Som den væsentlige Betingelse for en Epidemie sættes
Almindelighed en vis Luftbeskaffenhed eller saakaldet „ep
demisk Constitution“ der ogsaa medgiver spontan Opstaa
af Sygdomme, og uden Tilstedeværelsen af en saadan, v
efter min Formening ogsaa Cholera, om den end er in
slæbt, uddö, efterat have mere enkeltviis angrebet Individe
Erfaring herfor haves ogsaa fra flere Steder.

Da det saaledes for mig er klart, at vi ikke kun
paa en betryggende Maade hindre Samqvemmet, og
Forsög herpaa vilde volde mere Skade end Gavn, og da
tilstedeværende epidemisk Constitution paa ingen Maade ka
imödegaaes ved andre end hygieiniske Forholdsregler, blive
den eneste Foranstaltning jeg kan tænke mig hensigtssva
rende efter Sygdommens Udbrud i Riget den, at man
enhver af Rigets större og mindre Söstæder indretter
lille, saavidt muligt isoleret, Lazareth, hvori man bör for
pligtes til at modtage Syge, der maatte ankomme med Far
töier, og at derefter disse uden andet Ophold end det, de
maatte medgaae til at modtage Veiledning angaaende Sy
gerummets og Klædernes Udluftning og Rensning, tilsted
fri Communication med det övrige Land. En lignende For
anstaltning maa i ethvert Tilfælde finde Sted for aabne Baa
des Vedkommende og hvad mere er, man maatte ved Paabu
om Qvarantaine ogsaa indrette en Contumatzanstalt for de
friske qvarantainepligtige Besætning, da, som ogsaa i e
af Marine-Departementets Foredrag er bemærket, Folken
ikke kunne udholde Qvarantaine i aabne Baade.

---

enpart af Marine Departementets underdanigste Indstilling af 16de August 1853, bifaldt ved höieste Resol. af s. D.)

Paa Foranledning af Departementet har Committeen Medicinalvæsenet afgivet vedlagte Betænkning af 15de mes, om hvad der med Hensyn til Qvarantainevæsenet rr foranstaltes for det Tilfælde den ondartede Cholera ılde udbryde her i Riget, og har Departementet for det re derefter i ligeledes vedlagte Skrivelse af s. D. medelt, at bemeldte Sygdom nu er udbrudt i Christiania.

Ligesom Cholera-Central-Commissionen under de tidere Choleraepidemier her i Landet, saaledes har ogsaa bemeldte Committee foreslaaet Ophævelse af al Qvaraine mod Cholera.

De af fornævnte Commission i Aarene 1848, 1849 og 50 afgivne og herhos fölgende Erklæringer gik hovedgelig ud paa, at Qvarantaine, som har viist sig utilstrækig til at hindre Udbruddet af Cholera, maa ansees end rre unyttig for det Land, hvori Sygdommen er udbrudt, endog skadelig, idet de borgerlige Sysler vanskeligores i höi Grad, medens en streng Opfyldelse af Forifterne dog er umulig, især hvor der, som i Norge, des udstrakte Kyster og mangfoldige Udhavne. Consecentsen maatte derhos medföre, at tilsvarende Foranstaltnger paabödes tillands; men saadanne vilde være forndne med endnu langt större Ulemper.

Medicinalcommitteen slutter sig ganske til de af Centralmmissionen i sin Tid udtalte Anskuelser om Choleraqvarannens Unytte, Skadelighed og Umuligheden af at gjennemre den med Conseqvents; den erklærer ogsaa, at den, ligelidt som Commissionen, i vor Qvarantainelovgivning finder emmel for at paalægge Qvarantaine for Fartöier, som bede sig i blot indenrigsk Fart. Idet Committeen saaledes

principaliter foreslaaer Ophævelse af al Qvarantaine, efter nu Sygdommen er udbrudt her i Riget, gjör den dog derho for det Tilfælde, at det af andre Hensyn ansees utilraadeli ganske at hæve samme, den Bemærkning, at man kan c bör gaae et Skridt videre end de höieste Resolutioner 14de October og 2den November 1850 bestemte. Com mitteen finder det nemlig ialfald tilstrækkeligt, at Fartöi undergives Qvarantaine kun, naar de paa Reisen have ha eller ved Ankomsten maatte medbringe nogen Cholerasy eller noget Choleralig og det uden Hensyn til, om de komn fra smittet eller usmittet Sted.

Et af Committeens Medlemmer, Professor *Faye*, ha forövrigt i endeel særskilte Bemærkninger med Bestemthe erklæret sig mod dette sidste Alternativ, idet han yderli gere udvikler Rigtigheden af Committeens principale For slag fornemmeligen forsaavidt angaaer Fartöier i indenrigs Fart. Dette Committeens Forslag falder ogsaa i det Væ sentlige sammen med en her vedliggende Erklæring, som blev afgiven af det medicinske Facultet ved Christiani Universitet under 29de December 1849 og hvortil det sener under 24de Juni 1851 har henholdt sig.

De ovenciterede höieste Resolutioner af 14de Octobe og 2den November 1850, hvilke her hosfölge i Afskrift afgaves efterat Cholera i det nævnte Aar var udbrudt Christiania By og de gik væsentlig ud paa, at Cholera-qvarantaine i Christiania Stifts Byer udenfor Christiania kun skulde finde Sted, forsaavidt som vedkommende Fartöi havde eller under Reisen havde havt Syge eller Döde ombord og at den i andre Dele af Landet ikke heller skulde finde Sted med usmittede Dele af Christiania Stift, undtagen i de nævnte Tilfælde.

Departementet har ved en tidligere Leilighed, nemlig

Choleraepidemien herskede i det vestenfjeldske Norge, dt sig i underdanigst Foredrag af 28de Februar 1849 oreslaae Ophævelse af al Qvarantaine indtil videre, hvortil en angaaende Qvarantainevæsenet af 12te Juli 1848 4, der blot i en tilladende Form taler om Qvarantaine, er Adgang. Man fandt nemlig, som af vedlagte Gjen-t af Foredraget vil sees, at der selv under Forudsætning len störste Virksomhed og Aarvaagenhed paa de dengang sidialiter foreslaaede Qvarantainestationer ikke turde tes nogen tilfredsstillende Sikkerhed mod Smittens Ud-delse, og hvad der i denne Henseende, uanseet de mange ystens og Rörelsens Beskaffenhed liggende Anledninger at gjöre Qvarantaineforanstaltninger til Intet, kunde vindes, lt man ingenlunde at kunne opveie de Baand, som de eslaaede Forholdsregler vilde lægge paa Samqvemmet, rfor man antog, at de Summer, der vilde medgaae til se, hellere burde anvendes til at möde Sygdommen ved foröget Omsorg for Rigets hygieiniske Forholde i det e og for Fattigsygepleien i Særdeleshed. Departemen-principale Indstilling blev imidlertid af Deres Majestæt er 26de Marts s. A. ikke naadigst bifaldt.

Efter at nu atter den ondartede Cholera er udbrudt i istiania troer Departementet i Henhold til den sidstnævnte Deres Majestæt afgivne Bestemmelse ikke — ialfald for en — at burde andrage om, at Choleraqvarantaine skal tfalde for Fartöier, som komme fra Udlandet, hvorimod n antager, at det — navnligen i nærværende Aarstid, da bsfarten er meest levende — vilde være forbundet med iske særdeles uovervindelige Vanskeligheder og Ulemper anordne Afspærring for den indenrigske Skibsfart. En dan Forskjel, som her antydet, mellem den indenlandske udenlandske Fart vil formeentlig være saameget mere

rimelig, som det vistnok maa anerkjendes, at Qvarantain
spærring tilsöes mellem de forskjellige Egne inden Lan
foruden at ville medföre ganske uforholdsmæssige Byrd
ikke under nogen Omstændighed kan afgive synderlig B
tryggelse, naar dog Landcommunicationen er fri, samt
en nogenlunde paalidelig Control med den Mængde Sma
fartöier, som anvendes i den indenlandske Skibsfart e
sig selv unyttig, ligesom Qvarantainens Afholdelse i
stor Deel af disse Fartöier, navnligen i de aabne Baa
ikke lader sig effectuere; hvilke Ulemper deels slet ikk
deels kun i mindre Grad finder Sted med Hensyn til Fa
töier, som komme fra Udlandet.

Paa den anden Side antager man, at det i nogen Gr
vil kunne bidrage til almindelig Beroligelse, om det b
stemmes, at Fartöier i indenrigsk Fart blive at undergi
Qvarantaine, hvis de paa Reisen have havt eller ved A
komsten til ikke smittet Sted her i Landet medbringe Ch
lerasyge eller Choleralig, uden Forskjel forövrigt om
komme fra smittet eller usmittet Sted.

Denne Qvarantaine bör forövrigt formeentlig blive
udholde i Overeensstemmelse med den i Aftryk hoslag
Kgl. Resolution af 25de Juni 1849 cfr. Qvarantaineloven § 1

I Henhold til det Anförte skulde man underdanig
indstille:

1) At Qvarantaine i Overeensstemmelse med 1ste Po
af Kgl. Resolution af 25de Juni 1849 bliver at anordne fo
ethvert til ikke smittet Sted fra indenrigsk, være sig smitte
eller ikke smittet Sted kommende Fartöi, som under Reise
har havt eller som ved Ankomsten har ombord nogen Sy
eller Död, hvis Sygdom skjönnes at være eller have været
den ondartede Cholera, men at forövrigt Qvarantaine mo
bemeldte Sygdom i den indenrigske Skibsfart bortfalder.

2) At med Hensyn til Qvarantaine mod Cholera for
)ier, der komme fra Udlandet, bliver at forholde som
l.

3) At al Qvarantaine mod Cholera paa smittet Sted
'alder.

ıpart af Marine-Departementets underdanigste Indstilling af 17de
tember 1853, bifaldt ved Kgl. Resolution af 5te October s. A.)

Den store Udstrækning af Norges Sökyst og de med
.ens Beskaffenhed forbundne Vanskeligheder for fra alle
ıter paa samme at tilveiebringe en hurtig Communication
Rigets Hovedstad og Regjeringens Sæde kan oftere i
ælde af saadanne smitsomme Sygdommes Udbrud inden
et, for hvilke Qvarantaine almindeligviis eller under
e Omstændigheder er paabuden, medföre, at en længere
end önskeligt vil medgaae, forinden Bestemmelse om
vidt Stedet bör erklæres for at være smittet, kan er-
rves fra vedkommende Regjerings-Departement. Ligesom
e Forhold kan være betænkeligt i de Tilfælde, hvor
rantaineforanstaltninger maatte blive at tage, i Nærheden
t saadant smittet Sted, saaledes kan Forholdet ogsaa i
re ikke Sundhedspolitiet vedkommende Henseender komme
t virke skadeligt.

Punkt 3 i den i Aftryk hosliggende höieste Resolution
6de August d. A. bestemmer saaledes, efterat Cholera
udbrudt i Christiania, at al Qvarantaine mod den ond-
de Cholera ophæves paa cholerasmittet Sted, og under
lanne Omstændigheder at vedblive med Qvarantaine paa
re Steder i Riget længere end til de locale Autoriteter
e erkjendt Sygdommens Tilstedeværelse i epidemisk
m, vilde formeentlig lede til paatagelige Inconseqventser.

Departementet antog derfor, at det vilde være hensigt-mæssigt, at der, naar Epidemien udbryder paa noget fjern fra Regjeringens Sæde beliggende Sted, og det hv enten Sygdommen allerede har viist sig inden Riget ell ikke, haves Adgang for de civile Overövrigheder, eft at have confereret med Qvarantainecommissionen og Sun hedscommissionerne, eller paa de Tider hvor disse Sid ikke ere etablerede, saavelsom paa de Steder hvor ing Qvarantainecommission findes, med de medicinske Autor teter paa Stedet, forelöbig at erklære et Sted for at væ smittet af den ondartede Cholera, og henvendte sig derf til den i Anledning af Choleraepidemiens Udbrud her Riget nedsatte Medicinal-Committee, med Forespörgsel o dens Formening. Som af vedlagte Erklæring fra bemeld Committee naadigst vil erfares, har Samme tilraadt Depar tementets foran yttrede Anskuelse.

I Overeensstemmelse hermed vil Departementet under danigst tillade sig at foreslaae for Deres Majestæt, at civile Overövrigheder udenfor Christiania Stift bemynd ges til, naar Cholera maatte vise sig at være udbrudt so Epidemie i nogen Söstad eller Havn, og efter i denne An ledning at have confereret med Qvarantainecommissione og Sundhedscommissionen, eller — hvis nogen af disse fo Stedet ei er anordnet — da med vedkommende Læge, fore löbig at erklære Stedet at være smittet af Cholera og som Fölge deraf for bemeldte Steds Vedkommende at ophæv indtil videre al Qvarantaine mod Cholera. Efter den Ind beretning, som Amtmanden i dette Tilfælde uopholdeli havde at indsende til vedkommende Regjeringsdepartement maatte det blive at afgjöre, hvorvidt Overövrighedens fore löbige Foranstaltning blev at bifalde, eller om noget Ande eller mere maatte blive at forordne.

I Henhold til det Foranförte skal Departementet tillade
underdanigst at indstille:

At de civile Overövrigheder udenfor Christiania Stift
yndiges til, naar Cholera maatte vise sig at være ud-
t som Epidemie i nogen Söstad eller Havn, og efter i
ie Anledning at have confereret med Qvarantainecom-
ionen og Sundhedscommissionen, eller hvis nogen af
for Stedet ei er etableret, da med vedkommende Læge,
öbig at erklære Stedet for smittet af Cholera. Efter
an Erklæring, hvorom strax Indberetning bliver at sende
Marine-Departementet, bortfalder al Qvarantaine mod
lera paa det smittede Sted.

---

ppart af en Skrivelse fra Marinedepartementet til Medicinalcommitteen af 28de September 1853.)

Ved at oversende 3de fra Stiftamtmanden i Christian-
l til Indre-Departementet indkomne og derfra hertil
sendte Skrivelser af 12te og 21de dennes, med Bilage
gaaende Forlangende om Dampskibsfartens Ophör), skulde
forespörge, hvorvidt den ærede Committee i sine se-
e Erfaringer med Hensyn til Cholerasygdommen har
et nogen Grund til at fravige de i Skrivelse af 15de
l. og i Conferentser med Marinedepartementets Chef
lte Anskuelser om Sygdommens Natur, i Henhold til
ke Qvarantaine mod alle fra inden- eller udenrigske
er kommende Fartöier for Tiden er hævet paa Rigets
ige Kyst fra den svenske Grændse til Farsund, forsaa-
de ikke have eller have havt Syge eller Döde ombord
Reisen.

(Gjenpart af Medicinal-Committeens Svarskrivelse af 29de. s. M.)

I Anledning af Departementets Skrivelse af Gaar: Datum, hvorved oversendes 3 fra Stiftamtmanden i Christ ansand til Indre-Departementet indkomne Skrivelser me Bilage, skal Committeen meddele, at den ikke har noge Grund til at fravige sine i Skrivelse af 15de f. M. og Conferentser med Marine-Departementets Chef udtalte An skuelser om Cholerasygdommens Natur, og at den forövrig har havt Anledning til efter Opfordring af Indre-Departe mentet i Skrivelse af Gaars-Datum, at afgive en omstæn deligere Betænkning angaaende samme Gjenstand.

(Gjenpart af en Skrivelse fra Marinedepartementet til Stiftamtmanden Christiansands Stift af 1ste October 1853.)

I Anledning af Hr. Stiftamtmandens 3de Skrivelser t Indredepartementet af 12te og 21de f. M., hvilke derfra til ligemed de medfölgende Forestillinger fra Christiansand Sundheds-Commission og Formandskab ere hertil oversendte skulde man herved meddele, at Departementet under 28d næstefter har henvendt sig til Medicinal-Committeen me Forespörgsel om, hvorvidt den i sine seneste Erfaringe angaaende Cholerasygdommen har fundet nogen Grund ti at fravige sine tidligere udtalte Anskuelser, hvilke — Overeensstemmelse med hvad den tidligere Cholera-Central-Commission havde antaget — gik ud paa, at al Qvarantaine mod Cholera bör ophöre, naar Sygdommen er erklære udbrudt nogetsteds i Riget som Epidemie; medens den derhos foreslog in subsidium, at Fartöier kun undergives Qvarantaine, naar de paa Reisen have havt eller ved An-komsten medbringe nogen Cholerasyg eller noget Choleraliig.

Paa den nævnte Forespörgsel fra Departementet har
mitteen under 29de f. M. svaret, at den ikke har nogen
nd til at fravige sine tidligere Anskuelser om Sygdom-
s Natur; og Departementet, som i denne Henseende
stole paa, hvad bemeldte lægekyndige Autoritet har
lt som Videnskabens og Erfaringens Resultater, kan
edes ikke ved det fra Hr. Stiftamtmanden Fremkomne
e sig foranlediget til for Tiden at bevirke nogen For-
ring i de angaaende Quarantainevæsenet ved naadigst
olution af 16de August sidstleden og 10de f. M. trufne
emmelser, hvilket herved meddeles til Underretning og
dgjörelse for Christiansands Sundhedscommission og
nandskab.

---

apart af Marinedepartementets underdanigste Indstilling af 31te
ust 1853 bifaldt ved Kongelig Resolution af 10de September s. A.)

Ved höieste Resolution af 16de d. M., hvilken af Hans
estæt under 20de næstefter er bifaldt, bestemtes:

„1. At Qvarantaine i Overeensstemmelse med 1ste Post
Kongelig Resolution af 25de Juni 1849 bliver at an-
de for ethvert til norsk ikke smittet Sted fra indenrigsk,
e sig smittet eller ikke smittet Sted, kommende Fartöi,
under Reisen har havt eller som ved Ankomsten har
ord nogen Syg eller Död, hvis Sygdom skjönnes at
e eller have været den ondartede Cholera, — men at
vrigt Qvarantaine mod bemeldte Sygdom i den inden-
ke Skibsfart bortfalder;

2. At med Hensyn til Qvarantaine mod Cholera for
öier, der komme fra Udlandet, bliver at forholde som
il;

3. At al Qvarantaine mod Cholera paa smittet Sted
lfalder.“

I denne underdanigste og i Gjenpart hosliggende In-stilling, som laae til Grund for denne höieste Bestemmels anförte Departementet, at det ikke for Tiden fandt tilstræ-kelig Grund til at gaae videre end til at foreslaae Qva-rantaines Ophör for den indenrigske Skibsfart. Depart-mentet antog nemlig, at man ialfald for det Förste hell burde bære de Ulemper og Inconseqventser, som maa blive en Fölge af stedfindende Forskjel mellem de om Qva-rantaine gjældende Bestemmelser for den uden- og inde-rigske Skibsfart, end paa eengang at gribe til den af M-dicinal-Committeen foreslaaede omfattende Foranstaltni strax at ophæve al Qvarantaine mod Cholera over he Riget saavel for den inden- som for den udenrigske Skibsfa

Siden den Tid ere imidlertid Forholdene forsaavi forandrede, som et andet Sted paa Kysten, nemlig Laurv er bleven erklæret smittet af Cholera, hvorhos de ove nævnte Ulemper og Inconseqventser, der resultere af fo skjellige Qvarantainebestemmelser mod en og samme Sy dom, eftersom Fartöiet kommer fra et udenrigsk eller indenrigsk smittet Sted, ere fremtraadte med en saa u præget Charakteer og paa en saa paafaldende Maade lan den sydlige og meest beseilede Deel af den norske Ky at Hensyn dertil maa ansees at overveie de Betænkeli heder, som endnu maatte findes at stille sig imod en Lig stillen af den udenrigske og den indenrigske Skibsfart f denne Deel af Kysten. Departementet har i denne Anle ning confereret med den istedetfor den forrige Cholera-Ce tral-Commission nedsatte Medicinalcommittee, der vedbliv sin forhen afgivne Formening om at Qvarantaine mod Ch lera bör ophæves over hele Riget, ogsaa for den ude rigske Skibsfart, men dog maa anbefale en deelviis Ophæ velse deraf, som et Skridt derimod, der af Omstændigh

ne særligen paakaldes. Departementet har saameget
ldre Tvivl om Hensigtsmæssigheden af nu, ligesom da
lera-Epidemien sidste Gang i 1850 var udbrudt i Chri-
nia, at ophæve Qvarantaine mod Cholera ogsaa for den
nrigske Skibsfart paa en saadan Strækning af Kysten,
Forholdene maatte paakalde, som Befolkningen maa
ages allerede i nogen Grad at have vænnet sig til den
Communication med smittede Steder, ligesom man ei
er fra noget Sted har hört Misbilligelse af den Foran-
tning, der paabyder denne, og som det derhos for Ti-
synes, som om Cholera-Epidemien i Udlandet optræder
dere, end det er Tilfældet i Christiania og Laurvig. De-
tementet antager saaledes at burde underdanigst ind-
e, at Qvarantaine mod Cholera indtil videre maa blive
æevet for Fartöier, der komme fra Udlandet, paa Kyst-
ekningen fra Grændsen mellem Norge og Sverige indtil
ssund, dette Sted samt de ved samme beliggende Ud-
ne syd for Listerlandet indbefattet, dog med den samme
skrænkning, som finder Sted for Fartöier, der ankomme
indenrigske Steder og paa Reisen have havt eller have
lerasyge eller Döde ombord. Ligesom man ved at sætte
siden af Listerlandet som Grændse for Ophævelsen af
rantainen vil faae en havnlös Strækning af flere Mile
denfor, saaledes formenes ogsaa, at Ulemper og Incon-
ventser ved ulige Qvarantainebestemmelser, skjönt vist-
altid fölelige, dog i det Hele ville blive det langt
dre i det District, hvori de da komme til at bestaae,
paa den langt mere besögte Kyst östenfor Næsset.
n nord for Farsund liggende Deel af den norske Kyst
nemlig deels mere fjernet fra nu smittede Steder i Ind-
Udlandet, hvoraf fölger, at et længere Tidsrum almin-
gviis vil medgaae til Reisen derhen, og Qvarantaine

saaledes oftere ogsaa efter de nu gjældende Bestemmelse undgaaes, men ialfald vil være af kortere Varighed, — deels er hverken Skibsfarten eller de Reisendes Antal a den Betydenhed og Störrelse som til Havnene imellem Farsund og Rigsgrændsen. Endelig skal Departementet bemærke, at da Sygdommen i den sidste Tid ogsaa har udbredt sig i en betydelig Grad i Sverige og dersted ikke er langt fjernet fra Norges Grændser, maa det formeentlig erkjendes, at Alt, hvad der taler for Ophævelse af Qvarantaine mod Cholera, hvad den indenrigske Communication angaaer, saaledes som udhævet i den underdanigste Indstilling af 16de Dennes, omtrent med samme Styrke gjælder med Hensyn til de svenske Grændse-Districter. Slutteligen bemærkes, at da alle norske Havne fra Svinesund til Lindesnæs allerede ved Choleras Udbrud i Christiania og Laurvig ere i Sverige erklærede mistænkte for Cholera, saa kan det ikke antages, at de norske Skibsfarts-Interesser i svenske Havne ville skades ved den foreslaaede Ophævelse af Qvarantaine ogsaa for den udenrigske Skibsfart paa Norges sydlige Kyst. Skulde Cholera-Epidemien, med den Tendents til at sprede sig mere end almindelig, som synes at charakterisere Sygdommen i indeværende, hvad Veir og Temperaturforhold angaaer usædvanlige Sommer, indbryde paa andre og vestligere liggende Steder paa Kysten end hidtil, eller skulde denne Epidemie ikke være ophört inden Riget til den Tid, da Fiskerierne paa Vestkysten tage sin Begyndelse, eller om Forholdene skulde vise en yderligere Udvidelse af det qvarantainefrie Terrain nödvendig eller hensigtsmæssig, vil Departementet være betænkt paa underdanigst at foreslaae de videre Foranstaltninger, der maatte ansees fornödne.

Efter det Foranförte tillader Departementet sig at ind-
e underdanigst:

1. At i Kyststrækningen fra den svenske Grændse til
sund, dette Sted og de ved Samme liggende Havne syd
Listerlandet medindbefattet, bortfalder al Qvarantaine
Hensyn til Cholera mod ankommende Fartöier, hvad
n disse komme fra inden- eller udenrigsk, smittet eller
ittet Sted, medmindre de under Reisen have havt eller
Ankomsten have nogen Syg eller Död, hvis Sygdom
nnes at være eller have været den ondartede Cholera,
ilket Tilfælde Qvarantaine fremdeles bliver at anordne
vereensstemmelse med 1ste Post i Kgl. Resolution af
e Juni 1849.

2. At det med Hensyn til Qvarantaine i Rigets övrige
ne fremdeles bliver at forholde efter den naadigst bi-
te höieste Resolution af 16de Dennes.

---

npart af Marinedepartementets underdanigste Indstilling af 5te Januar 1854, bifaldt ved höieste Resolution af samme Dato)

Ved Kgl. Resolution af 7de December 1850 blev De-
ementet bemyndiget til, naar officiel Indberetning er
ltaget om, at Cholera er ophört paa noget som smit-
af denne Sygdom anseet Sted, aaaledes at intet nyt
domstilfælde under Löbet af 16 Dage er indtruffet —
at bestemme, at saadant Sted skal ansees usmittet. I
hold hertil har man efterhaanden erklæret de fleste af
under den seneste Choleraepidemie inden Landet an-
bne Steder frie for Cholera, hvilket under D. D. vil
e for de 3de alene tilbageværende som smittede ansеede
der inden Riget: Drammen, Holmestrand og Moss, da

ogsaa i disse, ifölge derom fra Indredepartementet modtaget Underretning, mere end 16 Dage ere forlöbne side sidste Tilfælde. Idet saaledes Choleraepidemien inden Rige maa ansees ophört, bör formeentlig de i Anledning af Choleras Udbrud og senere Udbredelse trufne Bestemmelse angaaende Ophævelse af Qvarantaine paa Kysten bortfalde og de tidligere Bestemmelser angaaende Qvarantaine imo Cholera for smittede Steder i Udlandet igjen blive gjældende.

I Henhold til det saaledes Anförte skulle man underdanigst indstille:

At som Fölge af, at den ondartede Cholera nu er ophört inden Riget, bliver der med Hensyn til Qvarantain for Skibe, ankomne fra cholerasmittede Steder i Udlande at forholde i Overeensstemmelse med de för Sygdommen seneste Udbrud inden Riget gjældende Bestemmelser.

(Gjenpart af Marinedepartementets underdanigste Indstilling af 7d Februar 1854, bifaldt ved Kgl. Resolution af 25de Februar s. A.)

Ved höieste Resolution af 7de December 1850, hvilken af Deres Majestæt naadigst blev bifaldt under 30te M. blev Departementet bemyndiget til, naar officiel Indberetning er indlöben om Choleras Ophör paa noget son smittet af denne Sygdom anseet Sted saaledes at intet Sygdomstilfælde under Löbet af 16 Dage er indtruffet sammesteds og i de tilgrændsende Landdistricter, at bestemme, a saadant Sted skal ansees som usmittet. Denne Bestemmelse har imidlertid ligesom den tidligere gjældende af samme Art af 26de Mai 1849, hvori en endnu længere Termin va ansat, været forbundet med nogle Ulemper i Udförelsen navnlig naar der handledes om Steder i Udlandet, hvo

ieels den offentlige Control med Sygdommen er ophört,
ar samme nærmede sig sin Slutning og erklæredes at
re ophört som Epidemie. Der synes ogsaa at være
get Inconseqvent i, at et Sted först efterat Sygdommen
mmesteds har antaget en epidemisk Characteer, altsaa
e længe efter at det förste Tilfælde er indtruffet, er-
eres smittet af Cholera, hvorimod det ikke igjen kan er-
eres frit, hvor lang Tid der end maatte være hengaaet
erat dens epidemiske Charakteer er ophört, naar kun
Ida enkelte Tilfælde indtræffe, ligesom et saadant Forhold
ppe er stemmende med Meningen af Qvarantaneloveus
14, som kun tilsteder Anordningen af Qvarantaine imod
idemisk Cholera, og saaledes kan synes at medföre, at
arantaine bör ophöre, saasnart som der haves Sikkerhed
r, at Sygdommen ikke længere findes som Epidemie.

De anförte Misligheder ere derfor for nærværende
emtraadte med en yderligere practisk Betydning, idet
gdommen i de sidste Uger i London kun har angrebet
nske enkelte, — fra 18de til 25de Januar, da sidste Con-
latberetning afgaves, endog slet ingen — saa at der vist-
k er al Opfordring tilstede til at ophæve Qvarantainen
od de derfra kommende Fartöier. Departementet, som
der de paapegede Forhold var tilböieligt til at önske en
randring i Resolutionen af 1850, hvorved der aabnedes
dgang til at erklære et Sted frit, saasnart det kan an-
ges, at Cholera sammesteds er ophört som Epidemie, har
gjært Medicinalcommitteens Betænkning angaaende Rig-
gheden af de Lægevidenskaben berörende Forudsætninger,
vortil en saadan Forholdsregel maatte stötte sig, og Com-
itteen har derefter under 4de Dennes erklæret sig enig
Hensigtsmæssigheden af en saadan Forandring, idet den
föier, at Rigtigheden heraf er saameget mere indly-

sende, da det af de offentlige Mortalitetsberetninger fra London fremgaaer, at i de sidste Par Aar sporadiske Tilfælde af Cholera i denne By jevnlig have viist sig.

Efter alt det Anförte skulde man antage det hensigtsmæssigt, at Departementet erholder den antydede udvidede Bemyndigelse, af hvilken man forövrigt selvfölgelig i tvivlsomme Tilfælde ei vil benytte sig uden at have indhentet Medicinalcommitteens Betænkning.

Man skulde saaledes underdanigst indstille:

At Marinedepartementet bemyndiges til, naar det har forvisset sig om, at Cholera er ophört som Epidemie paa noget som smittet af denne Sygdom anseet Sted og tilgrændsende Landdistrict — at bestemme, at saadant Sted skal ansees som usmittet.

